ELSIETETT ÍTÉLET

MARK LANE

EURÓPA

MARK LANE

ELSIETETT ÍTÉLET

A Warren-jelentés bírálata

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1967

Fordította

GÖMÖRI ENDRE (1—14. fejezet)

HERNÁDI MIKLÓS (15—30. fejezet)

A bevezetést

HUGH TREVOR-ROPER írta

Bevezetés

Az egész világ megrendülve fogadta a hírt, hogy Kennedy elnököt 1963. november 22-én, a texasi Dallas városban tett látogatásakor meggyilkolták. Az elnök közismert politikája és Dallas számos lakosának közismert politikai magatartása eleve kétségeket ébresztett az elnök néhány barátjában: vajon okos dolog-e ez a látogatás, amely bizonyos értelemben a kihívás vagy legalábbis az önbizalom gesztusa volt. A tragikus eredmény természetesen a híresztelés és találgatás valóságos özönét támasztotta. A találgatás beláthatatlan módon megsokszorozódott, amikor alig két nap múlva, november 24-én, a vádat makacsul tagadó állítólagos gyilkost, Lee Harvey Oswaldot, a televíziós kamerák előtt agyonlőtte egy betolakodó a szigorúan őrzött dallasi börtönben. A betolakodó Jack Ruby volt, egy dallasi mulató tulajdonosa, a dallasi rendőrség bennfentese.

Dallas rendőrsége ebben a két napban figyelemre méltó teljesítményt nyújtott. Nem tudták megelőzni a gyilkosságot. Nem tudták megvédeni a gyanúsítottat. Ez a kettős kudarc általános felháborodást keltett; az új elnök, Lyndon B. Johnson, rendeletet adott ki, hogy állami szintről szövetségi szintre kell emelni a vizsgálatot, és különleges vizsgáló bizottságot kell alakítani. Ez a bizottság laikus testület volt, amely szenátorokból, kongresszusi képviselőkből és mindkét párt tisztségviselőiből állott. Munkáját hivatásos jogászok segítették. Elnöke az amerikai jogszolgáltatás legtiszteletreméltóbb alakja, az Egyesült Államok főbírája, Earl Warren lett.

A Warren-bizottság azzal kezdte munkáját, hogy 1963. december 9-én átvette az FBI ötkötetes jelentését, valamint mindazt a bizonyí-

tási anyagot, amelyen a jelentés alapult. A bizottság ennek alapján kidolgozta munkatervét, és 1964. február 3-án megkezdte a kihallgatásokat. A következő hét hónapban ötvenegy ülést tartott. Közvetlenül vagy közvetve több ezer okmányt vizsgált meg, és ötszázötvenkét tanút hallgatott ki. A bizottság tagjainak nagy része aktív politikus vagy tisztviselő volt, s így természetesen meglehetősen rendszertelenül vettek részt a munkában. John J. McCloy például az ötvenegy ülésből csak tizenhaton volt jelen, Russell, Georgia szenátora, csak öt ülésen. Egyetlen olyan tagja sem volt a bizottságnak, aki minden alkalommal megjelent volna, noha a bizottság elnöke alig hiányzott. Világos, hogy a munka zöme az elnökre, a jogi tanácsadókra és a bizottság személyzetére hárult. Ez utóbbiakat hat munkacsoportra osztották, hogy az ügy különféle vonatkozásait dolgozzák fel. 1964 szeptemberének közepe táján rögzítették az utolsó vallomásokat. Szeptember 24-én, valóban figyelemre méltó gyorsasággal, a bizottság már az elnök elé tárta következtetéseit egy hosszú jelentésben, amely azóta „Warren-jelentés" néven ismeretes.

Hogyan végezte a bizottság a vizsgálatot? Feltétlenül meg kell jegyezni, hogy eredetileg megszabott feladata szerint a bizottságnak nem állott rendelkezésére önálló hivatali gépezet maguknak a tényeknek a felderítésére. Szerepe az volt, hogy pártatlanul ítélje meg az összegyűjtött tényeket és a javasolt tanúkat. Természetesen egyik tény sugalmazhat egy másikat, egyik tanú a másikhoz vezethet, és a bizottságnak hatalmában állt, hogy bárkit megidézzen, és hogy további vizsgálattal bármilyen kérdés mélyére hatoljon. Ami azonban a tanúk eredeti kiválasztását illeti, a bizottság ebben óhatatlanul függött az adott hivatali szervektől: az FBI-től, a Titkosszolgálattól és a rendőrségtől. A bizottság hatalmának ez a korlátozottsága tökéletesen érthető, de ez nem változtat a tényen, hogy a korlátozás jelentékeny. Talán különösen jelentékeny azért, mert mire a bizottság ténylegesen átvette a munkát az FBI-tól, az már levonta következtetéseit az ügyből. Az FBI óriási bizonyítéktömeget gyűjtött össze, amely következtetéseinek alapjául szolgált, s ez szükségszerűen némi hatással volt a bizottság gondolatmenetére.

Melyek voltak a következtetések, amelyekhez az FBI eljutott, s

amelyekből a bizottság bizonyos értelemben kiindult? Ez elég világosan kiderült abból a vallomásból, amelyet J. Edgar Hoover, az FBI főnöke, 1964. május 14-én tett a Warren-bizottság előtt. A legkevesebb, amit erről a vallomásról el lehet mondani: az, hogy szókimondó. Az FBI következtetései, mondotta Hoover, véglegesek. „Először: az elnököt Oswald lőtte le. Másodszor: semmiféle fajtájú, jellegű és természetű összeesküvéssel nem állott kapcsolatban." Semmiféle összeesküvésre nincs „szemernyi bizonyíték" sem. Az egyetlen megoldatlan kérdés, vajon Oswald csakugyan az elnökre célzott, vagy Connally kormányzóra; de még ez sem igazán kétséges. „Személyes meggyőződésem — jelentette ki Hoover —, hogy az elnökre célzott, ami a gyilkos torz gondolkodásából logikusan következik." Hoover természetesen elismerte, hogy mindig lesznek szélsőséges gondolkodású emberek, akik nem fogadják el az ilyen érvelést, de nem szabad, hogy ez félrevezesse a bizottságot. Itt van például Mrs. Marguerite Oswald, Oswald anyja. Ő „érzelmileg ingatag": hisz fia ártatlanságában, és ezt „pénzért hirdeti". Azaz: nyilvános előadásokat tartott. Mr. Hoover véleménye szerint „jelentős összeget" keresett. Így hát Marguerite Oswald szavára nem lehet adni. Marina Oswald, Oswald özvegye már „sokkal megbízhatóbb személy": ő bűnösnek tartja férjét. Hoover nem tett említést arról, hogy az özvegy tízszer annyit keresett Oswald bűnösségének hangoztatásával, mint anyósa, aki a fia ártatlanságát vallotta. Hoover jobbnak tartotta, ha Marguerite Oswald megbízhatatlanságának elsőprő bizonyítékaként kijelenti: „Érzelmi ingatagságának első jele az volt, hogy olyan ügyvédet szerződtetett, akihez senki sem fordult volna, aki komolyan ki akarja deríteni a tényeket." Ez az ügyvéd Mark Lane, ennek a könyvnek a szerzője.

Lane azért idegesítette annyira Hoovert, mert már akkor megkockáztatta a feltevést, hogy Oswald ártatlan lehet. Lane úgy vélte, hogy bármilyen ítélőszék előtt, amely szükségképpen bűnösség vagy ártatlanság között dönt, a vádlottnak joga van törvényes képviselőhöz. Lane-t zavarta az a tény, hogy a Warren-bizottság már csak szerkezeténél fogva is Oswald bűnösségének feltételezéséből indult ki. Megjegyezte: a bizottság ugyan munkacsoportokat létesített annak

megvizsgálására, hogy *miért* lőtte le Oswald az elnököt — nem volt azonban olyan munkacsoport, amelynek azt kellett volna kideríteni: vajon ő lőtte-e le egyáltalán. Ezt eleve bizonyított ténynek vették. Lane ezért elhatározta, hogy hacsak lehet, képviselni fogja Oswald érdekeit az ítélőszék előtt. A bizottság azonban ebben a jogi árnyalatban nem értett egyet Lane-nel, és tevékenységét nem engedélyezték. Közölték, hogy Oswald érdekei megfelelő védelemben részesülnek, és a védelem ellátására az ítélőszék Walter Craiget, az Amerikai Ügyvédek Egyesületének elnökét jelölte ki. Felszólították, hogy „teljesen és minden korlátozás nélkül" vegyen részt a vizsgálatban; megengedték, hogy keresztkérdéseket tegyen fel, tanúkat újból megidézzen, és javaslatokat nyújtson be. Craig sokkal kevesebb fejfájást okozott a bizottságnak, mint Lane okozott volna. A hivatalos jegyzőkönyv szerint a bizottság ötvenegy ülése közül kettőn jelent meg; a különkihallgatások közül egyen sem, s a szóban forgó két ülés közül csak az egyiken nyitotta szóra a száját. Nyilatkozatai azonban ekkor sem Oswald védelmét szolgálták.

Így hát a bizottság munkához látott, s Lane véleménye szerint Oswald ügyét igazságtalanul kezelték. De Lane is munkához látott. A bizottság gyorsabban dolgozott, hiszen hatalmas erőforrásai voltak, és jelentését 1964. szeptember 27-én nyilvánosságra hozták. Elsőnek jelentkezett — meg is kapta az első díjat. A tetszés csaknem egyhangú volt. A különvélemény eretnekségnek számított, és az újságírók — akiknek nagy része a jelek szerint csak a jelentést megelőzően kinyomtatott és a *New York Times*-ban külön leközölt kényelmes „Összefoglalás és következtetések" című fejezetet olvasta — szinte vetélkedtek az elismerésben. Louis Nizer a jelentéshez dicsőítő előszót írt (amelyet nagyképűen „elemzésnek" keresztelt), és magabiztosan kijelentette, hogy az ügyet lezárták, s a jelentés igazságában csak „büszkeségükhöz vagy sötétebb érdekekhez ragaszkodó idegbajosok" kételkedhetnek. Így Nizer megismételte Hoover állítását, mint ahogy a Warren-jelentés is megerősítette az FBI következtetéseit. A bizottság — vélte Nizer — „felmérhetetlen szolgálatot tett a hazai közvélemény megnyugtatására és a külföld gyanakvásának leküzdésére. Ez történelmi jelentőségű tett."

De vajon hogy áll a bizottság a történelmi igazsággal? Hiszen végső soron a Warren-jelentést nem aszerint kell megítélni, hogy mennyire hatásos mint idegcsillapító, hanem aszerint, hogy érvelése mennyire helytálló. Be kell vallanom: amikor először olvastam a jelentést, nem éreztem magam képesnek arra, hogy csatlakozzam a diadalkiáltáshoz. Úgy tűnt, hogy súlyos hibák vannak a jelentésben. Mi több: ha az ember „firtatta" a Warren-jelentés gyenge pontjait, azok még gyengébbnek mutatkoztak. Megkockáztattam, hogy felhívjam a figyelmet ezekre a gyengeségekre. Sajnos, ez nem növelte népszerűségemet.

A jelentés olvasása közben nem a benne található kisebb következetlenségek kedvetlenítettek el; ilyen hibák minden munkában felbukkannak, amely sokrétű emberi tanúságtételre épül, s helytelen volna eltúlozni a jelentőségüket. Sokkal inkább elkedvetlenített egy finom, de világosan megkülönböztethető folyamat felbukkanása: egy olyan folyamaté, amelynek során a bizonyítékokat úgy csoportosították, hogy azok meghatározott konstrukciót alkossanak — azután a konstrukciónak alárendelték a bizonyítékokat. Ahhoz, hogy ezt a folyamatot felismerjük, nem elég elolvasni a jelentést (bár a jelentés elolvasása máris kétségeket támaszt): a „Kihallgatások" huszonhat kötetéhez kell folyamodni, amelyeket röviddel a jelentés után hoztak nyilvánosságra, s amelyeket Amerikában módomban volt megszerezni és elolvasni. Megragadó olvasmánynak találtam. De egyben nyugtalanító olvasmánynak is. Ha az ember nyomon kíséri ugyanazt a kérdést a „Kihallgatások", a „Jelentés" meg az „Összefoglalás és következtetések" három egymást követő szintjén, olykor a bizonyítékok csendes átalakulását tapasztalhatja.

Hadd vegyek egy konkrét példát. Az egész probléma egyik legfontosabb kérdése: milyen bizonyítékok alapján gyanúsította Oswaldot a dallasi rendőrség? Oswaldot egy mozi nézőterén tartóztatták le Tippit dallasi rendőr állítólagos meggyilkolása miatt; csak később azonosították azzal a férfival, akit az elnök meggyilkolásáért köröztek. De akkor miért találkozott Tippit rendőr Oswalddal? Arra a feltételezésre igyekeznek juttatni bennünket, hogy Tippit le akarta tartóztatni Oswaldot mint az elnök gyilkosát. De ha, mondjuk, ez így van, hogyan lehet akkor, hogy egész Dallasban a Tippit személyében meg-

testesülő rendőrség volt képes arra, hogy lecsapjon, szinte azonnal, egy — és csakis egy — emberre, s hogy ez az ember — mint ehhez aztán ragaszkodtak — az igazi gyilkos volt? Hiszen az „Összefoglalás és következtetések" szerint Tippit Oswaldot egy rádión leadott rendőri személyleírás alapján akarta letartóztatni, ez a személyleírás pedig „elsősorban" egy bizonyos Howard L. Brennan megfigyelésén alapult, aki Oswaldot, mint mondják, az utcáról látta meg a dallasi tankönyvraktár hatodik emeleti ablakában. Az „elsősorban" szó azt tételezi fel, hogy Brennan megfigyelése volt a legfontosabb, számos más hasonló megfigyelés között. Ha azonban az „Összefoglalás" helyett a teljes jelentésben keressük ezt a többi megfigyelőt, azoknak nyoma veszett, és azt látjuk, hogy Oswald azonosítása nem „elsősorban", hanem „minden valószínűség szerint" Brennan vallomásán alapult. Így hát nincs bebizonyított kapcsolat, csak valószínűség. A jelentésben mindamellett ezt a valószínűséget egy másik állítással is alátámasztják, nevezetesen, hogy Brennan látta Oswaldot a rendőrségi szemlén több, más okból őrizetbe vett személy között, és „teljes bizonyossággal" azonosította, „határozottan azonosította", mint azt az embert, akit tüzelni látott. De amikor közelebbről megvizsgáljuk a jelentést, vagy még inkább amikor nyomon követjük ezt az epizódot a „Kihallgatások" között, rájövünk, hogy ez a tényeknek nagyon is félrevezető változata. A „Kihallgatások" szerint ugyanis Brennan, aki egy pillanatra látta Oswaldot egy hatodik emeleti ablak mögött, s akinek ezen az alapon leadott személyleírása állítólag képessé tette a rendőrséget arra, hogy egész Dallas városában kihalássza ezt az egyetlen embert — ez a Brennan *nem ismerte fel* Oswaldot a rendőrségi szemlén. Nem ismerte fel annak ellenére, hogy közben már láthatta Oswaldot a televízióban. Csak később, amikor Oswald már halott volt, akkor említette Brennan, hogy ami azt illeti, bár nem tudta kiválasztani Oswaldot az őrizetesek közül a rendőrségi szemlén, ha akarta volna, megtehette volna. Csak éppen — úgymond — félt a „kommunista" megtorlástól. Ez az a bizonyíték, amely a jelentésben átalakul „pozitív", „határozott" azonosítássá, majd az „Összefoglalás"-ban megint átalakul, és Brennant „elsősorban" számba jöhető forrássá változtatja.

A puszta tény az, hogy nincs semmiféle bizonyíték, ami megmagyarázná: miért és hogyan csapott le a dallasi rendőrség nyomban Oswaldra, amíg pedig erre nincs kielégítő magyarázat, senkit sem lehet kárhoztatni, ha a legkézenfekvőbb feltételezéssel él: tudniillik, hogy a dallasi rendőrségnek megvolt a mindmáig felderítetlen oka Oswald letartóztatására, még mielőtt meglettek volna az ellene szóló számba jöhető bizonyítékok. Mihelyt valaki magáévá teszi ezt a feltételezést, akkor már majdnem az egész, a Warren-bizottság által elfogadott bizonyítási anyagot másképpen lehet értelmezni.

Az előbb említett folyamatra más példákat is lehet idézni. Nagyon érdekes például megfigyelni az orvosi bizonyítékanyag csendes változását. Az „Összefoglalás és következtetések" című fejezetben nincs utalás arra, hogy véleményeltérés lett volna az orvosok között abban a kérdésben: elölről vagy hátulról lőtték-e le az elnököt. A jelentésben azokat az állításokat és következtetéseket helyezik előtérbe, amelyek azt sugalmazzák, hogy a lövések hátulról jöttek, ugyanis ez a hivatalos végkövetkeztetés. Csak a „Kihallgatások" köteteiben kísérhető nyomon az a folyamat, amelynek során ezt a végkövetkeztetést elérték: egyik orvos a másik után hangoztatja először azt, hogy a lövések elölről jöttek. Azután fokozatosan, nyomás alatt, fenntartásokkal és feltételekkel — sokszor lehetetlen feltételekkel — meghajolnak a bizottság makacs véleménye előtt: talán mégiscsak hátulról jöttek. Ebben a kérdésben legalább J. Edgar Hoover világosan beszélt: ő bevallotta a bizottság színe előtt, hogy a Parkland kórház orvosai először azt gondolták, hogy a lövéseket elölről adták le.

Azért említem ezeket a példákat, mert a bizonyítékok olvasása közben ezek ragadták meg először figyelmemet. Az említett folyamat azonban újabb és újabb példákkal illusztrálható, mint az olvasó csakhamar látni fogja. Különösen jó példa az a módszer, ahogyan Jack Rubyt csendben „leválasztják" Oswaldról, és elhomályosítják figyelemre méltó kapcsolatait a dallasi rendőrséggel. De sok más példa is van. Mindez mutatja, milyen fontos, hogy ne higgyünk vakon a jelentésben; és mennyire fontos lesz a jövő történészei számára, hogy a jelentés mögött felkutassák a bizonyítékokat. Ezt elmulasztották a jelentés nyilvános védelmezői. Véleményem szerint túlságosan is köny-

nyelműen feltételezték, hogy a jelentés a bizonyítékok hűséges összefoglalása. Még Lord Devlin, a Warren-jelentés legtehetségesebb és nyilvánvalóan legkritikusabb védelmezője sem néz a jelentés mögé. (Tudom természetesen, hogy legalább olyan merész dolog ilyen kérdésekben ellentmondani Lord Devlinnek, mint ellentmondani Warren főbírónak.) Nem kétlem, hogy Lord Devlin látta a „Kihallgatások" huszonhat kötetét, tény azonban, hogy hosszú cikke nyilvánvalóan nem használja fel ezt az anyagot. Lord Devlin a Warren-jelentést foglalja össze — és nem a bizonyítékokat. Ha pedig — mint meggyőződésem — a jelentés és a bizonyítékok között számottevő ellentmondás van, akkor egy ilyen összefoglalás nem lehet végleges.

Mindeddig csak azokkal a bizonyítékokkal foglalkoztam, amelyek a bizottság rendelkezésére álltak, s amelyek azóta nyilvánosságra kerültek. Volt azonban persze olyan bizonyíték is, amely nem került a bizottság elé: bizonyíték, amelyet a Warren-bizottság nem tartott érdemesnek arra, hogy meghallgassa, vagy amelyet a nyomozati szervek nem tartottak érdemesnek a Warren-bizottság tudomására hozni; vagy olyan bizonyíték, amelyet az érintett tanúk féltek előadni, vagy az említett „szervek" nem akartak továbbadni. Az ilyen bizonyíték természetesen kevésbé hatásos, mint az, amelyet ténylegesen a bizottság elé terjesztettek. Nem vizsgálták meg ugyanazon a módon; nem erősítették meg esküvel; s a tanúk jelleme sem domborodik ki oly világosan. Mégsem lehet az ilyen bizonyítékot egyszerűen elvetni. A puszta tény, hogy a bizottság meghallgatott egy tanút, nem teszi a vallomását hitelesebbé, mint egy olyan tanúét, akit nem hallgattak meg. Az igazság az, hogy a Warren-bizottság előtt elmondott tanúvallomások nagy részének igen csekély az értéke. Mark Lane-nek ezért teljesen igaza van, amikor nem korlátozza kutatásait a Warren-bizottság által meghallgatott (de nem mindig felhasznált) bizonyítékanyagnak ismételt átvizsgálására, bármilyen gazdag és magával ragadó is ez a vallomásanyag. Lane továbbment ennél. Ő maga s a törekvéseit támogató „Polgárok vizsgáló bizottsága" nyomon követte az újságokban található utalásokat; megvizsgált magántermészetű és független jelentéseket; tanúkat hallgatott ki, akiket a bizottság nem hallgatott meg; tovább követte a nyomokat, amelyek köve-

tését a Warren-bizottság egy bizonyos ponton abbahagyta. Az ilyen amatőr detektívmunka mindig gyanús egy kissé, és az olvasó nyilván megőrzi majd kritikai szemléletét olvasás közben. Lane mindössze azt kéri az olvasótól, hogy a Warren-jelentés bizonyítékanyagát hasonló kritikával kísérje. Akkor kiderül, hogy „amatőr módszerek" gyakran nemcsak az egyik oldalon találhatók.

Milyen benyomása van az embernek, amikor elolvasta a jelentést, majd Lane kritikáját? Azt hiszem, a dolog világos. Lane könyve megmutatja, hogy a Warren-jelentés a következtetések egész sorát gondosan kiválogatott bizonyítékokra építi, s a legkevesebb, amit el lehet mondani, hogy a bizonyítékok egésze nem támasztja alá szükségszerűen ezeket a következtetéseket. A Warren-jelentés szerzői kiválogatták azt a bizonyítékanyagot, amely igazolni látszik következtetéseiket. Úgy döntöttek, hogy nem vesznek tudomást egész sor olyan bizonyítékról, amely nem támogatja, sőt éppen keresztezi következtetéseiket. Emellett a bizonyítékok összegyűjtésében és megvizsgálásában figyelemre méltó módon előnyben részesítettek bizonyos fajtájú bizonyítékot és bizonyos fajtájú tanúkat. A bizonyítékanyagból kialakítottak egy konstrukciót; olyat, amelynek kialakítása kétségkívül lehetséges volt. Ez a konstrukció azonban nem természetesen bontakozik ki, és nem is a teljes vallomásanyagra támaszkodik: ösztönözték és erőszakolták egy eljárás segítségével, és ha a másik oldalon is lett volna ügyvéd, az ezt az eljárást teljesen diszkreditálhatta volna, még az ítélet meghozatala előtt. A legrosszabb, amit Lane-ről el lehet mondani, hogy ő ez az annyira szükséges ügyvéd; és ki tagadhatja, hogy érvelése esetleg győzelmet is arathatott volna? Hiszen még a Warren-bizottság által szerződtetett ügyvédek egyike is tanulmányt tett közzé utólag, amelyben kimondja: nincs az a bíróság, amely ilyen bizonyítékok alapján törvényesen bűnösnek találta volna Oswaldot. Noha ennek az ügyvédnek az érvelése részben tisztán technikai jellegű — amelynek értelmében Marina Oswald vallomása igaz lehet, de a törvény mégsem fogadhatja el a férj ellen tett vallomást — Lane könyvének olvasója ezen túlmenően könnyűszerrel levonhatja azt a következtetést is, hogy nemcsak pusztán technikai érvek indokolnák Marina Oswald vallomásának elvetését.

Természetesen a másik oldalnak is vannak érvei. Elég könnyű meglátni, mik lehetnek czek az érvek. Ha a jelentés bajnokai félretennék a kritikátlan dicshimnuszokat és a maguk sokszor kritikátlan szidalmait is, esetleg beismerhetnének egyet-mást. Beismerhetnék, hogy a nézők nagy sőt legnagyobb része úgy gondolta: a lövések elölről jöttek és nem hátulról. Beismerhetnék, hogy a Parkland kórház minden orvosa (csak ők látták a sebeket, mielőtt azokat a sebészi beavatkozás eltorzította volna) úgy gondolta: a sebeket elölről leadott lövések okozták. Beismerhetnék, hogy senki sem látta Oswaldot puskával, vagy akár olyan csomaggal, amely fegyvert rejthetett volna; nem látták a hatodik emeleti ablaknál, sem pedig kompromittáló helyzetben. Beismerhetnék: valószínűtlennek, sőt lehetetlennek látszik, hogy ez az ember ezzel a fegyverrel ilyen nagyszerűen lőhessen. De ha mindezt beismerték, még mindig ragaszkodnának végső következtetéseikhez. Azt mondanák: a szubjektív bizonyítékoknak meg kell hajolniok az objektív bizonyítékok előtt, az esendő emberi megfigyelőképességnek a tudományos tények bizonyossága előtt. Az FBI laboratóriumai bebizonyították, hogy *azok* a golyók *abból* a fegyverből erednek, *amazok* a ruhafoszlányok *azokból* a ruhákból... A technikailag bebizonyított tények előtt a kételkedésnek meg kell hátrálnia. A lövéseket gyakran összetévesztik azok visszhangjával. Az orvosok tévedhetnek. A mesterlövészi képesség talán meglepő, de semmiképpen sem lehetetlen: tények ellen nem lehet érvelni.

Mindamellett még ez az érvelés sem meggyőző. Nem is olyan könnyű megvonni a határt szubjektív és objektív bizonyíték között. Mert vajon ki értelmezi az objektív bizonyítékot? Szakértők is tévedhetnek, különösképpen ha úgy vélik, hogy előre tudják a választ. Ez az ügy is nyújt néhány érdekes példát a „bizonyítékok" változásaira, többek között az ujjlenyomatok tekintetében is. Technikai szakemberek nyilvános kijelentéseket tettek technikai tényekről. Azután ezt az „objektív" bizonyítékot utóbb a későbbi elgondolásokhoz kellett alkalmazni. Egy „független" bizottságnak éppen az lenne a feladata, hogy nagyon kritikusan vizsgálja meg a „szakértői" bizonyítékokat, különösképpen akkor, ha gyanítható, hogy a szakértői testület érdekelt egy bizonyos meghatározott végkövetkeztetés elérésében. Újra meg újra világ-

gossá vált, hogy a Warren-bizottság nem volt elég kritikus a nyomozó szervek által benyújtott szakértői véleményekkel szemben, amelyeken munkája alapult. A Warren-bizottság nem követelt olyan magyarázatot, amely zavarba hozhatta volna őket. Nem vizsgálta meg a rendőrség nyilatkozatait. Udvariasan elfogadott kényelmes kibúvókat. S mert így volt, a bizottság nem panaszkodhat, ha bírálói nyíltan bizalmatlanok még a szakértői véleményekkel szemben is.

Így érkezünk el a dolog lényegéhez. A lényeg: a bizalom kérdése. Be kell vallanunk, hogy bizalmatlanok vagyunk a Warren-bizottság rendelkezésére bocsátott bizonyítékanyaggal szemben, és bizalmatlanok azzal a módszerrel szemben, ahogyan a bizottság kezelte ezeket a bizonyítékokat. Ez kétségtelenül komoly vallomás, s ha egyszer megtettük, szembekerülünk egy másik kérdéssel. Ha úgy gondoljuk, hogy a Warren-bizottságot becsaphatták — vagy becsaphatta saját magát —, mivel lehet a csalást megmagyarázni? Feltesszük talán, hogy a nyomozó szervek vagy esetleg maga a bizottság szándékosan törekedett egy bizonyosfajta végkövetkeztetés elérésére, a tények rovására? Azt kell hinnünk talán — ne kerülgessük túlságosan a szavakat —, hogy tisztességtelenek voltak?

Ez egyszerű válasz lenne, s nyilván sokan elfogadnák. Akik elfogadják, kijelentenék, hogy mivel az elnök meggyilkolásáról adott hivatalos magyarázat nem meggyőző, a gyilkosság összeesküvés eredménye volt, s hogy a Warren-jelentés egyszerűen „szerecsenmosdatás". Mások, akik nem esnek végletekbe, éppen ellenkező következtetést vonnak le. Ha nincs más alternatíva, mint vagy elhinni a jelentés igazát, vagy azt gondolni, hogy az Egyesült Államok főbírája és egy tiszteletre méltó közéleti személyiségekből és hivatásos jogászokból alakult bizottság mind részese a bűn eltussolására irányuló összeesküvésnek, akkor mérsékelt és józan emberek természetesen (és véleményem szerint helyesen) inkább az első változatban hisznek. Az ilyenek azt válaszolnák Mark Lane-nek: lehet, hogy mindent bebizonyított — de mindenesetre túl sokat.

Mindamellett nem hiszem, hogy ez tényleges dilemma. Egy nagyon is kérdéses érvelés teljes elfogadása és ama feltételezés között, hogy ez az érvelés szándékosan csalárd, még számos fokozat van. Az igazság-

szolgáltatás megannyi tévedése vagy a történelem helytelen értékelése általában nem korrupt céltudatosság, hanem emberi tévedés szülötte. Ha egy ember vagy emberek csoportja a bizonyítékok kusza szövevényében kutatja az igazságot, óhatatlanul egyszerűsíteniök kell. Nem kifogásolhatjuk, ha arra törekszenek, hogy a vallomások alaktalan tömegéből világos konstrukciót hozzanak létre. Ez a dolguk. De ha az ember nyomban egy meghatározott konstrukciót keres, akkor azt nagyon könnyű meglátni; s ha egyszer meglátta, még könnyebb úgy olvasni a bizonyítékokat, hogy azok a kívánt konstrukciót támogassák: hangsúlyozni az olyan bizonyítékot, amely megerősíti; elhomályosítani, kikerülni vagy kimagyarázni az olyan bizonyítékot, amely aláaknázhatja. Ez még nem tisztességtelen; az ilyen törekvésben nincs erkölcstelenség. Jól ismert pszichológiai tényről van szó, olyan tévedésről, amelyet feddhetetlen tudósok is elkövetnek. Minél feddhetetlenebbek azonban, annál inkább hajlandók a tévedés elismerésére, annál inkább hajlandók a tévedés elismerésére, annál gondosabban őrizkednek a tévedéstől. Fegyelmezik magukat. Mi azonban nem hagyatkozhatunk teljesen az ő önfegyelmükre. A nyilvános bírálat a legjobb biztosíték egy olyan hamis konstrukció felbukkanása ellen, amely azután uralkodik a bizonyítékok felett. Ideális esetben a nyilvános bírálatnak az ítélet meghozatala előtt kell elhangzania, nehogy a bírákat az egyoldalú érvelés befolyásolja. Ha ez nem történt meg, ha az ítélet megszületett, mielőtt az egyik oldal ügyvédei szembenéztek volna a legjobb ellenérvekkel, akkor nincs más lehetőség: az ítélet után van szükség nyilvános bírálatra. Ha a Warren-bizottság megengedte volna Mark Lane-nek, hogy az ítélethozatal előtt vitassa a hivatalos bizonyítékok érvényességét, nem lett volna szükség ennek a könyvnek a megírására.

Így hát nem gondolom, hogy maga a Warren-bizottság tudatosan törekedett volna egy előre elkészített válaszra. Feltételezem, hogy valamennyi tagja lelkiismeretesen kutatta az igazságot. Mindig inkább ártatlan magyarázatot keresek — még akkor is, amikor vizsgálati és érvelési módszereiket rosszindulatúan lehetne magyarázni. Rendszerint lehet találni ilyen ártatlan értelmezést. Mindamellett egyetértek Mark Lane-nel abban, hogy a bizottság vizsgálati módszere hibás volt

és érvelése téves: hibás, mert figyelmen kívül hagyták a kényelmetlen bizonyítékokat; téves, mert az általuk elfogadott bizonyítékokat más-más mérce alapján értékelték. Érzéketlenül és egyre határozottabban hangsúlyozták az olyan bizonyítékokat, amelyek igazolni látszottak Oswald egyedüli bűnösségét; érzéketlenül és egyre határozottabban elhomályosították azokat a bizonyítékokat, amelyek más irányba mutattak. Azt hiszem, lényegében azért tették ezt, mert az anyagot nagy tömegben, meghatározott konstrukció szerint és sürgetően tálalták eléjük. Mindez együtt lehetetlenné tette annak tárgyilagos átvizsgálását. Kétséges esetben mindig azt az értelmezést fogadták el, amely alátámasztotta az anyag tálalásának pillanatában már készen álló végkövetkeztetést.

Sajnos, túl sok alkalom volt indokolt kételkedésre. Ha a Warren-bizottságra nehezedő nyomástól szabadon ismét megvizsgáljuk a bizonyítékokat, meglep, hogy oly sok szövevényes problémát milyen könnyen megoldottak. Teljesen jóhiszeműen értelmezve a dolgot, s megengedve, hogy minden emberi tanúságtétel természetesen zavaros lehet: mégis túl sok kritikus jelentőségű pont van, ahol a Warren-jelentés a bizonyosság koronáját helyezi az ingatag bizonyítékokra. Mark Lane-nek kétségkívül igaza van, amikor a jelentés helyett a bizonyítékokhoz vezet vissza bennünket.

Elég, ha csak a legfontosabb kérdéseket említjük. Honnan tüzeltek? Mi vezette a rendőrséget Oswald nyomára? Milyen körülmények között lőtték le Tippitet? Mennyire bizonyos Oswald kapcsolata a fegyverrel, a fegyver kapcsolata a lövésekkel? Mindannak az anyagtömegnek ellenére, amelyet a bizottság elé tártak, a válasz ezekre a kérdésekre még mindig titok. Vajon szükségszerűen titok-e? Ki lehet biztos abban, hogy nem tárhatták volna fel az igazságot vagy az igazság felé vezető új nyomokat, ha kritikusabban vizsgálják meg az elérhető tanúkat, beleértve a rendőrség tanúit is; ha következetesebben faggatják őket, és ha a Mark Lane által megnevezett tanúkat is beidézték volna? Craig seriffhelyettes nyomban a gyilkosság után fontos és talán sok mindent megvilágító vallomást tett. Ha vallomását megerősítik, kezdettől fogva gyanús lett volna az egész hivatalos változat. Vajon a rendőrség miért rövidítette meg és vetette el Craig vallomását a kezdet

kezdetén azon az alapon, hogy: „Nem illik bele abba a képbe, amelyről tudjuk, hogy igaz."? Azaz: nem illett bele az Oswald cselekedeteiről nyomban kialakított rendőri változatba. De hát pontosan mit csinált Oswald a gyilkosság előtt és után? Mark Lane okot ad arra a feltételezésre, hogy Oswaldnak a gyilkosság utáni tevékenységéről alkotott hivatalos kép teljesen helytelen. Még Lord Devlin is megdöbbent: mennyire közönyös a Warren-bizottság Oswald gyilkosság előtti tevékenységének és kapcsolatainak ügyében. Arra volt gondja a Warren-bizottságnak, hogy ünnepélyesen meghallgassa Ruby anyjának előadását „halszálka-kényszerképzetéről", de azt elmulasztotta, hogy pontosan megállapítsa: mit csinált Oswald a gyilkosság előtti héten. Mint Lord Devlin megjegyzi: „Ez rendkívül meglepő." És mi van Rubyval? Hogyan jutott be az erősen őrzött börtönbe? Akárhogyan csinálta, az ok tagadhatatlanul vagy a rendőrség hanyagsága, vagy bűnrészessége volt, márpedig egyetlen rendőr, a rendőrség egyetlen felelős szóvivője sem ismerte be sem a hanyagságot, sem a bűnrészességet. És vajon Ruby előre megfontolt szándékkal gyilkolta meg Oswaldot, vagy sem? Az érdembeni közvetett és közvetlen bizonyítékok egyaránt előre megfontolt szándékra mutatnak. Azt hiszem, a bizonyíték itt támadhatatlan. Ruby belépésének időzítése, Wanda Helmick határozott vallomása, Larry Crafard menekülése, Dean rendőr őrmester vallomása — mind erre mutat. És mégis, mi történt amikor a bizottság jogásza, Mr. Griffin, kihallgatta Dean őrmestert? Griffin hirtelen kikapcsolta a magnetofont, és magánbeszélgetésben arra igyekezett rávenni Deant, hogy változtassa meg vallomását. Hamis tanúzással vádolta, de büntetlenséget ígért neki, ha megváltoztatja vallomását. Dean megtagadott minden változtatást, utána pedig ragaszkodott ahhoz, hogy jegyzőkönyvbe vegyék a kényszerítési kísérletet: ha ezt nem tette volna, semmit sem tudnánk az esetről. Számos tanú, akiknek vallomásait Mark Lane elénk tárja, kielégítően bizonyítja, hogy Ruby bensőséges és korrupt kapcsolatban állott a rendőrséggel. A Warren-bizottság ezt a kapcsolatot tagadja, vagy a felismerhetetlenségig megszépíti. Rubynak a gyilkosság előtti tevékenységét és kapcsolatait éppen úgy nem vizsgálták meg, mint Oswaldét. Ma Ruby az egyetlen ember, aki közvetlenül feltárhatná az igazságot.

Visszautasították azonban azt a kérését, hogy Texas állam területén kívül tehessen vallomást. Mindmáig régi barátai, a dallasi rendőrség őrizetében van.

Amíg ennyi a kétség, ki mondhatja, hogy az ügy le van zárva? Bizonyos értelemben még ma is *sub judice*-ügynek tekinthető. A Warren-bizottság jelentése egyszerűen ügyvédi összefoglalás. Az a tény, hogy az ügyvéd hisz a saját maga által előadott változatban, nem jelent semmit. Ez ügyvédekkel megtörténik. Mielőtt azonban ítélethozatalra kerülhetne a sor, meg kell hallgatni a másik fél ügyvédjét is. Ez az ügyvéd Mark Lane. Ő is hisz a maga változatának igazságában, és éppen emiatt esetleg tévedhet a részletekben. De mindenesetre joga van ahhoz, hogy pártatlanul meghallgassák. Ezt a jogot Amerikában gyakran megtagadták tőle. Az utókor csak akkor ítélhet, ha mindkét fél érveit meghallgatta — előbb nem.

HUGH TREVOR-ROPER

Első rész

Három gyilkosság

— Vonuljatok vissza ítélethirdetésre — szólt a Király az esküdtszékhez.

— Még ne, még ne — intette le a fehér Nyuszi. — Hol vagyunk még attól?

— Hát akkor jöjjön az első tanú — mondta a Király.

A fehér Nyuszi háromszor trombitájába fújt, és elkiáltotta magát:

— Első tanú!

(Lewis Carroll: Alice Csodaországban. — Kosztolányi Dezső fordítása)

Elnöki bizottság Kennedy elnök meggyilkolásának kivizsgálására

Earl Warren főbíró, elnök
Richard B. Russell szenátor
John Sherman Cooper szenátor
Hale Boggs képviselő
Gerald R. Ford képviselő
Allen W. Dulles
John J. McCloy

J. Lee Rankin jogi főtanácsadó

Megalakult Lyndon B. Johnson elnök utasítására

1963. november 29-én

1 · Prológus

1963. november 22-én délelőtt egy bérelt Valiant kocsiban fiatal nő hajtott el a texasi tankönyvraktár épülete mellett, amely a dallasi Elm utca és Houston utca sarkán áll. A hétemeletes könyvraktár az utolsó épület, amely előtt az ember a városból kifelé vezető úton elhalad. Tetején a Hertz autókölcsönző cég reklámja villog: az időt és a hőmérsékletet mutatja a Dealey tér járókelőinek.

Amikor Julia Ann Mercer 23 éves dallasi lakos a kocsival nyugat felé fordult az Elm utcában a hármas aluljáró irányába, az út jobb oldalán meglátott „egy parkoló teherautót". A teherautó félig a járdán állott, egy füves kis domb tövében. A lejtő kis fennsíkban fejeződött be, ezen fakerítés húzódott végig, amely a vasúti felüljárót egy betonból épült fedett lugassal kötötte össze. A kerítés körül bokrok voltak, meg fél tucat fa. A lugas félúton volt a kelet felé levő könyvraktár és a nyugati oldalán emelkedő felüljáró között.

Nem sokkal később az egész világ erre a kis területre figyelt. Most azonban csak egy szabálytalanul parkoló teherautó volt ott, félig fenn a járdán. Két ember volt a teherautón. A kocsi elállta az utat, eltorlaszolta a forgalmat. Mercer kisasszonynak meg kellett állnia, s csak akkor mehetett tovább, amikor a bal oldali forgalmi sáv szabaddá vált, és előzni tudott. A teherautó Ford gyártmányú, hátul nyitott zöld kocsi volt, texasi rendszámmal. A vezető oldalán fekete felirat volt az oldalára festve: „Légkondicionálás".

A teherautó végében volt valami, „ami szerszámosládának látszott".

Mercer kisasszony látta, hogy egy zömök, középkorú, zöld zakós férfi „a teherautó kormánykerekére támaszkodik", míg társa „átnyúlt a kocsi lehajtható hátsó falán, és kivett valamit, ami úgy festett, mint egy fegyvertok". A tok körülbelül 20 cm széles volt az egyik végén, és fokozatosan 10—12 cm-nyire keskenyedett. Barna volt, hossza körülbelül 1 méter, és fogója volt, mint egy bőröndnek. Ez a férfi akkor „elhagyta a teherautót, s közben a tok keskenyebbik vége beleakadt a fűbe vagy a járda szélébe. Lenyúlt, hogy kiszabadítsa. Azután keresztülment a füvön, fel azon a füves dombon, amely része a felüljárónak".

Mercer kisasszony meglehetősen részletes személyleírást adott erről a férfiról. „Fehér férfi volt, 30 év körüli; szürke zakót viselt, barna nadrágot és kockás inget." Mercer kisasszony azt mondotta: mindkét férfit felismerné, ha még egyszer látná őket.

Ez a kis epizód aligha kerülhette el a rendőrség figyelmét, mert egész idő alatt három rendőr „állt és beszélgetett egy motorkerékpár mellett a vasúti hídon", éppen szemben Mercer kisasszonnyal és a teherautóval. Így tehát dallasi rendőrök jelenlétében egy teherautó szabálytalanul parkolt, és egy férfi a füves lejtőn felvitt egy csomagot, amely úgy festett, mint valami fegyvertok. Ugyanezen a napon, ugyanezen a helyen később rálőttek az Amerikai Egyesült Államok elnökére és megölték.

Mercer kisasszony november 22-én a dallasi seriff hivatalában aláírt egy vallomást, amely ezt az epizódot teljes részletességgel elbeszélte. A vallomást a Warren-bizottság anyagát tartalmazó tanúvallomás-kötetekben nyilvánosságra hozták. A bizottság azonban mégsem idézte meg tanúnak Mercer kisasszonyt. A bizottsági apparátushoz tartozó nyomozók egyike sem hallgatta ki, s a Warren-jelentésben semmiféle utalás nincs erre az epizódra, még Miss Mercer nevét

sem említik. Arra sem tett kísérletet a bizottság, hogy felkutassa és kihallgassa a három rendőrt, vagy kinyomozzák azt a teherautót, amelyet Mercer kisasszony vallomásában leírt.

Lehet, hogy az úgynevezett fegyvertok üres volt. De minden jel arra mutat, hogy ezt a fegyvertokot egy férfi az elnöki útvonal felett húzódó bokrok felé vitte, és dallasi rendőrök ezt látták, anélkül, hogy beavatkoztak volna. Nagyszabású biztonsági intézkedéseket tettek, hogy az ellenséges érzelmű Dallasban megóvják az elnököt; ám ez az epizód a biztonsági intézkedések világos megsértése volt. A Warren-bizottság a vizsgálat elmulasztásával még akkor is hanyagságot tanúsított, ha a fegyvertok üres volt. És talán nem is volt üres.

November 22-én ifj. Lee Bowers látta legjobban a kerítés mögött levő területet. Bowers az Union Terminal Company egyik vasúti tornyának őre volt, aki a kerítés mögött emelkedő csaknem ötméteres toronyból belátta a közvetlen környéket. Bowers elmondotta a bizottság egyik jogi tanácsadójának, hogy délelőtt tíz óra körül a rendőrség az Elm utca és a vasúti torony között levő területen „lezárta a forgalmat". Így mindenkit meg lehetett figyelni, aki ezen a területen mozgott. Bowers elmondotta: megfigyelte, hogy a gyilkosságot megelőző félórában a lezárt területre három autó hajtott be. Az első „elhaladt a tankönyvraktár előtt, a második vagy harmadik sávban, és megkerülte a vasúti torony előtt levő területet, valamint a toronytól nyugatra eső részt, mintha kifelé vezető útvonalat keresne, vagy ellenőrző körúton lenne. Azután megfordult, és visszahajtott az egyetlen lehetséges irányba: arra, amerről jött." Ez a kocsi egy 1959-es típusú Oldsmobile volt, kék-fehér furgon, nem texasi rendszámtáblával. A kocsira egy „Goldwatert elnöknek!" feliratú propagandacédula volt ragasztva, így tehát feltehetően nem volt sem a helyi, sem a szövetségi rendőrség autója.

A második kocsi, egy „1957-es típusú Ford" vezetője valami mikrofonfélét tartott szája elé. Ez az autó — mondta Bowers — „egy kissé beljebb hatolt a területre, mint a megelőző. Három vagy négy percig cirkált, azután ugyanazon az úton távozott, mint az első kocsi".

A harmadik autó Chevrolet volt, amely legfeljebb „hétkilenc perccel a gyilkosság előtt" lépett be a körzetbe. Ezen is ugyanolyan Goldwater-kortesreklám volt, mint az első autón, és „ugyanolyan típusú", nem texasi rendszámtáblája volt, mind az Oldsmobile-nak. Azonkívül, mondotta Bowers, a harmadik kocsi szinte „az ablakokig" be volt szennyezve ugyanolyan vörös sárral, mint amilyet az első kocsin megfigyelt. Bowers vallomása szerint a harmadik autó vezetője „még tovább időzött a területen. Egy darabig körözött, és éppen a toronynál próbált egy bizonyos ponton kiutat találni, de kénytelen volt jó darabon hátrálni, azután lassan visszahajtott a tankönyvraktár homlokzata felé." Bowers azt mondotta: „Utoljára akkor láttam, amikor megállt — közvetlenül a gyilkosság színhelyének közelében."

Bowers vallomásában két férfiról is beszélt, akik a kerítés mellett álltak, közvetlenül a lövések eldördülése előtt. Az egyik, mondotta, középkorú volt, és „meglehetősen testes", a másik huszonöt év körüli lehetett, és „kockás inget vagy kockás zekét hordott." A Bowers által adott személyleírás a kerítés mögött álló két férfiról hasonlított ahhoz, amelyet Mercer kisasszony adott az általa látott két emberről, akik közül az egyik a „fegyvertokot" vette le a teherautóról, és a kerítés mögé vitte. Bowers szerint a két férfi „három-négy méternyire volt egymástól", és szemközt a közelgő elnöki kocsioszloppal. Egyik sem volt úgy öltözködve, mint a vasutasok vagy rendőrök. „Ez a két férfi volt csak idegen az egész területen. A többiek munkások voltak, akiket ismertem" — mondotta Bowers.

Amikor a lövések eldördültek, a két férfi még ott volt. Bowers azt vallotta a bizottság jogásza előtt, hogy „valami

rendkívüli történt ezen a bizonyos helyen, ami magára vonta a figyelmemet. De olyasvalami, amit nem tudok pontosan meghatározni."

Kérdés: Nem tudná leírni?
Bowers: Nem tudnám pontosan meghatározni, hogy olyasvalami történt, ami...

Mielőtt azonban Bowers ezt az igen fontos mondatot befejezhette volna, a bizottság jogásza közbevágott, és egy oda nem tartozó kérdést tett fel. A tanút ezután hamarosan elbocsátották, anélkül, hogy magyarázatot nyert volna: mi történt a kerítés mögött húzódó területen, ami magára vonta Bowers figyelmét az elnök meggyilkolásának pillanatában.

Később beszélgetést folytattam Bowersszel, amelyet filmre és magnetofonszalagra rögzítettünk. Ebben a beszélgetésben a tanú részletesebb felvilágosítást adott e fontos kérdésről.

Bowers: A lövés pillanatában, annak a helynek a közelében, ahol az általam leírt két férfi állott, valami fényes villanást láttam. Valamit, amit nem tudtam pontosan felismerni. Mindenesetre olyasmi volt, ami a közvetlen környéken magára vonta a figyelmemet. Amikor kihallgattak, nem tudtam pontosan megmondani, hogy mi volt, és ma sem tudnám azonosítani, csak annyit tudok, hogy valami szokatlan tünemény volt — villanás vagy füst, vagy valami hasonló, ami miatt úgy éreztem, hogy ott valami rendkívüli történik.
Lane: Mr. Bowers, olvastam az ön tanúvallomását. Úgy tűnik, hogy éppen akkor, amikor ezt el akarta mondani, a bizottság jogásza félbeszakította önt, és más tárgyra tért.
Bowers: Igen, ez így volt. Úgy értem, hogy én egyszerűen megpróbáltam válaszolni a kérdéseire, és ő úgy látszik, beérte azzal, amit addig mondtam, nem kívánta, hogy részletezzem a dolgokat.

A tér másik oldalán a vasúti állomás egyik melléképületének tetejéről J. C. Price figyelte az elnöki autókaravánt. Harminc perccel a gyilkosság után nyilatkozatot írt alá a dallasi seriff irodájában; azt vallotta, hogy lövéssorozatot hallott. Figyelme a füves dombon levő kerítés mögötti területre irányult. „Láttam egy férfit, aki a lövéssorozat után a vasúti kitérőben álló személyautók felé futott" — mondotta. Ez a férfi körülbelül huszonöt éves volt, és khakiszínű nadrágot viselt. Ez összevág azzal a leírással, amelyet Bowers és Mercer kisasszony adott. Price azt mondotta, hogy a gyilkosság színhelyéről menekülő férfinak „valami volt a kezében".

Noha Price aláírt egy fontos információt tartalmazó vallomást, sem a Warren-bizottság, sem a bizottság jogászai nem hallgatták ki. A jelentésben semmiféle utalás nincs vallomására, még a neve sem fordul elő.

1966. március 27-én a vasúti melléképület tetején beszélgettem Price-szal. Ezt a beszélgetést is filmre és hangszalagra vettük. Teljes személyleírást adott arról a férfiról, akit november 22-én látott: „Nagyon jól megfigyeltem. Khakiszínű nadrág volt rajta és fehér ing. És azt hiszem — nem vagyok biztos benne —, hogy világosbarna hosszú haja volt. Körülbelül hetven kiló lehetett, és nem túlságosan magas, mondjuk 175 centiméter. Hajadonfőtt volt, és nagyon gyorsan futott, ezért arra gyanakodtam, hogy ő lőtt, de lehet, hogy tévedtem." Ez a férfi — fűzte hozzá Price — „valamit vitt a jobb kezében, ami puska is lehetett".

Lane: És milyen irányba rohant ez a férfi?
Price: A fakerítésen túl, a parkoló kocsik mellett, a tankönyvraktár mögé.

November 22-én reggel a rendőrség felkérte S. M. Hollandot, aki huszonöt éve állott az Union Terminal Company vasúttársaság szolgálatában: azonosítsa azokat a vasúti al-

kalmazottakat, akik az Elm utca felett átívelő vasúti hídról akarják nézni az elnöki autókaravánt. Tizenegy óra negyvenöt perckor Holland odament a felüljáróhoz, és megkezdte a vasúti munkások nevének felsorolását. Még a hídon állott, amikor a kocsikaraván nyugatra kanyarodott az Elm utcán, egyenesen Holland irányába. Hirtelen lövések hallatszottak. Holland nyomban balra nézett: a fakerítés, a bokrok és a fák irányába. „És akkor füstgomolyt láttam vagy két méternyire a föld felett, a fák tövében." Azt mondotta: négy lövést hallott, és „semmi kétsége sincs afelől, hogy látta a fák alól felszálló füstöt".

Holland felismerte, hogy gyilkossági kísérlet tanúja. Úgy vélte, hogy a gyilkos vagy gyilkosok a fakerítés mögött rejtőznek. „Így hát — mondotta — nyomban a lövések eldördülése után a felüljáró végéhez rohantam, egyenesen a kerítés mögé, hogy megnézzem, van-e ott valaki. Mire odaértem, már vagy egy tucat rendőr és nyomozó volt ott, s elég sokáig keresgéltünk üres töltényhüvelyek után." Holland hozzátette: „Emlékszem, hogy a kerítés mögött parkoló kocsik közül a harmadik egy furgon volt, háttal állt a kerítésnek. Azon a helyen, úgy tűnt nekem, valaki hosszabb ideig álldogált. Két helyen is sáros volt a furgon lökhárítója."

Kérdés: Mintha valaki a lábát tisztogatta volna, vagy...?
Holland: Mintha valaki a lábát tisztogatta volna rajta, vagy felállt volna a lökhárítóra, hogy átnézzen a kerítésen.

Nyomban a lövések után egy másik vasúti alkalmazott, James L. Simmons is a fakerítés mögé rohant. Azt mondotta: „Lábnyomokat láttam a kerítés körül a sárban, és lábnyomok voltak a kerítést megerősítő keresztfákon is. Voltak lábnyomok egy autó lökhárítóján is, mintha valaki felállt volna rá, hogy átnézzen a kerítésen."

Holland megjegyezte, hogy a kerítés mögötti területet a dallasi seriff hivatala használta parkolóhelynek. Néhány pil-

lanattal e megjegyzés után Holland tanút elbocsátották. A kihallgatás során egyébként a jogászok nem kérdezték meg, mennyi ideig tartott, amíg a kerítés mögé ért, s hogy vajon elszökhetett-e onnan valaki anélkül, hogy Holland észrevegye. Mindezek ellenére a Warren-jelentés Holland tanúságtételét annak az elgondolásnak alátámasztására használta fel, hogy a gyilkosságot követően „nem észleltek gyanús tevékenységet" a kerítés mögötti területen. A jelentés így beszél: „Holland például nyomban a lövések eldördülése után lerohant a felüljáróról, hogy megnézze: van-e valaki az Elm utca északi oldalán húzódó fakerítés mögött, de nem látott senkit az ott parkoló kocsik között."

Amikor filmre és hangszalagra rögzített beszélgetést folytattam Hollanddal, azt mondta nekem, hogy a Warren-bizottság eltorzította vallomását: „Nem értem ezt a megállapítást, amely szerint lehetetlen, hogy a kerítés mögött bárki is tartózkodott volna. Ellenkezőleg, ez nagyon is lehetséges." Azt mondotta, legkevesebb két percig tartott, míg elérte a kerítés mögötti területet. November 22-én — mondotta — a parkolóhelyen valóságos „kocsitenger állott. Nem volt egy talpalatnyi hely sem, ahol ne állott volna autó, s a parkolóhely túlsó sarkát nem láthattam." Holland elmondotta nekem: át kellett másznia a kocsikon, hogy a kerítés mögötti területet elérje. „A parkoló kocsik lökhárítói összeértek. Átugráltunk a lökhárítókon meg a hűtőkön. Könnyen megléphettek, mire odaértem" — fejezte be Holland.

Seymour Weitzman segédrendőr az első rendőrök között volt, akik elérték a fakerítést, amely mögül a lövések nyilvánvalóan eldördültek. (Weitzman egyébként egyike a legügyesebb dallasi rendőröknek: később ő találta meg Kennedy elnök koponyacsontjának egy részét az Elm utca déli oldalán. Még később egy puskát is talált.) Weitzman a Fő utca és a Houston utca sarkán állott, amikor az elnöki autó

elhaladt előtte; körülbelül egy háztömbnyire délkeletre a füves emelkedőtől. Néhány pillanattal később, amikor az elnöki autó e füves rész felé közeledett, Weitzman lövéseket hallott, s az emelkedő felé rohant. Tanúvallomása szerint felszaladt a dombon, és átmászott a kerítésen.

Weitzman leírta a kerítés mögött uralkodó zűrzavart. Más rendőrségi emberek is érkeztek, s itt a tanú egy nagyon fontos tanúval találkozott: egy vasúti alkalmazottal. „Megkérdeztem egy vasúti tolatómunkást, látott vagy hallott-e valamit, mialatt az elnök autója elhaladt. Azt mondta, úgy gondolja, látott valakit, amint behajított valamit egy bokorba." Weitzman hozzáfűzte: megkérdezte a vasutast, véleménye szerint honnan jöhetett a zaj. Erre a vasutas „a kerítésnek arra a részére mutatott, ahol egy csomó bokor állott".

A Warren-bizottság tehát nyilván értesült róla, hogy van egy rendkívül fontos szemtanú, egy vasúti alkalmazott, aki úgy gondolja, hogy a lövések a kerítés mögül jöttek, s aki úgy véli, látta, amint egy ember az elnöki autó elhaladása után bedob valamit egy bokorba. Mégis, nyomban azután, hogy Weitzman közölte ezt az információt, a bizottság jogásza így szólt: „Nincs több kérdésem", és Weitzmant elbocsátották. Nem kérdezték meg, mi volt a vasutas neve vagy személyleírása. Nem kérdezték meg, körülnézett-e a bokrokban, és talált-e valamit. A tanúvallomások huszonhat kötetében és magában a jelentésben semmi sincs, ami arra mutatna, hogy a Warren-bizottság nyomozói megkísérelték volna a vasutas felkutatását vagy személyazonosságának kiderítését.

2 · Honnan jöttek a lövések

Nincs hiteles bizonyíték, amely arra mutatna, hogy a lövéseket a hármas aluljáró felett ívelő vasúti hídról, a közeli vasúti területről, vagy bármilyen más helyről leadhatták volna — csakis a texasi tankönyvraktár épületéből.

(Warren-jelentés)

Azoknak a tanúknak a vallomásával szemben, akik hallották és megfigyelték a tankönyvraktárból leadott lövéseket, a bizottság vizsgálata semmiféle hiteles bizonyítékot nem talált arra nézve, hogy bármilyen lövést bármilyen más helyről leadhattak volna.

(Warren-jelentés)

Az a megállapítás, hogy „semmiféle hiteles bizonyíték" nem jelzi a más irányból leadott lövések lehetőségét, mutatja: semmibe vették Mercer kisasszony, Bowers, Price, Holland, Weitzman segédrendőr és a vasúti tolatómunkás tanúvallomását. Pedig ennek a hat embernek a nyilatkozatai összhangban vannak, és alátámasztják egymást. Ha nem tételezzük fel a hamis tanúzást, ennyi tanúvallomás csak úgy lehet ennyire egybehangzó, ha igaz. A Warren-bizottság nyilvánvalóan önkényesen vetette el ezeket a vallomásokat, s ez

kedvezőtlenebb fényt vet magára a bizottságra, mint a tanúk szavahihetőségére, hiszen valójában csaknem további száz ember hitte azt, hogy a lövések a füves emelkedő irányából jöttek.

A bizottság legalább 266 olyan tanúnak a nevét ismerte, akik jelen voltak a gyilkosság színhelyén. 259 szemtanú tett tanúvallomást. 23 tanú jelent meg a Warren-bizottságnak legalább egy tagja előtt; 58 tanút a bizottság jogi tanácsadói hallgattak ki; 123-an tettek tanúvallomást a dallasi rendőrségen, a dallasi megyei seriff hivatalában, az FBI vagy a Titkosszolgálat megbízottai előtt. 55 olyan tanú van, akinek a nevét ismerték, és jelen volt a gyilkosság színhelyén, de akit nyilván nem hallgattak ki sem a helyi, sem a szövetségi hatóságok.

A rendőrség, az FBI és a Titkosszolgálat által kihallgatottak közül 68-tól elfelejtették vagy szükségtelennek tartották megkérdezni: véleménye szerint honnan jöttek a lövések. 90 megkérdezett személy tudott erre a fontos kérdésre válaszolni, ezek közül 58-an azt mondták, hogy a lövések nem a tankönyvraktár, hanem a füves emelkedő irányából dördültek el, míg 32 személy nem értett ezzel egyet. Így hát a véleményt nyilvánítók csaknem kétharmada támogatta Mercer kisasszony, Bowers, Price, Holland és Weitzman vallomását.

Fontos megjegyezni, hogy csaknem fele azoknak, akik a többséggel nem értettek egyet, magában az elnöki autókaravánban utazott. Ezeknek a tanúvallomását különösen gondosan kell mérlegelni, hiszen az autók mozogtak, és megnehezítették a hang eredetének megállapítását. Továbbá a többséggel egyet nem értő s az autókaravánban utazó 15 tanú közül 13 kormányhivatalnok volt; kormányhivatalnok felesége vagy alkalmazottja; a helyi vagy a szövetségi rendőrség tagja. Nem akarom azt sugalmazni, hogy ezeknek a vallomását el kell vetni, de mindenesetre nagyon óvatosan meg kell vizsgálni, hiszen nyilvánvaló az elfogultság lehetősége.

Harminckét tagú kisebbség nem értett tehát egyet azzal, hogy a lövések a füves emelkedő irányából jöttek. E kisebbségen belül is vannak azonban olyanok, akiknek vallomása teljesen összeférhetetlen a bizottságnak azzal a végkövetkeztetésével, hogy az összes lövéseket a tankönyvraktár hatodik emeletének délkeleti sarokablakából adták le. Például: a tankönyvraktár ötödik emeletén tartózkodó tanúk azt állították, hogy amikor a lövések eldördültek, először azt hitték, a hangot egy motorkerékpár vagy autó kipufogója okozta. Ha most esetleg azt állítják is, hogy a lövések felettük dördültek el, első impressziójuk nyilvánvalóan az volt, hogy a zajt lentről hallották.

A kisebbség néhány más tagjának vallomása is eltérő. A bizottság egyik tanúja azt állította: látta egy fegyver torkolattüzét a tankönyvraktár délkeleti, hatodik emeleti sarokablakában, amikor a lövések eldördültek. Az FBI szerint azonban ez a tanú nem láthatta annak a puskának a torkolattüzét, amelyet állítólag Lee Harvey Oswald használt. Az FBI ugyanis megvizsgálta a szóban forgó fegyvert, és kategorikusan kijelentette: amikor ezt a fegyvert nappal sütik el, nem látható torkolattűz. Természetesen lehet, hogy másik fegyverből tüzeltek, akár Oswald, akár valaki más. Itt azonban a Warren-bizottság álláspontjában tapasztalható következetlenségről van szó. Egy másik szemtanú, Howard L. Brennan, aki azt mondotta, hogy a lövések a tankönyvraktárból jöttek, később a bizottság előtt bevallotta: november 22-i megfigyeléseivel kapcsolatban szándékosan félrevezette a rendőrséget.

A legtöbb ember ideges feszültséget érez, ha bíróság előtt tanúvallomást kell tennie. Általánosságban szólva: a tanúk „tetszeni" akarnak a bíróságnak. A Warren-bizottság elnöke pedig az Egyesült Államok főbírája volt, a bizottságot az Egyesült Államok elnöke jelölte ki, tagjai fennkölt és befolyásos személyiségek voltak. Logikus az a feltételezés, hogy egy tanú természetes - tudatos vagy tudattalan — tetszeni

vágyása ilyen testület színe előtt még erősebb. Nem meglepő hát, ha úgy találjuk, hogy a tanúk gyakran kifejezetten a kormányváltozat alátámasztására törekedtek. Olyan is akadt közöttük, aki azt mondotta, hogy „eggyel több lövést hallott, mint ahány eldördült". Ez a tanú négy lövést hallott; a hivatalos vélemény az, hogy csak három lövés dördült el. Még Mrs. Kennedy is azt mondotta a bizottságnak, hogy ő másképpen emlékszik az eseményekre, mint ahogy azokat az újságok leírták, de hajlandó beismerni, hogy téved.

A bizottság előbb leszögezte, hogy véleménye szerint a lövések csakis a tankönyvraktárból jöttek; utalt arra, hogy azok, akik ezt az elméletet elvetik, felelőtlen kombinálgatók, és csak azután idézte meg a legtöbb tanút. A sajtó nagyrészt a bizottság álláspontját hirdette és támogatta, így hát elmosódott a különbség a vad találgatás és a felelős különvélemény között. Éppen ezért a legfontosabb — a fentebb idézetteknél is jelentősebb — számok azok, amelyek a szemtanúk azonnali reakcióját rögzítik; még mielőtt egyáltalában lett volna hivatalos változat. November 22-én és november 23-án 25 tanú írt alá nyilatkozatot vagy vallomást a lövések eredetével kapcsolatban. Közülük 22 azt mondta: úgy véli, hogy a lövések a füves emelkedő irányából jöttek.

124 tanú közül 92 megerősítette, hogy nem a tankönyvraktárból, hanem a füves dombról lőttek. Megerősítették vagy határozott véleménynyilvánítással, vagy azzal, hogy a domb — és nem a tankönyvraktár — irányába néztek vagy futottak. Összesen 58 tanú jelentette ki, hogy az emelkedő irányától lőttek, 34 pedig az emelkedő irányába szaladt, vagy abba az irányba figyelt a lövések eldördülésének pillanatában. A Warren-bizottság és nyomozói az utóbbiak közül 21-től meg sem kérdezték: véleményük szerint honnan lőttek. Mre a többi 13 kihallgatására sor került, mindegyikük azt mondotta, hogy bizonytalan, vagy hogy nem tudja megmondani a lövések irányát.

Lee Bowerst kivéve, aki az eseményeket a fakerítés mögötti vasúti toronyból figyelte, a legjobban azok láttak, akik az Elm utca feletti vasúti felüljárón álltak. Ezen a vasúti hídon tizenhárom vasutas és két dallasi rendőr állott az elnöki autókaraván közeledésekor; a füves emelkedő tőlük balra esett. Ezek közül a vasutasok közül egyetlenegyet sem idéztek a Warren-bizottság elé. Négyet azonban kihallgattak a bizottság jogászai, kilencet pedig az FBI ügynökei. Közülük öten azt állították, hogy a lövések a füves dombról jöttek, további hat pedig azt vallotta, hogy a lövések pillanatában figyelmük nyomban a domb felé fordult. Érdemes megjegyezni: a tizenhárom ember közül, akik a füves dombhoz legközelebb álló tanúk közé tartoztak, egyetlenegy sem akadt, aki azt mondotta volna, hogy a tankönyvraktárból lőttek, míg közülük tizenegyen közvetve vagy közvetlenül arra utaltak, hogy az orvlövész véleményük szerint az emelkedő fölötti, kerítéssel körülvett részen rejtőzött.

Sok olyan puska van, amely az elsütés pillanatában kis füstöt bocsát ki. Az emelkedőn fák és bokrok vannak a kerítés körül; ez gyakorlatilag lehetetlenné tette, hogy a kerítés mögül tüzelő orvlövész puskájának füstjét olyasvalaki észrevehesse, aki nem áll a felüljárón. Amikor a lövések elhangzottak, a felüljárón álló vasúti munkások legtöbbje balra — az emelkedő irányába — fordult. A Dealey teret a gyilkosság időpontjában megtöltő szemtanúk között különleges helyzetben voltak: csak ők figyelhették meg a füstöt a dombocska tetején. Közülük heten állították, hogy füstöt láttak felszállni a bokrokban, a fák tövében.

S. M. Holland azt mondotta a bizottság előtt, hogy amikor a lövések eldördültek, „füstgomolyt láttam vagy két méternyire a föld felett, a fák tövében. Éppen arról a helyről, ahol állottam, láthatta az ember ezt a füstgomolyt". A gyilkosság napján aláírt vallomásában Holland azt mondotta: „A lugas és a fák felé néztem, és füstgomolyt láttam felszállni a fák közül. A füst feltétlenül a lugas mögül, a fák közül jött."

A felüljárón állók közül még hatan láttak füstöt ugyanazon a területen. Austin L. Miller november 22-én aláírt vallomásában azt állította: „Láttam valamit felszállni az Elm utcától északra, a vasúti sínek mellett levő fák tövéből, ami gőznek vagy füstgomolyagnak tűnt." Millert azonban a Warren-bizottság jogásza első ízben csak a gyilkosság után négy és fél hónappal hallgatta ki. A beszélgetés rövid volt, alig tartott néhány percig. A kihallgató nem kérdezősködött a füstről, és Miller tanút elbocsátották, mielőtt említhette volna az első vallomásában tett életbevágóan fontos megfigyelést.

James L. Simmonsszal és Richard C. Dodd-dal folytatott, filmszalagra rögzített beszélgetéseim során mindketten elmondták, hogy a fakerítés sarkánál, a bokrok és fák közelében füstöt láttak. Simmons szerint a lövések hangja „előttünk és bal oldalról jött, a fakerítés irányából. Füstgomolyagot lehetett látni az emelkedőn álló fák tövében". Dodd szerint „a füst a tér északi oldalán húzódó sövény mögül jött". Walter L. Winborn és Thomas J. Murphy egy független nyomozónak azt mondották, hogy ők is láttak füstöt a fák között a dombon. Clemon E. Johnson az FBI ügynökei előtt jelentette ki, hogy „fehér füstöt" figyelt meg.

Hét — talán nyolc — ember látott a felüljárón állók közül füstöt a kerítés mögött. Ahelyett, hogy a Warren-bizottság ebben a fontos kérdésben kihallgatta volna őket, egyszerűen a jogászok nem kielégítően lefolytatott kihallgatásaira és az FBI ügynökeinek szóbeszéden alapuló jelentéseire támaszkodott. Azután levonta a következtetést: nincs „hiteles bizonyíték", amely arra utalna, hogy a lövéseket máshonnan is leadhatták, mint a tankönyvraktár hatodik emeletéről.

Bár az emelkedő tetején felszálló füstöt csak a vasutasok észlelték, a Dealey téren elszórtan álldogálók közül is sokan úgy vélték, hogy a lövések abból az irányból jöttek. Voltak

olyanok, akik a tankönyvraktár előtt állottak, és azt mondták, hogy a lövéseket nem abból az épületből adták le. Így például Ochus V. Campbell, a tankönyvraktár igazgatóhelyettese kijelentette: „Lövéseket hallottam, amelyekről úgy véltem, hogy valahonnan az Elm utca fölötti viadukton húzódó sínek környékéről jöhetnek." Campbell azt mondotta, hogy nem is volt oka hátranézni a tankönyvraktár épületére, mivel „úgy gondoltam, hogy a lövések nyugati irányból hangzottak".

Néhányan azok közül, akik a kerítés előtt állottak, a lövések elhangzásának valószínű helyéül szintén a füves dombot jelölték meg, és kizárták a tankönyvraktárt. Mary Woodward, a *Dallas Morning News* című lap alkalmazottja, az eseményt közvetlenül a fakerítés előtt, attól balra állva figyelhette meg. Azt írta: „Hirtelen szörnyű, fülsiketítő zajt hallottunk. A hang hátulról jött és kissé jobbról." Még közelebb állott a kerítéshez egy Abraham Zapruder nevű amatőr fényképész, aki filmfelvételt készített a gyilkosságról. A Titkosszolgálat által felvett vallomási jegyzőkönyv azt mondja: „Mr. Zapruder szerint a gyilkos az ő háta mögött volt."

Az elnöki autó közelében levő tanúk között is voltak néhányan, akik szerint a lövéseket a füves dombtető irányából adták le. Jean Hill tanítónő azt mondotta: „Őszintén szólva azt gondoltam, hogy a dombról jönnek a lövések. Azt gondoltam, hogy a dombtetőről több ember is lő. Úgy véltem, többen is lőttek, nemcsak egy személy."

Bobby W. Hargis, a dallasi rendőrség egyik motorkerékpáros őrszeme az elnöki kocsi mögött, annak bal oldalán hajtott. Az ő vallomása is azt a lehetőséget támasztja alá, hogy lövések hangzottak el elölről és jobb oldalról, tehát a füves domb irányából: „Befröcsköl a vér. Egy kicsit hátrább és balra, éppen csak egy kicsit hátrább és balra voltam Mrs. Kennedytől." Négy és fél hónappal a gyilkosság után ugyanez a dallasi rendőr már azt mondta, hogy „érzése szerint" a lövések „a tankönyvraktárból jöttek", közvetlenül a

lövések utáni viselkedése azonban beszédesebb vallomás, mint későbbi visszaemlékezései, ugyanis hátat fordított a tankönyvraktárnak, és a domb felé száguldott: „Volt ott valami kis fal, téglafal. Odarohantam, és felmásztam rá, hogy jobban lássam a hidat, és persze akkor már körülnéztem az egész területen."

A dallasi seriff egyik helyettese, Harry Weatherford úgy vélte, hogy a lövések a fakerítés mögül, a vasút területéről dördültek el. A seriff hivatala számára november 23-án nyilatkozatot tett, amelyben a következőket mondotta: „Hangos csattanást hallottam; azt gondoltam, hogy vasúti jelződurrantyú. Úgy hangzott ugyanis, mintha a vasúti műhelyek területéről jött volna a zaj." A további csattanások során már felismerte, hogy puskalövéseket hall. „Ekkor már a vasúti műhelyek felé rohantam, mert úgy tűnt, hogy onnan jön a hang." Egy másik seriffhelyettes, J. L. Oxford, azt mondotta: amikor a lövéseket hallotta, átrohant a Dealey téren a domb irányába: „Amikor odaértünk, mindenki a vasúti műhelyek felé nézett. Átugrottunk az Elm utcát szegélyező kerítésen, és továbbfutottunk a vasút területére. Amikor odaértünk, egy ember azt mondotta nekünk, hogy füstöt látott felszállni a kerítés sarkánál." Oxford azonban nem tudta megmondani, hogy ki volt ez az ember. Sem a Warren-bizottság, sem jogi tanácsadói nem hallgatták ki Oxfordot és Weatherfordot.

A Titkosszolgálat dallasi irodáját egy Forrest V. Sorrels nevű ügynök vezette. Az elnöki autókaravánban utazott, körülbelül öt autóhossznyira az elnöki kocsi előtt. Amikor a lövések eldördültek, Sorrels nyomban a tőle jobbra levő domb felé pillantott, mert „a lövések zajából úgy tűnt, mintha azok az ottani emelkedőről jönnének". Azt vallotta, „a csattanások olyan hangosak voltak, hogy valószínűnek tartottam, vagyis az volt az első gondolatom, hogy van valaki azon az emelkedőn, és azért néztem arrafelé".

A Titkosszolgálat egy másik ügynöke, ifj. Paul E. Lan-

dis, az elnöki kocsi mögött haladó autó jobb oldali hágcsóján állott, amikor az első lövés eldördült. Landis: „Akkor az volt az első reakcióm, hogy a lövés valahonnan elölről jött."

Így tehát a tér legkülönbözőbb pontjain álló titkosszolgálati ügynökök, dallasi rendőrök és seriffhelyettesek egész sora megegyezett abban, hogy úgy tűnt: a lövések a dombtető irányából jönnek. Sokan közülük elmondták, hogy mihelyt a lövések eldördültek, nyomban a domb felé rohantak, behatoltak a fakerítés mögé, és kutatni kezdtek. Többen közülük útközben elhaladtak a tankönyvraktár mellett is. Lee Bowers azt vallotta, hogy a különböző rendőrségi szervek legalább ötven embere kutatott a kerítés mögötti parkolóhelyen és a vasút területén a gyilkosságot követő percekben. Más szemtanúk ezt megerősítették.

A rendőrségi emberek általában hajlamosak arra, hogy azonosítsák magukat a vád álláspontjával. Ha azonban ebben az esetben bármelyik rendőr az események után meg akarta volna változtatni vallomását, szembekerült volna azzal a bizonyítékkal, amelyet saját cselekedetei nyújtottak. Csak nagy nehezen magyarázhatta volna meg: miután jelenlétében meggyilkoltak egy elnököt, miért rohant a domb felé, miért mászott át a dombtetőn egy kerítésen, és miért kezdett kutatni a kerítés mögött — ha valóban azt gyanította, hogy a gyilkost másutt kell keresni.

Mindamellett akadt legalább egy dallasi rendőr, aki nem törődött a logikával. A rendőrfőnök, Jesse E. Curry, az elnöki autókaraván élén haladó kocsit vezette. November 23-án azt mondta az újságíróknak: „A három lövés hangjából meg tudtam állapítani, hogy azok a dallasi városközpont közelében levő tankönyvraktárból jöttek." És mégis: közvetlenül a lövések eldördülése után, amikor Curry kocsija előtt volt a felüljáró és a kocsi mögött a tankönyvraktár, a rendőrfőnök így kiáltott az autó rádióadójának mikrofonjába: „Küldjetek egy embert a hármas felüljáróra, nézzétek

meg, mi történt ott." Ilyen esetekben az utólagos meggondolás sokkal kevésbé értékes, mint az adott pillanatban a helyszínen tanúsított magatartás és az ott elhangzó szavak. Akármit mondott Curry rendőrfőnök a hivatalos változat megszületése után az újságíróknak, a józan ész továbbra is azt diktálja: eredetileg azt gondolta, amit első szavai tükröztek.

J. E. Decker seriff az első kocsi hátsó ülésén utazott. Nyomban Curry rádióutasítása után Decker parancsot adott: „Az irodámból minden elérhető ember menjen a vasút területére, és próbálják megállapítani, mi történt ott. Ne mozduljon senki és semmi, amíg a gyilkossági csoport és a többi nyomozók oda nem érnek." Két óra múlva Decker seriff helyettesei még mindig aktív „figyelőállást" tartottak fenn a fakerítés mögötti területen. A Warren-bizottság nyilvánvalóan semmibe vette ezt a tényt, hogy megállapíthassa: „már néhány perc múlva" a lövések egyetlen lehetséges forrására, „a texasi tankönyvraktárra összpontosult a figyelem."

Tanúk lövéseket hallottak a dombtetőről. Tanúk füstöt láttak a dombtetőn. És volt egy tanú, aki még a puskapor szagát is érezte a kerítés mögött.

J. M. Smith rendőrőrszem, aki az Elm utca és a Houston utca sarkán állt, a tankönyvraktár előtt, írásos jelentésben közölte Curry rendőrfőnökkel: „Hallottam a lövéseket, és úgy gondoltam, hogy azok a felüljáró környékén levő bokrok irányából jöttek." A *Texas Observer* szerkesztője, Ronnie Dugger, kérdéseket intézett Smith-hez, aki elmondta neki, hogy nyomban a kerítés mögötti területre ment. Dugger maga is megvizsgálta a helyszínt, és megállapította: „Egy ember, aki a kerítés mögött állt, s akit hátulról a parkolóhelyen levő autók is fedeztek, akadálytalanul lelőhette az elnököt, amikor kocsija lefelé haladt a lejtős Elm utcán a felüljáró irányába." Smith rendőrőrszem, aki a kerítés mö-

gé rohant, elmondta Duggernak, hogy „éreztem a puskapor szagát, ott volt a levegőben".

Ralph Yarborough szenátor is érezte a puskaporszagot. Miközben az elnök állapotáról érkező híreket várta a Parkland kórházban, azt mondotta: „A kocsinkban egész úton idefelé érezni lehetett a puskaporszagot." Dugger ehhez hozzáfűzi: „A jelentés szerint Oswald és a fegyvere a lövöldözés időpontjában 70 méterrel volt hátrább és hat emelettel magasabban, mint az elnök kocsija. Yarborough az autókaraván harmadik kocsijában utazott, Johnson akkori alelnökkel és feleségével. Néhány dallasi hatósági közeg nem tudott magyarázatot adni arra a kérdésre, hogy miért érzett Yarborough szenátor puskaporszagot."

Amikor Smith rendőrt a Warren-bizottság jogi tanácsadói megidézték, egyetlen kérdés sem hangzott el azzal a ténnyel kapcsolatban, hogy puskaporszagot érzett a kerítés mögött, pedig erről szóló nyilatkozata megjelent a szóban forgó texasi újságban. Yarborough szenátort a Warren-bizottság nem idézte meg tanúnak, s a bizottság jogi tanácsadói sem hallgatták ki. Ehelyett a Warren-bizottság a szenátortól egyoldalnyi terjedelmű jegyzőkönyvi nyilatkozatot kért és kapott, amelyben nem történik utalás arra, amit a szenátor korábban a puskaporszagról mondott.

Létezhet bizonyíték, ami arra utal, hogy — mint a Warren-bizottság hangoztatja — egy vagy több lövést a tankönyvraktárból adtak le. Ez azonban sokkal kevésbé meggyőző, mint azok a bizonyítékok, amelyek arra vallanak, hogy a kerítés mögött dördültek el lövések. Annak a feltételezése, hogy lőttek a dombtetőről, nem jelenti, hogy ne lőhettek volna máshonnan is. Azt azonban lehetetlenség egyidejűleg feltételezni, hogy néhány lövés dördült el a kerítés mögött, és mégis egy kizárólagos gyilkos — Oswald — tüzelt a tankönyvraktár ablakából. A Warren-bizottság ki akart tartani e mellett az utóbbi feltételezés mellett, ehhez azonban előbb be kellett bizonyítania azt,

hogy a dombtetőről nem tüzeltek. Hogy ezt megtegye, a Warren-jelentés összefüggésükből kiragadva idézett egyes tanúvallomásokat; semmibe vett és átformált, sőt — ami talán még rosszabb — mesterségesen leegyszerűsített más tanúságtételeket.

3 · A gézfüggöny

1964. június 5-én a bizottság rendkívüli ülésén meghallgatták Mrs. Kennedyt. Az elnök özvegyén kívül ezen az ülésen csak Warren főbíró, J. Lee Rankin jogi tanácsadó és Robert F. Kennedy, az Egyesült Államok akkori igazságügyminisztere volt jelen. Az elnök özvegyének egyetlen olyan kérdést sem tettek fel, amely férjének sebeire vonatkozott volna, holott a lövések becsapódásának pillanatában Mrs. Kennedy volt legközelebb az elnökhöz, amikor pedig az elnöki autó a kórház felé száguldott, Mrs. Kennedy karjában tartotta férjét, és az elnök feje az ő ölében nyugodott. A bizottság nem volt hajlandó lényegbe vágó kérdéseket feltenni, noha néhány orvos és titkosszolgálati ügynök kivételével senki sem figyelhette meg oly közelről és oly sokáig az elnök sebeit, mint éppen Mrs. Kennedy. Arról sem lehet szó, hogy az elnök özvegye ne akart volna beszélni; önként adott felvilágosítást férje szörnyű sebeiről. A bizottsági kihallgatás jegyzőkönyvében azonban Mrs. Kennedy vallomásának megfelelő helyén a következő zárójelbe tett mondat olvasható: (A sebekre vonatkozó utalások törölve.) Mint a bizottság közölte, az elnök özvegyének e szavairól készült feljegyzések a Nemzeti Levéltárban vannak; a jövendő történetírói hetvenöt esztendő múlva vizsgálhatják meg a szöveget.

Így hát nem marad más hátra, mint legjobb tudásunk szerint részletesen megvitatni a sebek problémáját. Kelle-

metlen téma, de elengedhetetlen ahhoz, hogy kiderítsük az igazságot a gyilkosságról: a sebek jellege ugyanis sok mindent elmond a lövések eredetéről.

Azok az orvosok, akik november 22-én Dallasban megvizsgálták az elnököt, két sebet észleltek. Egy kicsiny nyaksebet és egy nagy kiterjedésű sebet az elnök koponyájának hátsó részén. Foglalkozzunk először a nyaksebbel.

Az első lövés pillanatában az elnök arccal az előtte kissé jobboldalt levő domb felé fordult. Ha a nyakát érő golyót a dombtetőről lőtték ki, akkor ez a seb a golyó által ütött bemeneti sebhely. Ha viszont a lövés a tankönyvraktárból, az elnöki autó mögül érkezett, akkor a nyakseb csak kimeneti sebhely lehet. A bemeneti seb szélei rendszerint nem roncsoltak, a seb kicsiny, kerek és világosan elhatárolt. A kimeneti seb szélei rendszerint roncsoltak, a seb nagy terjedelmű és hosszanti irányban torzult. Az orvosok rendszerint meg tudják különböztetni a kétfajta sebet, mert a testből kilépő lövedék erősen roncsolja a szöveteket.

Az elnök halálának bejelentése után körülbelül egy órával sajtókonferenciát tartott az a két orvos, aki a Parkland kórházban Kennedy életének megmentéséért küzdött. Dr. Malcolm Perry ügyeletes orvos szerint „az elnök ádámcsutkája alatt bemeneti seb volt". Nyilatkozatát a hírszolgálati szervek nyilvánosságra hozták. A *New York Times* a következőket írta:

> Később a délután folyamán dr. Malcolm Perry ügyeletes sebész és dr. Kemp Clark, a Parkland kórház idegsebészeti osztályának főorvosa újabb részleteket közöltek. Azt mondották, hogy Mr. Kennedyt nyakán, közvetlenül ádámcsutkája alatt érte a golyó. Ez a seb a golyóbemenet nyomának látszott.

A gyilkosság után négy nappal a lap egy másik orvos nyilatkozatát idézte, aki az elnököt a Parkland kórházban

megvizsgálta. Ez az orvos is azt állította, hogy az elnök torkát átütő golyó elölről hatolt be:

> Ismeretes, hogy három lövést adtak le. Kettő eltalálta az elnököt, ezek közül egy nem hagyta el a testet. Dr. Kemp Clark, aki Mr. Kennedy halálát megállapította, azt mondotta, hogy az egyik golyó körülbelül a nyakkendőcsomó táján érte az elnököt. A golyó lefelé haladt a mellkasba, és nem távozott a testből.

A sebesült elnököt Dr. Charles Carrico részesítette elsősegélyben az 1. számú baleseti műtőben. Carrico november 22-én délután maga fogalmazta meg és írta alá a kórházi jelentést, amely a nyaksebet ugyancsak bemeneti sebnek nyilvánítja.

A szövetségi és a helyi rendőrség így olyan orvosi bizonyítékanyaggal került szembe, amelynek tanúsága szerint az elnökre elölről lőttek. Ez kétségtelenül akadályozta őket teóriájuk kidolgozásában. Továbbra is fenntartották, hogy Lee Harvey Oswald, mint kizárólagos gyilkos, a texasi tankönyvraktár hatodik emeletéről tüzelt. Az elnöki autó azonban már elhaladt a Houston utcában levő tankönyvraktár előtt, balra fordult az Elm utcába, és szinte egyenes vonalban távolodott a tankönyvraktártól, amikor az első lövést leadták. Hogyan lehet hát elölről megsebesíteni az elnököt, miközben hátba lövik? Az orvosok véleménye a nyaksebről egyhangú volt: bemeneti seb. Valamennyi orvos, aki a gyilkosság utáni napokban véleményt nyilvánított, ezt mondotta. Ha Oswald volt a gyilkos, és — mint ahogy a rendőrség állítja — a tankönyvraktár hatodik emeletén tartózkodott, nem adhatta le a nyaksebet okozó lövést.

Úgy tűnik, hogy a hatóságok hosszú ideig keresték a kivezető utat ebből a dilemmából, míg végül megtalálták. Először azt a lehetőséget vizsgálták, hogy az elnöki autó a Houston utcában volt, úgyhogy a kocsi ez esetben az első

lövés időpontjában még a tankönyvraktár *felé* haladt. Négy nappal a gyilkosság után a *New York Times* dallasi tudósítója a helyi és szövetségi rendőrség közléseire támaszkodva a következőket jelentette:

A golyókkal, valamint a gyilkos elhelyezkedésével kapcsolatos ismert tények alapján arra lehet következtetni, hogy a gyilkos akkor kezdett tüzelni, amikor az elnöki kocsi feléje közeledett. Azután csaknem 180 fokos ívben elfordította fegyverét, és még legalább kétszer tüzelt.

A bemeneti seb („a golyókkal kapcsolatos ismert tények") és az az állítás, hogy a gyilkos a tankönyvraktár ablakában állott („a gyilkos elhelyezkedése") — nyilván ezek voltak ama tényezők, amelyek alapján az elnöki autó helyzetére „következtettek". Csak olyan hatóság kísérelhette meg ily módon önkényesen megállapítani az elnöki autó helyzetét, amely már eleve elkötelezte magát egy bizonyos következtetés mellett. Elfogulatlan vizsgálat minden bizonnyal a tanúk tömegének vallomásával összhangban határozta volna meg az elnöki autó helyét. E tanúk mind azt mondották, hogy a kocsi nem a Houston utcán, hanem az Elm utcán haladt, és elhagyta a tankönyvraktár épületét, mire az első lövés eldördült. A filmfelvételek és a fényképek is erről tanúskodnak. Ezek után 1963. december 1-én a *St. Louis Post-Dispatch* a következőket jelentette:

A lövések idején az elnök nyitott kocsija csaknem egyenes vonalban távolodott attól az ablaktól, amelyből a lövéseket állítólag leadták... Az elnöki kocsiról készített, néhány napos késéssel nyilvánosságra hozott filmfelvételek világossá teszik: az összes lövéseket akkor adták le, amikor az elnöki kocsi már elkanyarodott, s túlhaladt az épületen. Ha a lövések a hatodik emeleti ablakból érkeztek, akkor hátulról érték az elnököt.

Így hát az események első hivatalos változata — bármennyire is kényelmesnek tűnt — csakhamar tarthatatlanná vált. A *Life* című hetilap ekkor közölt egy cikket, amelyet a második hivatalos változat előjátékának lehet tekinteni. 1963. december 6-án a szövetségi rendőrség ügynökeivel folytatott beszélgetések után a *Life*-ban egész oldalas cikk jelent meg, „Az akadékoskodó pletykák vége: hat kritikus másodperc" címmel. Ebben a következőképpen tálalták a kérdést:

A pletykákat egy dallasi orvosnak az elnök két sebéről adott leírása táplálta. Ez az orvos megkísérelte megmenteni az elnök életét. Az orvos azt állította, hogy az egyik golyó az elnök koponyájának jobb oldalán hatolt keresztül, hátulról előre haladva. A másik golyó azonban — jelentette ez az orvos —, elölről, az elnök torkába fúródott, és megrekedt a testben. Mivel ebben az időpontban az elnöki kocsi már ötven méternyire elhagyta Oswaldot, s az elnök csaknem teljesen háttal fordult az orvlövésznek, nehéz volt megérteni, hogyan hatolhatott be a nyakába elölről a lövedék. Innen eredt az újra meg újra visszatérő elgondolás, hogy valahol másutt még egy orvlövésznek kellett lennie. A nyolc milliméteres film azonban azt mutatja, hogy az elnök, amint integetett valakinek a tömegben, egész testével teljesen jobbra fordult. Így nyaka szabaddá vált a búvóhelyen kuporgó orvlövész golyója számára; majd a következő felvételen az elnök torkához kap.

A szövetségi rendőrség ügynökei nyilván ennek az elméletnek megfelelően játszották le újra a bűntényt. Ezt a *New York Times* 1963. december 6-i száma írja le, „A Kennedy-gyilkosság rekonstruálása" címmel:

Tizenhárom nappal Kennedy elnök meggyilkolása után

a szövetségi nyomozók még ma is azon dolgoztak, hogy filmen rekonstruálják a bűntényt... Egy nyitott kocsi hátsó ülésén ülő férfi és nő újra meg újra lejátszotta az elnök és Mrs. Kennedy november 22-i utazását.

A szövetségi nyomozók filmfelvevő gépet tettek a tankönyvraktár hatodik emeleti ablakába, az Elm utca úttestének közepén pedig háromszögelő állványra szerelt távcsöveket helyeztek el, amelyeket az ablak irányába fordítottak. A *Times* szerint a hatóságok azt próbálták kideríteni, „hogyan érhette az elnök nyakát elölről golyó a tankönyvraktár ablakában levő fegyverből, ha kocsija már túlhaladt a tankönyvraktáron, és éppen elkanyarodott attól. Az egyik — felelős forrásból származó — magyarázat szerint ez úgy történhetett, hogy az elnök integetés közben jobbra fordult, és ebben a pillanatban érte a golyó".

Csaknem két héttel a gyilkosság után a szövetségi hatóságok nyilvánvalóan azt a változatot részesítették előnyben, amelyet a *Life* közölt először, s amely szerint az elnök teljesen oldalt fordult. Ha azonban akár csak felületesen is elolvassuk a *Life* 1963. november 29-i számát, amely az elmélet közlése előtt egy héttel jelent meg, kitűnik: a folyóiratnak és a szövetségi rendőrségnek egyaránt tudnia kellett, hogy ez az elmélet pontatlan. A *Life* 1963. november 29-én fényképeket közölt egy filmfelvétel nyomán, amely az elnököt a golyó becsapódásának pillanatában ábrázolja. Ezek a felvételek bebizonyították, hogy amikor az első golyó nyakán találta az elnököt, akkor autója már elhagyta a tankönyvraktárt, s az elnök nem hátrafelé, hanem előre és jobbra tekint. Ez a bizonyíték támadhatatlan volt. De akkor a szövetségi rendőrség miért fogadott el, és a *Life* miért közölt egy védhetetlen elméletet?

A nyakseb magyarázására irányuló törekvéseket már kezdettől fogva nehezítette a rendőri és orvosi leletek korábbi korlátlan publikálása, a filmfelvétel nyomán készült

fényképek közlése után a seb indokolása még bonyolultabb lett. Úgy tűnt, hogy ezen a ponton a rendőrség három magyarázat közül választhat:

1. Oswaldnak segítőtársa volt. Ez a cinkos az elnöki autóval szemben helyezkedett el, és ugyancsak tüzelt.

2. Maga Oswald nem a tankönyvraktárban rejtőzködött, hanem a füves dombon.

3. A bemeneti seb — valójában kimeneti seb.

Bármelyik változatot nehéz lett volna összeegyeztetni a kormány által tett korábbi nyilatkozatokkal. Az első és második változat azonban kereken tagadta volna a Warren-bizottság előlegezett feltételezéseit; akár úgy döntenek, hogy Oswald bárhol másutt volt, mint a tankönyvraktár hatodik emeleti ablakában, akár úgy, hogy engedélyeznek számára egy bűntársat. Mindez csaknem elkerülhetetlenné tette, hogy a harmadik változatot használják fel.

Ennek a változatnak azonban nemcsak az orvosi nyilatkozatok mondtak ellent: a szövetségi rendőrség 1963. december 5-i magatartásával sem volt összeegyeztethető, amikor pedig az orvosi nyilatkozatokat a rendőrség már ismerte. A Warren-bizottság szerint ugyanis a boncolási jegyzőkönyv alapján az elnököt „először egy olyan golyó találta el, amely nyakának hátsó részén hatolt be, és a nyak elejének alsó felén hagyta el a testet"; ha ez így volt, akkor miért volt szükség arra, hogy lejátsszák a gyilkosságot, és kísérlettel igazoljanak egy olyan elméletet, amely szerint a nyak elülső részén található a bemeneti sebhely? Ennek alapján feltételezhető, hogy az eredeti boncolási jegyzőkönyv nem zárta ki a bemeneti nyakseb lehetőségét.

Miközben lassan kibontakozott a sebbel kapcsolatos kérdések hivatalos megoldása, az ügyben szereplő dallasi orvosok egyike, dr. Robert N. McClelland, következőképpen nyilatkozott Richard Dudmannek, a *St. Louis Post-Dispatch* washingtoni tudósítójának: „Amikor azok a sebészek, akik Mr. Kennedyt a Parkland kórházban

kezelték, megtudták: miképpen rekonstruálja a dallasi rendőrség a merényletet, a nyakseb kérdése nagyon zavarta őket." Dudman szerint McClelland azt mondotta: a dallasi orvosok „még mindig azt hiszik, hogy ez bemeneti seb, noha hivatalosan azt hallják, hogy a lövéseket csaknem teljesen az elnök háta mögül adták le". Az orvos Dudman előtt hozzáfűzte, hogy ő és kollégái a kórházban „mindennap látnak golyóütötte sebeket, néha többet is naponta, és könnyűszerrel felismerik a behatoló golyó által ütött jellegzetesen kicsiny lyukat, ellentétben azzal a nagyobb, szakított sebbel, amelyet a testből kilépő lövedék okoz".

Röviddel ezután a Titkosszolgálat ügynökei megjelentek a Parkland kórház orvosainál, és úgy informálták őket, hogy az elnök minden sebét hátulról leadott lövések okozták. Az orvos, aki a Maryland állambeli Bethesda katonai kórházban a boncolást vezette, utasítást kapott, hogy ne nyilatkozzék. A *New York Times* szerint James J. Humes orvos ezredes „azt mondotta, megtiltották neki, hogy beszéljen".

A Warren-bizottság kinyilvánította: elfogadja, hogy a nyakseb, amelyet eredetileg bemeneti sebnek gondoltak, valójában kimeneti sebhely. Mivel a Parkland kórház orvosai nyilvánosan ezzel ellentétes álláspontot foglaltak el, a bizottság arra kényszerült, hogy a boncolást végző katonaorvosok tevékenységére összpontosítsa figyelmét. Csakhogy a bizottság még itt is bajba került. Dr. Perry ugyanis a Parkland kórházban az elnökön gégemetszést hajtott végre. Ez megváltoztatta a nyaksebet, s így a boncolást végző Humes orvos ezredes nem állapíthatta meg ennek a sebnek a jellegét. Így beszélt a Warren-bizottság előtt:

A seb láttán az volt a benyomásom, hogy az gégemetszés

következménye. Olyan seb, amelyet gyakran ejtenek sebészek, amikor a betegnek légzési nehézségei vannak, és légutat kell teremteni... A nyaksebről beszélve dr. Perry azt mondotta nekem: mielőtt a gégemetszés során megnagyobbította volna a sebet, annak „átmérője csak néhány milliméter volt". Természetesen mire mi láttuk a sebet, az már — mint kollégáim és önök is hallhatták — jóval nagyobb volt, és egyáltalában nem tűnt többé jellegzetesen golyóütötte sebnek.

Így hát megint a Parkland kórház orvosain állt vagy bukott a dolog. Amikor megjelentek a Warren-bizottság vagy a bizottság tanácsadói előtt, feltettek nekik egy hipotetikus kérdést, amely jóformán a Lee Harvey Oswald ellen felállított teljes vádkonstrukciót magába foglalta. Megkérdezték tőlük, lehetséges-e, hogy az elnök nyaksebe kimeneti seb. Számos orvos úgy nyilatkozott, hogy ez meglehetősen valószínűtlen.

Dr. Perry azt mondotta a Warren-bizottság jogi képviselőjének: nincs módja arra, hogy „hitelesítse" a golyó röppályáját, sem pedig a bizottság feltételezését. Leírása szerint a nyakseb „kicsiny, szúrt sebhez" hasonlított. Dr. Perry ekkor már kerülte a „bemeneti seb" kifejezést, a seb leírásában azonban jelen volt a bemeneti seb valamennyi jellegzetessége.

Dr. McClelland megerősítette kollégája álláspontját a nyaksebbel kapcsolatban. Azt mondotta: „Ha a sebet a dr. Perry által leírt állapotban láttam volna, valószínűleg én is bemeneti sebnek gondoltam volna eredetileg."

Dr. Ronald C. Jones november 23-i kézírásos jelentése szerint „a nyak elülső részének középvonalában kicsiny lyuk van, amely golyó ütötte bemeneti seb lehet". Dr. Jones így tanúskodott:

A lyuk nagyon kicsi volt, és viszonylag tisztán körülha-

tárolt, mint ahogyan ez a testbe belépő lövedék helyén figyelhető meg általában, sokkal inkább, mint a távozó golyó ütötte sebek esetében. Ha ez kimeneti seb volna... akkor az ember robbanásos típusú kimeneti sebre számítana, ahol a szövetek jobban szétroncsolódnak, mint ebben az esetben...

Dr. Charles R. Baxter mondotta a Warren-bizottság jogászának: „Rendkívül szokatlan lenne, ha egy nagy sebességű lövedék olyan kimeneti sebet okozna, mint az elnök nyaksebe."

Kérdés: Miféle megfontolások alapján gondolná ön ezt, mint említette, valószínűtlennek?
Dr. Baxter: Azért lenne valószínűtlen, mert a lövedék által okozott roncsolás... Először is a golyó sebessége hullámszerű sokkot idézne elő, amely több szövetet roncsolna szét, mivel pályáján sűrűbb szöveteket zúzhatna és zúzna is szét, mint a szóban forgó lövedék tette, azután a lövedék bukdácsolni kezd, és nagyobb szakított sebet okoz. Minél mélyebbre hatol, annál nagyobb lesz a szakított seb; így hát rendes körülmények között meglehetősen nagy kimeneti sebhelynek kellene lennie.

Bár mindegyik orvos, aki a nyaksebet a gégemetszés előtt látta és egyidejűleg véleményt is nyilvánított, bemeneti sebről beszélt, a bizottság mégis erre a következtetésre jutott:

Közvetlenül a gyilkosság után dr. Perry sajtónyilatkozatai miatt sokan téves következtetésre jutottak a lövések eredetét illetően... Dr. Perry mindössze annyit mondott: „Lehetséges, hogy a nyakseb bemeneti seb volt."

A Warren-bizottság, úgy látszik, azt akarta sugalmazni, hogy a *New York Times*, a *St. Louis Post-Dispatch*, az Associated Press, a United Press International, valamint más napilapok és folyóiratok tévesen idézték dr. Perryt, hogy valamennyien pontatlanul tulajdonították neki — pontosan ugyanazokat a szavakat.

November 22-én délután újságírók, televízió- és rádióriporterek jelenlétében folyt le dr. Perry és dr. Clark sajtóértekezlete. Később mindkét orvos azt vallotta, hogy a sajtóértekezletről magnetofonfelvétel készült. Az előzőekben idézett orvosi bizonyítékanyag ismeretében eleve képtelenség volt az a feltételezés, hogy az állítólagos „téves következtetések" oka a pontatlan sajtótájékoztatás, a Warren-bizottság mégis megkísérelte, hogy nem kielégítő módszerekkel bebizonyítsa a sajtótudósítások pontatlanságát. Amikor például dr. Clark tanúvallomást tett, azt kérdezték tőle: emlékszik-e pontosan arra, hogy mit mondott dr. Perry a sajtóértekezleten.

A Warren-bizottságnak nem volt szüksége arra, hogy az orvosok emlékezőtehetségére támaszkodjék egy négy hónappal korábbi eseménysorozattal kapcsolatban: egyszerűen megszerezhette, elolvashatta és nyilvánosságra hozhatta volna a sajtóértekezlet jegyzőkönyvét. A Warren-bizottság más jegyzőkönyveket hozott nyilvánosságra, közöttük néhány olyat is, amely alig érintette az ügy lényegét. Ezt a jegyzőkönyvet azonban nem közölte. Eredménytelenek voltak azok az egyéni kísérletek, amelyek a televízió- és rádiótársaságok hangszalagjainak megvizsgálására törekedtek. A három nagy amerikai rádió- és tv-társaságnál, valamint a helyi dallasi adóállomásoknál már nincsenek meg ezek a szalagok, ugyanakkor viszont megvannak és megvizsgálhatók (sőt megvásárolhatók) azoknak a sajtókonferenciáknak hangszalagjai és filmfelvételei, amelyeken az orvosok a merénylet során súlyosan megsebesült Connally texasi kormányzó vagy Lee Harvey Oswald orvosi

kezelését vitatják meg. Az egyik dallasi rádióállomás vezetője úgy magyarázta ezt, hogy a Titkosszolgálat ügynökei elkobozták az eredeti hangfelvételeket. Ha ezt az anyagot letétbe helyezték a Nemzeti Levéltárban, akkor 2039 szeptemberéig nem lehet megvizsgálni. Nem ez az utolsó alkalom, amikor kiderül: hogyan vett semmibe a Warren-bizottság fontos bizonyítékokat.

A bizottság az általa mérlegelt bizonyítékok közül is sokat félretolt, noha azok igen lényegesnek tűnnek. Így például a nyakseb diagnózisának viszonylag egyszerű kérdését a ballisztikai kísérletek és orvosi szakkifejezések tömegével teljesen összezavarták. A Warren-jelentés közölte, hogy a Parkland kórház orvosai eredetileg is kételkedhettek volna a nyakseb ügyében, mivel a golyósérülések katonai szakértői által végzett kísérletek kimutatták: „Mesterségesen létrehozott megfelelő feltételek között a bemeneti és kimeneti seb nagyon hasonlít." Mindamellett ennek az állításnak téves voltát éppen az a kísérlet bizonyította be, amelyre a Warren-bizottság hivatkozik.

A bizottság utasítására a feltételezett gyilkos fegyverből golyókat lőttek keresztül egy speciális anyagon, amelyet kecskebőrrel borítottak le; így akarták utánozni az emberi nyakat. Valamennyi bemeneti lyuk kicsiny és kerek volt; minden esetben megfeleltek annak a leírásnak, amelyet az orvosok adtak az elnök nyaksebéről. A kimeneti lyukak ezzel szemben két-háromszorta nagyobbak voltak. Formájuk szabálytalan, hosszúkás, két esetben csillag alakú volt. Egyáltalán nem feleltek meg annak a leírásnak, amelyet az orvosok az elnök nyaksebéről adtak.

Dr. Perry azt mondta, hogy az elnök nyaksebe „meglehetős pontosan körülhatárolt" volt, és körülbelül 5 milliméter átmérőjű. Dr. Baxter szerint „nagyon kicsi seb volt", 4—5 milliméter széles. Dr. Carrico azt mondotta: „kicsiny seb" volt, 4—7 milliméter átmérőjű, „szabályos, kerek seb". Nem volt „szaggatott széle, sem csillag alakú ron-

csolásai", tette hozzá. Dr. Jones leírása szerint a nyakseb „átmérője nem volt nagyobb egy negyed hüvelyknél" (6 milliméter). Megjegyezte: a sebet környező bőrön „egészen minimális roncsolás" történt, s hozzátette, hogy a golyóütötte lyuk „nagyon kicsiny, sima seb". A kecskebőrrel fedett nyakutánzaton keresztülhatoló golyók 10, 12, illetve 13 milliméter átmérőjű kimeneti nyílást okoztak.

A Warren-bizottság közzétett egy fényképet, amely az utánzaton létrehozott bemeneti és kimeneti nyílásokat ábrázolta, de sem ezt a fényképet, sem pedig a kecskebőrrel fedett célpontot nem mutatták meg a Parkland kórház orvosainak, hogy így megmondhassák: melyik típusú, mesterségesen előidézett nyílás hasonlít jobban ahhoz a tényleges sebhez, amelyet láttak. A fényképen — a jelentés 850-es számú mellékletén — még gyakorlatlan szem is világosan meghatározhatja a különbséget a bemeneti és kimeneti nyílások között, és megállapíthatja: milyen típusú lyuk felel meg jobban annak a leírásnak, amelyet az elnök nyaksebéről adtak. A bizottság azt akarja elhitetni, hogy ez a kísérlet bebizonyítja: tapasztalt orvosok, akik sok golyóütötte sebet kezeltek, a kétféle sebtípust nem tudják megkülönböztetni egymástól.

A bizottság mindamellett úgy találta: a Parkland kórház orvosai nagyon is megbízhatóan megkülönböztették a bemeneti és kimeneti sebeket Connally kormányzó esetében. Ebben az esetben a sebek alakjára és nagyságára vonatkozó megállapításaik alapján jutottak döntésre. A Warren-jelentés azt mondja: „A kormányzó hátsebe kis méretű, és a seb világosan körülhatárolt, ezért dr. Robert Shaw arra a megállapításra jutott, hogy ez bemeneti seb." A továbbiakban a bizottság megmagyarázza: a kormányzó mellén található seb nagyobb és „szaggatott szélű", s ebből a tényből dr. Shaw arra a következtetésre jutott, hogy „ez a golyó kimeneti nyílása".

Más vonatkozásban is ingatag a Warren-bizottság elmelete, hogy „magányos gyilkos" tüzelt az elnök háta mögül. A Bethesda és a Parkland kórház orvosai, valamint a bizottság egybehangzóan azt állítják: a halálos sebet az a golyó okozta, amely az elnök fején hátul hatalmas, tátongó sebet ütött. A bizottság azt állította: ez a lövedék hátulról és jobb oldalról hatolt be az elnök fejébe, szétzúzta a koponyacsontot, és ugyancsak a jobb oldalon eltávozott. Ennek nyomán levonták a következtetést: „Az elnök koponyáján hátul található kisebb lyuk a bemeneti, a fejének jobb oldalán található nagy nyílás a kimeneti seb."

Amikor a végzetes lövést leadták, az elnöki autó már a domb magasságába érkezett az Elm utcán. A domb jobbra volt az autótól. A fényképekről látni lehet, hogy amikor a golyó az elnök fejét érte, az ütés következtében balra és az autó hátsó része felé zuhant. Hogyan magyarázhatta meg a bizottság az elnök testének hirtelen, heves elmozdulását balra és hátrafelé? Ha a bizottság fenntartja, hogy a golyó csaknem teljesen hátulról érkezett, akkor ebben az esetben a fizika törvényeit ideiglenesen felfüggesztették, hiszen az elnök nem előre zuhant.

Az elnök közelében álló szemtanúk állításai sokkal inkább azt a lehetőséget erősítik meg, hogy a lövés nem hátulról, hanem jobb oldalról jött. Az elnöktől balra, az Elm utca déli oldalán állott James W. Altgens, az Associated Press fényképésze, aki híressé vált képet készített Kennedy elnökről a gyilkosság pillanatában. Altgens a következőket mondotta a bizottság jogi tanácsadójának:

> Húsrészecskék röpültek ki az elnök fejének oldalából abba az irányba, ahol állottam, úgyhogy ez arra mutatott, hogy a lövedék fejének bal oldalán jött ki.

Egy másik szemtanú, Charles Brehm, kisfiával az Elm utca déli járdáján állott. Körülbelül 15 méternyire volt az

elnöki kocsitól, amikor a golyó szétroncsolta az elnök fejét. Dallasban beszéltem Brehmmel. Azt mondotta: „Teljesen világosan láttam a második golyónak a hatását, amely eltalálta az elnököt. Valami, amiről úgy tűnt, hogy az elnök koponyájának egy darabja, hátrafelé és kifejezetten bal felé kirepült a kocsiból. Hátra és bal oldalra repült a járda felé."

Seymour Weitzman segédrendőr azt vallotta, hogy koponyarészeket talált az Elm utca déli oldalán, körülbelül „20—30 centiméterre a járdától". Ez egybevágott azzal, hogy a golyót északról, a füves domb irányából lőtték ki, hiszen a csontszilánkok általában követik a lövedék röppályáját. Ha ezeket a maradványokat ama pont előtt találták volna meg, ahol az elnök kocsija tartózkodott a lövés pillanatában, akkor igazolnák a Warren-bizottság véleményét. Weitzmant nem kérdezték meg, hogy az Elm utca déli oldalán pontosan hol találta a koponyarészecskéket. Az amerikai rendőrség az ilyen jellegű bizonyítékokat rendszeresen felhasználja annak megállapítására, hogy egy bizonyos lövést honnan adtak le. A Warren-jelentésben mégsem található utalás erre a fontos leletre.

Az elnöki autót kísérő rendőrőrszemek is szolgáltatnak további bizonyítékokat arra, hogy ez a golyó jobbról és elölről, nem pedig hátulról érte az elnököt. Az elnöki kocsi mögött négy motorkerékpáros rendőr haladt, kettő jobb, kettő bal oldalon. A Warren-bizottság megmagyarázhatatlan módon csak a két bal oldali motorkerékpáros rendőrt hallgatta ki, mégsem lehet elmondani, hogy tanúvallomásuk a hivatalos változatot igazolná. B. J. Martin rendőr azt vallotta, hogy amikor az elnök fejét golyó érte, motorkerékpárját, a szélvédőt, sisakját és egyenruhájának vállát vér, hússzilánkok és agyvelőrészek borították el. Bobby W. Hargis rendőr, aki ugyancsak hátulról, baloldalt, követte az elnöki kocsit, azt vallotta: őt is befröcskölte a „vér és az agyvelő". Sőt, Hargis azt mondta az újságíróknak: a hús-

szilánkok olyan erővel csapódtak hozzá, „hogy először azt gondoltam, talán engem találtak el".

Ha ez a golyó valóban hátulról hatolt be az elnök koponyájába — mint a Warren-bizottság állítja —, akkor Martin és Hargis aligha tanúskodhatott volna így. Tapasztalatuk az esetben érthető, ha a golyó jobb oldalról és elölről csapódott be.

Mrs. Kennedy férje balján ült a nyitott kocsi hátsó ülésén. Nyomban azután, hogy golyó érte az elnök fejét, felesége felugrott a kocsi hátsó csomagtartójára, és hátrafelé kezdett mászni. A Dealey téren álló egyik szemtanú, Orville O. Nix, filmfelvételt készített; ez szemléltetően bizonyítja: úgy tűnt, mintha Mrs. Kennedy az elnök koponyájának egy része után nyúlna, amely hátrafelé repül a kocsiból. Ezt a lehetőséget megerősítette Clinton J. Hillnek, a Titkosszolgálat ügynökének vallomása is. Hill leugrott az elnöki kocsit követő autó bal oldali felhágójáról, előrerohant és visszalökte Mrs. Kennedyt az elnöki kocsiba. Azt mondotta a bizottságnak: úgy tűnt neki, hogy Mrs. Kennedy „valami után nyúl", ami hátrafelé repül a kocsiból.

A Warren-bizottság szempontjából meglehetősen zavaró tény az is, hogy a Kennedyt megvizsgáló dallasi orvosok közül egyik sem észlelte az elnök fején hátul azt a bizonyos „kisebb lyukat", amelyre a bizottság mint bemeneti pontra hivatkozik. A „Golyósérülések lövedékmozgástana" című munka, amelyet az Egyesült Államok hadseregének egészségügyi osztálya készített, segítséget nyújt a probléma megértésében. Ez a mű rámutat, hogy az agyüregben található szövetek nagy része folyékony. A koponyába behatoló golyó így nemcsak a szövetek erőteljes roncsolódását eredményezi, hanem valóságos robbanó hullámok sorozatát is kiváltja. Ezek végül olyan robbanássá összegződnek, amely szétroncsolja a koponya nagy részét, beleértve a lövedék becsapódási pontját környező területet is. Bár nyolc orvos nem volt képes felfedezni a kisebb lyukat, valamint a kor-

mány kiadásában megjelent orvosi munka is utal arra, hogy az ilyen seb nem mindig látható, a Warren-bizottság nyilván mégis úgy érezte: kénytelen ragaszkodni egy ilyen bemeneti seb létezéséhez, hogy alátámaszthassa végkövetkeztetéseit.

Dr. Clark azt mondotta, megvizsgálta „az elnök fején hátul található sebet. Nagy, tátongó seb volt a jobb oldali hátsó koponyarészen, amely sérült agyi és kisagyi szövetrészeket tárt fel". Az orvos nem említett semmiféle kisebb sebet az elnök koponyájának hátsó részén.

Kérdés: Ön leírta az elnök feje tetején található nagy sebet, s hogy abból agyvelő türemlett ki. Észlelt ön más sebet vagy nyílást az elnök fején?
Dr. Clark: Nem, uram, ilyet nem figyeltem meg.

Dr. McClelland úgy vallott, hogy alkalma volt „rendkívül figyelmesen megvizsgálni" a fejsebet:

...Megfigyeltem, hogy a koponya hátsó, jobb oldali részén nagyarányú roncsolás történt. Nyilván a lövés romboló ereje miatt a koponyafalcsont átszakította a fejbőrt, és úgy látszott, hogy hátsó jobb oldali fele egész hosszában eltört. A nyakszirtcsont oldalsó fele is eltört. Mindennek a hatására az említett csontok széthasadtak, úgy, hogy be lehetett látni a koponyaüregbe, és meg lehetett figyelni, hogy kiszakadt belőle az agyi szövetek és az agyvelő legalább egyharmada s a nyúltagy szöveteinek egy része.

Kérdés: A fej hátsó részén észlelt bármilyen más sebet?
Dr. McClelland: Nem.

A bizottság jogászának dr. Perry azt mondotta: „Nem láttam más sebet, mint azt, amelyről már beszéltem önnek;

nagy, szakított sérülést a nyakszirtcsont és a koponyafalcsont jobb oldali körzetében. Az elnök fejét azonban nem vizsgáltam meg teljes részletességgel."

Kérdés: Észlelt ön golyóütötte lyukat e nagy, roncsolt seb alatt?
Dr. Perry: Nem.

Dr. Adolf H. Gieseckétől megkérdezték: észlelt-e „a hiányzó terjedelmes koponyarész alatt bármilyen más sebet vagy golyóütötte lyukat"? Ő is nemmel válaszolt. Dr. Jonestól azt kérdezték, van-e valami elképzelése, „amely megmagyarázza az ön által észlelt sebek helyét". Válaszában dr. Jones utalt arra, hogy „a koponya hátsó részén kimeneti sebnek tűnő sebesülés van", és ő sem állapított meg semmiféle „kisebb lyukat". Dr. Marion T. Jenkinstől megkérdezték: „Megfigyelt-e valamilyen sebet közvetlenül az ön által leírt kiszakított koponyarész alatt?" Ő is tagadólag válaszolt. Dr. Paul C. Peters és dr. Baxter hasonlóképpen megkapták a „kisebb lyukra" vonatkozó kérdést, és mindketten nemmel válaszoltak.

Dr. Baxter: Az egyetlen sebet, amelyet láttam, Clark doktor vizsgálta meg. Ez a seb a halántéki koponyafalcsontban volt, s ennek egy nagy területén, körülbelül hat, nyolc vagy tíz centiméteres részen összeroncsolt agyvelő szivárgott. Ennek egy része a vizsgálóasztalra került, és meglehetősen erős vérzéssel is keveredett.
Kérdés: A fejtetőn levő nagy nyílás alatt észlelt-e ön golyóütötte lyukat?
Dr. Baxter: Nem. A magam részéről ilyet nem láttam.

Ez a nyolc orvos megvizsgálta a jobb oldali koponyafalcsont és nyakszirtcsont körzetét, és mindegyik azt vallotta:

nem látták azt a golyóütötte lyukat, amelyről a Warren-bizottság beszélt.

A bizottság azt állította, hogy az elnök fejsebei (bemeneti és kimeneti sebek egyaránt) a koponya jobb oldalán helyezkedtek el. Ezzel szemben nem elhanyagolható mennyiségű bizonyíték jelzi, hogy legalább egy seb észlelhető volt a fej bal oldalán is.

Néhány órával azután, hogy november 22-én eltávozott az elnök holttestétől, dr. McClelland a Parkland kórház levélpapírján nyilatkozatot írt, amelyben elmondja, milyen szerepet játszott az első segélynyújtási kísérletben. Az orvos délután háromnegyed ötkor írta alá ezt a kézírásos dokumentumot, amely kijelenti: „A halál oka a bal halántékon levő, golyóütötte seb, amely súlyos fej- és agysérülést okozott." Dr. Jenkins is úgy vélte, hogy észlelt egy sebet „a bal halántékrészen". Amikor a Warren-bizottság jogásza figyelmeztette, hogy bizonyára téved, kijelentését visszavonta, mondván: „Lehet, hogy csak vér volt ott, amely egy másik sebből származott; ezért gondolhattam, hogy ott is van egy seb."

A boncolás során Humes ezredes két vázlatot készített, amelyen megjelölte az általa megvizsgált sebeket. A Warren-bizottság jelentésének mellékletei között szereplő vázlatok azt mutatják: Humes nyilvánvalóan úgy gondolta, hogy az elnök koponyájának bal oldalán golyóütötte kimeneti seb van. A vázlaton egy jelzés ugyanis láthatólag a bemeneti sebet mutatja, abból pedig nyíl mutat bal felé, nyilván a lövedék feltételezett irányába. Kennedy elnököt Oscar Huber atya részesítette az utolsó kenetben. Tanúk vallották, hogy a pap azt mondotta, amikor az elnök homlokát megkente olajjal: „rettenetes sebet" figyelt meg a bal szem felett.

A halál beállta után több órával hajtották végre a halottszemlét. Ennek során orvosi fényképfelvételeket és röntgenfelvételeket készítettek az elnök holttestéről. Nyilván-

való, hogy ezek szolgáltatták a legjobb bizonyítékokat a sebek természetére vonatkozóan. A vizsgálati jegyzőkönyvet elkészítő orvosok egyetértettek abban, hogy meg kell vizsgálni ezeket a fényképeket és röntgenképeket. Ami a fejsebet illeti, a boncolási jegyzőkönyvben a következőket mondják:

A törések és az így keletkezett szilánkok bonyolultsága lehetetlenné teszi kielégítő szóbeli leírásukat. Jobban értékelhetők a készülő fényképek és röntgenfelvételek segítségével.

Humes ezredes azt mondotta, hogy 15—20 fényképet és 10—12 röntgenfelvételt készítettek a vizsgálatot végző orvosok munkájának segítésére. A Warren-bizottság jogásza megkérdezte Humes ezredest: „Szokásos eljárás fényképek és röntgenfelvételek készítése, vagy pedig ez rendkívüli intézkedés?"

Humes ezredes: Nem, uram. Gyakorlatunkban az ilyen természetű erőszakos halál esetében ez a szokásos eljárás. Úgy találtuk, hogy a törvényszéki kórtanban igen értékes a fényképfelvétel és a röntgenkép. A röntgenfelvétel különösen alkalmas a lövedékek felkutatására, amelyek gyakran irányt változtatnak, azonkívül szinte felbecsülhetetlen jelentőségű okmányszerű bizonyítékot is nyújt a törvényszéki kórtan területén.

A Warren-bizottság tagjainak azonban nem mutatták meg ezeket a „felbecsülhetetlen jelentőségű" bizonyítékokat. A fényképeket és a röntgenfelvételeket elvették dr. Humestól, és átadták a Titkosszolgálatnak; sőt, a fényképfelvételeket még előhívás előtt elkobozták. Humes azt vallotta: még ő sem látta azokat a felvételeket, amelyeket állítólag éppen azért készítettek, hogy őt és a többi orvost a munkában segítsék.

A Warren-bizottság azt állította, hogy nyilvánosságra hozta azokat a bizonyítékokat, amelyekre támaszkodott. Nem hozta nyilvánosságra a fényképeket és röntgenképeket, ami arra utal, hogy használhatatlanok voltak számára, noha a halottszemlét végző orvos szerint fontosságuk „felbecsülhetetlen". Talán „elhanyagolhatók és nem lényegbevágóak" voltak ezek a felvételek? Talán ízléstelen lett volna a közlésük? A bizottság azt állítja, hogy csak ilyen okok indokolták egyes bizonyítéki anyagok közlésének elmulasztását. Érthető lett volna, ha a Warren-bizottság tagjai vonakodnak közzétenni az elnök holttestéről készült felvételeket. De az már nehezen érthető, hogy miért nem vizsgálták meg ezeket a felvételeket.

Erősen vitatható volt az a bizonyos „kisebb sebhely". A röntgenfelvétel megmutathatta volna, létezett-e vagy sem. Az „ízlés" kérdése egyébként a röntgenképekkel kapcsolatban fel sem merült; azok sohasem mutatnak vért. Sőt, a röntgenfelvétel általában csak akkor érthető, ha orvos vagy röntgentechnikus megmagyarázza. A Warren-bizottságnak az lett volna a kötelessége, hogy a fényképeket és röntgenképeket egy kormánytól és hadseregtől független orvosbizottság elé tárja, és nyilvánosságra hozza állásfoglalásukat. Sajnos, ez nem történt meg.

A bizottság garantálta, hogy „minden vizsgálati anyagot", még a nem feltétlenül lényegbevágó vagy ízlés szempontjából kifogásolható anyagokat is „a Nemzeti Levéltár rendelkezésére bocsátott, ahol azokat a fennálló törvények értelmében megőrzik". Mindamellett a fényképeket és röntgenképeket nyilvánvalóan nem helyezték el a levéltárban. A bizottság tevékenységére semmiképpen sem vet kedvező fényt, hogy az ilyen bizonyítékot nem hozta nyilvánosságra, és nem is őriztette meg.

Humes ezredes úgy vélte, szemléltető eszközökre van szükség, hogy megmagyarázhassák az elnök sebeinek természetét a Warren-bizottság tagjainak. Gyanította, hogy a

Warren-bizottság sem tudja majd megszerezni a szövetségi rendőrség által elkobzott fényképeket és röntgenképeket, ezért megbízott egy illusztrátort, hogy készítsen három rajzot:

> Amikor úgy értékelték a dolgot, hogy meg kell jelennünk a bizottság előtt, nem tudtuk, hogy az általunk készíttetett fényképek hozzáférhetőek lesznek-e a bizottság számára. Arra törekedtünk, hogy tanúvallomásunkat a bizottság tagjai előtt érthetőbbé tegyük, ezért úgy döntöttünk: rajzokat, vázlatszerű rajzokat készíttetünk arról, hogy miképpen láttuk a helyzetet, hogyan rögzítettük, és hogyan él emlékezetünkben.

Humes megmagyarázta, hogy fénykép híján nem tudta „pontosan és teljesen érzékeltetni a rajzolóval, hol voltak a sebek". A rajzoló „rövid határidőt" kapott, és „szóbeli leírás alapján kellett dolgoznia; korábbi megfigyeléseink szóbeli leírása alapján".

A bíróság általában bizonyos alapot követel meg ahhoz, hogy egy dokumentumot bizonyítékként elfogadjon, vagyis: lennie kell valamiféle tanúvallomásnak, illetve tanúságtételnek, amely kapcsolatba hozza a dokumentumot a tárgyalt üggyel, és egyben szavatolja annak megbízhatóságát. A szóban forgó kérdésben azonban Humes kifejezetten tájékoztatta a Warren-bizottságot a rajzok pontatlanságáról, a bizottság mégis ünnepélyesen elfogadta őket bizonyítéknak, s a rajzokat 385, 386 és 388-as számmal jelölte meg. Nincs olyan valamirevaló bíróság vagy közigazgatási szerv Amerikában, amely elfogadott volna ilyen bizonyítékokat, különösen akkor, amikor volt egy mindennél jobb bizonyíték: maguk a fényképek.

A lényeget érintő tanúvallomások elhanyagolása és a kézzelfogható bizonyítékok megsemmisítése az elnök és Connally kormányzó sebeinek ügyében a legszembetű-

nőbb. Mrs. Kennedynek a sebekről tett vallomását törölték a jegyzőkönyvből, a szövetségi rendőrség ügynökei elkobozták a perdöntő fényképeket és röntgenfelvételeket, valamint a rádió- és televíziófelvételek szalagjait is. Humes ezredes a halottszemléről előzetes vázlatokat készített, azután — saját szavaival élve — „megsemmisítette, elégette" azokat. Vagy például nézzük annak az ingnek az esetét, amelyet Connally kormányzó a merénylet napján viselt. Bár az ing több helyen elszakadt, és ezért csak bizonyítási anyagnak volt alkalmas, mielőtt azonban a Warren-bizottság vagy az FBI megvizsgálhatta volna, „kimosták és kivasalták" a kormányzó öltönyével együtt. Ki mosatta ki az inget, s csonkította meg ezzel a bizonyítékot? Az FBI egyik szakértője megmondotta a Warren-bizottság jogászának, hogy az ing mint bizonyíték értéktelenné vált, a bizottság jogásza azonban egyszerűen áttért egy másik témára. Nem érdekelte az ügy, felháborodásról már nem is beszélve. A Warren-bizottság is ilyen nyájasnak mutatkozott:

> Miután az inget kitisztították, a szakértői vizsgálat számára nem nyújthatott elég jellegzetes bizonyítékot arra nézve, hogy határozott véleményt lehessen alkotni a lyukakat okozó tárgy jellegéről vagy irányáról.

Az FBI szakértője, akire a bizottság utal, sokkal továbbment ennél az ing sorsával kapcsolatos megjegyzéseiben: megmondotta, hogy az ing a bizonyítás szempontjából értéktelenné vált.

Kérdés: Volt elegendő megfigyelhető jellegzetesség, amelynek alapján a lyuk okát és eredetét meg lehetett volna állapítani?
Robert A. Frazier FBI-ügynök: Nem, uram. Semmi olyan jellegzetesség nem maradt, amelynek alapján meg lehetett volna állapítani, hogy mi ütötte a lyukat. Nem lehe-

tett megmondani, hogy golyó volt-e vagy sem, és azt sem, hogy ha az volt, mi lehetett a lövedék haladási iránya.

A Warren-bizottság az FBI-szakértő nyilatkozatának éppen ezt a részét használta fel annak bizonyítására, hogy az ing „hátán levő lyukat egy 6,5 milliméteres golyó becsapódása okozhatta, az ing elején levőt pedig egy ilyen golyó távozása". A feltételes mód alkalmazása természetesen sokfajta lehetőség előtt nyitva hagyja az ajtót, az igazság azonban mégis az marad, hogy Frazier világosan megmondta a bizottság jogászának: az ing kimosása, a kabát kitisztítása és kivasalása a vizsgálat előtt megakadályozta őt abban, hogy a szakadások természetére vonatkozóan véleményt alkosson.

E fejezet elején megvizsgáltuk azokat a gyakran ellentmondó magyarázatokat, amelyeket a szövetségi rendőrség adott az elnök sebeivel kapcsolatban. Az elnöki kocsit először a Houston utcára helyezték, hogy megmagyarázhassák az elnök nyakán levő bemeneti sebet. Amikor közmegegyezéssel az Elm utcában állapodtak meg, ezzel egyszerűen megfordították az elnököt, hogy megmagyarázhassák a sebet. Akkor azután a bizottság is megtette a magáét. Csaknem egy hónappal a boncolás után az Associated Press nyilatkozatot közölt „megbízható és a boncolás adatairól tájékozott forrásból". Ezt írta: „Eleinte sok megfigyelőt zavartak a nyaksebről szóló jelentések, minthogy ténynek vették, hogy a gyilkos felülről és az elnök háta mögül tüzelt." Ezt a távirati jelentést a *New York Times* és más lapok 1963. december 18-án közölték. A jelentés azt sugalmazta, hogy zavarra most már semmi ok, hiszen van már hivatalos vélemény:

Az első golyó két vagy három hüvelyknyire hatolt be az elnök hátába, s az okozott sebet kicsinynek és épszélűnek mondják... A Mr. Kennedy testébe hatoló második golyó — mondotta az informátor — a koponya hátsó részén hatolt be, és átszakította az elnök homlokát. Az informátor szerint a Bethesda kórház kórboncnokai arra a megállapításra jutottak, hogy a nyaksebet a halálos fejlövés következtében a testből kifelé haladó fémszilánk vagy csontdarab okozta.

A bizottság még jobban elkötelezte magát a hátseb mellett azzal, hogy nyilvánosságra hozta a Humes által készített boncolási jegyzőkönyvet. Ebben a dokumentumban a kórboncnok egy emberi alak rajzán ponttal jelölte a hátseb helyét: jó néhány hüvelyknyire a gallér alatt és a gerincoszloptól kissé jobbra. Mellette egy másik hasonló rajzon megjelölte a nyakseb helyét. A nyakseb a rajzon lényegesen magasabban van, mint a hátseb. Hill, a Titkosszolgálat ügynöke, aki nyomban a halottszemle után látta Kennedy holttestét, azt mondta a bizottságnak: „Golyóütötte nyílást láttam a hátán, körülbelül hat hüvelyknyire a nyak vonala alatt, a gerincoszloptól jobbra."

Az elnök hátsebének helyét állítólag a kabátján és ingén szakított lyukak is igazolják. A Warren-jelentés szerint az FBI vizsgálata megállapította, hogy a kabáton levő lyuk „5,3/8 hüvelykkel van a gallér alatt, és 1,3/4 hüvelyknyire jobbra a kabát hátsó középvarrásától. Az elnök ingének hátán levő lyuk 5,3/4 hüvelyknyire van az inggallér alatt és 1,1/8 hüvelyknyire jobbra az ing hátának középvonalától".

A kabáton és az ingen okozott szakadás teljesen megfelel annak a sebnek, amelyet Humes megjelölt és Hill leírt. Ez a bizonyíték pedig összhangban áll egy olyan feltételezéssel, hogy több hüvelyknyire a nyak alatt golyó hatolt keresztül az elnök hátán. Van azonban egy másik bizonyí-

ték, amelynek fényében a bizottság már nem helyezkedhetett arra az álláspontra, hogy a nyaksebet egy, a második golyó következtében levált és a testből távozó fém- vagy csontszilánk okozta. Ez a bizonyíték volt a Zapruder-féle film.

A bizottság emiatt kénytelen volt felhagyni a korábbi magyarázat alkalmazásával, és nem maradt más, mint az az alternatív feltételezés, amely végül is a Warren-bizottság hivatalos következtetése lett. Úgy döntöttek, hogy a háton levő bemeneti sebet és az elnök nyakán levő „kimeneti" sebhelyet egy és ugyanaz a golyó okozta. A bizottság e döntéséből logikusan az következik, hogy a fentről kilőtt golyó behatolt az elnök hátába, és azután — noha útjából semmi sem térítette el — megmagyarázhatatlan módon mégis felfelé tartott, s az elnök nyakán távozott. A háton található bemeneti seb tehát kényelmetlenné vált a Warren-bizottság számára, és ezért eltűnt — annak ellenére, hogy Humes kórbonctani vázlatán tagadhatatlanul szerepelt, s hogy pontos helyét az elnök zakóján és ingén található lyukak is igazolták. A bizottság ehelyett arra a döntésre jutott, hogy ez a golyó „Kennedy elnök nyakának hátsó részén hatolt be". Ily módon a Warren-bizottság jelenthette, hogy a golyó, amely a nyak hátsó részén csapódik be, teljesen logikus módon a toroknál távozik. Csakhogy — mint láttuk — ez a megállapítás ellentétben van a tárgyi bizonyítékokkal.

Jelentésének előszavában a bizottság elismerte, hogy a vizsgálat kezdetén „növekvő mennyiségű jelentést kapott a szövetségi és állami vizsgálati szervektől. Különösen fontos volt az FBI 1963. december 9-én átadott ötkötetes jelentése; ez összefoglalta annak a vizsgálatnak az eredményét, amelyet az FBI nyomban a gyilkosság után lefolytatott". A bizottság azonban többé nem hivatkozott erre az FBI-dokumentumra. A Warren-bizottság az FBI több száz jelentését hozta nyilvánosságra — csak éppen azt a jelentést nem, amelyről megállapította, hogy „különösen fontos".

Ha az FBI december 9-i jelentése pontos, akkor bizonyítékot szolgáltat arra, hogy a Warren-bizottságnak a nyaksebbel kapcsolatos magyarázata hamis. A bizottság ugyanis úgy találta, hogy az elnök nyakán hátul hatolt be a golyó. Az FBI-dokumentumot, amelyet J. Edgar Hoover, e szervezet főnöke adott ki, két héttel a halottszemle után nyújtották át a Warren-bizottságnak. Az FBI jelentése megállapítja:

> Az elnök holttestének orvosi vizsgálata során megállapították, hogy az egyik golyó a gerincoszloptól jobbra, nem sokkal a váll alatt hatolt be, mégpedig 45—60 fokos szögben lefelé tartva. Megállapítást nyert, hogy kimeneti seb nincs, és hogy a golyó nincs a testben.

Ha az FBI-jelentés hiteles, akkor a golyó az elnök válla alatt csapódott be és lefelé tartott, ami lehetetlenné teszi, hogy az ádámcsutka táján hagyja el a testet. Másrészt, ha a golyónak „nincs kimeneti sebhelye", s ugyanakkor „nincs a testben" — akkor az az egyetlen lehetőség marad, hogy kiesett az elnök hátából. Ahogy tehát az FBI magyarázta az orvosi bizonyítékokat, az nem fért össze a Warren-bizottság Oswald bűnösségére alapozott álláspontjával, és valószínűleg éppen emiatt nem közölték...

A december 9-i FBI-jelentésből nagyon komoly következtetések adódnak. Hoover nyilvánvalóan nem vállalkozott volna a boncolás jelentésének összefoglalására ilyen létfontosságú okmányban, ha az FBI nem tanulmányozta volna gondosan a boncolás jegyzőkönyvét. Ugyanakkor azonban a katonaorvosok által készített és a Warren-bizottság által közzétett, keltezést nem tartalmazó boncolási jegyzőkönyvből nem következik az a konklúzió, amelyet az FBI mégis elért. Sőt, ez a jegyzőkönyv ellentmond az FBI következtetéseinek, ezért nem lehetett az FBI-jelentésben levő összefoglaló alapja. Következés-

képpen vagy az történt, hogy az eredeti boncolási jegyzőkönyvet visszavonták és módosították, miután az FBI megvizsgálta és felhasználta a vizsgálati anyagában közölt összefoglaló alapjául, vagy az FBI felelőtlen módon cselekedett.

A többi elérhető bizonyíték — a zakón és az ingen levő lyukak, a Warren-bizottság által sugalmazott jelentés az 1963. december 18-i lapokban, és Hill titkosszolgálati ügynök vallomása —, ha összevetjük Humes ezredes vázlataival és azzal a beismerésével, hogy a boncolásra vonatkozó eredeti feljegyzéseit megsemmisítette, az első lehetőséget teszik valószínűvé.

Abraham Zapruder, aki a füves dombon, a fakerítés előtt állott, filmfelvételt készített a gyilkosságról, miközben az elnöki autó kelet felől közeledett feléje az Elm utcán. A filmet a *Life* című hetilap sietve megvásárolta. 1963. november 29-én a *Life* közölte a film alapján készített képsorozatot. Mégis több mint három hónap telt el, míg az FBI és a Titkosszolgálat ügynökei a Warren-bizottság képviselőivel együtt megtekintették az eredeti filmet.

A Warren-bizottság megállapította, hogy a filmen másodpercenként 18,3 filmkocka fut le. Megállapították, hogy a 210-es számú filmkockáig az elnöki kocsit a tankönyvraktár hatodik emeleti ablakából kitekintő ember elől egy fa eltakarja, onnan tehát addig nem lehetett rálőni az elnökre. A Zapruder-film azt mutatta, hogy az elnököt a 225-ös filmkockánál érte az első golyó, hogy Connally kormányzót ezután érte találat, és hogy másodízben a 313-as filmkockánál érte golyó Kennedyt.

A Warren-jelentés értelmében az a fegyver, amellyel a feltételezés szerint a gyilkosságot elkövették, olasz gyártmányú 6,5 milliméteres Mannlicher-Carcano karabély. Ezt a fegyvert a hozzáértő legkevesebb 2,3 másodperces idő-

közökben tudja elsütni. Ha tehát a Warren-bizottság számadataira támaszkodunk, megállapíthatjuk, hogy ha Oswald vagy bárki más volt az egyedüli gyilkos, és valóban ezt a fegyvert használta, akkor két lövés között legalább 42,09 filmkockának kellett leperegnie. Ez nem csökkenthető szám, minthogy a szalagon másodpercenként 18,3 kocka pereg le, és két lövés között legalább 2,3 másodpercnek kell eltelnie. Ha tehát az első lövés a 210-es kockánál dördült el, a második lövést nem lehetett volna leadni a 252-es kocka előtt. Ebben az esetben természetesen 61 újabb filmkocka után, tehát a 313-as kockánál valóban le lehetett volna adni azt a harmadik lövést, amely az elnök fejét találta.

1964. május 24-én az FBI és a Titkosszolgálat felhasználta a filmet a gyilkosság „újrajátszására". Ennek során kiderült, hogy Connally kormányzóra a tankönyvraktár ablakából a 240-es számú filmkocka után — sőt valószínűleg már a 225-ös filmkocka lepergése után — sem lehetett volna rálőni. Frazier, az FBI szakértője, június 4-én tett tanúvallomásában többször is hangsúlyozta ezt, mindannyiszor kiemelve, hogy „Connally a 207-es és a 225-ös filmkocka között jelenthetett célpontot". Maga Connally kormányzó azt mondotta: a film világosan jelzi, hogy őt a találat a 231 és a 234-es számú filmkocka lepergésének időpontja között érte. A Warren-bizottság kénytelen volt a következő megállapítást tenni: „Valahol a 235-ös és a 240-es számú filmkocka áthaladása között van az utolsó időpont, amikor Connally kormányzó megsebesülhetett, a 240-es kockát követő felvételeken ugyanis már túlságosan jobbra fordul."

Ha tehát az elnököt a Warren-bizottság által feltételezett legkorábbi időpontban — a 210-es számú filmkockánál — érte az első golyó, és ha Connally kormányzó megfigyelése pontos, akkor a következő golyónak 1,15—1,31 másodperc múlva kellett követni az elsőt. A gyilkos fegyvernek minősített karabély azonban még szakértő kezében sem alkalmas ilyen teljesítményre.

A Warren-bizottság elgondolása kezdett széthullani. A bizonyítékok arra mutattak, hogy vagy több gyilkos van, vagy pedig más fegyverrel követték el a gyilkosságot. Az FBI szakértője továbbra is ragaszkodott ahhoz, hogy az első golyó becsapódása után 2,3 másodperccel Connallyt már nem lehetett megsebesíteni, mert akkor már nem volt megfelelő helyzetben ahhoz, hogy a tankönyvraktár ablakából kaphasson golyót. Connally kormányzó vallomása azt mutatta: ha az elnököt a 210-es filmkocka áthaladásakor sebesítették meg először, akkor a kormányzó túlságosan hamar kapta a golyót ahhoz, hogy a lövés ugyanabból a fegyverből érkezzék. Ha viszont az elnökre már korábban — tehát a 210-es filmkocka áthaladása előtt — rálőttek, akkor ez a lövés szinte bizonyosan nem jöhetett a texasi tankönyvraktár hatodik emeleti ablakából. Hiszen a Warren-bizottság mondotta, hogy abból az ablakból kitekintve az elnöki autót a 210-es filmkockáig egy tölgyfa eltakarta.

Úgy tűnt, hogy a tárgyi bizonyítékok ellentmondanak a Warren-bizottság alapvető feltételezésének: annak, hogy Oswald a kizárólagos gyilkos. A bizottság más megoldást keresett. Végül meg is találta, de csak azon az áron, hogy eltért a tényektől.

4 · A bűvös golyó

A bizottság egyetlen lényegbevágó döntésének meghozatalához sincs szükség annak pontos meghatározására, hogy melyik golyó sebesítette meg Connally kormányzót, mégis igen meggyőző szakértői bizonyíték áll rendelkezésre, amely szerint Connally kormányzó sebeit ugyanaz a golyó okozta amely átszakította az elnök torkát.

(Warren-jelentés)

Ez a Warren-bizottság harmadik következtetése. Meggyőződésem, hogy ennek az állításnak mindkét része hamis. Vizsgáljuk meg őket sorjában.

Mivel a bizottság kitartott amellett, hogy Lee Harvey Oswald az egyedüli gyilkos, feltétlenül arra a döntésre kellett jutniuk, hogy a Kennedy elnök testéből távozó golyó sebesítette meg Connally kormányzót. Mi a helyzet akkor, ha ez nem így van? Ebben az esetben legalább két golyóra lett volna szükség ahhoz, hogy nyaksebet ejtsenek az elnökön, és megsebesítsék Connally kormányzót is. Egy harmadik golyó ugyanis az elnök fejét találta, míg egy további elkerülte az elnöki autót és utasait, s a Fő utca déli járdájába csapódott. Ez azt jelentené, hogy legalább négy golyót lőttek ki.

A gyilkosság tanúinak többsége, beleértve a Titkosszolgálat ügynökeit is, megegyezett abban, hogy az összes lövéseket nem több, mint öt-hat másodperc alatt adták le, tekintet nélkül arra, hogy három lövés volt vagy négy. Ezt a becslést a Warren-bizottság is megerősítette, amikor megállapította: körülbelül öt másodperc telt el a Kennedyt ért első találat és a koponyáját szétroncsoló golyó becsapódása között. Maguk a bizottság szakértői szögezték azonban le, hogy a feltételezett gyilkos fegyverből az említett időközben nem lehet négy lövést leadni: „legkevesebb 2,3 másodpercre" van szüksége szakértő lövésznek a fegyver egyszeri működtetéséhez. Nem mesterlövész esetében a szóban forgó elavult závárzatú fegyver elsütése még több időt igényelt volna. Ezért, ha legalább négy lövés volt — mint valószínűnek látszik —, akkor a háromszor 2,3 másodperces időközöket beleszámítva, az állítólagos gyilkos fegyvert kezelő merénylőnek a megállapított minimális időnél ötven százalékkal több időre lett volna szüksége.

A bizottság előtt kétféle lehetőség nyílott, hogy fenntarthassa álláspontját. Az egyik: megmagyarázza, saját szakértőinek véleményével ellentétben, hogy az ósdi puskából ilyen rövid idő alatt hogyan lehetett mégis négy vagy több lövést leadni. A másik: négyről háromra vagy még kevesebbre csökkenteni a leadott lövések számát. A bizottság az utóbbi utat választotta:

> A bizottság által megvizsgált tárgyi és egyéb bizonyítékok arra a következtetésre indítanak, hogy legalább két lövés dördült el... A lövések számára nézve a legmeggyőzőbb bizonyíték, hogy a hatodik emeleten három kilőtt töltényhüvelyt találtak...

Ebből még az eddigieknél is világosabban kitűnik, hogy a Warren-bizottság eleve elfogadott egy bizonyos végkövetkeztetést, mielőtt ismerte volna a tényeket. Ezt hallgatólago-

san több ízben is beismerte. Amikor a bizottság feltárta, hogy a hatodik emeleten levő három töltényhüvely jelenléte vezette arra a következtetésre, hogy három lövést adtak le, akkor ezzel elárulta hajlandóságát olyan következtetés levonására, hogy az összes lövéseket a tankönyvraktár ablakából adták le. Ha bárhol másutt is tüzeltek, akkor a hatodik emeleten levő három töltényhüvely aligha lehet „a legmeggyőzőbb bizonyíték" a leadott lövések számának meghatározására. A Warren-bizottság eleve abból a feltételezésből indult ki, hogy Oswald volt a hatodik emeleten, hogy ő volt a gyilkos, és hogy egyedül cselekedett.

A Warren-bizottság nem vállalkozott arra, hogy megvizsgálja azokat a lehetőségeket, amelyeket a négy vagy több lövésre mutató bizonyítékok nyújtottak. Ezért, hogy mentse alapvető hipotézisét, megállapította, hogy a Kennedyt először megsebesítő golyó találta el Connally kormányzót is. Ha nem akarta túlozni a feltételezett gyilkos fegyver technikai lehetőségeit, csak ily módon tarthatott ki amellett, hogy három lövést adtak le — figyelembe véve azt az időt, amelyre a szóban forgó fegyver újratöltéséhez szükség volt, még mesterlövész kezében is. A Warren-jelentés megnyugtatásképpen közölte: az a következtetés, hogy a kormányzót és az elnököt ugyanaz a golyó sebesítette meg, nem szükséges „a bizottság egyetlen lényegbevágó döntésének meghozatalához" sem. Csakhogy ez nem így van. Ha a kormányzót megsebesítő golyó először nem halad keresztül az elnök testén, akkor négy lövést adtak le, és ez önmagában elég ahhoz, hogy tarthatatlanná tegye az egész vádat, amely Oswaldot kizárólagos gyilkosnak tekinti.

Mi az az „igen meggyőző szakértői bizonyíték", amely azt sugallta a bizottságnak, hogy egy és ugyanaz a golyó előbb átfúrta az elnök nyakát, azután megsebesítette Connally kormányzót? A kormányzó kereken kijelentette: tudja, hogy

nem sebesíthette meg ugyanaz a golyó, amely Kennedy elnököt érte. Azt mondotta a bizottságnak: „Felfoghatatlan számomra, hogy az első golyó sebesíthetett volna meg." Azt mondotta, hogy az elnöki autó nyugati irányba kanyarodott az Elm utcára, és „százötven, talán kétszáz lábnyit haladt... amikor valami lövésszerűt hallottam". Akkor „megfordultam, és jobb vállam felett hátrapillantottam. Nem láttam semmi szokatlant, csak embereket a tömegben. De ezzel a pillantással nem tudtam elkapni magát az elnököt, és a dolog felkeltette érdeklődésemet, mert amint a lövésszerű zajt hallottam, nyomban puskalövéssel azonosítottam, és azonnal... az első gondolat, amely keresztülszaladt az agyamon, az volt, hogy ez gyilkossági kísérlet". Miután az első hátrapillantás során nem látta az elnököt, a kormányzó megfordult, „hogy — mint mondotta — a bal vállam felett visszanézzek a hátsó ülésre. Ekkor úgy éreztem, mintha valaki hátba ütött volna". Nyomban azt a következtetést vonta le, hogy „két-három vagy esetleg több ember akciójáról van szó, vagy pedig valaki automata fegyverrel lő. Ezek a gondolatok futottak keresztül az agyamon, olyan gyorsan követte az első lövést a hátamat ért ütés".

Kérdés: Az ön véleménye szerint, kormányzó úr, melyik golyó okozta az ön mellsebét?
Connally kormányzó: A második.
Kérdés: Mi az alapja ennek a feltételezésnek, uram?
Connally kormányzó: Nos, véleményem szerint elképzelhetetlen, hogy az első lövés ért volna, mert annak a zaját is hallottam. Persze semmit sem tudok ennek a lövedéknek a sebességéről, de minden puskagolyó sebesebben halad a hangnál. Amikor az első lövés csattanását hallottam, akkor az a golyó már elért hozzám, vagy abba a magasságba, ahol voltam. Miután a csattanást hallottam, még volt időm, hogy jobbra forduljak, és utána balra kezdjek fordulni — mielőtt éreztem volna valamit.

Mrs. Connally hasonló értelemben nyilatkozott. Férje balján ült, közvetlenül Mrs. Kennedy előtt és rézsút balra az elnök előtt. A következőket vallotta:

...Csattanást hallottam. Nem értek a fegyverekhez, nem tudtam, hogy puskalövés. Egyszerűen ijesztő zaj volt, jobbról hangzott. Jobb vállam felett hátratekintve láttam az elnököt, amint mindkét kezével a nyakát fogja... és úgy tűnt nekem, hogy nem szólt semmit, nem kiáltott. Nem láttam vért, semmit. Az egész olyan üres volt, mármint az arckifejezése, és akkor egyszerűen összeroskadt. Azután nagyon hamar eldördült a második lövés, amelyik Johnt megsebesítette. Emlékszem, amikor az első lövés csattant, és én hátrafordultam, hallottam, amint John azt mondja: „Jaj, nem, nem, nem." Azután még egy lövés volt, és az eltalálta Johnt, és amint jobbra tántorodott, úgy összegörnyedt jobboldalt, mint egy megsebzett állat, és azt mondta: „Uramisten, megölnek valamennyiünket."

Mrs. Connally a bizottság előtt nem tett más megjegyzést arra a lövésre vonatkozóan, amely eltalálta a kormányzót. Noha vallomása látnivalóan ellentmond annak a megállapításnak, hogy férjét és az elnököt ugyanaz a golyó sebesítette meg, a bizottság valami módon mégis arra a konklúzióra jutott, hogy Mrs. Connally vallomása nem összeférhetetlen a furfangos hivatalos magyarázattal:

Ha ugyanaz a golyó találta el az elnököt és a kormányzót, akkor teljesen lehetséges, hogy Mrs. Connally az elnök mozdulatát és a második lövést egyszerre észlelte. Vallomása ezért nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy az első lövés eltévesztette célját.

A Warren-bizottságnak ez a véleménye csak azok számára lehet meggyőző, akik nem olvasták a kormányzó fele-

ségének vallomását. Mrs. Connally nem mondotta azt, hogy „az elnök mozdulatát és a második lövést egyszerre észlelte". Éppen ellenkezőleg: azt mondotta, hogy az elnököt eltalálták, hogy arca kifejezéstelenné vált, hogy nyakához kapott, és hogy leroskadt a kocsiban, mielőtt eldördült volna a második lövés: az, amelyik a kormányzót megsebesítette. Mrs. Connally vallomása kizárja azt a lehetőséget, hogy az első lövés célt tévesztett volna, oly élettelenül írja le, hogyan viselkedett az elnök a találat után. Végül: Mrs. Connally vallomása feltétlen cáfolata a bizottság ama megállapításának, hogy a kormányzót és az elnököt ugyanaz a golyó sebesítette meg.

A Zapruder-film megmutatja, hogy a kormányzó valamivel később reagált sebesülésére, mint az elnök. Kihallgattak egy FBI-szakértőt, annak felderítésére, hogy a filmnek ebből a részéből milyen következtetéseket lehet levonni. A kihallgatás során a bizottság két tagja a következőképpen beszélgetett:

Dulles: De hát akkor az lenne a probléma, azt gondolná az ember, ha Connallyt ugyanabban az időpontban sebesítették volna meg, akkor ugyanúgy reagált volna, nem pedig sokkal később, mint ahogy ezek a képek mutatják.
McCloy: Úgy van.
Dulles: Hiszen akkor már megsebesült volna.
McCloy: Ezt nem értem én.
Dulles: Ezt nem értem én sem.

Semmi sem utal arra, hogy a bizottság e két tagja valaha is megnyugtató választ kapott volna a problémára. Ehelyett egyszerűen belefullasztották a kérdést a Warren-jelentés egy mondatába, amelyet a bizottság mint testület írt alá:

Feltehetően késleltetett reakció forgott fenn a között az időpont között, amikor a golyó Connally kormányzót el-

találta, és a között, amikor felismerte, hogy eltalálták, noha a golyó nagy erővel lepattant egy bordáról, és behatolt a kormányzó csuklócsontjába.

A késleltetett reakciót nyilván csak Connally kormányzónak engedélyezték, Kennedy elnöknek nem. Továbbá, az orvosok szerint a sebet okozó golyó „összezúzta a jobb oldali ötödik borda elülső és oldalsó részének mintegy tíz centiméteres darabját", s a borda „apró részecskéi" különböző irányba szétszóródtak. Humes ezredes és dr. Robert R. Shaw megegyeztek abban: a seb elég súlyos volt ahhoz, hogy a kormányzó azonnal érzékelje, és azonnal reagáljon. A Warren-bizottság mégis úgy beszélt a bordát szétzúzó golyó becsapódásáról, mint „lepattanó" ütésről.

A Warren-bizottság kétféle módon is megpróbálta bebizonyítani, hogy egy és ugyanaz a golyó (a jelentés 399-es számmal jelölt melléklete) sebesítette meg az elnököt és Connally kormányzót. Mint később látni fogjuk, ez a golyó meglehetősen titokzatos módon felbukkant a Parkland kórházban. A Warren-bizottság először azt próbálta megállapítani: lehetséges-e, hogy ugyanaz a golyó sebesítette meg az elnököt és a kormányzót. Miután meggyőződtek arról, hogy ez lehetséges, noha ez egész sor olyan feltételezést igényelt, amelyeket a tények addigra már megcáfoltak, a bizottság azután megkísérelte, hogy a rendelkezésre álló bizonyítékokból — magából a 399-es mellékletből — vonjon le következtetéseket.

A bizottság érvelése szerint a golyó olyan szögben hatolt át az elnök és a kormányzó testén, amely megfelelt mind egymáshoz viszonyított helyzetüknek a kocsiban, mind a tankönyvraktár hatodik emeleti ablakához viszonyított helyzetüknek. Humes ezredes tanúsította, hogy az elnök nyaksebének 45 fokos szög felel meg. A Warren-bizottság által

megbízott fényképészek megállapították, hogy a tankönyvraktár hatodik emeletéről kilőtt golyó nem egészen 18 fokos (pontosan 17° 43' 30"-es) szögben csapódott volna be a testbe. A kormányzó orvosa szerint a Connally testén keresztülhaladó golyó 27 fokos szögben csapódott be. (A Warren-jelentés tévesen 25 fokot mond.) A térképészek közlése alapján sem az elnököt, sem a kormányzót eltaláló lövedék nem eredhetett a hatodik emeleti ablakból, a Warren-bizottság orvosszakértőinek vallomása szerint pedig az elnököt eltaláló lövedék más szögben érte a testet, mint az, amelyik Connallyt találta. Ahelyett tehát, hogy demonstrálta volna: a kocsi utasait valóban megsebesíthette egy és ugyanaz, a hatodik emeleti ablakból érkező golyó, a Warren-bizottság önkéntelenül ennek az ellenkezőjét bizonyította.

A bizottság megkísérelte, hogy indokolja, miért tért el egymástól a golyók haladási szöge Kennedy és a kormányzó testében:

> A különbséget vagy az magyarázza, hogy az ötödik borda a golyót némileg eltérítette útjából, vagy az, hogy a kormányzó a találat pillanatában kissé hátradőlt.

Az első magyarázatot megcáfolta dr. Shaw, a Parkland kórház mellkasi sebészetének főorvosa, aki november 22-én Connally kormányzó gyógykezelését irányította. Azt vallotta: „A bordát nyilvánvalóan úgy érte a találat, hogy annak nem nagyon sűrű, szivacsos részét a golyó elsodorta, ezért az alig téríthette el a lövedéket." A Warren-bizottság második magyarázatát nem lehet komolyan venni. A Warren-jelentés 107. oldalán a kormányzó „kissé hátradőlt", a 105. oldalon pedig „egyenesen ült, mert a pótülés előtt kevés hely volt a lábának".

A bizottság bevezetőben azt bizonygatta: „Kennedy elnök és Connally kormányzó egymáshoz viszonyított helyzete az elnök nyaklövésének pillanatában megerősíti, hogy

valószínűleg ugyanaz a golyó haladt keresztül mindkettejükön." Két oldallal odébb a Warren-bizottság már kevésbé egyértelmű megállapítást tesz: „A becsapódási pontokat összekötő vonal csak utal arra, hogy ugyanaz a golyó sebesítette meg mindkettőjüket, de nem perdöntő bizonyíték."

Mi hát akkor a perdöntő? A bizottság szerint, mivel az elnök torkából távozó golyót az autó felett és mögött lőtték ki, „nagyon valószínű", hogy az autóban vagy az utasokban kellett volna meglelni. A bizottság ama hipotézisét, hogy a golyó esetleg az autót érte, könnyen el lehetett dönteni: megállapították, hogy nem így történt. Ezek után a bizottság levonta a következtetést: a golyó „valószínűleg" a kormányzót érte.

A golyó, amely hátán érte Kennedy elnököt, és torkán keresztül távozott, minden valószínűség szerint nem tévesztette el az autót és utasait egyaránt. Minthogy a lövés a kocsit nem érte, Frazier FBI-ügynök azt vallotta, hogy valószínűleg Connally kormányzót sebesítette meg.

A Warren-bizottság tehát egy be nem bizonyított állítást alkalmazott: azt, hogy az elnököt ért golyó hátulról jött. Ebből a be nem bizonyított állításból alapvető feltételezést csinált, hogy bebizonyíthassa: a golyó „valószínűleg" Connally kormányzót is eltalálta. Így vált az eredeti hipotézisből végkövetkeztetés, azután olyan alapfeltétel, amelyből újabb következtetéseket szőttek. Ha a golyó a dombtetőről vagy a számos egyéb alkalmas pont bármelyikéről érkezett, és az elnök nyakán a dallasi orvosok által bemeneti sebnek nyilvánított sebet ütötte, akkor eltávozhatott a kocsi hátsó része felett. Ebben az esetben hiába is kutatták a lövedéket akár az elnöki autóban, akár a többi utasban.

Ha a Warren-bizottság gondolatmenete helyes (ami na-

gyon valószínűtlen), akkor a jelentés 399. számú melléklete csakugyan azonos a szóban forgó golyóval? A Warren-bizottság ugyanis ezt állítja. Mint látni fogjuk, két szilánktól eltekintve, amely a szakértők egybehangzó véleménye szerint nem alkalmas semmiféle azonosításra, ez a golyó az egyetlen láncszem a gyilkos fegyvernek minősített puska és a gyilkosság között.

A Connallyt ért golyó a kormányzó hátán hatolt be, összezúzta egy bordáját, eltörte csuklóját, és behatolt a combjába. A 399-es bűnjel azonban úgyszólván egyáltalán nem formátlanodott el és nem lapult össze. A bizottság megkérdezte Humes ezredest: okozhatta-e a 399-es bűnjel Connally csuklósérülését? Az orvos így válaszolt: „Azt hiszem, hogy ez nagyon valószínűtlen." Véleményének alátámasztására idézte a Parkland kórház jelentését: „A seb egész területén, különböző mélységben, fémtörmeléket találtak. Ahol lehetett, ezeket azonosították és összegyűjtötték, majd átadták a kórbonctani osztálynak azonosításra és vizsgálatra." A 399-es bűnjel — tanúsította Humes — „lényegében sértetlen maradt. Úgy láttam, hogy a lövedék köpenye is ép, és érthetetlennek tartom, miképpen hagyhatott volna fémtörmeléket a csuklóban". Akkor talán a 399-es bűnjel a kormányzó combsebét okozhatta? „Ezt rendkívül valószínűtlennek tartom" — mondotta Humes. Megjegyezte: a sebről készített röntgenfelvételek „fémtörmeléket mutattak a combcsontban, amelyet nyilvánvalóan mindmáig nem távolíthattak el, és ma is Connally kormányzó combjában van". A kórboncnok hozzátette: „Felfoghatatlan számomra, hogy ez a törmelék a lövedék melyik részéből eredhet."

J. Thornton Boswell ezredes, aki a boncolás során Humes asszisztense volt, azt mondotta, hogy egyetért Humesszal: „Humes doktor nyilatkozata lényegében közös vizsgálatunk és a vizsgálatot követő megbeszélésünk következtetéseit fejezi ki. Mindent pontosan úgy mondott el, ahogyan végkövetkeztetéseinkben összefoglaltuk." Pierre A. Finck

alezredest, a fegyveres erők kórbonctani parancsnoksága lövedéksérülési intézetének vezetőjét is megkérdezték azzal kapcsolatban, vajon a 399-es bűnjel okozhatta-e a kormányzó jobb csuklóján található sérülést. Miután megvizsgálta a golyót, így válaszolt: „Nem, ez lehetetlen; ugyanis túlságosan sok fémtörmelék van abban a csuklóban."

Dr. Shaw is azt mondta a Warren-bizottságnak, nem hiszi, hogy a 399-es bűnjel okozhatta volna a sebeket:

> A csuklót megvizsgáltuk a röntgenfelvételen és a sebészi beavatkozás időpontjában. Mindkét alkalommal olyan fémtörmeléket mutatott a vizsgálat, amelyek miatt nehezen hihető, hogy e két sebet ugyanaz a lövedék okozhatta. (Connally mellkas- és csuklósebét.) Úgy látszik, körülbelül egynegyed gramm fém hiányzott, míg, úgy értem, mire a csuklót elhagyta.

Dr. Shaw azt vallotta: ha a szóban forgó golyó okozta volna a sebeket, akkor nem maradhatott volna sértetlen. Akkor „a golyó anyagának nagyobb részét vesztette volna el, vagy jobban eltorzult volna".

A Warren-bizottság azonban feltételezte, hogy az elnököt és Connally kormányzót ugyanaz a golyó sebesítette meg, s hogy a golyó mégis sértetlen maradt. Így a bizottság szakértőkhöz fordult, hogy bebizonyíthassa: bármelyik 6,5 milliméteres golyóval előfordulhat ez.

A Warren-bizottság által elrendelt tudományos orvosi kísérleteket dr. Alfred G. Olivier állatorvos irányította, aki a bizottság szerint „hét évig foglalkozott lövedéksérülési kutatással az Egyesült Államok hadseregének megbízásából". Dr. Olivier egyik fő feladata az volt, hogy az állítólagos gyilkos fegyver golyójával keresztüllövesse egy kecske tetemét. Ez felelt volna meg a próba során Connally kormányzó hátának és mellkasának. Dr. Olivier azt mondotta: a kecske hulláján ejtett seb „nagyon hasonlított" Connally

kormányzó bordasérüléséhez. Amikor azonban megkérdezték, milyen állapotban volt a kísérlet során használt golyó, azt mondotta: „A golyó teljesen összelapult." A 399-es bűnjel azonban szinte sértetlen.

Egy másik golyóval átlőtték egy holttest csuklóját. Az így előidézett törést Connally kormányzó sebével összehasonlítva, dr. Olivier megbocsátható büszkeséggel mondotta: „Ebben az esetben a hasonlóság — legjobb emlékezetem szerint, ha felidézem a kormányzóról készült röntgenfelvételeket — rendkívüli. Ez a legjobban sikerült kísérletek egyike." Dr. Olivier azonban a holttest csuklóját átütő golyóról szólván, itt is beismerte, hogy „a lövedék orra teljesen belapult, amikor átütötte az orsócsontot".

Kérdés: Hogyan hasonlítaná össze ezt a lövedéket például a 399-es bűnjellel?
Dr. Olivier: Nincs semmi hasonlóság. Úgy értem, hogy a 399-es bűnjel csúcsa egyáltalában nem lapult be. Ennek a másik lövedéknek a csúcsa rendkívül erősen belapult.

Dr. Olivier még egy zselatintömbön is golyót lövetett keresztül. E tömb az elnök nyakát jelképezte. Ebben az esetben azonban kegyesen megkímélték a golyó állapotát érintő kérdésektől.

A Warren-bizottság voltaképpen azt állította, hogy szakértői bebizonyították: egyetlen golyó képes volt arra, hogy átüsse az elnök nyakát, azután a kormányzó mellkasát és csuklóját, hogy végül combjába fúródjék. Egy ilyen összefoglaló kísérlet lefolytatására azonban a bizottság szakértői nem vállalkoztak. Ehelyett különböző golyókat lőttek keresztül különböző anyagokon, miközben minden egyes golyó eltorzult. És a bizottság mégis arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy egyetlen lövedék — a jelentés 399-es számú melléklete — okozta az összes sebeket, de mégis egyben maradt, nem torzult el, és nem lapult össze.

Még egy tényezőt kell említeni. A 399-es számú bűnjel a feltételezés szerint számos egymást követő helyzetben szenvedett el szükségszerűen ütéseket. Átütötte az elnök nyakát, a kormányzó bordáját, csuklóját és combját. A szakértői vélemény szerint egynegyed gramm fémszemcsét találtak egyedül a csuklósebben. A lövedék viszontagságos útjának végén mindössze egytized grammal volt könnyebb, mint egy ilyen típusú golyó normális súlya kilövés előtt. Úgy látszik, a lövedék testének olyan fémrészecskéi maradtak a kormányzó csuklójában, amelyek sohasem tartoztak a lövedékhez, nem is beszélve a többi sebet okozó becsapódás során elveszített fémrészecskékről. Az Oswald elleni egész vád tehát a Warren-bizottságnak egy olyan állítására épült, amelyet a bizottság saját szakértői nemhogy támogatni nem tudtak — de egyenesen tagadtak.

A 399-es számú bűnjel a hatóságok számára a leglényegesebb kapcsolatot jelenti a sebek és ama puska között, amelyről azt állítják, hogy Lee Harvey Oswald tulajdona volt. Honnan került elő a 399-es bűnjel? Ki fedezte fel, és milyen körülmények között?

Az első jelentések szerint november 22-én egy golyót találtak azon a hordágyon, amelyen Kennedy elnököt vitték. Akkor azt mondották, hogy ez az elnök koponyájából esett ki. A Warren-bizottság azonban később olyan álláspontot foglalt el, hogy a kórházban felfedezett golyónak először keresztül kellett haladnia az elnök nyakán, azután a kormányzó testének egy részén. Így megmagyarázhatatlan lett volna, miért hever a golyó az elnök hordágyán. A Warren-bizottság éppen ezért áthelyezte a golyót az elnök hordágyáról Connally kormányzó hordágyára.

A Parkland kórház főgépésze, Darrell C. Tomlinson, azt vallotta, hogy november 22-én a golyót a kórházi folyosón találta. Röviddel azelőtt kivett a kórházi liftből egy hord-

ágyat, és a folyosón egy másik hordágy mellé állította. Azt mondotta, hogy egy személy — nem tudta megmondani, hogy ki — hozzányúlt az egyik hordágyhoz, mielőtt még ő a golyót felfedezte volna. Ez az ember „meglökte a hordágyat", és néhány pillanattal később „kigurult egy golyó". Tomlinson véleménye szerint azt mondotta: a golyó nyilván a hordágy „matracának széle alá szorult".

A Warren-bizottság feltételezte, hogy azon a hordágyon, amelyet Tomlinson kivett a liftből, Connally kormányzót szállították, és hogy a golyó erről a hordágyról került elő. Tomlinson azonban azt vallotta, hogy „legjobb emlékezete szerint" a golyó abból a másik hordágyból hullott ki, amely sohasem volt a liftben, és amelyről a bizottság is azt mondotta, hogy „semmi köze nem volt Connally kormányzó gyógykezeléséhez".

A bizottság tehát nem tudhatja, honnan került elő a golyó, sem pedig azt, hogy a kormányzó hordágyából esett ki. Hiszen ezt Tomlinson maga sem tudta biztosan, márpedig ebben a kérdésben ő a Warren-bizottság egyetlen információs forrása. Emellett a golyó felfedezése előtt mindkét hordágyat hosszú ideig őrizetlenül hagyták, s november 22-én a kórházban nagyon sok idegen járt. Még ha a golyó valamiképpen Connally kormányzó testéből rázódott is ki, nehéz elképzelni, hogyan szorulhatott a matrac alá. Hacsak oda nem tették.

A bizottság bebizonyította, hogy képes felülemelkedni a bizonyítékok hiánya okozta nehézségeken. Egyszerűen közzétett egy olyan végkövetkeztetést, amelynek semmi bizonyított alapja sincsen, s amelynek — „legjobb emlékezete szerint" — ellentmond az epizód egyetlen ismert tanúja. Noha Tomlinson nem tudta biztosan megmondani, hogy a golyó Connally hordágyából vagy a mellette levőből hullott-e ki, a bizottság úgy döntött, hogy a kormányzó hordágyából került elő.

5 · Miért körözték Oswaldot?

November 22-én 12 óra 45 perckor, tizenöt perccel azután, hogy rálőttek Kennedyre, a dallasi rendőrség rádión keresztül személyleírást adott a gyilkosság gyanúsítottjáról. A személyleírás pontosan ráillett Lee Harvey Oswaldra. Amikor azonban délután 1 óra 50 perc körül a Texas Filmszínházban letartóztatták Oswaldot, a dallasi hatóságok közölték: a 24 éves gyanúsítottat egy J. D. Tippit nevű rendőr meggyilkolásával kapcsolatban körözték. Oswaldot körülbelül öt órán át vallatták, s azután Tippit meggyilkolása miatt vádat emeltek ellene. Csak éjjel 1 óra 30 perckor vádolták az elnök meggyilkolásával. 22-én éjfélkor, egy húszperces sajtóértekezleten megkérdezték Oswaldot, ő ölte-e meg az elnököt. Azt válaszolta: „Nem, azzal nem vádoltak. Nem is mondta ezt még senki nekem. Először akkor hallottam róla, amikor az előcsarnokban az újságírók megkérdezték ezt tőlem." Henry M. Wade, a dallasi kerületi ügyész vezette a sajtóértekezletet. Ő is megerősítette: „Oswalddal nem közöltek vádat az elnök meggyilkolásával kapcsolatban, de megmondták neki, hogy a rendőr megölésével vádolják." A dallasi hatóságok és a fogoly tehát egybehangzóan azt mondották, hogy Oswaldot Tippit rendőr meggyilkolása miatt tartóztatták le és hallgatták ki, és hogy november 22-én ez volt az egyetlen vád, amelyet ellene emeltek.

A Warren-bizottság szerint Tippit rendőrt délután 1 óra

15 perckor vagy 1 óra 16 perckor gyilkolták meg. De akkor miért körözte a dallasi rendőrség Oswaldot legkevesebb félórával Tippit meggyilkolása előtt?

November 24-én, néhány órával Oswald halála után, sajtóértekezletet tartottak. Itt Wade kerületi ügyész megmagyarázta, miért adták le oly sietve Oswald személyleírását:

> Nyomban a gyilkosság után egy rendőr rohant be az épületbe, és meglátta ezt az embert (Oswaldot) egy sarokban. Le akarta tartóztatni, de az épület gondnoka azt mondotta: minden rendben van, ez a raktár alkalmazottja. A cég összes többi alkalmazottját előkerítették, csak ezt a gyanúsítottat nem. A rendőrség akkor közölte nevét és személyleírását, hogy felkutassák.

A Warren-bizottság azonban tagadja azt, hogy a rendőrség Oswald nevét is közölte: „A rádión leadott személyleírásokban, amelyeket Oswald letartóztatása előtt sugároztak, a rendőrség nem említette Oswald nevét."

W. P. Gannaway százados, a dallasi rendőrkapitányság különleges szolgálatának vezetője hasonló magyarázattal szolgált. Azt mondotta: Oswald személyleírását azért adták le a rádión keresztül, mert a létszámellenőrzés során hiányzott a tankönyvraktár alkalmazottai közül. „Ő volt az egyetlen, aki nem jelentkezett, és nem is tudták, hol van" — mondotta Gannaway.

Megkísérelték tehát megmagyarázni, hogy miért körözték Oswaldot. Ezzel a magyarázattal arra is célozni akartak, hogy átfogó létszámellenőrzést tartottak az épületben, valamint hogy ennek során, közvetlenül 12 óra 30 perc után, Oswald volt az egyetlen távollevő. Először is: a valóságban nem volt ilyen létszámellenőrzés. Másodszor: a gyilkosság után nem Oswald volt az egyetlen alkalmazott, aki hiányzott az épületből. A tankönyvraktár 75 főnyi személyzete közül 48 az épületen kívül volt 12 óra 30 perckor,

5 pedig aznap nem is ment be dolgozni. Mások szinte nyomban a lövések eldördülése után elhagyták az épületet. Sok alkalmazottat a gyilkosság után nem engedtek be, így azok nem voltak jelen, amikor a rendőrségi nyomozás megkezdődött. Még a nyolc alkalmazott közül, akikről tudták, hogy aznap a hatodik emeleten tartózkodtak, ezek közül sem Oswald volt az egyetlen, „aki nem jelentkezett, és nem is tudták, hol van".

Jesse Curry rendőrfőnököt nyilván szaktekintélynek tarthatjuk abban a kérdésben, miért körözte a dallasi rendőrség Oswaldot. Szerinte Oswald akkor vált gyanússá, „amikor a rendőrség megtalálta a hatodik emeleten azt a puskát, amelyről úgy vélték, hogy azzal követték el a gyilkosságot". Ez a magyarázat azonban éppen annyira elfogadhatatlan, mint az előbbiek. A rádiókörözést ugyanis 12 óra 45 perc előtt adták le, a puskát pedig csak 1 óra 22 perckor fedezték fel.

A Warren-bizottság tehát megint olyan rendőri magyarázatokkal került szembe, amelyek az ismert tényekkel szemben tarthatatlannak bizonyultak. Ezért ismét arra kényszerült, hogy kidolgozza saját hipotézisét. Miért mondta be a rádió Oswald személyleírását 12 óra 45 perckor? A Warren-bizottság megbízásából a szövetségi nyomozó hatóságok összesen több mint 25 000 kihallgatást, illetve beszélgetést folytattak le. Elnöki utasításra a szövetségi kormány minden rendelkezésre álló eszközét a bizottság rendelkezésére bocsátották. A Warren-bizottságot felhatalmazták, hogy bírság terhe alatt tanúkat idézzen meg, és „lefolytasson minden további vizsgálatot, amelyet szükségesnek lát". A Warren-bizottság tevékenysége összesen több mint egymillió dollárba került. Állítólag ez volt a történelem legnagyobb detektív-vállalkozása. Mégsem tudott válaszolni arra az egyszerű, de sarkalatos kérdésre: miért körözték Oswaldot 12 óra 45 perckor?

A bizottság beismerte, hogy erre nem tud válaszolni, találgatásokat azonban hajlandó volt megkockáztatni. „Minden valószínűség szerint" — mondja a Warren-jelentés — a személyleírás forrása Howard L. Brennan volt. Brennan, egy 45 esztendős kazánszerelő volt az egyetlen tanú, aki felismerte Lee Harvey Oswaldban a fegyvert elsütő férfit. Azt állította: az utca túlsó oldaláról figyelte az elnöki autókaravánt, mintegy 35 méternyire a tankönyvraktár földszintjétől és 40 méternyite a hatodik emelet délkeleti sarokablakától. A Warren-bizottság úgy vélte: Brennan így „rendkívül kedvező helyzetből mindenkit megfigyelhetett az ablakban".

Brennan azt mondta, hogy 12 óra 22 perc és 12 óra 24 perc között érkezett erre a helyre. Ettől kezdve egészen az autókaraván megérkeztéig megfigyelhette, hogy egy férfi „néhányszor" eltávozik az ablaktól, majd visszatér.

A bizottság jelentése szerint „Brennan látta, amint a férfi leadta az utolsó lövést, majd eltűnt az ablakból", és percekkel a gyilkosság után Brennan személyleírást adott erről a férfiról a rendőrségnek. Nagyon valószínű, hogy ez a személyleírás volt az alapja annak a rádióriasztásnak, amelyet mintegy 12 óra 45 perckor sugároztak a rendőrségi járőrautók számára. A személyleírás szerint „a gyanúsított fehér bőrű, karcsú férfi, mintegy 75 kiló súlyú, körülbelül 178 cm magas, és harminc év körüli lehet".

Brennan eskü alatt vallotta a bizottságnak, hogy a férfi, akit látott tüzelni, az ablakban „állt, és a mellvéd bal oldalának támaszkodott". Ott azonban nem állhatott és nem tüzelhetett senki. A gyilkosság után néhány másodperccel készült fényképek ugyanis bizonyítják, hogy a szóban forgó ablak csak alul volt nyitva egy kissé. Ha valaki álló helyzetből lőtt volna, keresztül kellett volna lőnie az ablaküveget. Az üveg azonban érintetlen volt. Így a bizottság kénytelen volt beismerni: „Noha Brennan vallomása szerint az ablakban levő ember álló hely-

zetből lőtt, nagyon valószínű, hogy valójában ült vagy térdelt."

A Warren-bizottság ily módon ellentmondott saját koronatanújának a vallomás egy lényeges kérdésében: abban, hogy milyen testhelyzetben volt a gyilkos a bűntény elkövetésekor. A bizottság egyfelől arra a következtetésre jutott, hogy „a félig nyitott ablak, a szobában levő ládák helyzete, valamint a lövések haladási szöge gyakorlatilag kizárja az álló testhelyzet lehetőségét". Másfelől a bizottság mégis úgy tartotta: „Érthető, hogy Brennan azt hitte, a puskás ember áll." A bizottság azért jutott erre a következtetésre, mert „a tankönyvraktár épületében az ablakpárkány alacsonyabb az átlagosnál, ezért az utcáról úgy látszik, mintha az ott tartózkodó személy állna az ablakban". Ezt a következtetést azonban maga Brennan cáfolta meg, mert megesküdött, hogy látta, amint az ablakban levő férfi feláll és leül. Sőt, azt is vallotta: látta, amint a szóban forgó férfi többször is visszahúzódik az ablaktól: „Ezt az embert láttam a hatodik emeleten, amint tudomásom szerint többször is eltávozott az ablaktól." A Warren-bizottságnak ez az „úgy látszik, mintha... állna"-elmélete, amelynek révén igyekszik megóvni a kritikai vizsgálattól Brennan pontatlan megfigyeléseit, megmagyarázhatatlan, hacsak az ablakban levő ember nem járt térdelve.

Még akkor is rendkívül nagy ügyesség és tapasztalat kellett volna az ablakban levő ember testmagasságának ily pontos megállapításához, ha Brennan a szóban forgó férfi egész alakját láthatta volna, hiszen a tanú több mint 30 méternyire volt az épülettől, az ablak pedig hat emelet magasságban. A bizottság rendelkezésére bocsátott fényképek feltárták: ha egy férfi az ablaknál térdelt vagy guggolt volna, akkor az utcáról csak a vállától a feje búbjáig látszott volna. Ezt a Warren-bizottság is elismerte. A körülményeket figyelembe véve majdnem természetellenes, hogy Brennan meg tudta állapítani az orvlövész testmagasságát — feltéve

persze, hogy valóban ő volt a rendőrségi rádiókörözés és személyleírás forrása. A pontos becslést akadályozó tényezők között meg kell említeni, hogy Brennan egy ülő ember testmagasságát akarta megállapítani, akiről azonban azt hitte, hogy áll. Ilyen körülmények között egyenesen hihetetlen az az állítás, hogy ő volt a rendőrségi személyleírásban található adatok forrása — feltéve, hogy nincs szó csodálatos véletlenről. A bizottság azonban fenntartotta, hogy itt a véletlen nem játszott szerepet, noha azt beismerte, hogy a rendelkezésére álló bizonyítékok szerint Brennan csakis az ablakban levő férfi felsőtestének egy részét láthatta. A bizottság mégis azt mondotta: „Brennan egy térdelő vagy guggoló személy testéből is eleget láthatott ahhoz, hogy felbecsülhesse annak testmagasságát."

J. Will Fritz dallasi rendőr százados különvéleményt hangoztatott. Fritz a Warren-bizottság szerint egy óra előtt néhány perccel érkezett a tankönyvraktárhoz, hogy „átvegye a nyomozás irányítását". Fritz azt vallotta, hogy amikor odaérkezett, „az egyik rendőr ott azt mondta: »Úgy gondoljuk, az a férfi, aki az ablakból leadta a lövéseket, magas termetű fehér ember.« Ez volt minden adat. De persze ez nem jelentett sokat, hiszen lentről nem lehet megállapítani, hogy egy öt vagy hat emelet magasságban levő ember magas-e vagy alacsony".

Még az sem világos, miért pillantott volna Brennan az ablakra, amikor azt hitte az első lövésről, hogy az egy kipufogó zaja.

Brennan: És miután az elnök kocsija elhaladt előttem, akkor hallottam ezt a csattanást, amelyről egész határozottan úgy gondoltam, hogy egy kipufogó zaja.
Kérdés: Azt gondolta, hogy kipufogó?
Brennan: Egy motorkerékpáré.

Azután valami — amit nem határozott meg és nem is írt le — arra a gondolatra késztette, hogy talán „petárdát dobtak le" az épületből. Akkor „felpillantott" a hatodik emeleti ablakra, és meglátott egy férfit.

Hát én úgy láttam, hogy ott áll, és az ablakdeszka bal oldali részére támaszkodik... és céloz, és akkor tüzelt utoljára. Ahogy számoltam, két másodperc telhetett el. Akkor visszahúzta a fegyvert az ablakból, mintha maga mellé húzná, és akkor talán még egy másodpercig várt, mintha meg akarna győződni róla, hogy célba talált, és akkor eltűnt. Én meg ugyanabban a pillanatban levetettem magam a tűzfalnak arról a kiszögelléséről, ahol álltam, be, jobbra, egy kőfal mögé, hogy fedezzem magam a golyóktól...

Brennan a továbbiakban elmondotta: ő volt az egyetlen, aki a tankönyvraktártól nyugatra — a domb és a vasúti sínek irányába — eső területen kutató rendőrök figyelmét a tankönyvraktár hatodik emeletére próbálta irányítani. Arra a helyre tehát, amelyet a lövések forrásának tartott. A tankönyvraktár előtt álló rendőrhöz rohant, és azt mondta: kerítsen „valaki felelőst, egy titkosszolgálati embert vagy egy FBI-embert, mert úgy láttam, rossz helyen keresik azt a férfit, aki leadta a lövéseket". Ez a rendőr — akinek személyazonosságát nem állapították meg, és nem is jelent meg a bizottság előtt — Brennant a Titkosszolgálat dallasi főnökéhez, Forrest V. Sorrelshez kísérte, aki — mint Brennan mondotta — autójában ült a tankönyvraktár előtt.

Brennantól megkérdezték: az utolsó lövés után mennyi ideig tartott, amíg a tankönyvraktár lépcsőfeljárójához ért. Azt válaszolta, hogy nem egészen tíz percig. Egy másik kérdés az volt: „Amikor elért ahhoz a bizonyos rendőrhöz, akkor az elvitte önt a Titkosszolgálat egy emberéhez, s azután ön és a Titkosszolgálat embere együtt állottak a

tankönyvraktár lépcsőjén?" Brennan így válaszolt: „Igen. A kocsinál beszéltünk, és akkor lejött a lépcsőn az utcára ez a két színes fickó. Én rájuk mutattam, mert felismertem őket: a szóban forgó emelet alatti emeleten voltak." Korábban Brennan azt mondotta: „Beszéltem Mr. Sorrelsszel, és mondtam neki, hogy ez az a két színes fiú, aki ott volt az ötödik emeleten, vagyis a lövéseket leadó férfi alatti emeleten."

Brennan ismételten utalt Sorrelsszel folytatott beszélgetésére, és azt állította, hogy a beszélgetés a tankönyvraktár lépcsőjén zajlott le, a lövések eldördülését követő tíz percen belül. Sorrels azonban ellentmondott neki. Sorrels azt vallotta: a gyilkosság időpontjában a karaván vezető kocsijában ült, amely az elnöki autó előtt száguldott a kórház felé. Miután az elnököt és Connally kormányzót bevitték, mondotta Sorrels, visszatért a Dealey térre. Aznap akkor állt meg először a téren. „Oda akartam menni és nekifogni, hogy megállapítsuk a környéken tartózkodók személyazonosságát." Sorrels a hátsó ajtón lépett be a tankönyvraktárba, ott beszélt egy alkalmazottal, megkereste az épület főgondnokát, Roy S. Trulyt, megmondta neki: szerezze meg az összes alkalmazottak nevét és címét, mert lehet, hogy valamennyiüket ki kell hallgatni. Sorrels tanúvallomásában azt mondotta: a tankönyvraktártól a kórházig és vissza „körülbelül 20—25 perc" alatt tette meg az utat. Az is időbe telt, amíg visszaérkezése után magában az épületben foglalatoskodott. Feltéve, hogy nagyon sietett, 12 óra 30 perc után még legalább 30 percnek kellett eltelnie addig az időpontig, amikor Brennannal találkozhatott. Brennan mégis eskü alatt vallotta, hogy a hatodik emeleti gyilkos eredeti személyleírását körülbelül 10 perccel a gyilkosság után adta le — és éppen Sorrelsnek. Az időkülönbség itt döntően fontos, és nincs kapcsolatban az emberi ítélőképesség semmiféle tévedésével, és nem is eredhet abból.

A tények alátámasztják Sorrels beszámolóját Brennannal való találkozásáról, amely nem történhetett meg egy óra előtt. Csakhogy a merénylő személyleírását a rendőri rádióadó 12 óra 45 perckor már sugározta.

Talán másnak adta le Brennan a személyleírást, nem Sorrelsnek? Talán annak a rendőrnek, akivel néhány perccel a gyilkosság után beszélt? Lehet. Ezzel kapcsolatban álljon itt a dallasi rendőrség rádiónaplójának átirata arról a beszélgetésről, amelyet J. Herbert Sawyer felügyelő közvetlenül 12 óra 45 perc előtt folytatott a rendőrkapitánysággal.

Sawyer: A körözött személy karcsú, fehér férfi, mintegy 30 éves, 178 magas, 75 kiló súlyú, puska van nála, szemre egy 30—30-as vagy más típusú Winchester...
Rendőrkapitányság: A ruházat leírása?
Sawyer: A szóban forgó tanú arra nem emlékszik.

12 óra 49 perc és 12 óra 51 perc között újra bejegyezték a naplóba, hogy „nincs leírás a ruházatról". Ki volt a „szóban forgó tanú"? Sawyert a bizottság jogásza megkérdezte:

Kérdés: Ismeri annak a személynek a nevét?
Sawyer: Nem.
Kérdés: Tud valamit róla, vagy hogy mit viselt?

Jegyezzük meg: Brennan rendkívül feltűnően volt öltözve: fején ugyanis olyan acélsisak volt, amilyet hegesztők viselnek.

Sawyer: Kivéve azt, hogy... nem emlékszem, hogy miképpen volt öltözve. Arra emlékszem, hogy fehér ember volt, se nem fiatal, se nem öreg. Ott volt. Mindössze ennyit tudok róla.

Kérdés: Emlékszik arra, hogy magas volt-e vagy alacsony; vagy semmire nem emlékszik vele kapcsolatban?
Sawyer: Nem nagyon emlékszem rá. Csak nagyon ködösen...
Kérdés: Felügyelő, emlékszik bármi másra azzal a személlyel kapcsolatban, aki ön szerint az első személyleírást adta önnek?
Sawyer: Nem, nem emlékszem.
Kérdés: Látta őt azóta?
Sawyer: Tudomásom szerint nem.

Brennan volt-e hát a „szóban forgó tanú"? Úgy tűnik, hogy nem. A rádiónaplóban található átirat legfeltűnőbb jellemvonása az, hogy „nincs leírás a ruházatról". Hasonlítsuk össze ezzel azt a leírást, amelyet Brennan adott Sorrelsnek.

Sorrels: Megkérdeztem: mit gondol, felismerné-e azt az embert, akit látott. Erre ő persze személyleírást adott róla. Azt mondotta, karcsú embernek tűnt, s olyasvalami volt rajta, ami világos zakónak vagy ingnek, vagy valami hasonlónak látszott. És hogy úgy gondolja, felismerné... Azt mondotta, hogy karcsú, vékony.

Így tehát Sawyer felügyelőnek nem adtak „leírást a ruházatról". A Brennan által Sorrelsnek adott személyleírás leghatározottabb és legfeltűnőbb vonása pedig éppen az, hogy a gyanúsított valami olyat hordott, „ami világos zakónak vagy ingnek, vagy valami hasonlónak látszott". Így hát valószínűtlen, hogy Brennan meg az a férfi, aki Sawyerral beszélt, egy és ugyanaz a személy lenne. Mindamellett a Warren-bizottság Sawyer és Sorrels vallomását is idézte. Annak bizonyítására használta mindkettőt, hogy Brennan volt a rádiókörözés forrása, holott a két vallomás összeegyeztethetetlen.

A bizottság még egy vallomást idézett, mint újabb bizonyítékát annak, hogy Brennan adott személyleírást a dallasi rendőrségnek a gyilkosról. Ez a bizonyíték Welcome E. Barnett rendőrőrszem vallomása. Barnett azonban nem említette Brennant, s nem is kérdezték róla. Ő csak azt vallotta, hogy egy szerelő azt mondta neki: „A túlsó oldalon álltam, és láttam a fegyveres embert az ablakban." Barnett azt mondotta: a tanút „ott tartottam magammal". Barnettet azonban nem szólították fel arra, hogy azonosítsa Brennant. Még ha valóban Brennan lett volna is Barnett tanúja, semmi sem utal arra, hogy megadta volna a rendőrnek az ablakban látott férfi személyleírását.

Az a bizonyítékanyag, amelyre a bizottság támaszkodott, éppen nagyon is valószínűtlenné teszi, hogy Brennan volt a 12 óra 45 perckor kiadott rádiókörözés forrása. E bizonyítékanyag ugyanis nem támasztja alá azt az érvelést, hogy Brennan helyesen becsülhette fel az ablakban álló férfi magasságát. Nem igazolja azt az állítást, hogy a személyleírás részleteit Brennan adta a dallasi rendőrségnek; és komoly kétségeket ébreszt abban a tekintetben, hogy Brennan — bármilyenek is voltak megfigyelései — azokat 12 óra 45 percnél korábban közölhette a rendőrséggel.

A bizonyítékoktól eltekintve, a logikus következtetés is cáfolni látszik Brennan vallomását. Ha Brennan már néhány perccel a lövések eldördülése után értesítette a rendőrséget, hogy látta a gyilkost tüzelni a hatodik emeleti ablakból, akkor nagyon nehéz megérteni, hogy a rendőrség miért szentelte továbbra is teljes figyelmét a füves dombnak. Nagyon nehéz megérteni azt is, hogy a tankönyvraktárt miért nem zárták körül azonnal. Csaknem lehetetlen megérteni, hogy miért nem kezdték meg azonnal az épület átkutatását. És azt hiszem: egyenesen lehetetlenség megérteni, hogy amikor a dallasi seriff egyik helyettese a hatodik emeleti ablak alatt a szoba padlóján három töltényhüvelyt talált, erre a felfedezésre miért csak a lövések elhangzása

után 42 perccel, több mint egy félórával a Brennan szerint általa adott információk közlése után és egyáltalán nem Brennan közléseinek eredményeképpen került sor.

Brennan azt vallotta: néhány perccel a gyilkosság után elmondta Sorrelsnek és más rendőröknek, hogy két négert látott távozni a tankönyvraktár épületéből, s hogy ugyanezt a két embert figyelte meg az ötödik emeleten. Sorrels ezt kifejezetten tagadta. Azt állította: Brennan nem említette nekik, hogy bárki elhagyta volna az épületet. Brennan maga is megjegyezte: „Egész életemben sohasem tudtam visszaemlékezni egy színes bőrű ember arcára. Mindig azt gondoltam, ha valaha is fel kellene ismernem egyet, nem tudnám megtenni. De véletlenül most az egyszer megismertem ezt a két fiút."

Brennan repülőgépen utazott Washingtonba, hogy megjelenjék a Warren-bizottság előtt. Ugyanezen a gépen utazott három néger tanú: Bonnie Ray Williams, James Jarman és Harold Norman; közülük kettőt látott annak idején Brennan az ötödik emeleten, és azután, amint elhagyták az épületet. Amikor ennek a két embernek a fényképét megmutatták Brennannak, és megkérdezték: tudja-e, hogy a fényképek kit ábrázolnak, ez volt a válasz: „Nem, nem ismerem fel őket." A kihallgatást vezető jogász azután megkérdezte, hogy „éppen olyan jól megnézte-e a négereket, mint a fegyveres férfit." Brennan erre igennel válaszolt. Azt is megkérdezték: vajon éppen olyan jól emlékezett-e a két négerre a gyilkosság napján, mint a puskás emberre. Brennan válasza: „Igen, akkor igen. Most — a fiúk velem együtt repültek a gépen —, most persze már fel is ismerem őket."

Csakhogy amikor ugyanazon a napon Brennant szembesítették a kihallgatási helyiségben Williamsszel, Jarmannal és Normannal, s felszólították, hogy válassza ki közülük azt a két embert, akit november 22-én látott az ötödik eme-

leten vagy az épület kapujában, nem tudta megtenni. Azt mondta: „Nem tudom, melyik az a kettő. Nem, nem tudom biztosan. Nem tudom megmondani, hogy melyik az a kettő. Kettőt láttam, de nem ismerem fel őket."

A Warren-bizottság mégis úgy találta, hogy Brennannak ezek a megjegyzései azt jelentik: felismeri a két embert: „Amikor a három alkalmazott megjelent a bizottság előtt, Brennan felismerte azt a kettőt, akit látott kijönni az épületből."

Ugyanez a probléma komolyabb formában merült fel, amikor kiderült, hogy Brennan — aki nem ismerte fel azokat, akiket előbb az ötödik emeleten, majd az épületből kilépni látott — nem ismerte fel magát az ablakot sem.

Brennan: Az egyik ablaknál láttam két embert, két alkalmazottat, akik lejöttek.
Kérdés: De azt nem tudja megmondani, hogy a három lehetséges ablak közül melyikről volt szó?
Brennan: Nem, azt nem tudom.

Lehet, hogy Brennan gyengén látott, s ezért nem ismerte fel az ablaknál levő embereket. Brennan ugyanis a Warren-bizottság előtt tett tanúvallomásában elismerte, hogy „nem jó a szeme". Akár jó, akár nem, az tény, hogy november 22-én, amikor Brennan felpillantott a tőle 40 méterre levő hatodik emeleti ablakra, nem viselt szemüveget.

Brennant még aznap elvitték egy rendőri szemlére, hogy meglássák: a felsorakoztatott emberek közül ki tudja-e választani azt, akiről azt állította, hogy látta az ablakban. Noha Brennan látta Oswaldot a televízióban, nem volt képes felismerni. 1963. december 17-én Brennan azt mondotta az FBI ügynökeinek: biztos abban, hogy a fegyvert elsütő személy Oswald volt. 1964. január 7-én, a következő FBI-kihallgatáson azonban már — a Warren-bizottság szavaival — „úgy látszott, visszatér korábbi álláspontjához,

amely szerint nem képes határozott azonosításra". A kihallgatás során megkérdezték Brennantól, mit mondott a szemlén a rendőröknek. A válasz: „Hát azt mondtam, hogy nem tudom határozottan felismerni." Brennan elmondotta, hogy Oswald halála után néhány nappal felkereste őt az FBI vagy a Titkosszolgálat egy ügynöke, és nyilvánvalóan azt a gondolatot akarta elültetni az agyában, hogy ő, Brennan, valójában fel tudta volna ismerni Oswaldot, csak azért nem tette meg, mert féltette biztonságát.

Brennan: (Az ügynök) azt mondta nekem: „Ön azt állítja, hogy nem tudta határozottan felismerni. Ezt csak biztonsági okokból mondta, vagy csakugyan nem tudta?"

Úgy tűnik, Brennan elfogadta az ügynök által sugalmazott ötletet, amikor sor került rá, hogy megmagyarázza: miért hazudott november 22-én a hatóságnak.

Brennan: Akkor is azt hittem, ma is azt hiszem, hogy ez kommunista akció. És gondoltam, hogy csak egy szemtanú volt, és ha kiderül, hogy én vagyok az a szemtanú, akkor se én, se a családom esetleg nem vagyunk biztonságban.
Kérdés: No igen, de ha ön nem ismeri fel a gyanúsítottat, akkor nem történhetett volna meg, hogy a rendőrség szabadon ereszti?
Brennan: Nem... Már tudtam, hogy ezt az embert letartóztatták a (Tippit-féle) gyilkosság miatt, és tudtam, hogy nem engedik szabadon.

Brennan tehát azt állította, hogy november 22-én hazudott, de a Warren-bizottságnak már igazat mondott. Bevallotta, hogy valótlant állított a hatóságnak november 22-én, mert „gondoltam, hogy csak egy szemtanú volt, és ha ki-

derül, hogy én vagyok az a szemtanú, akkor se én, se a családom esetleg nem vagyunk biztonságban". Sorrels azonban azt vallotta, hogy amikor november 22-én beszélt Brennannal és megkérdezte, nem látott-e még valakit, akkor Brennan rámutatott Amos Euinsre, aki ugyancsak látta azt a bizonyos férfit a hatodik emelet délkeleti sarokablakában. Sorrels akkor mindkettőjüket elvitte a dallasi megyei seriff irodájába, ahol nyilatkozatot tettek. Brennannak ezért tudnia kellett, hogy nem ő az egyetlen szemtanú, hiszen ő maga mutatta meg Sorrelsnek a másikat.

Brennant a családja és a maga sorsa felett érzett aggodalma nem akadályozta meg abban, hogy november 22-én beszéljen az újságírókkal, és még a nevét is közölje velük azon kívül, amit mint szemtanú megfigyelt. Végül: miután a Warren-jelentést nyilvánosságra hozták, Brennan megjelent egy New York-i sajtókonferencián, majd a CBS televíziós társaság egy külön adásában. Ha Brennan valóban azt hitte, hogy „kommunista akció" oltotta ki Kennedy életét, s ha aggodalma őszinte volt, akkor továbbra is meglett volna az oka a félelemre, hiszen semmiféle összeesküvőt sem fogtak el.

Amikor a Warren-bizottságnak már jó oka volt kételkedni abban, hogy Brennan valóban felismerte a hatodik emeleti férfit, az lett volna a kötelessége, hogy megállapítsa: vajon Brennan csakugyan látta-e, amint ez a férfi elsüt egy fegyvert, vagy csak egyszerűen egy lövést hallott. A bizottság tagjai közül csak egyetlen akadt, aki tapogatózni próbált ebben az irányban: John J. McCloy.

McCloy: Látta, amint a puska elsült? Látta a második vagy a harmadik lövés villanását?
Brennan: Nem.

McCloy: Látta magát a lövést, látta a torkolattüzet, vagy azt, ahogy a puska visszavágott?
Brennan: Nem.

Úgy látszik, McCloy nem tette fel azt a bizonyos kérdést, amely megvilágította volna, hogy Brennan valóban látta-e, amint az állítólagos gyilkos fegyvert elsütik. Nem kérdezte meg ugyanis: látott-e Brennan füstöt. Brennan tanúvallomása után hat hónappal kapta meg a bizottság J. Edgar Hoover levelét, amely szerint amikor a szóban forgó fegyvert elsütik, kevés fehér füst látható, a torkolattűz azonban nem.

A kihallgatás során utalás történt rá, hogy Brennan egy ízben valóban azt állította: látott füstöt — csakhogy nem a hatodik emeleti ablakban, hanem a füves dombon.

Kérdés: Ismer ön bizonyos George Murrayt az NBC rádió- és televíziótársaságtól?
Brennan: Nem.
Kérdés: Állította ön valaha bárkinek is azt, hogy a texasi tankönyvraktár épületével ellentétes irányból lövéseket hallott, és hogy a gyilkosság időpontjában füstöt és papírfojtást látott előbukkanni a vasúti híd állványzata alatti lejtőn álló jelzőablakból?
Brennan: Nem láttam.
Kérdés: Más kérdésem nincs.
Brennan: Van talán még egy Howard Brennan?
Kérdés: Nos, uram, ezt nem tudjuk. Mi csak azt akartuk tudni, tett-e ön bárkinek ilyen kijelentést vagy sem.
Brennan: Nem, uram.
Warren: Nagyon köszönöm, Mr. Brennan.

A szóban forgó Murray irányította az NBC megbízásából a Dallas-körzetbeli adásokat közvetlenül a gyilkosság után. Murray elmondotta nekem: ő maga nem tartózkodott

Dallasban, de állandó kapcsolatban volt a helyszínen levő NBC-riporterekkel és technikusokkal. A Brennannak feltett kérdések jellege arra utalt, hogy Murrayt és stábját meg kellett volna idézni tanúnak, s ily módon megállapítani: mondotta-e Brennan az NBC valamelyik emberének, hogy füstöt látott a dombon. Nem idézték meg őket, nem igényeltek tőlük sem nyilatkozatot, sem jelentést, sem eskü alatt tett vallomást. Sőt: Murray még azt sem tudta, hogy a Warren-bizottság kérdezte felőle Brennant — egészen addig, amíg ezt a tanúvallomást nyilvánosságra nem hozták.

Brennan tagadta, hogy a neki tulajdonított kijelentést megtette volna, de világosan látszik, hogy a bizottságnak volt valami alapja ezekre a kérdésekre. A Warren-bizottság azonban úgy döntött, nem közli információinak forrását az olvasókkal, ezt az epizódot ugyanis a Warren-jelentés sehol sem említi.

Egy tanú mindenesetre akadt, akinek a vallomása — ha pontos — valószínűsíti, hogy még Brennan is úgy vélte: a lövések nem a tankönyvraktár ablakából, hanem a füves dombról jönnek. Ez a személy maga Howard L. Brennan. Brennan egy betonkerítésen ült, éppen szemben a tankönyvraktárral, az utca túlsó oldalán. Vallomásában azt mondta, amikor a végső lövést hallotta, levetette magát a kerítésről, mégpedig jobb felé, hogy ez a kerítés megvédje a golyóktól. A jelentés 477-es számú melléklete egy fénykép, amely Brennant a falon ülve ábrázolja. Ez a kép félreérthetetlenül mutatja: ha Brennan jobb felé veti magát, akkor éppen a tűzvonalába esik annak, aki a hatodik emelet délkeleti sarokablakában áll. A fal csak olyan golyók ellen nyújthatott volna védelmet Brennannak, amelyek vagy a dombtetőről, vagy a könyvraktártól nyugatra eső más pontokról érkeztek.

Brennan vallomásának ellentmondott egy másik szemtanú, aki ugyancsak látott egy fegyveres férfit a hatodik emeleten. Ez a tanú a 18 esztendős Arnold Rowland volt, s látása a teljes látásnál is élesebb. Feleségével a Houston utcán a dallasi megyei irattár épületének nyugati bejáratánál állott, átlós irányban körülbelül 50 méterre, rézsút szemben a tankönyvraktárral.

Amikor Rowland 12 óra 15 perckor a helyszínre érkezett, észrevette, hogy a hatodik emeleten egy férfi áll egymásfél méterre az ablak mögött. Ez a férfi puskát tartott a kezében, amelyet Rowland a puskacső és a rászerelt távcső arányaiból következtetve meglehetősen nagy ütőerejű fegyvernek tartott. Úgy ítélte meg, hogy a puska „körülbelül 6,30-as vadászfegyver, meglehetősen nagy, illetve erős távcsővel". A férfit Rowland így írta le: „Magasságához képest meglehetősen karcsú, világos bőrű, de sötét hajú... Úgy tűnt nekem, hogy elöl nem kopaszodott... vagy rövidre vágott, vagy nagyon jól fésült haja volt... Világos inget, nagyon világos inget viselt, fehéret vagy világoskéket, vagy valami hasonlót... A nyaknál nyitva volt... körülbelül félig ki volt gombolva... és alatta atlétatrikó volt, vagy pólóing... sötét nadrágot vagy farmernadrágot viselt." Rowland becslése szerint ez a férfi 70—75 kiló súlyú lehetett és 30 év körüli. A fegyvert karja hajlásában tartotta.

Rowland korábban látott olyan filmeket, amelyekben a biztonsági szolgálat ügynökei az ablak mögül figyelték a tömeget. Úgy vélte, hogy ez a férfi is ilyen biztonsági ügynök, s odafordult a feleségéhez, hogy neki is megmutassa. Amikor azonban 12 óra 22 perckor újra felnéztek az ablakra, a férfi már eltűnt. Rowland időnként felpillantott az épületre, hogy megmutathatná-e feleségének azt a férfit. De nem látta többé.

A Warren-jelentés szerint a lövéseket a hatodik emelet délkeleti sarokablakából adták le. Rowland azonban azt

vallotta, hogy a puskás embert a hatodik emelet délnyugati sarokablakában látta. Mi a helyzet a délkeleti sarokablakkal? Ott is látott valakit Rowland? Igen — vallotta —, 12 óra 15 perckor, éppen mielőtt megpillantotta volna a puskás embert, egy néger férfit látott kihajolni a délkeleti sarokablakból. Onnan, ahová a Warren-jelentés Oswaldot helyezte. Ez a néger férfi öt perccel az elnöki autókaraván elhaladása előtt hagyta el a sarokablakot. Rowland le is írta: „Nagyon sovány volt, kopasz, vagy majdnem kopasz idősebb úr", körülbelül 55 éves. A tanú azt is elmondotta: amikor november 23-án és 24-én az FBI ügynökei előtt nyilatkozatot tett, közölte velük, hogy egy néger férfit látott abban az ablakban, amelyből a hivatalos állítás szerint a lövéseket leadták. Az FBI-nak a nyilatkozatokról készített összefoglalójában azonban nem szerepel ez a részlet. Ezért a Warren-bizottság jogásza megkérdezte Rowlandot: felkérte-e az FBI-t ennek az információnak a feljegyzésére. Rowland válasza: „Úgy látszott, nem nagyon érdekli őket a dolog."

Kérdés: Ez az információ szerepelt az ön vasárnapi nyilatkozatának írott részében?
Rowland: Nem, nem szerepelt... Illetve az ügynök törölte, mert én a magam részéről belevettem a nyilatkozatba.
Kérdés: Hogyan érti azt, hogy törölte? Kihúzta, miután már beírta, vagy pedig az átírásnál hagyta ki?
Rowland: Kihagyta.

Ekkor tette hozzá Rowland: „Úgy látszott, nem nagyon érdekli őket a dolog. Nem firtatták ezt a kérdést. Nem is vették bele a jegyzeteikbe. Egyszerűen az a helyzet, hogy nem firtatták. Úgy értem, én csak megemlítettem, hogy láttam azt az embert az ablakban. Ők meg nem kérdezték, hogy ez ugyanakkor volt-e, vagy

ilyesmit. Egyszerűen úgy látszott, hogy nem érdekli őket a dolog."

Amikor megkérdezték, hogy felismerné-e az ablakban látott néger férfit, Rowland így válaszolt: „Talán igen. Nem mondhatom egészen biztosan."

A Warren-jelentés a következőképpen utal Rowland vallomására:

> Egyetlen tanú vallomása mindamellett tartalmazott olyan tényezőket, amelyek, ha igazak, lehetségessé tennék, hogy a gyilkosság pillanatában egy bűntárs is volt az ablaknál.

Ez az állítás félrevezető. Rowland 12 óra 22 percnél később senkit sem látott fegyverrel a hatodik emeleten. A délkeleti ablakban egy fegyvertelen néger férfit látott, aki az autókaraván érkezése előtti ötödik percig tartózkodott ott. 12 óra 25 perc után ez a néger férfi már nem volt az ablakban, és Rowland akkor már senkit sem látott a hatodik emeleten. Ha vallomása pontos, akkor ebből nem az a következtetés adódik, hogy volt még egy bűntárs, hanem az, hogy a Kennedy elnök életét kioltó lövések nem a hatodik emelet délkeleti sarokablakából érkeztek. Rowlandnak a lövések elhangzása utáni viselkedése arra utal, hogy úgy vélte: a dombtető tájáról tüzeltek. Nem is pillantott a tankönyvraktár irányába, hanem a vasúti sínek felé, a fakerítés mögé rohant.

A Warren-bizottság meg sem próbálta kideríteni: vajon téved-e Brennan, vajon igaza van-e Rowlandnak. Ehelyett megkísérelte megsemmisíteni Rowland vallomását. A tanú világosan megmondotta, hogy vallomásából az FBI kihagyta a hatodik emeleten látott néger férfival kapcsolatos részt. A bizottság nem hallgatta ki azokat az FBI-ügynököket, akik november 23-án és 24-én Rowland nyilatkozatát felvették. Mindössze annyit jegyzett meg: „Rowland a

Warren-bizottság előtt 1964. március 10-én tett tanúvallomást, s ekkor állította első ízben, hogy még egy személyt látott a hatodik emeleten."

Ennek a következtetésnek legfigyelemreméltóbb vonása nem is az, hogy téves, hanem az, hogy már két bekezdéssel lejjebb, a jelentésnek ugyanazon az oldalán megcáfol egy másik állítást. Ott a jelentés a következőket mondja:

> Roger D. Craig seriffhelyettes azt állítja, hogy körülbelül tíz perccel a gyilkosság után beszélt egy fiatal házaspárral, Mr. és Mrs. Rowlanddal... és a fiú azt mondta: látott két embert a tankönyvraktár hatodik emeletén. Egyiküknél távcsöves puska volt, de ő azt gondolta, hogy ezek őrök vagy a Titkosszolgálat ügynökei...

A Warren-bizottság a továbbiakban a következőképpen igyekszik kicsinyíteni Rowland vallomásának jelentőségét:

> Mrs. Rowland azt vallotta: miután férje első ízben mondta neki, hogy fegyveres embert látott, ő maga is több ízben a tankönyvraktár épületére pillantott. Ő azonban senkit sem látott kinézni a hatodik emeleti ablakokból. Mrs. Rowland azt is mondotta: „Férjem hajlamos a túlzásokra."

Ezzel az állítással a bizottság önkéntelenül veszélyeztette saját végkövetkeztetéseit. Ha ugyanis Mrs. Rowland senkit sem látott a hatodik emeleten, akkor vallomása nemcsak férje, hanem Brennan vallomását is cáfolná. A Warren-jelentés azt sem veszi figyelembe, hogy 2782. számú melléklete (amely magában foglalja Mrs. Rowland november 22-én, az FBI-nek adott nyilatkozatát) a következőket állapítja meg:

> Férje azt mondta neki, hogy a fegyveres férfi nyilván a

Titkosszolgálat embere. Az asszony elmondotta: felpillantott, s akkor férje azt állította, hogy az a férfi már visszahúzódott az ablaktól. Mrs. Rowland beszámolt arról, hogy nem látta a szóban forgó férfit, mert erősen rövidlátó, és nem volt rajta szemüveg.

Ami Mrs. Rowland férjének túlzásokra való hajlamát illeti, ez valamennyiünk közös hibája, amely alól még a Warren-bizottság sem kivétel. A „túlzásra való hajlam" kifejezést eredetileg a bizottság jogásza indítványozta. Mrs. Rowland elfogadta ezt a kifejezést egy beszélgetés keretében, amelynek során férjének enyhe túlzásairól került szó iskolai érdemjegyeivel kapcsolatban. Ugyanakkor a kihallgató jogász biztosította Mrs. Rowlandot, hogy ez az értékelés nem érvényes férjének vallomására azzal kapcsolatban, „amit akkor az ablakban látott". Az asszony hozzátette, hogy férje csak akkor túloz, amikor önmagáról beszél. A Warren-bizottság Mrs. Rowland megjegyzését a lehető legrosszabb beállításban és összefüggéseiből kiragadva közölte.

Miután a vallomást ily módon értékelte, a bizottság azt a következtetést vonta le, hogy Rowland megbízhatatlan tanú. Másrészről azonban ott volt Brennan, aki bevallotta, hogy hazudott a szövetségi és helyi rendőri szerveknek; aki súlyosan tévedett, amikor azt vallotta, hogy Sorrelsszel tíz perccel a gyilkosság után beszélt, és megadta neki Oswald személyleírását; aki nem ismert fel két tanút, akikről esküvel vallotta, hogy november 22-én a tankönyvraktár ötödik emeleti ablakaiban látta őket, s aki még ráadásul roszszul is lát. Ez a Brennan bezzeg megbízható tanú volt, akinek vallomására a bizottság erőteljesen támaszkodott, amikor megállapította, hogy Kennedy elnök gyilkosa Lee Harvey Oswald.

A Warren-bizottság azt mondotta: „Nagyon valószínű, hogy Brennan adta meg a dallasi rendőrségnek Oswald sze-

mélyleírását, amelyet 12 óra 45 perckor rádión sugároztak. Leírta, hogy „fehér bőrű, karcsú férfi, mintegy 75 kiló súlyú, körülbelül 178 cm magas". Mindezt pedig úgy állapította meg, hogy felnézett egy negyven méter távolságra levő hatodik emeleti ablakra arról az alacsony kerítésről, amelyen állítása szerint ült. Vagy talán éppen akkor vetette magát a földre, hogy fedezéket találjon, amikor a gyilkost meglátta? A Dealey téren százával voltak tanúk, de Brennan állításait egyik sem erősítette meg. Vallomása ellentétes volt a tényekkel. Ellentmondott Rowland és Sorrels vallomásának. Bizonyos lényeges kérdésekben — például azzal kapcsolatban, hogy a gyilkos milyen testhelyzetből tüzelt — ellentmondott még a Warren-bizottság végkövetkeztetéseinek is.

A bizottság abbeli igyekezetét, hogy lerontsa Rowland tanúvallomásának értékét, megkönnyítette, hogy az FBI nem jegyezte fel pontosan a tanú szavait. A bizottság igyekezete azonban mégsem járt sikerrel, mert Mrs. Rowland és Craig egyaránt igazolták, hogy Rowland valóban megjegyezte: látott egy puskás férfit a hatodik emeleten. Ha a Warren-bizottság Brennan vallomását hasonló kritikai érzékkel és azonos mérce alkalmazásával elemezte volna, meglepően más lehetett volna az eredmény.

Mondotta-e Brennan a rendőrségnek a gyilkosság utáni negyedórán belül, hogy látott egy férfit, aki az ablakból tüzelt? Azonnal a seriff hivatalába vitték-e, ahol azután megtette ugyanazt a nyilatkozatot? Elvitték-e a rendőrségi szemlére, hogy megnézze Oswaldot? Ha mindezzel kapcsolatban ugyanazt a mércét alkalmazzuk, amelyet a Warren-bizottság Rowland szavainak megfontolására használt, alapos okkal gondolhatjuk, hogy valami nincs rendben. A rendőrséggel állítólag közölt Brennan-információ másnapján ugyanis a WFAA televíziós társaság meginterjúvolta Curry dallasi rendőrfőnököt.

Kérdés: Mondja, főnök, jelentkezett már valaki, aki azt mondja, hogy miután az első lövést hallotta, látott egy puskát? Aki talán az ablak felé nézett? Van ilyen?
Curry: Az újságban olvastam, hogy valaki ezt mondta, de nekünk nincs...
Kérdés: Maguknak nincs...?
Curry: Nekem nincs meg. Hacsak...
Kérdés: És a rendőrkapitányság szeretné, ha valaki jelentkezne, aki látta a puskát?
Curry: Igen, persze.
Kérdés: Más szóval: még mindig számítanak ebben az ügyben a közönség segítségére?
Curry: Feltétlenül, feltétlenül.

Ha valakinek, akkor Currynak tudnia kellett volna Brennanról, de még a rákövetkező napon is úgy nyilatkozott, hogy a „közönség segítsége" nem érkezett meg. November 24-én reggel nyilatkozott a KRLD televíziós társaságnak. Curry ekkor nyíltan megmondotta: még mindig nem leltek olyan tanút, aki látta volna magát a gyilkost akció közben.

Kérdés: Curry rendőrfőnök, van már olyan szemtanúja, aki látta, amint valaki rálő az elnökre?
Curry: Nem, uram, nincs olyan szemtanú.

6 · Égszakadás

A Warren-bizottság a texasi tankönyvraktár három alkalmazottjának vallomását is idézi, hogy megtámogassa Howard Brennan ingatag tanúságtételét.

A tankönyvraktár három alkalmazottja, akik a felvonulást az ötödik emeletről nézték, hallották a felettük levő emeletről leadott lövéseket.

A három ember — Harold Norman, James Jarman és Bonnie Ray Williams — beszámolója azonban meglehetősen eltérő. Így felvetődik a kérdés: volt-e joga a Warren-bizottságnak egységbe fogni e három vallomást.

Williams azt mondotta: amikor az első lövést hallotta, azt hitte, „talán egy motorkerékpár kipufogója". Ez nyilvánvalóan arra utalt, hogy úgy vélte, a lövés az utcáról jött.

Jarman, az első lövés csattanásáról szólva, ugyancsak azt vallotta, hogy „kipufogó zajának" vélte. Így az ő tanúvallomásából ugyanazt a következtetést lehet levonni, mint Williamséből. Sőt, ezen a ponton Jarman különösen határozott volt.

Ford képviselő: Mit gondolt, honnan hallotta az első lövést? Van erről valami határozott benyomása?

Jarman: Hát úgy hangzott, először azt gondoltam, hogy lentről jött. Igen, azt gondoltam...

Ford: Szóval az első reakciója az volt, hogy lentről?
Jarman: Igen, uram.
Ford: És amikor elhangzott a második lövés, arra másképpen emlékszik vissza?
Jarman: Nos, hát körülbelül mindegyik egyformán hangzott.

Norman volt a legfőbb tanú, aki azt vallotta: nyomban az volt az érzése, hogy a lövések a felette levő emeletről jönnek. A Warren-bizottság ezt jelentette is, de közben elmulasztott említeni egy lényeges ellentmondást. Norman ugyanis azt vallotta, hogy egy titkosszolgálati jelentésben neki tulajdonított kijelentések között legalább egy nem tőle származik.

Kérdés: Van itt egy okmány, amely az 1963. december 4-i dátumot viseli. Emlékszik arra, hogy azon a napon nyilatkozatot tett Mr. Carternek, a Titkosszolgálat különleges ügynökének?
Norman: A pontos dátumra nem emlékszem, de azt hiszem, Mr. Carterre igen.
Kérdés: Fel akarom hívni figyelmét a nyilatkozat egyik részére, és megkérdezem öntől, valóban mondta-e neki a következőket: „Nyomban azután, hogy az elnök elhaladt, lövést hallottam, és néhány másodperccel később még két lövést. Tudtam, hogy a lövések közvetlenül felettem dördültek el, és hallottam, amint a kilőtt töltényhüvelyek a padlóra hullanak. Hallottam a puskazávárzat csattanását is. Láttam, hogy por hull az ötödik emelet mennyezetéről, és biztosra vettem, hogy bárki tüzelt is, közvetlenül fölöttem tartózkodik." Tett ön ilyen nyilatkozatot a Titkosszolgálat emberének?
Norman: Nem emlékszem, hogy így nyilatkoztam volna: tudtam, hogy a lövések közvetlenül felettünk dördültek el. Nem tettem ilyen nyilatkozatot. Arra sem emlékszem,

hogy azt mondtam volna: néhány másodperccel később hallottam a másik két lövést. Én csak annyit mondtam, hogy három lövést hallottam, tudniillik fogalmam sem volt az időkülönbségről.

Norman kitartott amellett, hogy „nem úgy nyilatkozott" a Titkosszolgálat emberének. Kereken tagadta, hogy bármikor látott volna „port hullani az ötödik emelet mennyezetéről". Szavaiból nyilvánvalóan az következik, hogy a Titkosszolgálat ügynökei bizonyos részleteket utólag belevettek a vallomásába, amelyek elmondását Norman később tagadta. A Warren-bizottság sohasem vizsgálta meg ezt a nagyon is nyugtalanító lehetőséget.

A jelentés megállapítja: Jarman „észrevette, hogy Bonnie Ray Williams feje poros lett". Fehér anyag vagy „valami hasonló" került oda. A bizottság szerint ez a fehér törmelék vagy por akkor hullhatott Williams fejére, ha a hatodik emeletről adták le a lövéseket. Sem Norman, sem Jarman nem látott azonban port hullani Williams hajára, maga Williams sem tudott a dologról semmit, amíg nem figyelmeztették. A Warren-bizottságnak nyilván az lett volna a dolga, hogy megállapítsa: a por a lövöldözés időpontjában vagy korábban hullott Williams hajára. Lehetséges, hogy Williams haja akkor lett poros, amikor kihajolt a piszkos raktárház ablakából, hogy kinézzen a térre, és eközben feje súrolta a felemelt ablakkeret alsó peremét. Ez a magyarázat legalább annyira hihetőnek tűnik, mint az a vérszegény következtetés, hogy az ötödik emeleten levők közül csak Williams haja lett csupa por (amit egyébként észre sem vett), és hogy ez a sűrű por a hatodik emeleten eldördült puskalövés következtében rakódott rá. A Warren-bizottság nem próbálta ki, tartható-e ez az elmélet, mert meg sem vizsgálták, hogy hasonló lövések eldördülésekor valóban hullik-e vakolat.

Közvetve megerősíthető az az elgondolás, hogy Williams

fejére már a lövések eldördülése előtt fehér por hullhatott. Amennyiben ez így volt, ez megvilágíthatja Arnold Rowland vallomásának egy részét, aki néhány perccel a gyilkosság előtt látott egy néger férfit a hatodik emelet délkeleti sarokablakában. Rowland azt vallotta, hogy ez az ember 12 óra 25 percig tartózkodott az ablakban, és „kopasz, vagy majdnem kopasz" volt. A bizottság azon az alapon vetette el Rowland vallomását, hogy „az idősebb, kopasz vagy kopaszodó néger férfiról adott leírás két alkalmazottra illik. Ez a két ember azonban a gyilkosság előtt és alatt az épület első emeletén tartózkodott". Rowlandot nem vitték el semmiféle rendőrségi szemlére, hogy ott azonosítson valakit. Noha Williams nem idős ember, ha hajára fehér por hullik, elképzelhető, hogy megfelelő távolságból kopasznak vagy kopaszodónak nézhette valaki. A Warren-bizottságnak ki kellett volna derítenie, vajon Rowland nem Williamset látta-e. Különösen, mert Williams vallomása éppen ilyen magyarázatra ösztönöz. Williams ugyanis elmondotta a bizottságnak, hogy egy hatodik emeleti ablaknál ebédelt, és csak a lövések eldördülése előtt tíz perccel távozott onnan.

Williams azt mondotta: amikor megebédelt, liften lement az ötödik emeletre, az ottani ablakoknál levő Normanhoz és Jarmanhoz. A bizottság jogásza felolvasta Williamsnek két FBI-ügynök jelentését. Ebben azt állítják, hogy Williams november 23-án azt mondotta nekik: „Az épület keleti szárnyában levő lépcsőn ment le a hatodik emeletről az ötödikre." Williams tagadta, hogy ezt mondta volna: „Nem mondtam nekik, hogy a lépcsőn mentem le. Az ötödik emeletre ugyanazon a liften tértem vissza, amelyiken a hatodikra felmentem."

Amikor a bizottság tovább faggatta Williamset, még egy esetben ellentmondás bukkant fel a között, amit egy eskü alatt valló tanú saját állítása szerint az FBI ügynökeinek mondott, és a között, amire az FBI-ügynökök jelentésük-

ben utaltak. A kihallgatást végző jogász megkérdezte Williamset: milyen időpontban távozott a hatodik emeletről, hogy csatlakozzék az ötödiken levő Normanhoz és Jarmanhoz.

Williams: Ez akkor volt, miután lementem a hatodik emeletről; miután megettem a csirkés szendvicset. Talán 12 óra után 10 vagy 15 perccel ettem meg a csirkés szendvicset. Megközelítőleg meg tudnám mondani, hogy mikor volt.

Kérdés: Megközelítőleg milyen időpontban volt?

Williams: Megközelítőleg talán 12 óra 20 perckor.

Kérdés: Nos hát, amikor ön november 23-án beszélt az FBI-jal, azt mondotta, hogy körülbelül déli 12 órakor ment fel ebédelni a hatodik emeletre, és csak körülbelül három percig maradt. A hatodik emeleten nem talált senkit. Majd az épület nyugati szárnyában lévő lépcsőn visszament az ötödik emeletre. Most úgy gondolja, hogy mégis tovább maradt fenn, mint három perc?

Williams: Biztos vagyok benne, hogy három percnél tovább maradtam.

Kérdés: Emlékszik arra, hogy azt mondta az FBI-nak, csak három percig maradt fenn?

Williams: Nem emlékszem, hogy azt mondtam nekik, hogy három percig maradtam.

Kérdés: 1964. január 14-én pedig, amikor Carter és Griffin FBI-ügynökkel beszélt, ők azt jelentették: ön azt mondotta, hogy 12 óra 5 perc körül ment le az ötödik emeletre, és 12 óra 30 perc táján az elnöki menetet nézte. Emlékszik-e arra, hogy azt mondta nekik, körülbelül 12 óra 5 perckor ment le?

Williams: Én arra emlékszem, hogy azt mondtam nekik... Először azt kérdezték, azt mondták: „Mennyi ideig tartott, míg megette azt a szendvicset?" „Talán öttíz percig, esetleg tizenötig" — mondtam én. Éppen úgy,

mint ahogy most mondom. Nem emlékszem arra, hogy határozottan azt válaszoltam volna, hogy éppen öt percig tartott.

Williams tanúvallomásának az a jelentősége, hogy amikor szendvicsét fogyasztotta egy hatodik emeleti ablak mellett, tíz perccel a lövések eldördülése előttig maradt ott. Noha kereste kollégáit, és csak néhány méternyire volt a délkeleti sarokablaktól, nem látta ott Oswaldot, sem bárki mást. Ezek szerint a gyilkos csak percekkel előbb érkezhetett, mint ahogy az elnöki gépkocsi megjelent a Dealey téren. Az FBI nyilván ezt a pontot akarta elkerülni azzal, hogy Williams vallomásával ellentétben körülbelül 15 perccel korábban mozdította el a tanút a hatodik emeletről.

Azt a tanúságot, hogy Oswaldot percekkel a gyilkosság előtt nem látták a hatodik emeleten, kiegészíti az ötödik emeleti ablakoknál lévő három ember tanúvallomása; egyikük sem hallott a lövések eldördülése után semmiféle mozgást. Így például, amikor Jarmant megkérdezték, hallotta-e, „hogy valaki szalad fent" a lövések után, ő így válaszolt: „Nem, uram."

Kérdés: Vagy lépéseket odafentről?
Jarman: Nem, uram.
Kérdés: Egyáltalában volt odafent valami zaj?
Jarman: Semmi, uram.

Noha a három férfi az ablak mellől visszahúzódott az elhagyott ötödik emelet csendjébe, fejük felett semmiféle mozgás zaját nem hallották. És mégis: Norman azt állította, hogy amikor még az ablaknál volt, puskazávárzat csattanását és a padlóra hulló üres töltényhüvelyek zaját hallotta.

Ha elemezzük Norman, Jarman és Williams viselkedését

közvetlenül a lövések elhangzása után, ez lényegesen többet mond november 22-i benyomásaikról, mint később tett vallomásuk. Más tanúk kihallgatása során maga a Warren-bizottság is utalt arra: a később tett nyilatkozatok értéke alacsonyabb, mert utólagos viták és különböző jellegű társadalmi nyomás miatt időközben megváltozhatnak. A hivatalos változat a lövések forrásául a három tanú fölötti emeletet jelölte meg, már jóval mielőtt a három tanú megjelent volna a bizottság színe előtt. Ezek az emberek Dallas előítélettel terhes légkörében éltek; a kihallgatást vezető bizottsági jogász „fiúknak" szólította őket. Nem ésszerűtlen az a következtetés, hogy többféle erő együttes nyomása kényszerítette vallomásukra a hivatalos változathoz való egyöntetű hűséget. Williams valójában azt vallotta: „Először azt mondtam az FBI-nak, hogy én csak két lövést hallottam." Csak sokkal később javult meg az emlékezőtehetsége. Azaz: csak később hasonult az érvényes változathoz. Először azt mondta: „Nem tudnék egész pontosan visszaemlékezni. De később, amikor már egy kicsit lecsillapodtak a dolgok, valamivel jobban rendeződött az emlékezetem, mint 22-én, és akkor már három lövésre emlékeztem." Éppen ezért rendkívül fontos, hogy ténylegesen mit cselekedett ez a három tanú a lövések eldördülése után! Ezt is lehet különbözőképpen magyarázni, de mindenesetre viselkedésüket akkor még nem módosították az említett hatások. Továbbá: amikor leírták, hogy mit csináltak közvetlenül a lövések után, akkor vallomásuk teljesen egybevágott, és szinte ugyanazt mondották.

Norman, Jarman és Williams azt állították: legkésőbb az utolsó lövés után már tudták, hogy merényletről van szó. Ha azt hitték volna, hogy a lövések felülről jöttek, talán felrohannak, hogy feltartóztassák a gyilkost. Mivel a merénylő feltételezhetően fegyvert viselt, meglehet, nem nagyon akaródzott ezt megtenniök. Mindamellett nyilvánvaló, hogy a gondolat egyáltalán fel sem ötlött bennük. Gerald R. Ford képviselő megkérdezte Williamset: „Miért nem mentek fel a

hatodik emeletre?" Williams válasza: „Egyszerűen eszünkbe sem jutott." Másrészt, mivel amúgy is kihajoltak az ablakon, lekiálthattak volna a rendőröknek és seriffhelyetteseknek, akik az épület mellett a „rossz irányba" rohantak: a füves domb felé. Vagy nyomban lerohanhattak volna a földszintre, hogy jelentsék a rendőrségnek: a hatodik emeletről tüzeltek. A valóságban azonban mindannyian az épület nyugati szárnyába rohantak, és a vasúti felüljárótól nyugatra elterülő környék felé néztek. Figyelmüket a dombon lévő kerítés mögötti vasúti terület kötötte le. Williams azt mondta:

Aztán, tudják, valamennyien nagyon izgatottak lettünk, és ha visszagondolok, nem emlékszem, hogy Jarman mondott volna olyasvalamit, hogy a lövések felülről jöttek. De mind úgy határoztunk, hogy leszaladunk az épület nyugati oldalához... Mert, tudják, mindenki az épület nyugati oldala felé futott, a vasúti sínek irányába, hát úgy gondoltuk, van ott valaki. És így mindannyian arrafelé rohantunk, abba az irányba, amerre az emberek is futottak, és amerre kinéztünk az ablakon.

Jarman hasonlóképpen azt vallotta, hogy mindannyian a nyugati ablakhoz szaladtak. Azt mondta: felülről nem hallott semmiféle puskalövést. Megkérdezték: mit látott, amikor kinézett az ablakon.

Jarman: Amikor kinéztem azon az ablakon, láttam, amint a rendőrök és a titkosügynökök, az FBI-emberek kutatnak a marhavagonok és a személyvonatok körül, meg ilyesmit.

Norman azt vallotta, hogy a lövések után „az autóútra néző legtávolabbi ablakhoz" futottak, tehát az ötödik emelet nyugati végébe. Norman azt állította, hogy hallotta a feje felett a puskazávárzat csattanását és a töltényhüvelyek hullá-

sának zaját. A kihallgatást vezető jogász megkérdezte: „Akkor miért rohant az épület nyugati oldalára, a parkolóhelyre és a vasúti sínekre néző ablakhoz?"

Norman: Hát mivel úgy látszott, mindenki a vasúti sínek felé rohan. Így hát mi is ahhoz az ablakhoz futottunk. Tudni akartam, miért rohan mindenki abba az irányba. Azt hittem, hogy talán...

És itt — éppen amikor Norman elkezdte mondani, hogy miért rohant az ablakhoz — félbeszakították.

Kérdés: Mondott valaki bármit is arról, hogy fel kellene menni a hatodik emeletre?
Norman: Nem emlékszem, hogy bárki mondott volna valamit, hogy fel kellene menni a hatodik emeletre...
Kérdés: Mit láttak, amikor kinéztek azon az ablakon?
Norman: A rendőröket láttuk, és azt hiszem, detektívek is voltak, akik az üres kocsikat kutatták. Arra is emlékszem, hogy láttam egypár tagot a kocsik tetején.
Kérdés: A kocsik tetején?
Norman: Igen, ott másztak keresztül.
Kérdés: Szóval rendőröket látott, amint átkutatják a síneken álló kocsikat.
Norman: Igen.

A Warren-bizottság a következőképpen összegezte a három tanú viselkedését:

A három ember az épület nyugati oldalára futott, ahonnan kilátás nyílik a hármas aluljáróra, hogy megnézzék, mi történt a kocsioszloppal.

A bizottság nem foglalta össze, mit mondott a három ember arról: mit csináltak a lövések elhangzása után. Sőt: ami-

kor azt állította, hogy az emberek csak azért rohantak az épület nyugati oldalára, hogy „megnézzék, mi történt a kocsioszloppal", voltaképpen olyan végkövetkeztetésre jutott, amely ellentmond a három vallomás szellemének.

Amikor Norman, Jarman és Williams a Warren-bizottság előtt megjelentek, azt mondották: a felettük lévő emeletről hangzottak a lövések. Közvetlenül a lövöldözés után, november 22-én szerzett benyomásaik azonban kérdésessé teszik a bizottságnak azt az állítását, hogy mindhárom tanú „hallotta a felettük lévő emeletről leadott lövéseket". Vallomásuk ezáltal még kevésbé támasztja alá a Brennanét, aki azt állítja, hogy látta Oswaldot tüzelni a hatodik emelet délkeleti sarokablakából.

A Warren-bizottság idézi Normant és Jarmant, annak az állításának alátámasztására, hogy Brennan a gyilkosság után néhány perccel már személyleírást adott a gyilkosról a rendőröknek. Azonban, noha Norman azt vallotta, hogy 10—15 perccel a lövések után látta Brennant az épület előtt, azt nem említette — és nem is kérdezték —, hogy Brennan egy rendőrrel volt.

Ford: Brennan egy másik férfival állt ott, és áthívták magát?
Norman: Nem tudom, hogy éppen egy másik férfival együtt állt volna, de sokan álltak ott, és emlékszem, ő beszélt. Ha jól emlékszem, azt mondta: látott minket, amikor odamentünk az ötödik emeleti ablakhoz, hogy akkor látott minket. Azt hiszem, ezt ő mondta, de máskülönben nem tudom, hogy ott állott-e. Elég sokan álltak akkor arrafelé.

Normanra tehát nem lehet hivatkozni, hogy nyilatkozatával alátámasszák a bizottság feltételezését, amely szerint Brennan éppen leírta a gyilkost a rendőrségnek. Mert Norman arra utal, hogy Brennan az ötödik emeleten lévő két

szemlélődőről csevegett. Nagyon érdekes téma, de aligha olyan téma, amely egy szemtanút percekkel azután foglalkoztathat, hogy megfigyelhette az elnök gyilkosát cselekvés közben. Norman egyébként nem utalt arra, hogy rendőr is lett volna az ott álló tömeg között.

Jarman sem alkalmas arra, hogy teljes támogatást nyújtson Brennannak és a Warren-bizottságnak. Jarman azt vallotta, hogy Normannal egyidőben ért az épület földszintjére. A tankönyvraktár előtt — mondotta — látta Brennant, amint egy rendőrrel beszél. Jó néhány percig ott maradt, de nem hallott egyebet, mint hogy Brennan azt mondja: „látta, amint a puskacső kifelé mered az ablakból."

A Warren-bizottság azt állítja: Brennanon kívül még öt tanú vallomására támaszkodik, amikor arra a végkövetkeztetésre jut, hogy „Brennan a gyilkosság után perceken belül személyleírást adott arról az emberről a rendőrségnek". Ez az öt tanú: Norman, Jarman, Sorrels, a Titkosszolgálat ügynöke, Sawyer felügyelő és Barnett rendőr. Csakhogy az öt közül négy nem említette tanúvallomásában, hogy Brennan személyleírást adott volna a rendőrségnek. Az ötödik, Sorrels, pedig még meg sem érkezett a könyvraktár épületéhez, amikor a Warren-bizottság által Brennannak tulajdonított adatokat a rendőrségi rádión már sugározták.

7 · A többi tanú

Amikor a lövések eldördültek, a texasi tankönyvraktár negyedik emeletén nyolc tanú tartózkodott. Négyen voltak a harmadik emeleten, ketten a másodikon és hárman az elsőn. Tizenkét alkalmazott a tankönyvraktár bejárati lépcsőjén állott, mások az épület előtt, a járdán. Sok tanú ácsorgott az utca túlsó oldalán is, szemben a tankönyvraktárral. Ezeknek legtöbbjét nem idézte meg a Warren-bizottság. Ebben a vonatkozásban 73 nyilatkozatra támaszkodott. Ezeket az FBI gyűjtötte össze olyan személyektől, akik — J. Edgar Hoover szavaival — „bebizonyíthatóan a texasi tankönyvraktár épületében tartózkodtak 1963. november 22-én." Csakhogy közéjük tartozott öt olyan tanú is, aki azon a napon egyáltalán nem volt az épületben. S az egyik tanú, Warren Caster, akiről azt állítják, hogy „bebizonyíthatóan az épületben volt", 1963. november 22-én egy másik texasi városban, Dentonban tartózkodott.

Ezeknek a nyilatkozatoknak nagy része egyébként nem rögzíti a tanúk véleményét a lövések eredetével kapcsolatban. Pedig nyilvánvalóan ennek a megállapítása lett volna a nyomozószervek elsőrendű kötelessége. Az FBI-t nem lehetett hibáztatni a 73 nyilatkozat hiányáért. Hoover közölte, hogy ügynökeit a bizottság utasította: meghatározott értesüléseket szerezzenek. Az utasítás nem beszélt arról, hogy meg kell kérdezni a tanúk vélmeényét a lövések eredetéről. Ha néhány nyilatkozat mégis tartalmaz erre vonatkozó utalást, az azért

történt, mert a tanú önként mondotta el véleményét. Az egyik ilyen nyilatkozat Victoria Elisabeth Adamstől származik, aki az épület negyedik emeletéről nézte az elnöki kocsisort. Adams kisasszony az utolsó lövés elhangzása után egyik kollégájával együtt „kirohant az épületből, le a lépcsőn, a vasút irányába", mert látta, hogy „az emberek arrafelé futnak". Az FBI-nak adott nyilatkozata nem tárja fel, mit gondolt Miss Adams a lövések irányáról. Cselekedete azonban önmagáért beszél: a tankönyvraktártól nyugati irányba, a vasút felé futott. Ha az FBI ügynökei megkérdezték volna Miss Adamset a lövések irányával kapcsolatos véleményéről is, hasznosabb jelentést készíthettek volna. 1964. április 7-én Miss Adams megjelent a Warren-bizottság jogi képviselője előtt. Nem kérdezték, mit gondolt a lövések irányáról, mégis véleményt mondott: „Úgy hallottam, mintha lentről és jobb oldalról jött volna; sokkal inkább, mint fentről és bal oldalról." Miss Adams egy negyedik emeleti ablaknál állott. Alatta, jobbra a füves dombtető, balra fölötte a hatodik emelet délkeleti sarokablaka.

Mindezeket a nyilatkozatokat a Warren-bizottság 1381-es számú melléklete foglalja össze. Valamennyiükből jellegzetes módon hiányzik valami. Ez kitűnik, ha William H. Shelleynek az FBI által felvett nyilatkozatát összehasonlítjuk a bizottság képviselője előtti vallomásával. Az FBI-nak adott nyilatkozatban Shelley nem tér ki arra, hogy mit gondolt a lövések irányáról. Amikor azonban 1964. április 7-én kihallgatták, világosan beszélt.

Kérdés: Mi lehetett a hang iránya vagy forrása?
Shelley: Úgy hangzott, mintha nyugatról jött volna.
Kérdés: Úgy hangzott, mintha nyugatról jött volna?
Shelley: Úgy.

Dorothy Ann Garner a tankönyvraktár negyedik emeletéről nézte az elnöki kocsikaravánt. Hangos csattanásokat hal-

lott, és úgy vélte, hogy a lövések vagy csattanások nyugati irányból jönnek. Otis N. Williams elmondotta az FBI ügynökeinek, hogy az épület bejárati lépcsőjén állott: „Azt gondoltam, hogy ezek a robbanások vagy lövések az Elm utca felett átívelő viadukt irányából hallatszottak."

Mrs. Virgie Baker előadta az FBI ügynökeinek, hogy négy kollégájával együtt a tankönyvraktár főbejárata előtt állott, a kaputól mintegy 10 méterre. Valamennyien hallották a lövéseket, és nyugati irányba el is futottak vagy 40 méternyire. Mrs. Baker arról nem beszélt, hogy vajon azt gondolta-e: a lövések is abból az irányból jöttek. Vagy ha beszélt, az FBI emberei ezt nem vették be jelentésükbe. Ő mindenesetre ama néhány szemtanú között volt, akiknek lehetőséget nyújtottak a tanúvallomásra. A Warren-bizottság elé nem idézték meg, de a bizottság egyik ügyvédje kihallgatta Dallasban. Akkor azt mondta: úgy vélte, hogy a lövések nem a tankönyvraktárból jöttek, hanem "valahonnan a felüljáró közeléből".

Danny Garcia Arce elmondotta az FBI ügynökeinek, hogy „a tankönyvraktár előtt elterülő füves részen" állott. Ő úgy vélte: a lövések „a vasúti sínek irányából hangzottak, a tankönyvraktár nyugati oldalán lévő parkolóhely közeléből".

Ochus V. Campbell, a texasi tankönyvraktár igazgatóhelyettese azt vallotta: ő és Roy Truly főgondnok úgy döntöttek: megnézik az elnöki autókaravánt, és az Elm utca járdáján kerestek helyet, közvetlenül a forgalomirányító lámpa mellett. Noha Campbell az épület előtt állott, amikor a lövések eldördültek, mégis úgy vélte, azok „a viadukton túl lévő vasúti sínek közeléből" jöhettek. Az FBI írásba foglalta Truly nyilatkozatát is, ez azonban nem tárja fel Truly véleményét a lövések eredetével kapcsolatban. Amikor azonban a Warren-bizottság előtt tanúskodott, már hajlandó volt elmondani véleményét: „Úgy gondoltam, a lövések a vasút tájáról

vagy a dombon lévő fakerítéshez csatlakozó félkör alakú, fedett lugas irányából érkeztek."

Mrs. Avery Davis az FBI ügynökeinek azt mondotta: a tankönyvraktár épületének lépcsőjén állt, hogy megnézze az Elm utcán végigvonuló elnöki autókaravánt. Ő is robbanásszerű zajt hallott, és úgy vélte, a hang a viadukt irányából jött, amely átível az Elm utca felett, „attól a helytől nyugati irányba, ahol álltam".

Mrs. Dolores A. Kounas az Elm és a Houston utca kereszteződésének délnyugati sarkán állott. Így beszélt az FBI-nak: „Noha a tankönyvraktárral szemben álltam, és a kocsikaraván elhaladásakor meg később is az épület felé néztem, mégsem pillantottam fel magára a házra, és úgy gondoltam, hogy a lövések nyugati irányból, a viadukt környékéről hallatszottak."

Joe R. Molina és Buell Wesley Frazier a tankönyvraktár bejárati lépcsőjén állottak. Mindketten azt vallották, hogy nyugati irányból hallották a lövéseket; a nyilatkozatukról készített FBI-jelentés azonban nem tünteti fel ezt az állásfoglalásukat. Molina a Warren-bizottság ügyvédjének megmondotta: úgy vélte, hogy a lövések „nyugati irányból jöttek, ez volt az első benyomásom". Hozzátette: „Tudja, gondolni sem akartam arra, hogy mi történik, de mégis kíváncsi voltam, hát lementem oda, tudja, ahhoz a füves lejtőhöz, és meghallgattam, miről beszélnek azok, akik ott voltak a közelben." Frazier azt mondotta a Warren-bizottság előtt: „Hogy őszinte legyek, én úgy gondoltam, hogy a lövések lentről jöttek, tudják, onnan, ahol az a felüljáró húzódik. Van ottan egy sor, egy egész csomó vasúti sín, egymás mellett futnak, és ahonnan én álltam, úgy hangzott, mintha a lövés azoknak a síneknek az irányából jött volna."

Steven F. Wilson, az Allyn & Bacon Rt. délnyugati fiókjának alelnöke, akinek irodája a texasi tankönyvraktár épületében van, a gyilkosság időpontjában egy harmadik emeleti ablaknál állott. 1964. március 25-én az FBI egyik ügy-

nőkének azt mondotta: „Úgy tűnt, hogy a lövések vagy az épület nyugati végéből jönnek, vagy annak az Elm utcai oszlopsornak az irányából, átellenben a mi épületünk nyugati oldalával. Egyáltalán nem úgy hallatszott, mintha a lövések felettem dördültek volna el." Wilson elmondotta: e kihallgatás után unos-untalan felkeresték az FBI ügynökei: „Dolgozni sem tudtam tőlük, mindig ott voltak." Amikor később meglátogattam a rendkívül szabatos beszédű, 63 esztendős főtisztviselőt a tankönyvraktár épületében lévő irodájában, és arra kértem, hogy vegyen részt egy filmre vett beszélgetésben, elutasította. Azt mondotta: „Ha beszélek önnel és filmet készít arról az eredeti benyomásomról, hogy a lövések lentről, a vasút területéről, nem pedig föntről, a hatodik emeletről jöttek, akkor az ügynökök újra meg újra visszatérnek. Ezt még egyszer nem tudom végigcsinálni. Megszenvedné a munkám, és talán az egészségem is."

Az FBI-nak adott március 25-i nyilatkozatában Wilson azt állította: nincs ellenvetése azzal kapcsolatban, „hogy megjelenjek az elnöki bizottság előtt, és eskü alatt tanúskodjam ezzel az információval kapcsolatban, úgy, amint az ebben a nyilatkozatban áll". Wilsont azonban nem idézték a bizottság elé. Nem idézték a bizottság elé a tankönyvraktár egyetlen olyan alkalmazottját sem, aki azt mondotta az FBI ügynökeinek, hogy véleménye szerint a lövések nem az épületből jöttek.

A Warren-bizottság azt állította, hogy értékelte „azoknak a szemtanúknak a vallomását, akik ott voltak a gyilkosság színhelyén". Nagy súlyt helyezett Norman, Jarman és Williams vallomására, noha azt összefüggéseiből kiragadva idézte. Ugyanakkor azonban a bizottság figyelmen kívül hagyott minden olyan tanúságtételt, amely ellenkezett végkövetkeztetéseivel. Így például hat tanú állott a tankönyvraktár bejárati lépcsőjén, csaknem közvetlenül a hatodik emeleti ablak alatt, amely mögül Oswald állítólag tüzelt. Mind a hatan azt mondták: úgy vélték, hogy a lövések nyu-

gatról, a domb irányából jöttek. Tanúvallomásukat azonban a Warren-jelentés meg sem említi. Eltekintve az ötödik emeleten lévő három embertől, a bizottság egyetlenegy olyan alkalmazott véleményét sem közli, aki a tankönyvraktár épületében vagy előtte tartózkodott. Azt hiszem, ez nagyon fontos tény, sőt nyugtalanító, hiszen azoknak az alkalmazottaknak a többsége, akiket egyáltalában megkérdeztek, vagy akik véleményt nyilvánítottak a lövések eredetével kapcsolatban, nem értett egyet az ötödik emeleten levő három emberrel, és azt mondotta: a lövések a füves domb közeléből, az épülethez képest nyugati irányból jöttek. Ha a Warren-bizottság azt akarta volna bebizonyítani, hogy a lövések onnan érkeztek, nem lett volna más dolga, mint elhanyagolni az ötödik emeleti tanúk vallomását, és közölni a többiekét. Ha a Warren-bizottság azt akarta volna bebizonyítani, hogy a tankönyvraktárból és a dombtetőről egyaránt érkeztek lövések, akkor három-három tanút sorakoztatott volna fel mindkét állítás támogatására. A valóságban azonban a Warren-jelentés csak azokat a tanúkat válogatta ki, akik támogatták a bizottság véleményét, amely szerint a lövések a tankönyvraktár épületéből dördültek el.

8 · A gyilkos fegyver

November 22-én délután 1 óra 22 perckor a tankönyvraktár épületének hatodik emeletén egy puskára bukkantak. A fegyvert Seymour Weitzman segédrendőr és Eugene Boone seriffhelyettes találta meg. Nyomban csatlakozott kettejükhöz egy másik seriffhelyettes, Luke Mooney is. „Legfeljebb tíz vagy tizenöt lépésnyire voltam Boone-tól, amikor felkiáltott: — Itt van a puska." — mondta Mooney. Weitzman, Boone és Mooney is látta a fegyvert. Azután megérkezett a dallasi rendőrségről J. Will Fritz százados és J. C. Day hadnagy. Day megvizsgálta a fegyvert, Fritz pedig felvette, és kiszedett a tölténytárból egy fel nem robbant lövedéket.

Ugyanaznap, valamivel később, a dallasi hatóságok közölték a sajtóval, hogy a hatodik emeleten talált fegyver 7,65-ös Mauser. Wade dallasi körzeti ügyész egy televízión is közvetített hivatalos sajtóértekezleten megismételte ezt az információt, amelyet azután a sajtó széles körben terjesztett.

Rövidesen nagy kényelmetlenséget okozott, hogy ilyen pontosan leírták a hatodik emeleten talált fegyvert. Az FBI november 23-án jelentette ugyan, hogy Oswaldnak volt puskája, ez azonban nem is hasonlított ahhoz, amelyet a jelentések szerint a tankönyvraktár hatodik emeletén találtak. Az FBI közölte, hogy Oswald egy 6,5 milliméteres Mannlicher-Carcano típusú olasz karabélyt vásárolt. Erre a dallasi hatóságok — közöttük Wade is — kinyilatkoztatták, hogy az előző nap 1 óra 22 perckor felfedezett fegyver nem német, hanem

olasz; nem Mauser, hanem karabély, és nem 7,65, hanem 6,5 milliméteres.

1964 elején Dallasba utaztam, és ott a *Dallas Morning News* munkatársa, Hugh Aynesworth, átadta nekem néhány eredeti, esküvel megerősített nyilatkozat fotokópiáját. Ezeket a dokumentumokat a dallasi rendőrség készítette, s közöttük volt Weitzman segédrendőr nyilatkozata is. A Warren-bizottság nem vette be Weitzman nyilatkozatát magába a jelentésbe, a szorgos kutató azonban megtalálhatja a „Kihallgatások" 24-ik kötetében, ahol kommentár nélkül közlik. Ez a vallomás feltárja, hogy Weitzman a Boone társaságában felfedezett fegyvert a következőképpen írta le: „7,65-ös, kézi závárzatú Mauser, 4/18-as távcsővel, vastag, barnásfekete bőrszíjjal."

Amikor a Warren-bizottság kérésére 1964. március 4-én először jelentem meg színe előtt, engedélyt kértem, hogy megvizsgálhassam a fegyvert. Ezt az engedélyt megtagadták. 1964. július 2-án újabb tanúvallomást tettem, ezúttal azzal a feltétellel, hogy lehetőséget adnak az állítólagos gyilkos fegyver megvizsgálására. Miután megnéztem a fegyvert, és felhívtam a figyelmet Weitzman rendőr esküvel megerősített nyilatkozatára, azt mondottam a bizottságnak: nem vagyok ugyan fegyverszakértő, de meg tudom állapítani, hogy ez 6,5 milliméteres olasz puska Hiszen világosan rá van pecsételve a következő jelzés: „Made in Italy" és „Cal 6,5" Utaltam arra, hogy egy rendőr ilyen kérdésben aligha tévedhet enynyire. A bizottság — talán mert tudomására jutott, hogy ezt az eltérést egész Európában közölte a sajtó — megkísérelte, hogy a Warren-jelentés „Találgatások és híresztelések" című fejezetében kimagyarázza az ügyet:

Találgatás: A gyilkosság elkövetésében használt fegyver elnevezése fel van tüntetve magán a fegyveren. Ezért a kutatást végző hatósági közegeknek, akik a fegyvert a texasi tankönyvraktár hatodik emeletén megtalálták, fel kellett

volna ismerniök és név szerint azonosítaniok a fegyvert.

A bizottság megállapítása: Fegyvervizsgálat során nem derül ki a gyártó neve. A puskán levő felírás jelzi, hogy Olaszországban készült. A fegyvert Fritz százados és Day hadnagy azonosította, ők voltak az elsők, akik ténylegesen kézbe.vették.

Mindez nem más, mint egy indokolt kérdés félremagyarázása, hogy azután könnyebben szabadulni lehessen tőle. Még gorombább módszereket alkalmaz azonban a bizottság a saját „megállapításában" található tényekkel szemben. A mondatok itt úgy vannak megszerkesztve, hogy elkerülhetetlenül azt sugalmazzák: Day vagy Fritz már a helyszínen mint olasz gyártmányt azonosította a fegyvert. Azok az utalások azonban, amelyeket a bizottság állításának alátámasztására idéz, még csak nem is sejtetik, hogy Day vagy Fritz a fegyvert olasz puskának tartotta volna, vagy hogy bármilyen megjegyzést tettek volna a fegyver kaliberére vonatkozóan. A szóban forgó utalások azzal a megállapítással sem hozhatók kapcsolatba, hogy akár Day, akár Fritz nyomban a puska felfedezésekor azonosította volna a fegyvert.

A Warren-jelentés nem dokumentált nyitó fejezetében, amely az „Összefoglalás és következtetések" címet viseli, ugyancsak felfedezhető a bizonyítéknak az a csendes átalakulása, amelyre Trevor-Roper professzor utal. A bizottság azt mondta: röviddel azután, hogy a fegyvert a hatodik emeleten felfedezték, Day hadnagy „a fegyvert agyánál fogva tartotta, míg Fritz százados a závárzat működtetésével kivett belőle egy el nem használt lövedéket. Day hadnagy nyomban észrevette, hogy magára a puskára a következő jelek vannak rápecsételve: a „C 2766", sorszám, valamint a következő jelölések: „1940", „Made in Italy" és „Cal. 6,5". Itt a bizottság még világosabban állítja, mint másutt, hogy Day „nyomban azonosította" a fegyvert. Kétségtelenül bölcs

elhatározás volt ezt az állítást abba a menedékfejezetbe sorolni, ahova nem tolakodhat be idézet, hivatkozás vagy bizonyíték. Ez az állítás ugyanis tényekkel nem támasztható alá.

Fritz százados nem azt vallotta, hogy Day olasz fegyverként azonosította a puskát. Sőt egy másik rendőr állítása szerint Fritz a helyszínen Mauser-puskának írta le.

A Warren-bizottság érthető módon vonakodott attól, hogy Day tanúvallomását idézze annak bizonyítására, hogy ő „nyomban" olasz puskának tartotta a fegyvert. Ez ugyanis több új kérdést vetett volna fel, mint amennyit megválaszol. Maga Day tanúságtétele során egy alkalommal jelezte, hogy irodájában egy memorandum diktálása közben utalt először a fegyver jellegére. Mindez akkor történt — mondotta —, miután „magamhoz vettem a fegyvert, és magamnál tartottam, elvittem az irodába, ahol diktáltam". Egy másik alkalommal Day azt mondta, hogy „rendőröknek" leírta a fegyvert. A Warren-bizottság úgy értelmezte, hogy ez a tankönyvraktár hatodik emeletén történt, de a jelenlevő és az eseményekkel kapcsolatban tanúskodó négy hatósági személy közül egyik sem támasztotta alá Day állítását. Sőt valójában a négy közül hárman éppen arra emlékeztek, hogy vita folyt egy Mauser-mintájú fegyverről, nyilvánvalóan Day jelenlétében. Amikor a negyedik rendőr tanúskodott, ez már fel sem vetődött. Day is azt mondotta, hogy amikor a helyszínt Baldwell D. Odum FBI-ügynök társaságában kocsin elhagyta, leírta nekik a fegyvert, és hallotta, amint Odum „rádión leadja az FBI-nak, hogy milyen volt". A Warren-jelentés Odum nevét említi a bizottság tanúi között, valójában azonban sem a bizottság, sem annak jogi képviselői előtt nem jelent meg. Mindössze rövid, eskü alatt tett nyilatkozatot nyújtott be, amelyben nem említi sem a fegyvert, sem Day hadnagyot, sem a rádióhívást, sem a közös autóutat. Mivel a bizottság nem hozta nyilvánosságra az FBI rádióközlésének átiratát, és nem is utalt rá, sem a rádióadás, sem az FBI-ügynök nem erősíthette meg Day állításait.

Mint egy ízben a Warren-bizottság is célzott rá, az efféle kérdésben az idő a lényeges tényező. Kétségtelen, hogy végül is felbukkant a dallasi rendőrségen egy olasz karabély, amint azt Day vallotta. A kérdés azonban az, hogy mit találtak a tankönyvraktár hatodik emeletén. A bizottság egyébként is aligha idézheti Dayt mint fontos adatok tévedhetetlen forrását. Így például azt vallotta: „Ez az a fegyver, amelyet a texasi könyvraktár hatodik emeletén, az Elm utca 411. szám alatt 1963. november 23-án találtak." És más helyen: „Az adott időpontban feljegyeztem a számot: C 2566." A Warren-bizottság embere kénytelen volt felhívni Day figyelmét arra, hogy pontatlanul mondta a dátumot és sorszámot. A címben nem tévedett.

A Warren-bizottság dilemmája világos volt. Azt igényelte Daytől: bizonyítsa be, hogy a helyszínen mint olasz puskát azonosította a fegyvert. Day azonban nem tudott felmutatni ilyen bizonyítékot. Erre a bizottság magában a jelentésben tudomást sem vett az ügyről; a „Találgatások és híresztelések" című fejezetben közölt egy megalapozatlan következtetést; a széles körben olvasott, dokumentációval nem rendelkező nyitó fejezetben pedig egy átlátszóan hamis állítást.

A bizottság a következő „találgatásban" ennél valamivel közvetlenebb módon foglalkozott azzal a ténnyel, hogy a gyártó ország neve és a kaliber rá volt pecsételve a puskára, és több rendőr mégis tévesen azonosította a fegyvert. Magyarázatában a Warren-bizottság elmulasztotta feltárni, hogy a szóban forgó feliratok ott voltak a fegyveren. Ehelyett, mint látni fogjuk, megkísérelte egy rendőrre hárítani a felelősséget, amiért oly kapkodva nyilatkozott. A bizottság egyik tagja még azt is megkísérelte, hogy egy újságírót is bűnrészessé nyilvánítson. Ford képviselő a *Life* 1964. október 2-i számában közölt cikkében megkísérli, hogy feloldjon néhányat ama kétségek közül, amelyek — aggodalma szerint — a Warren-jelentés nyilvánosságra hozatala után is megmaradtak. Ford a következőképpen magya-

rázta, hogy miért azonosították először tévesen a fegyvert:

> Egy újságíró lapzárta előtt megkérdezte a közelben álló rendőrt, milyen márkájú lehet a fegyver. Az úgy vélte, talán Mauser. A riporter betelefonálta a storyt, Mauser márkájúnak jelölve a puskát. Ezt a leírást az egész világon átvették. Noha helyreigazítás következett, ez a tévedés mégis széles körben gyanút keltett.

Ez a magyarázat — bármilyen meggyőző is — téves. Még a Ford által is aláírt Warren-jelentés is megállapítja: a puskát eredetileg azért minősítették 7,65-ös Mausernak, mert Weitzman segédrendőr „úgy gondolta, olyan, mint egy Mauser". Weitzman nyilatkozatát, amely a fegyvert 7,65-ös Mauserként írja le, a gyilkosság utáni napon írták alá. Így az újságíróról szóló magyarázat, akit november 22-én sürget a lapzárta, feltétlenül érvénytelen. Egyébként november 23-án, a televízió által is közvetített sajtóértekezleten Wade kerületi ügyész még mindig azt mondta, hogy Mauserről van szó.

A bizottság magyarázata szerint Weitzman „nem vizsgálta meg közelebbről a fegyvert", és „jóformán csak egy pillantást vetett rá". A Warren-jelentés azt állítja: „Weitzman segédrendőr, aki csak egy pillanatig látta a fegyvert és nem vette kézbe, úgy vélte, hogy a puska olyan, mint egy 7,65-ös, kézizávárzatú Mauser." Később a bizottság jelentése azt mondja: „A texasi tankönyvraktár hatodik emeletén talált puskát először azért nyilvánították 6,5-ös Mannlicher-Carcano helyett 7,65-ös Mausernak, mert egy segédrendőr — aki az elsők között látta — úgy vélte, hogy Mauserra hasonlít. Ez a rendőr nem vette kézbe a fegyvert, és nem is nézte meg közelebbről."

Mindössze ennyi kommentárt fűz a Warren-bizottság jelentése ehhez az életbevágóan fontos kérdéshez. A bizottság tagjai nem hozták nyilvánosságra és nem is kommentálták

jelentésükben Weitzman eskü alatt tett nyilatkozatát. Ha megteszik, meg kellett volna magyarázniok, hogy egy nem is közeli „pillantással" hogyan figyelhette meg és írhatta le Weitzman oly pontosan a puskára szerelt távcsövet, meg a szíj anyagát és színét. Nem is beszélve arról: miért volt hajlandó egyáltalában esküvel megerősíteni egy hivatalos nyilatkozatot, ha — mint a bizottság erősítgette — nem lehetett biztos azokban a tényekben, amelyekre megesküdött.

Azt gondolhatnánk, hogy Weitzman, mint afféle szokványos dallasi zsaru, korlátozott tudású és műveltségű ember, aki talán nem is ismeri a fegyvereket, és nincs tapasztalata fegyverek használatában. Ebben az esetben toljuk félre a Warren-jelentést, és vizsgáljuk meg a „Kihallgatások" VII. kötetét, amely vallomását tartalmazza. Itt az olvasható, hogy Weitzman főiskolát végzett, sőt okleveles mérnök. Egy dallasi női ruhaüzlet tulajdonosa és vezetője volt, később egy részvénytársaság vezérigazgatója, amelynek több államban is voltak áruházai. Ezt megelőzően tizenöt évig 26 áruház ellenőre volt, és bátran feltételezhetjük: ismeri a személyi felelősség fogalmát és a jogi okiratok jelentőségét. A fegyvereket is ismeri, „meglehetősen közelről", mert mint mondotta, „egy ideig a sportcikkszakmában dolgoztam".

A bizottság jogászának az lett volna a kötelessége, hogy megmutassa Weitzmannak a Mannlicher-Carcanót, és megkérdezze: azonos-e azzal a fegyverrel, amelyet ő, Weitzman, fedezett fel a hatodik emeleten. Weitzmannak azonban nem engedték meg, hogy az állítólagos gyilkos fegyvert megvizsgálja. Sajátos módon nekem engedélyezte a bizottság, hogy megvizsgáljam a fegyvert; én kezemben tarthattam a Mannlicher-Carcanót. Weitzmannak azonban tanúvallomása során azt sem engedték meg, hogy egyetlen pillantást vessen rá. Noha a bizottság jogásza mutatott neki három különböző fényképet, azok a fényképek a fegyver meglelésének színhelyét ábrázolták, nem pedig magát a fegyvert.

Weitzman azt vallotta: a fegyver közelében maradt egé-

szen addig, ameddig Fritz százados ki nem vétette a fel nem használt töltényt. A rendőrségnek adott nyilatkozatán kívül Weitzman az FBI ügynökeinek is leírta a puskát, és elmondotta a bizottság jogászának, hogy ez alkalommal a fegyverről ilyen kifejezésekkel beszélt: „Kékesszürke volt... kék fém... a závárzat hátsó része láthatóan kopott... sötétbarna tölgyfa... keményfa." Rá lehet pillantani egy fegyverre, és talán megállapítani színét, típusát és az agy fájának jellegét. Annak a megállapítása azonban, hogy „a závárzat hátsó része láthatóan kopott volt" — többet kellett igényeljen egy pillantásnál. Egyébként Weitzman nyilatkozatában esküvel megerősítette, hogy a puskának 4/18-as távcsöves irányzéka volt.

A jelentés azt állítja, hogy Weitzman „jóformán egyetlen pillantás" után úgy vélte, hogy a puska „olyan, mint egy 7,65-ös Mauser". Azt azonban nem hozta nyilvánosságra, hogy Weitzman esküt tett meglehetősen részletes leírására. A bizonyíték tálalásának ez a szégyenletes módja is bocsánatos bűn azonban, ha összevetjük a bizottság ama félreérthetetlen célzásával, hogy csak Weitzman minősítette a fegyvert Mausernak. A Warren-bizottság egyetlenegyszer sem fordult a többi rendőrhöz, akik ugyancsak Mausernak írták le a fegyvert. (Ezeknek a rendőröknek a kommentárjait nem volt módomban nyilvánosságra hozni.) A fegyvert két ember — Weitzman és Boone — fedezte fel, és mindketten 7,65-ös Mausernak minősítették. Amikor Fritz százados megérkezett, letérdelt a padlóra, hogy megvizsgálja a puskát, és Boone szerint ő is kijelentette, hogy az 7,65-ös Mauser.

Boone seriffhelyettes így tanúskodott: „Úgy gondoltam, hogy 7,65-ös Mauser." Amikor megkérdezték: „Ki minősítette aznap a fegyvert Mausernak?" Boone válasza így hangzott: „Azt hiszem, Fritz százados." Boone: Fritz „azt mondta, hogy annak látszik. Ez akkor volt, amikor Day hadnagy, azt hiszem, így hívják, a hírszerző osztályról, le akarta fényképezni a puskát. Meghánytuk-vetettük a dolgot,

és Fritz azt mondta, olyan, mint egy 7,65-ös Mauser". Boone-nak, ellentétben Weitzmannal, megmutatták a Mannlicher-Carcano puskát, de nem ismerte fel, hogy ez lenne az a fegyver, amelyet Weitzmannal együtt talált. Mooney seriffhelyettes néhány másodperccel a fegyver felfedezése után érkezett a helyszínre. Ő közvetlenül Boone előtt tett tanúvallomást. Így feltételezhető, hogy a Mannlicher-Carcano vagy a kihallgató szobában vagy a közelben volt. De Mooneynak nem mutatták meg a fegyvert. Nem kérdezték arról a beszélgetésről sem, amely az ő jelenlétében folyt le, és amelynek során a puskát 7,65-ös Mausernak minősítették.

9 · A fegyvervizsga

A fegyvert, amellyel állítólag a gyilkosságot elkövették, a Warren bizottság megbízásából kipróbálta a szövetségi rendőrség és az Egyesült Államok hadserege. A jelentés végkövetkeztetése: „E fegyvervizsgálatok alapján a szakértők megegyeztek abban, hogy a gyilkos fegyver rendkívül pontos." Hozzátette: „Éppen annyira pontos, mint a jelenleg használatban levő katonai kézifegyverek."

J. Edgar Hoover előre megjósolta, hogy nehéz lesz bebizonyítani: ez a fegyver mindarra alkalmas, amit a bizottság szerint véghezvittek vele. A következőket írja J. Lee Rankinnek, a bizottság jogi főtanácsadójának:

> Ezekkel a vizsgálatokkal kapcsolatban figyelembe kell venni, hogy a puska pontossága függ a felhasznált töltények minőségétől, a fegyver állapotától a tüzelés pillanatában és a lövész szakértelmétől. A gyilkosság időpontjával kapcsolatban azonban egyik feltételt sem lehet pontosan meghatározni.

Egyetértek Hooverral abban, hogy a fegyvert nagy gonddal kell megvizsgálni, s a vizsgálat feltételeinek lehetőleg hasonlítaniok kell a november 22-i feltételekhez. Nem értek azonban egyet azzal a célzással, hogy megközelítőleg pontos vizsgálatot nem lehet lefolytatni.

Nézzük először „a felhasznált töltények minőségét". Elmondottam a Warren-bizottságnak: különböző forrásokból származó információk szerint a fegyverbe illő töltények régiek, és ezért megbízhatóságuk kérdéses. A bizottság ezt az információt a „Találgatások és híresztelések" fejezetben helyezte el, mégpedig a következő módon:

Találgatás: A texasi tankönyvraktár hatodik emeletén talált puskához való töltényt a második világháború vége óta nem gyártottak. Az Oswald által használt töltény így legalább húszéves, ami azt rendkívül megbízhatatlanná teszi. *A bizottság megállapítása:* A puskából kilőtt töltény a Western Cartridge Co. (East Alton, Illinois) által a közelmúltban gyártott amerikai töltény volt. Ez a vállalat jelenleg is gyárt ilyen töltényeket.

Egy független nyomozóhoz intézett 1965. július 14-i levelében az Olin Mathieson cég Winchester-Western fiókjának eladási osztályvezetőhelyettese a következőket írta:

Ami a 6,5 milliméteres Mannlicher-Carcano töltényre vonatkozó kérdését illeti, azt jelenleg vállalatunk nem gyártja kereskedelmi célokra. E töltény mindennemű korábbi gyártását kormánymegrendelésre végeztük, és 1944-ben abbahagytuk.

Ugyanettől a cégtől egy másik levél is érkezett, amely szerint „ma már az ilyen töltények megbízhatósága erősen kérdéses".

A bizottság úgy találta, hogy a töltényt a Western Cartridge Co. a „közelmúltban" gyártotta — de ez a megállapítás téves volt. A bizottság úgy találta, hogy ez a vállalat „jelenleg is" gyárt ilyen töltényeket — de ez a megállapitás is téves. Az 1964-es „találgatás" viszont, hogy a töltény mintegy „húszéves" — helyesnek bizonyult. A Warren-

jelentés huszonhat kötetében semmi olyan adat nincs, ami ésszerűen elvezethette volna a bizottságot ahhoz a végkövetkeztetéshez, hogy a töltényeket a közelmúltban gyártották, vagy még mindig gyártják. Ellenkezőleg. Az FBI egyik lőfegyver-szakértője elmondta a bizottságnak, hogy az Egyesült Államokban kapható 6,5-ös töltényeket „reimportálják, és úgy hozzák forgalomba". Ezenkívül — mint a jelentés 2694-es számú melléklete feltárja — R. W. Botts, az Olin Mathieson cég Winchester-Western fiókjának körzeti igazgatója elmondotta: „a második világháború alatt" vállalata gyártott bizonyos mennyiségű 6,5-ös töltényt — azóta azonban, mint láttuk, nem.

Nézzük most a fegyver állapotát a tüzelés időpontjában. Walter H. B. Smith, a Nemzeti Lövészegylet gondozásában megjelent számos kiadvány szerzője, a „Katonai kézifegyverek alapvető kézikönyve" című művében a következőket írja:

> Az olasz Mannlicher-Carcano puska rossz minőségű katonai fegyver az amerikai, angol, német vagy orosz felszereléshez viszonyítva.

A *Mechanix Illustrated* című folyóirat 1964. októberi cikke szerint a Mannlicher-Carcano:

> ... durván kidolgozott, rosszul tervezett, veszélyes és pontatlan... Rosszul kezelhető, darabos, ismétlő-lövésnél megbízhatatlan, biztonsági zárának tervezése hibás.

Jack O'Connor a „Puskák könyvé"-ben azt írja, hogy a Mannlicher-Carcano működése „rettenetes". Majd hozzáteszi: a fegyvernek „megvan az az alattomos szokása, hogy az ütőszeget belerobbantja a lövész arcába".

Amikor a Warren-bizottság azt tárgyalja, hogy az általa alkalmazott lövészeknek nem volt gyakorlatuk a fegyver-

rel, maga is megállapította: „Meg sem húzták a ravaszt, mert féltek, hogy eltörik az ütőszeget."

Miután az FBI megvizsgálta a puskát, Hoover levélben a következőket jelentette:

Meg kell jegyezni, hogy a próbalövések alkalmával a távcsöves irányzékot nem lehetett megfelelően ráállítani a célra, mert az irányzék elérte az állíthatóság szélső határát a helyes ráállítási szint elérése előtt.

Végül: nézzük, milyen „szakértője" volt Oswald a fegyvereknek.

A Warren-jelentés megjegyzi, hogy Oswald tengerészgyalogos korában kétszer vett részt vizsgalövészeten.

...1956 decemberében Oswaldot kipróbálták, és 212 kört ért el. Ez két ponttal volt az „éleslövész" szint felett, a „lövész", „éleslövész", „mesterlövész" fokozatban. 1959 májusában egy másik lőtéren Oswald 191 kört ért el. Ez egy ponttal volt a lövész számára előírt minimum fölött.

Oswaldnak a második próbálkozása az utolsó ismert értékelése lövészi képességeinek. Ez pedig azt mutatja: éppen hogy elérte a tengerészgyalogság számára előírt legalacsonyabb fokot. A Warren-bizottság beismerte, hogy ezen az alapon Oswaldot rossz lövésznek lehet minősíteni.

A. G. Folsom alezredes, az Egyesült Államok haditengerészeti főhadiszállásán a személyzeti osztály minősítési alosztályának vezetője, a tengerészgyalogságnál bevezetett fokozatok alapján a „mesterlövész" minősítésről úgy nyilatkozott, hogy az „elég jó lövész"-t, az alacsonyabb „lövész"-fokozatról pedig úgy, hogy az „meglehetősen rossz lövész"-t jelent.

A bizottság megidézte Eugene D. Andersont, a haditengerészeti őrnagyát, aki azt mondotta, hogy az Oswald által elért első és némileg magasabb pontszám a mérvadó, míg a későbbi bizonyos fokig félrevezető. Anderson őrnagy úgy tanúskodott, hogy a magasabb pontszámot olyan napon érte el Oswald, amely „a lövésznapló szerint nyilván ideális nap lehetett a céllövészetre".

Kérdés: Amikor ön lövésznaplóról beszél, akkor a 239-es számú bizottsági mellékletre hivatkozik?
Anderson: Igen.

A „lövésznapló" azonban, amelyet a bizottság 239-es számú mellékletként nyilvánosságra hozott, nem sorolja fel a lövés időpontjában uralkodó körülményeket. Semmit sem mond a céllövészet időpontjáról, a világításról vagy az időről. Mindössze arról ad felvilágosítást, hogy a szél miatt igazítani kellett az irányzékon.

Anderson őrnagy a következőket mondotta arról a napról, amelyen Oswald a céllövészet alkalmából az alacsonyabb pontszámot érte el: „Az talán rossz nap lehetett céllövészetre, szeles, esős, borult." A bizottság elfogadta és nyilvánosságra hozta az őrnagy találgatásait azzal kapcsolatban, hogy milyen lehetett az idő, noha ezzel kapcsolatban semmi sem indokolta a pontatlan becslést. Minden olyan alkalommal, amikor az Amerikai Egyesült Államokban valamely bírósági ügy tárgyalása során az időjárás említésre méltó tényező, ügyrendszerűen és kötelezően bekérik és a bíróság elé tárják az Egyesült Államok Meteorológiai Intézetének jelentéseit. Mint Anderson őrnagy vallotta, Oswald másodízben 1959. május 6-án, egy Los Angeles közelében levő tengerésztámaszponton vett részt céllövészeten. A Meteorológiai Intézet jegyzőkönyve azt mutatja, hogy azon a napon az idő nem „szeles, esős és borult" volt, hanem napsütéses, világos és száraz; enyhe szellő fúj-

dogált, és a hőmérséklet 72—79° Fahrenheit között ingadozott. (Kb. 24° Celsius. — Szerk.)

Anderson őrnagy arra is célzott: „Lehetséges, hogy a vizsgalövészeteken Oswald által használt csaknem teljesen új M-1 típusú puska a második alkalommal »nem volt olyan jó fegyver«, mint az első ízben. Oswald »talán egy bizonyos ideje hordta a fegyvert, és az rendeltetésszerű használat közben kárt szenvedett.«" Az M-1 talán a legteherbíróbb és legpontosabb katonai puska, amelyet valaha is konstruáltak. Nemrégiben szerelték fel ezzel a típussal az egész amerikai haderőt. Amikor a Warren-bizottság elfogadta Anderson őrnagy találgatását, az M-1-et kedvezőtlenül hasonlította össze egy múlt században tervezett és több mint huszonöt évvel ezelőtt gyártott Mannlicher-Carcano puskával. Egy olyan fegyverrel, amelyet kicsiben 12 dollár 78 centért árulnak, és 25-ös vagy nagyobb tételben darabját 3 dollárért.

Mit tudunk Oswald lövészi ügyességéről? Azt, hogy viszonylag rossz lövész volt, és egyik tengerészgyalogos barátjának elárulta, hogy nem szereti a fegyvereket. Mi több: ha a Mannlicher-Carcanóval tüzelt, akkor olyan fegyvert használt, amelyet általában pontatlannak és lassúnak ítéltek; amelynek irányzékát nem lehetett megfelelően beállítani, s amely régi és megbízhatatlan golyókkal volt megtöltve.

Képes lehet-e arra egy gyenge lövész, hogy ezzel a fegyverrel és ezekkel a töltényekkel húsz méter magasból legalább háromszor tüzel, és legalább kétszer nyakán és fején eltalálja az elnököt, amint kocsija nyugat felé halad az Elm utcán?

Hoovernek kétségtelenül igaza volt, amikor azt mondta, hogy semmiféle próba nem tudja teljes pontossággal reprodukálni a november 22-én a Dealey téren adott feltételeket.

Mindenekelőtt: a gyilkosság gyanúsítottja halott. Az érvényes vizsgálatnak pedig nemcsak a fegyver adottságaira és teljesítményére kell kiterjednie, hanem arra is, hogy mire képes ez a fegyver annak a kezében, aki használja.

Mindamellett: lehetséges vizsgálatot konstruálni annak kiderítésére: képes-e ez a fegyver szakértő kézben arra, hogy a bizottság által megállapított 4,8—5,6 másodperces időközben legalább három lövést adjon le mozgó célpontra, és legalább kétszer találjon? Ha ez lehetséges, akkor a bizottság állítása védhető. Ha nem, az Oswald elleni vád összeomlik. Mark Twain írta: „Aki kötélbe kapaszkodik, s azt elvágja a keze fölött, lezuhan; nem óvja meg, hogy a kötél többi része épségben maradt."

A Warren-bizottság egész sor bonyolult és költséges fegyvervizsgálatot rendezett, amelyeknek teljes eredményét a jelentés nem közli. A Warren-jelentésben található számos téves értelmezés közül talán a legnagyvonalúbb a bizottságnak az a nyilatkozata, hogy kipróbálta a fegyvert „olyan viszonyok között, amelyek pontosan egyeztek a gyilkosság időpontjában uralkodó körülményekkel". Bár a valóságban a vizsgálatokat olyan körülmények között folytatták, amelyek nem is hasonlítottak az elnökgyilkosság napján uralkodó viszonyokhoz, a bizottság mégsem talált akár egyetlen mesterlövészt, aki meg tudta volna ismételni vagy csak megközelíteni a Mannlicher-Carcanóval azt a teljesítményt, amelyet halála után Oswaldnak tulajdonítottak.

Oswald utolsó vizsgalövészete azt mutatta, hogy „meglehetősen rossz lövész" volt. A bizottság a fegyvervizsgálatok során mégis három „olyan lövészt választott, akiket a Nemzeti Lövészszövetség mesterlövésznek minősített". Három hivatásos lövészről volt szó. Ronald Simmons, aki a hadsereg ballisztikai kutatólaboratóriumában a gyalogsági fegyvereket értékelő részleg vezetője, büszkén nyilatkozott róluk:

Mindhárom lövészt „mesternek" nyilvánította a Nemzeti Lövészszövetség. Kettő közülük polgári alkalmazottként fejlesztési szolgálatunk kézifegyver-alosztályának lövésze. A harmadik jelenleg katona, számottevő lövészmúltja van, és ugyancsak a „mester" fokozat tulajdonosa.

A bizottság azt állítja, hogy Oswald egy hatodik emeleti ablaknál volt, húsz méter magasságban, a szakértők viszont egy toronyból lőttek, amely Simmons becslése szerint csak tíz méter magas volt.

A bizottság szerint Oswald mozgó célpontra lőtt, a szakértők azonban három álló célpontra lőttek.

A bizottság arra a következtetésre jutott, hogy az elnököt fején és nyakán találták el, s ily módon körülhatárolta a célt. A három mesterlövésznek lényegesen nagyobb célpontja volt, amely egy ember egész felsőtestének felelt meg.

A bizottság úgy találta, hogy mivel az elnöki autót eltakarta egy tölgyfa, Oswaldnak nyolctized másodpercnél kevesebb ideje volt a célzásra és az első lövés leadására. De a Warren-jelentés elismeri, hogy „a lövészek az első lövés leadása előtt tetszés szerinti ideig célozhattak".

Ráadásul a puska irányzékát átalakították; két vagy három fém alátétlemezt szereltek fel, s ezáltal sokkal nagyobb pontosságszintet értek el, mint a fegyver korábbi állapotában. Nyilvánvaló, hogy a távcsöves irányzék eleinte annyira eltért a tűzvonaltól és olyan szakszerűtlenül illesztették a fegyverre, hogy nem lehetett megfelelően beállítani. Megkérdezték Simmonst: vajon a műhely technikusainak„volt-e valami nehézségük az irányzék beállításában"? Így válaszolt: „Hát, a teleszkóp segítségével nem tudták beállítani az irányzékot." Azt is kijelentette, hogy egy szerelő átalakította a célzószerkezetet; hozzátett „két fém alátétet; az egyiket az oldalszög beállítására, a másikat az irányzékszög magasságának módosítására". A Warren-bizottság azt

állítja: „igyekezett a puskát olyan feltételek között kipróbálni, amelyek megfelelnek a gyilkosság időpontjában uralkodó körülményeknek." Ez az állítás nem meggyőző. Az így véghezvitt vizsgálat azonban — ha mást nem is — a fegyver pontatlanságát feltétlenül jelezte. Mindegyik szakértő három-három lövésből álló két sorozatot lőtt, tehát összesen tizennyolc lövést adtak le. Három álló célpontra tüzeltek, amelyeket 60, 80 és 90 méter távolságra helyeztek el. Simmons, aki a kísérletet rendezte, elmagyarázta: a célpontok közelebb voltak egymáshoz, mint kellett volna, ha megfelelően akarják jelölni az elnöki kocsi helyzetét november 22-én:

> Meg kell jegyeznem a célpontok szögbeállításával kapcsolatban, hogy ezeket a szögeket nem pontosan a rendelkezésünkre bocsátott térkép adatainak megfelelően állítottuk be, mert a terepviszonyok miatt ez kissé nehézkes lett volna.

Csak egyetlen mesterlövész tudott leadni három lövést az előírt időn belül. A három lövést 4,6, illetve 5,15 másodperc alatt adta le. A másik mesterlövésznek 6,45 és 6,75 másodpercre, a harmadiknak 7,0 és 8,25 másodpercre volt szüksége. Noha viszonylag kényelmes ütemben tüzeltek, a 18 lövés közül egyetlenegy sem érte a célfigura nyakát vagy fejét.

Ámbár a vizsgálati feltételek inkább csökkentették a nehézségeket, a három mesterlövész közül kettő nem tudott olyan gyorsan lőni álló célpontra, mint az állítólagos gyilkos lőtt mozgó célpontra. Egyik mesterlövész sem találta el akár egyszer is a célfigura megnagyított fejét vagy nyakát — míg Oswaldról feltették, hogy kétszer is talált.

A próba — bármennyire nem volt kielégítő — egy dolgot bebizonyított. Azt, hogy Oswald, ha egyedül ölte meg az elnököt, nem használhatta az olasz karabélyt. Márpedig

az olasz karabély volt a Warren-bizottság bizonyítéka Oswald bűnösségére.

A mesterlövészek közül egyet sem idéztek meg, hogy mondják el véleményüket a fegyverről és annak lehetőségeiről. Simmons szerint „több megjegyzést" tettek a fegyverrel kapcsolatban. Talán a megjegyzéseik ízléstelenek voltak, és azért nem hozták azokat nyilvánosságra. Pedig érdemes lett volna meghallgatni a fegyverről alkotott véleményüket. S ez a vélemény talán lett volna olyan fontos, mint például a „halszálka-kényszerképzet", amelyben a Warren-bizottság szerint Ruby anyja szenvedett. Azt hitte ugyanis, hogy tartósan halszálka akadt a torkán. Ennek a Warren-jelentés csaknem fél oldalt szentel, a bizonyítékanyag köteteiben pedig több oldalt.

Simmons beszélt a szakértők aggályairól, „különösen azzal kapcsolatban, hogy milyen nagy erőkifejtés szükséges a závárzat nyitásához". Hozzátette: „Mr. Staley (az egyik mesterlövész) az első lőgyakorlat során csak nehezen tudta nyitni a závárzatot." Simmons szerint a lövészeknek az is feltűnt, milyen nagy erőfeszítésbe telt az elavult fegyver ravaszának meghúzása. A bizottság mégis erre a következtetésre jutott:

> A különböző próbák bebizonyították, hogy a Mannlicher-Carcano pontos fegyver, és hogy a négyszeres nagyítású távcső használata jelentősen segíti a gyors, pontos tüzelést... Oswaldnak megvolt a képessége arra, hogy 4,8 és 5,6 másodpercen belül háromszor tüzeljen, és két találatot érjen el.

Gyakran előfordult, hogy a Warren-bizottság előkészített egy második védelmi vonalat is, amikor képzeletbeli alapot teremtett pontatlan következtetései számára. A fegyvervizsga gyakorlati alkalmazását és eredményeit ideiglenesen elfeledték, míg a bizottság egy matematikai valószínű-

ség meghatározásával kísérletezett. Aki idáig olvasta a könyvet, aligha lepődik meg azon, hogy a bizottság végkövetkeztetése szerint „a találat valószínűsége igen nagy volt". Ez a valószínűség „igen nagy" maradt, annak ellenére, hogy a három mesterlövész közül egyik sem tudta akár egyetlenegyszer is eltalálni a célfigura fejét és nyakát. Úgy gondolom, ez az érvelés csak úgy érthető, ha a bizottságnak olyan eredményre volt szüksége, amely összeegyeztethető nyilvánvalóan előre megalkotott ítéletével.

A matematikai valószínűség-tesztet a következőképpen végezték. A puskát először elhelyezték egy satuba vagy fegyvertartóba, az irányzékot átalakították, és két vagy három fém alátétet hegesztettek a fegyverhez. Majd ebből a fegyvertartóból tüzeltek, hogy meghatározzák a fegyver adott szórását. Simmons így magyarázta: „Meg akartuk határozni, hogy a célzásban mutatkozó tévedés mennyiben tulajdonítható magának a fegyvernek. Amikor a pontatlanság fokát megállapították, a puskát átadták a három mesterlövésznek."

A lövészek valamennyien mesterek voltak; álló célpontokat helyeztek el; téves volt a célpontok szöge és mérete; a torony, amelyből a szakértők tüzeltek, csak feleolyan magas volt, mint kellett volna; a puska irányzékát átalakították, az első lövésre pedig annyi időt szánhattak a lövészek, amennyit akartak. És a Warren-jelentés azt mondja:

> Ezeknek az eredményeknek alapján Simmons úgy vallott, hogy véleménye szerint ilyen viszonylag rövid távolságra igen nagy a találat valószínűsége.

Vajon mi késztette Simmonst arra, hogy megállapítsa: a valószínűség igen nagy? Simmons levonta a lövéspróba végső eredményéből a puska szerkezeti pontatlanságát. Simmons: „Igen. Levontuk a sorozatonként mutatkozó szórást."

Tehát: Simmons előbb átalakította a puskát, és azután határozta meg szerkezeti pontatlanságát. Ezt a szerkezeti pontatlanságot nem is vette be számításaiba, majd kijelentette, hogy a találat valószínűsége igen nagy. És a Warren-bizottság elfogadta ezt a végkövetkeztetést. Más szóval: ha minden szempontból tökéletes fegyvert alkalmaztak, akkor nagy volt a valószínűsége annak, hogy a bizottság gondosan kiválogatott mesterlövészei eltalálják a nagyméretű álló célpontokat. Nem a fegyvert vizsgálták meg, hanem a mesterlövészek ügyességét, feltételezve, hogy tökéletes állapotban levő „ideális fegyvert" kezelnek.

A Warren-bizottság jelentésének ezt a szakaszát félreismerhetetlenül könnyelmű megjegyzéssel zárja. Miután a bizottság kijavíttatta a puska célzószerkezetének hibáit, és kiküszöbölte a még fennmaradt hibalehetőségeket, azt mondja az eredeti fegyverről:

Egyébként is: a fegyver hibája olyan volt, hogy még segített volna is a távolodó célpontra tüzelő gyilkosnak.

10 · Egy képzeletbeli személy

A Warren-bizottság feltételezte, hogy a „Hidell" név Lee Harvey Oswald egyik álneve. Az olasz karabélyt ugyanis állítólag „Hidell" névre küldték Oswald postafiókjának címére. A bizottság azt is közölte, hogy az Oswaldot letartóztató dallasi rendőrök egy hamisított leszerelési igazolványt találtak nála, amelyen Oswald fényképe és az Alek James Hidell név szerepelt. Ez a név első ízben a Warren-jelentés „Az események története" című nyitó fejezetében jelenik meg.

> New Orleans-i tartózkodása alatt Oswald megalakította a „Tisztességes Bánásmódot Kubának Bizottság" fiktív New Orleans-i fiókját. Oswald úgy szerepelt, mint ennek a szervezetnek a titkára, és azt állította, hogy a szervezet elnöke A. J. Hidell. Valójában Hidell képzeletbeli személy, akit Oswald talált ki...

A bizottság e végkövetkeztetése enyhén szólva kétséges értékűnek tűnnék, ha csakugyan volt egy Hidell nevű személy; ha Oswald ismerte; ha Hidell New Orleansban élt, és a tengerészgyalogságnál szolgált. A Warren-bizottság személyzete és az FBI Oswaldnak számos tengerészgyalogos ismerősét kihallgatta, hogy kiderítse: mondott-e valaha Oswald valami csúnyát a kapitalizmusról; meg azért is, hogy adatokat gyűjtsenek magánéletéről. Ezek között volt

John R. Heindel, aki aláírásával jegyzett egy eskü alatt tett nyilatkozatot. Ezt nem a Warren-jelentésben, hanem a „Kihallgatások" egyik kötetében hozták nyilvánosságra.

Marina Oswald azt vallotta, hogy „Hidell egyszerűen a Fidel név megváltoztatása". Vallomásának ez a töredéke belekerült egy oly nagymértékben igényes dokumentumba, mint a Warren-jelentés. A bizottság ezzel is hangsúlyozta e név képzeletbeli jellegét, amelyet Oswald szerintük „New Orleansban folytatott Castro-barát tevékenységével kapcsolatban talált ki". (Ez egyébként nagyon is tendenciózus jellemzés az FPCC-ről — a Tisztességes Bánásmódot Kubának Bizottságról.)

Heindel azonban így beszélt: „Gyakran Hidellnek szólítottak — e név i-jét áj-nak ejtik, nem úgy, mint a Fidel szóban —, ez afféle becenév volt, nem kiejtési hiba." Heindel azt is kijelentette, hogy maga Oswald is „talán Hidellnek hívott". Hidell tehát nyilvánvalóan nem egy „Oswald által kitalált képzeletbeli személy" volt. A Warren-bizottság birtokában levő bizonyítékok feltárták, hogy valójában létezett, s azt a tényt is, hogy korábban a haditengerészetnél szolgált, és New Orleansban lakott.

Heindelt a Warren-bizottság nem idézte meg tanúnak, és a bizottság egyetlen ügyvédje sem hallgatta ki — hacsak nyilatkozata nem tartozik a hetvenöt esztendőre elzárt bizonyítékanyaghoz. Ily módon Heindelt nyilvánvalóan nem kérdezték meg, hogy tagja, netán elnöke volt-e az FPCC New Orleans-i fiókjának. Nem kérdezték meg, hogy bérelt-e postafiókot New Orleansban, vagy hogy találkozott-e Oswalddal, amikor az 1963-ban a városban élt. Tény, hogy Heindel neve máshol meg sem jelenik a Warren-jelentésben, csak annak az 552 tanúnak a névsorában „akiknek tanúvallomását bemutatták a bizottságnak".

A Warren-bizottság azt mondotta, hogy Marina Oswald nagyon jól ismerte a Hidell nevet, s hogy férje 1963-ban New Orleansban „arra kényszerítette, írja ezt a nevet" az FPCC tagsági igazolványaira. 1964. június 11-én Marina részletesebben tanúskodott azokról a beszélgetésekről, amelyeket Oswalddal a Hidell név felhasználásával kapcsolatban folytatott.

Rankin: Az „A. J. Hidell elnök" szavak a 819-es számú bizottsági mellékleten az ön kezétől származnak?
Mrs. Oswald: Igen.

A szóban forgó tanúvallomás több mint fél évvel Oswald halála után hangzott el, s Marina emlékezőtehetsége kiválónak tűnt. A bizottságnak próbára kellett volna tennie ezt az emlékezőtehetséget az 1789-es és a 2521-es számú bizottsági melléklet segítségével. Mindkét melléklet a Titkosszolgálat egy oroszul beszélő ügynökének, Leon I. Gopadzénak a jelentését tartalmazza, aki egy másik ügynök társaságában 1963. december 10-én Dallasban kihallgatta Marina Oswaldot. A Titkosszolgálat jelentése azt állítja, hogy a kihallgatás alatt Marinát „megkérdezték: tudomása szerint használta-e férje az Alek Hidell nevet, ő azonban tagadóan válaszolt". Mindazonáltal, mint láttuk, hat hónap múlva már kifejezetten azt állította a Warren-bizottságnak: tudta, hogy férje használta a Hidell nevet, s hogy férje unszolására ő maga írta alá ezt a nevet az FPCC tagsági igazolványaira.

Marina eskü alatt tett nyilatkozatai közül az egyik legkülönösebb és pontosságát tekintve könnyen ellenőrizhető az a kijelentése, hogy akkor hallotta először Hidell nevét, amikor Oswald említette egy rádiónyilatkozatában. „Már mondtam, hogy amikor hallgattam a rádiót, említették azt a nevet, és én megkérdeztem tőle, ki az, és ő azt válaszolta, hogy ő" — mondta Marina Oswald. A Warren-bizottság

azonban nyilvánosságra hozta Oswald november 22-e előtt tett mindkét rádiónyilatkozatának átiratát. A Hidell nevet senki sem említi ezekben a nyilatkozatokban, sem Oswald, sem más.

A jelentés gyakran használja ezt a nevet Oswald bűnösségének alátámasztására, de nem kutatta e név eredetét. Minthogy nem folytattak további kutatást ez irányban, hiányos és tisztázatlan az anyag, amely azzal foglalkozik: miképpen bukkant első ízben Marina a Hidell névre. 1963 decemberében azt mondta, hogy tudomása szerint férje sohasem használta ezt a nevet. 1964 júniusában már azt állította, hogy a nevet előző évben ő maga írta le. Egy harmadik alkalommal pedig azt közölte, hogy 1963 augusztusában hallotta először a nevet — egy olyan rádióadásban, amelyben, mint kiderült, a Hidell név sohasem szerepelt.

Noha Marina olyan kijelentéseket tett, amelyek ellentétben állottak a Warren-bizottság előtti tanúvallomásával, a jelentés ezt a tényt nem tárta fel. A bizottság, úgy tűnik, ehelyett inkább azokat a kitételeket kommentálta, amelyek azt jelzik, hogy Oswald használta a Hidell álnevet. A bizottság számára ez kétségtelenül rendkívül fontos volt. Hiszen: ha Oswald nem használta a Hidell nevet, akkor nem rendelhette és nem is kaphatta volna meg sem a Mannlicher-Carcano puskát, sem azt a pisztolyt, amellyel J. D. Tippit rendőrt állítólag megölték. Mielőtt olyan döntést hozott a bizottság, hogy Oswald használta mindkét fegyvert, előbb azonosítania kellett Oswaldot Hidell-lel. És hogy ezt megtegye, át kellett siklania a Marina tanúvallomásában található ellentmondásokon.

A bizottság azt állította, hogy letartóztatása időpontjában Oswaldnál találtak egy katonai leszerelési igazolványt, a haditengerészet szolgálati igazolványát és az FPCC tagsági igazolványát. Azt állította továbbá, hogy mindeze-

ken a Hidell név szerepelt. Csakhogy a dallasi hatóságoknak, úgy látszik, némi nehézségük támadt a Hidell név felfedezésével. Oswald halála után, november 24-én, Wade körzeti ügyész azt mondta: „Oswald birtokában volt egy levéltárca. Ebben a tárcában volt egy személyazonossági igazolvány, amely ugyanarra a névre szólt, mint a postafiók."

Nem meglepő, hogy két nappal, azután, hogy a személyazonossági igazolványt állítólag elvették Oswaldtól, Wade továbbra is megkísérelte összekapcsolni a rendőrség által felfedezett hamis személyazonossági igazolványt a postafiókkal. Az álnevet ugyanis eredetileg csak azzal az állítással összefüggésben említették, hogy a fegyvert az álnevet viselő postafiók címére küldték el.

A rendőrség nyomban Oswald letartóztatása után számos személyi adatot hozott nyilvánosságra. A gyanúsított kommunista, kapcsolatban van az FPCC-vel, és álnevet használt. Csakhogy az az álnév, amelyre a rendőrség először célzott, nem „Hidell" volt, hanem „O. H. Lee", amelyet a jelentések szerint Oswald egy hónapos szoba bérlésekor használt. Ez a feltételezett fortély nem minősült különösebben súlyosnak, hiszen könnyen okát lehet találni annak, hogy valaki más néven bérel szobát. Emlékezzünk arra, hogy Oswald a Szovjetunióba történt és nyilvánosságra hozott „dezertálása" után tért vissza Dallasba. Az O. H. Lee álnevet a rendőrségi nyomozás során fedezték fel; elmentek a házba, ahol Oswald lakott, beszéltek a házfelügyelővel, és megvizsgálták a bejelentőkönyvet. Éppen ezért különösen meglepőnek tűnik, hogy ezt a meglehetősen ártalmatlan álnevet csaknem azonnal nyilvánosságra hozták, míg a Hidell álnevet november 22-én nem is említették. Pedig ez az álnév nyomban összekapcsolta Oswaldot egy bűntettel — állami okmányok hamisításával —, és állítólag a rendőrség Oswald letartóztatásakor azonnal tudomást szerzett a Hidell álnévről.

Ha Oswaldnál valóban voltak olyan igazolványok, amelyek őt Hidell személyéhez s ezáltal az FPCC-hez, valamint a gyilkos fegyverhez kapcsolták, súlyos mulasztást követett el, hogy nem semmisítette meg őket, még mielőtt egy nagyszabású hajsza során elfogják. Erre alkalma lett volna, amikor az elnökgyilkosság után hazament és átöltözött, azaz felvette zakóját. De a rendőrség is jókora mulasztást követett el. Elfogta Oswaldot, megbilincselte és megmotozta; bizonyítékot talált nála a Hidell álnév használatáról és arról, hogy valóban kapcsolatban volt azzal a népszerűtlen szervezettel, amellyel minden erővel kapcsolatba akarták hozni — és minderről nem ejtett szót november 22-én.

A Warren-bizottság szerint az FBI csak november 23-án fedezte fel, hogy az állítólag a hatodik emeleten talált fegyvert egy Hidell nevű személy számára postán küldték el. A rendőrség csak ennek a vádpontnak a nyilvánosságra hozatala után említette, hogy Hidell névre szóló igazolványok vannak a birtokában, amelyeket előző nap találtak Oswaldnál. Az elnökgyilkosság utáni órákban a dallasi hatóságok rengeteg nyilatkozatot adtak. Ezek során szabadon terjesztettek sokféle információt, lényegeset és lényegtelent, tényt és találgatást. A nyilatkozatok alapján közzétett újsághírek és rádióadások azonban egyetlenegyszer sem említik a Hidell nevet.

November 22-én az NBC televíziós társaság meginterjúvolta Gerald L. Hill dallasi rendőr őrmestert, aki részt vett Oswald letartóztatásában és megmotozásában. Hillt megkérdezték, mit mondott Oswald, amikor letartóztatták. Ő azt válaszolta, hogy Oswald „önként nem adott semmi felvilágosítást". Hozzátette: „Nevét csak úgy állapíthattuk meg, hogy kivettük a tárcáját, és megnéztük magunk; még a nevét sem akarta megmondani." Hill azt mondotta: a levéltárca elárulta, hogy a gyanúsított neve „Lee H. Oswald, O-S-W-A-L-D" volt. Az FBI szerint azonban a dallasi rendőrség által Oswaldnál talált levéltárca csak egy személyazo-

nossági igazolványt tartalmazott: rajta Oswald képe és az „Alek James Hidell" név. Ha valóban ez az igazolvány volt Oswald tárcájában, amikor letartóztatták, akkor vajon — mivel maga Oswald hallgatott — nem az lett volna a természetes, hogy Hill őrmester a fogoly nevét „Hidell"-nek hiszi?

Másnap Curry rendőrfőnök nyilatkozott a televíziónak. A nyilatkozat a következő hivatalos bejelentéssel kezdődött: „Az FBI éppen most értesített bennünket, hogy megtalálták annak a puskának a megrendelőlevelét, amelyet laboratóriumi vizsgálatra küldtünk. Birtokunkban van ez a megrendelőlevél, amelyet egy chicagói áruháztól kaptak." Ezt a bejelentést a következőképpen fejezte be: „Az FBI megállapította, hogy a levél Oswald keze írása." Curry megmagyarázta, hogy a fegyver megrendelésénél Oswald az „A. Hidell, H-I-D-E-L-L, nevet" használta. Egy újságíró megkérdezte: „Használta Oswald azelőtt is a Hidell-nevet?" A dallasi rendőrség később azt állította, hogy az Oswald képét és Hidell nevét viselő személyazonossági igazolvány már a Curry-nyilatkozat időpontjában birtokában volt. Ilyen körülmények között Curry válasza megmagyarázhatatlan. Az újságíró kérdésére az interjú jegyzőkönyvének tanúsága szerint azt válaszolta: „Nem tudom."

Így hát megmaradtak a kétségek mind a név eredetét, mind a nevet viselő igazolványokat illetően. Ezeket a kétségeket az FBI és a Titkosszolgálat kötelékébe tartozó ügyészségi szakértők sem oszlathatják el, akik a kézírás hitelességével kapcsolatban véleményt nyilvánítottak. A Warren-bizottság úgy találta, hogy az igazolványok hamisak. Bizonyításul a szóban forgó szakértőket idézte, akiknek véleménye szerint Oswald volt bűnös a hamisításban. Kétségtelen, hogy egy igazolvány lehet hamisított. Mivel azonban a Warren-bizottság nem engedte meg független szakértőknek az igazolványok megvizsgálását, és mivel titokzatos felbukkanásuk, valamint létezésük elkésett beje-

lentése gyanút keltett — továbbra is fennáll a kérdés: ki hamisította őket?

A bizottság kapcsolatot teremtett Oswald és Hidell között, s nem sokat törődött azzal, hogy ez a kapcsolat meglehetősen ingatag. Ezt követően megkísérelte, hogy kapcsolatot teremtsen Hidell és a fegyver között is. Ebből a célból a bizottság megidézte Harry D. Holmest, a dallasi postahivatal felügyelőjét.

Holmes háromszorosan is a bizottság tanúja volt. A kormány megidézte, hogy felvilágosítást adjon a postafiókszabályzatról; úgy nyilatkozott, hogy szemtanúja volt az elnökgyilkosságnak; végül pedig azt mondta, hogy ott volt, amikor Oswaldot a rendőrség kihallgatta. Holmes volt az egyetlen tanú, aki azt vallotta, hogy november 22-én húsz másodperc vagy egy fél perc is eltelt az elnökre leadott lövések között. Mivel ebben a vonatkozásban ilyen kétes értékű vallomást tett, ez kérdésessé tette időérzékét és megfigyelőképességét. Úgy látszik, a postai szabályzatot sem ismerte alaposabban.

A postafelügyelő serényen megvásárolta és a Warren-bizottság elé tárta a *Mező és folyó* című képes folyóirat 1963. novemberi számát. Azt mondta a bizottság jogászának: úgy vélte „hogy talán meglelhetem ezt a puskát (az állítólagos gyilkos fegyvert), hogy azonosíthatom, és meg is tettem".

Kérdés: Milyen folyóirat van önnél?
Holmes: A *Mező és folyó* 1963. novemberi száma.

A bizottság jogásza a folyóiratot a „Holmes-féle 2-es számú letét" jelzéssel látta el, és jegyzőkönyvbe mondta, hogy a szóban forgó szám egyik apróhirdetése egy olasz karabélyt kínál eladásra 12 dollár 78 centért. A Warren-

jelentés azonban azt állította, hogy a chicagói Klein sportáru-cég „1963. március 13-án megrendelést kapott egy puskára egy szelvényen, amelyet az *Amerikai lövész* című folyóirat 1963. februári számából vágtak ki". Mivel a Klein-féle hirdetés bizonyítására nem mutattak fel más dokumentumot, mint a Holmes-féle 2-es számú letétet, a Warren-bizottság hallgatólagosan azt állította, hogy az *Amerikai lövész* februári számának tartalmát — a *Mező és folyó* novemberi számával sikerült bebizonyítania

A bizottság feltételezte, hogy Oswald kivágta a szelvényt az *Amerikai lövész* 1963. februári számából, azután Hidell álnéven a megfelelő összeg kíséretében 1963 márciusában elküldte a Klein céghez, és megkapta az olasz karabélyt. A bizottság azonban, úgy látszik, elfelejtette átnézni a szóban forgó folyóiratot. A *Mező és folyó* novemberi számában csakugyan szerepel a Klein cég egy hirdetése, s az abban eladásra kínált puska nagyon hasonlít az állítólagos fegyverhez. Az *Amerikai lövész* 1963. februári száma alapján azonban azt a bizonyos fegyvert sem Oswald, sem más meg nem rendelhette. Abban a számban valóban van egy puskákat ajánló Klein-hirdetés — de nem ajánl megvételre és nem is említ olyan puskát, mint amilyen a bizottság állítása szerint a gyilkosság elkövetésekor használt fegyver volt.

A bizottság úgy találta, hogy a Mannlicher-Carcano puska „távcső nélkül csak 12 dollár 78 centbe került". A *Mező és folyó* novemberi száma valóban ajánl ilyen áron egy olasz karabélyt — az *Amerikai lövész* februári száma azonban nem.

A bizottság úgy találta, hogy a „gyilkosság elkövetésére használt puska" 102 cm hosszú. A *Mező és folyó* 1963. novemberi száma ajánl ilyen méretű olasz karabélyt — az *Amerikai lövész* 1963. februári száma azonban nem.

A bizottság úgy találta, hogy a „gyilkosság elkövetésére használt puska" súlya 3,6 kg. Az *Amerikai lövész* 1963.

február számában hirdetett olasz puskáról hiányzik ez az alkatrész.

Sarkalatos kérdés, hogy van-e kapcsolat a feltételezett gyilkos és a között a fegyver között, amellyel a feltételezés szerint a gyilkosságot elkövették. Gyilkossági perekben a fegyver nagyon gyakran a legfontosabb tárgyi bizonyíték. Legalábbis felelőtlen magatartás, hogy a Warren-bizottság nem hozta nyilvánosságra az idézett „eredeti hirdetést". Az természetesen lehetséges, hogy Oswald vagy Hidell vagy bárki más az *Amerikai lövész* februári száma alapján rendelt egy fegyvert, és a Klein cég tévedésből nem egészen azonos, de hasonló fegyvert küldött. Megfelelő magyarázat híján azonban megsérül a bizonyítékoknak az a láncolata, amely Oswaldot vagy Hidellt a fegyverhez kapcsolja. A Warren-bizottság nem kutatta ki ezt a lehetőséget, s ily módon elzárkózott a nyomozás egyik jelentős szempontjától.

A bizottság erősítette, hogy az 1963. márciusi megrendelésben a Hidell, nem pedig az Oswald név szerepel, ugyanakkor azonban a bizottság egyetértett abban, hogy akkor még Oswald nem foglalkozott az elnökgyilkosság gondolatával. Texasban nem kötik engedélyhez a fegyvertartást, ami ott bevett szokás, így tehát a bizottság nem tudta megmagyarázni: miért volt szüksége Oswaldnak arra, hogy álnevet használjon.

Az elnökgyilkosság után egy héttel a *New York Times* Holmest idézte, aki szerint „Oswald volt az egyetlen személy, akinek felhatalmazása volt kivenni a postát" a szóban forgó dallasi postahivatalból. De ha Oswald a saját

nevére bérelt postafiókot, és azután, mint a bizottság állítja, Hidell névre rendelt puskát, akkor hogyan kaphatta meg a Hidellnek címzett csomagot az Oswald névre címzett postafiókból?

A Warren-bizottság ezt a kérdést a következőképpen próbálta megválaszolni:

> Nem ismeretes, vajon a 2915-ös postafiók igénylése említi-e „A. Hidell-t", mint olyan személyt, aki átvehet küldeményt ebből a postafiókból.

A Warren-bizottság szerint nem lehet megállapítani, hogy kinek volt felhatalmazása küldeményeket kivenni Oswald postafiókjából, mert a hivatalos szervek megsemmisítették az igénylésnek azt a részét, amely ezt a rovatot tartalmazta. A bizottság véleménye szerint ez bevett szokás:

> A postai szabályzat alapján 1963. május 14-én, a postafiókbérlet lejártakor, megsemmisítették az igénylésnek azt a rovatát, amely azok nevét tartalmazta, akiknek a fiók bérlőjén kívül felhatalmazásuk volt küldeményeket átvenni.

A bizottság azt állította, hogy ebben a kérdésben Holmes felügyelő szakvéleményére támaszkodott. Holmes valóban úgy vallott, hogy a postafiókigénylés, az 1093-as számú űrlap harmadik szelvényén „van egy rovat olyan személyek részére, akiknek az igénylőn kívül felhatalmazásuk van küldeményeket átvenni a postafiókból". Hozzátette: amikor a bérlet lejár, a postai szabályzat megköveteli, hogy „leszakítsák és megsemmisítsék a kérelem harmadik szelvényét". De ha a bérlet 1963. május 14-én lejárt, és ha az igénylés harmadik szelvényét a Holmes által tolmácsolt postai szabályzat értelmében megsemmisítették: akkor milyen alapon állítja Holmes, egy héttel az elnökgyilkosság után,

hogy „Oswald volt az egyetlen személy, akinek felhatalmazása volt kivenni a postát" a szóban forgó dallasi postafiókból?

Valami válaszfélét jelent, hogy — béke Holmesnak — a postai szabályzat *nem* követeli meg a harmadik szelvény azonnali megsemmisítését. Sőt: a szabályzat kifejezetten ragaszkodik ahhoz, hogy a postafiók bérletének megszűnte után még két esztendeig megőrizzék az egész rendelvényt, beleértve a harmadik szelvényt is. A rendelvénynek 1964. július 23-án, amikor Holmes tanúskodott, még meg kellett volna lennie. Hiszen a postafiók bérlete alig több mint egy évvel előbb, 1963. május 14-én járt le. A Warren-bizottságnak az lett volna a feladata, hogy megszerezze és nyilvánosságra hozza az idevágó postai szabályzatot, ahelyett, hogy egyszerűen egy dallasi, helyi postafelügyelő szóbeli információjára támaszkodik.

Pontatlanul idézett és sohasem közölt hirdetések és postai rendelkezések jogos kétségeket keltenek a Warren-bizottságnak és személyzetének alaposságával kapcsolatban. Könnyen lehetséges, hogy egy létfontosságú okmányt, a postafiókrendelvény harmadik szelvényét, a hatóságok tévedésből megsemmisítették, és hogy Holmest a *New York Times* tévesen idézte. De megbocsáthatatlan, hogy a Warren-bizottság nem tárta szakértő, de pontatlan tanúja elé magát a szabályzatot. És megbocsáthatatlan, hogy nem tett fel kérdéseket Holmesnak a *New York Times*-ban közölt idézettel kapcsolatban. Lehet, hogy emberi tévedés játszhatott bizonyos szerepet egy meg sem hirdetett fegyver megrendelésében, a fegyver szabálytalan elküldésében és egy lényeges hivatalos okmány idő előtti megsemmisítésében. De ezeket a lehetőségeket a Warren-bizottság sohasem vizsgálta ki.

Valahányszor a bizottság előterjesztett egy ingatag elméletet, többnyire előkészített egy „második magyarázatot" is, mintha tartana attól, hogy az első magyarázat szétfosz-

lik, ha behatóbban megvizsgálják. Így például a bizottság kijelentette, hogy ugyanaz a golyó találta el az elnököt és Connally kormányzót. Noha az egész vád ezen a kétes feltevésen alapszik, a bizottság egyidejűleg úgy is érvelt, hogy ez a tény nem feltétlenül lényeges. A Warren-bizottság úgy találta, hogy Brennan volt az egyetlen szemtanú, aki azt állítja: Oswald lőtt az elnökre, de miután belátták Brennan vallomásának képtelenségét, egyszeriben azzal érveltek, hogy nem szükségszerűen kell Brennanra támaszkodni. Ez a helyzet a postai szabályzattal is. A Warren-bizottság úgy értesült, hogy a postafiókrendelvénynek az ügy szempontjából lényeges szelvényét „a postai szabályzat értelmében" megsemmisítették, és noha ez az állítás nem igaz, a jelentés mindjárt a következő mondatban hozzáteszi:

> Harry D. Holmes, a dallasi postahivatal felügyelője tanúsította, hogy amikor egy bizonyos postafiók számára csomag érkezik, a postafiókba cédulát tesznek, tekintet nélkül arra, hogy a csomag címzettje szerepel-e a postafiók rendelvényén, mint olyan személy neve, aki abból a postafiókból küldeményt vehet fel. Az a személy, akinek joga van használni a postafiókot, átadja a cédulát a megfelelő ablaknál, és megkapja a csomagot.

Hogy ennek az összefoglaló állításnak alátámasztására további tanúbizonyságot kapjanak, feltettek egy meglehetősen célzatos kérdést:

> *Kérdés:* Általában nem kérik a személyazonosság igazolását, mert feltételezik, hogy ha az illető kivehette a cédulát a postafiókból, akkor joga is volt hozzá?
> *Holmes:* Így van, uram.

Ha illetéktelen személy is megkaphatná a postafiókból a nevére címzett csomagot, akkor az 1093-as számú űrlap

harmadik szelvénye fölösleges lenne. Csakhogy ebben a kérdésben a postai szabályzat félreérthetetlen. A Postai Kézikönyv 355,111 b/4 számú cikkelye előírja: „Ha egy postafiókba olyan személy részére címzett küldemény érkezik, aki nem jogosult a posta átvételére, akkor a küldeményt »Címzett ismeretlen« jelzéssel ellátva vissza kell küldeni a feladóhoz, amennyiben ez lehetséges." Tehát: ha a csomag Lee Harvey Oswald postafiókjába Hidell — a küldemény átvételére nem jogosult személy — címére érkezett, akkor a fegyvert vissza kellett volna küldeni a Klein cégnek Chicagóba.

Lehet, hogy hiba történt, és a szabályzattal ellentétben kiadták a Hidellnek címzett csomagot. A Warren-bizottságnak ebben az esetben Holmes elé kellett volna tárnia a szabályzatot, és meg kellett volna állapítania: vajon rendszeresen megszegték-e ezt a bizonyos szabályzatot abban a postahivatalban, ahol Oswald postafiókot bérelt. Ehelyett a Warren-bizottság úgy kerülte ki a nyomozás megpróbáltatásait, hogy pontatlan felvilágosítást fogadott el és hozott nyilvánosságra.

A bűnügyi bizonyítás szabályai rendszerint megkövetelik, hogy az események sértetlen láncolata alakuljon ki, mire valamely tárgyi bizonyítékot — mint például egy gyilkos fegyver — kapcsolatba lehet hozni a vádlottal. A Warren-bizottság nem tudott olyan bizonyítékokat felhozni, amelyek ilyen láncolatot hoztak volna létre Oswald és a Mannlicher-Carcano között. Sőt: a nyilvánosságra hozott bizonyíték egyenesen kétségeket keltett azzal kapcsolatban, hogy vajon Oswald a bizottság által leírt módon egyáltalában a fegyver birtokába juthatott-e?

11 · A függönyrúd története, avagy a hosszú és terjedelmes csomag

A fenti cím a Warren-jelentés egyik fejezetcíme; a színesebbek közül való. Azt tárgyalja, hogy a feltevés szerint hogyan vitte Oswald a gyilkos fegyvert november 22-e reggelén a tankönyvraktárba.

November 21-én késő délután Buell Wesley Frazier, a tankönyvraktár alkalmazottja, Dallasból Irvingbe fuvarozta Oswaldot. Ott élt ugyanis Marina Oswald és a két Oswald gyerek. A jelentés ezt írja:

> November 21-én délelőtt Oswald megkérdezte Fraziert, hazavinné-e kocsival délután. Frazier csodálkozva kérdezte: miért megy Oswald csütörtök este Irvingbe, és nem pénteken. Oswald így válaszolt: „Függönyrudakért megyek haza... fel akarom tenni egy lakásban."

Frazier és nővére, Mrs. Linnie Mae Randle, együtt laknak Irvingben. Csak ők ketten tanúskodtak úgy, hogy november 22-én látták Oswaldot csomaggal a kezében. A bizottság szerint:

> Mrs. Randle azt állította, hogy november 22-én reggel, míg öccse reggelizett, kinézett az ebédlőablakon, és meglátta Oswaldot, amint átmegy az utcán a kocsiút felé, ahol a garázs előtt állott Frazier kocsija. Oswald „nehéz barna csomagot" vitt.

Miután a Warren-jelentésnek ebben a szakaszában a csomag nagyságának és súlyának megjelölése nagyon is a tárgyhoz tartozott, a „nehéz barna csomag" meghatározást félrevezetőnek tartom. Úgy tűnt, hogy Mrs. Randle vallomásában nem a csomagra mondja, hogy nehéz, hanem a csomagolópapírra. Azt mondta: „Valamiféle vastag barna papírzsákban vitte a csomagot, úgy láttam, nehezebb, mint a fűszeresek papírzacskója." Vallomása további részében Mrs. Randle még hozzáfűzte: „Igen; valamilyen nehéz fajtájú csomagolópapír."

A bizottság jogásza mutatott Mrs. Randle-nek egy papírzsákot — a 364-es számú bizottsági mellékletet —, azután megkérdezte: „Annak a csomagnak a hossza, amelyet Oswald vitt, hasonló vagy megközelítően hasonló volt?" Mrs. Randle így válaszolt: „Hát, ilyen hosszú nem volt... Ilyen hosszú semmiképpen sem volt." Amikor a jogász megkérte Mrs. Randle-t: a 364-es számú bűnjel felhasználásával mutassa meg, hogyan vitte Oswald a csomagot, az asszony közölte, hogy ez nehéz lenne, mert ez a zsák „túl hosszú".

Kérdés: Ez túl hosszúnak látszik?
Mrs. Randle: Igen, uram.

A bizottság azt mondotta, hogy a papírzsák, amelyet a jelentések szerint a hatodik emeleti ablak közelében találtak, 96,5 cm hosszú. A Mannlicher-Carcano puska legnagyobb alkatrésze a puskaagy, amely 87,5 cm hosszú. A puskát természetesen szétszerelhették, hogy beleférjen a papírzsákba. A Warren-bizottság oly mohón vágyakozott arra, hogy bebizonyítsa: így vitte be Oswald a fegyvert az épületbe, hogy kétségtelenül ezért szereltette már szét a puskát, és helyeztette egy papírzsák-

ba, mielőtt megmutatták volna Mrs. Randle-nek és az öccsének. Csakhogy még a papírzsák sem volt az eredeti.

Az eredeti papírzsákot is megmutatták egyes tanúknak, de a bizottság beismerte, hogy az FBI a zsákot jóformán széttépte, legalábbis ami az azonosítás lehetőségét illeti. Vegyi ujjlenyomat-vizsgálatok megváltoztatták a papírzsák anyagát, noha más módszereket is lehetett volna alkalmazni, amelyek a bizonyítékot érintetlenül hagyták volna. Azt a zsákot, amelybe a Warren-bizottság a puskát beletétette, s amelyet azután megmutattak Mrs. Randle-nek és öccsének, már az FBI készítette.

Frazier azt vallotta, hogy amikor november 22-én Irvingben beszállt kocsijába, észrevette, amint Oswald, aki aznap reggel beszólt érte, egy csomagot tett az autóba. Frazier megkérdezte: „Mi az a csomag, Lee?" Oswald pedig ezt válaszolta: „Függönyrudak vannak benne." Frazier akkor így szólt: „Aha, hiszen mondtad is, hogy ma hozol magaddal egypárat."

Frazier a következőképpen írta le a csomagot: „Hát, ha őszinte akarok lenni, csak azt mondanám, olyan volt, mint amilyet a fűszeres használ. Olyasfajta csomag. Ismerik azokat a barna papírzsákokat, bármelyik, illetve a legtöbb üzletben lehet kapni, különböző fajtájút. De ez a csomag körülbelül 60 centi hosszú volt."

Frazier elmondta: amikor aznap reggel megérkeztek a tankönyvraktárhoz, Oswald fogta a csomagot, és a hóna alá vette. A csomag alját jobb tenyerébe fogta, a csomag vége pedig felért a hónaljáig. Oswald testméretei azt mutatják, hogy ilyen módon csakis egy 60 cm-nél rövidebb csomagot vihetett, hosszabbat semmiképpen. Frazier Oswald mellett állott, amikor az a csomagot felvette. Azután Oswald nyomában elhagyta a tankönyvraktár parkolóhelyét. Megfigyelte, hogy Oswald egész idő alatt a fent leírt módon vitte karjában a csomagot. A jogász megkérdezte Fraziert, nehéznek tűnt-e a csomag. Frazier azt válaszolta:

mivel Oswald azt mondta, hogy függönyrudak vannak benne, ő tovább nem gondolkodott erről. „Oswald sohasem hazudott nekem — mondta —, úgyhogy nem volt okom kételkedni a szavában."

A bizottság jogásza megmutatta az újonnan készített papírzsákot, amelybe a szétszerelt puskát tették, és megkérdezte: „Kérem, nézze meg ennek a hosszát: ugyanolyan hosszúnak tűnik?" Frazier válasza: „Nem, uram." A bizottság jogásza keresztkérdéseket tett fel Fraziernek arra vonatkozólag, hogy miképpen vitte Oswald a csomagot, és mekkora volt a csomag. Frazier azonban következetesen bizonyította, hogy a csomag Oswald karja alatt volt, egyik vége tenyerében nyugodott, és hogy a csomag 60 cm hosszú volt. Fraziernek előzőleg megmutatták a 142-es számú mellékletet, azt a zsákot, amelyről azt mondották, hogy a hatodik emeleti padlón találták.

Kérdés: Amikor megmutatták önnek ezt a zsákot, emlékszik, hogy azt mondta a zsákot felmutató nyomozóknak... szóval megmondotta-e nekik: véleménye szerint ez a zsák ugyanolyan, vagy nem ugyanolyan hosszú, mint az, amelyet az autója hátsó ülésén látott?
Frazier: Megmondtam nekik, hogy ami a hosszúságot illeti, feltétlenül túl hosszú.

Frazier azt is mondta, hogy amikor követte Oswaldot azon a reggelen a tankönyvraktár felé, „a csomagnak csak egy egész keskeny csíkját láthattam, és így, mint mondom, tudom, hogy az a zsák nem lehetett ilyen hosszú".

Megkérdezték Fraziert, milyen magas. Azt válaszolta, „körülbelül 184 centi". A bizottság jogásza ekkor megmutatta neki a 364-eş számú mellékletet. „Ez egy zsák. Ebbe beletettünk egy szétszerelt puskát. Erre azonban nem kell figyelnie. Álljon fel, kérem, vegye ezt a csomagot a hóna alá, azután fogja meg a csomag oldalát." Frazier felvette a

csomagot, alját markába fogta, karja teljesen ki volt nyújtva; lefelé mutatott a padló felé, lábával párhuzamosan. A bizottság jogásza a jegyzőkönyvbe mondta, hogy amikor Frazier kinyújtott karral markába fogta a csomag végét, annak teteje csaknem a füléig ért. Frazier pedig 6—8 cm-rel magasabb volt, mint Oswald. Oswald kezében tehát a puska minden valószínűség szerint még feljebb ért volna.

Frazieren kívül a Warren-bizottság csak egyetlen olyan személyre bukkant, aki november 22-én reggel látta Oswaldot belépni a tankönyvraktárba. A vallomását a bizottság a következőképpen foglalta össze:

> Az egyik alkalmazott, Jack Dougherty, úgy véli, látta Oswaldot munkába menni. Arra azonban nem emlékszik, hogy lett volna valami Oswald kezében, amikor belépett a kapun. Más alkalmazottat nem találtak, aki aznap reggel látta volna Oswaldot belépni az épületbe.

A bizottságnak ez az összefoglalója arra a gondolatra késztet, hogy Dougherty bizonytalanul emlékszik: látta-e Oswaldot belépni az épületbe, és arra is, vajon volt-e valami a kezében. A tanú vallomásának egyéb részei zavarosak ugyan, ezen a ponton azonban Dougherty tanúságtétele teljesen egyértelmű. Ez a következő párbeszédből is látható:

Kérdés: Valaki mással együtt ment be?
Dougherty: Nem.
Kérdés: Egyedül volt?
Dougherty: Igen, egyedül volt.
Kérdés: Emlékszik arra, hogy volt-e valami a kezében?
Dougherty: Hát, ha volt is, én nem láttam semmit.
Kérdés: Véleménye szerint eléggé megfigyelte őt ahhoz, hogy visszaemlékezzék, volt-e valami nála vagy sem?

Dougherty: Azt hiszem, igen. Igen, uram, úgy mondanám: nem láttam semmit a kezében.
Kérdés: Más szóval, ebben a kérdésben az ön emlékezete határozott?
Dougherty: Igen, uram.
Kérdés: Más szóval ön kifejezetten azt állítja, hogy semmi sem volt Oswald kezében?
Dougherty: Igen, uram, ezt mondanám.

Dougherty tehát végleges és határozott tanúvallomást tett; a bizottság változtatta határozatlanná és ködössé.

A bizottságnak sikerült ellentmondást létrehoznia Frazier és Dougherty között. Az egyik azt vallotta, hogy Oswald egy csomagot vitt az épületbe; a másik azt, hogy látta Oswaldot belépni, de nem volt nála csomag. Hogy ezt az ellentmondást létrehozhassa, a Warren-bizottság nem vette tekintetbe Frazier vallomásának egy jelentős részét: „Mögötte mentem, és ahogy láttam, nyilván a hóna alatt volt a csomag, de hátulról nézve nem lehetett megállapítani, hogy van-e nála csomag."

Dougherty azt mondotta: bizonyos abban, hogy látta Oswaldot belépni az épületbe, s hogy Oswaldnak semmi sem volt a kezében. Az ő vallomása meg a Frazieré közötti ellentmondás érthetővé válik, ha emlékezetünkbe idézzük, hogy Oswald Frazier szerint is úgy tartotta a csomagot, hogy azt nehéz volt észrevenni.

A bizottság arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy Oswald „hosszú és terjedelmes csomagot" vitt november 22-én reggel, s hogy „a zsákba rejtve vitte be a fegyvert a tankönyvraktár épületébe". A bizottság tehát úgy találta, hogy Mrs. Randle, Frazier és Dougherty valamennyien tévednek, noha ők voltak az egyedüli szemtanúk. Ráadásul pontatlanul foglalta össze Dougherty vallomását, és „arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy a zsák hosszával kapcsolatban Frazier és Mrs. Randle téved".

Lehetséges, hogy mind Frazier, mind Mrs. Randle tévedett. Mindamellett következetesen és egymástól függetlenül hónapokon át megerősítették egymás vallomását, miközben különböző kihallgatásokon vettek részt. 1963. december elsején az FBI ügynökei megkérték Fraziert: jelölje meg autója hátsó ülésén azt a pontot, ameddig a zsák elért, miközben másik vége a kocsi ajtajának támaszkodott. Az FBI ügynökei feljegyezték: „A kocsiajtó és az említett pont közötti távolság 86,5 cm volt." Az FBI ügynökei Mrs. Randle-t is felkérték: jelezze, hogy mekkora lehetett az a zsák, amelyet Oswald vitt. Mrs. Randle a neki átnyújtott papírzsákot addig hajtogatta, amíg elérte „annak a zsáknak a tényleges hosszát, amelyet 1963. november 22-én látott". Az FBI jelentése szerint, amikor az ügynökök ezt az összehajtogatott zsákot megmérték, „68,5 cm hosszúnak találták". Később, 1964. március 11-én, Mrs. Randle-t felkérték, vegyen részt még egy másik kísérletben, akkor azonban az összehajtogatott papírzsák 72 cm hosszú volt.

Kérdés: Így körülbelül jó? Most 72 cm.
Mrs. Randle: Legutóbb 68,5 cm-t mértem.
Kérdés: Korábban már?
Mrs. Randle: Igen, uram.

Frazier azt vallotta, hogy látta a csomagot autója hátsó ülésén, s azt is, amikor Oswald felemelte, és hóna alá vette. A Warren-bizottság mégis kétségbe vonta Fraziernek a csomag hosszára vonatkozó becslését, méghozzá oly módon, hogy utólag azt a látszatot keltette: Frazier nem figyelhette meg elég pontosan a zsákot. A bizottság mindössze annyit állított, hogy „Frazier a zsákot hátulról látta". A Frazier-vallomással kapcsolatos végső nyilatkozatában a bizottság azt állította: „Frazier könnyen tévedhetett, amikor azt állította, hogy Oswald a zsák alját nyújtott karral tenyerében tartotta, a csomag felső vége pedig hónaljának támaszko-

dott." A bizottság ezt annak ellenére állította, hogy Frazier, ennek az értesülésnek egyetlen forrása, vallomásában ezen a ponton teljesen határozottnak mutatkozott.

A Warren-bizottság így elvetette egyedüli tanúinak vallomását azon az alapon, hogy valószínűleg nem láthatták, amiről azt mondották, hogy látták. A bizottság ezúttal is — mint más alkalommal — hűségesen kitartott az általa kidolgozott elméletek mellett, dacolva a szemtanúk vallomásával.

12 · A paraffinpróba és a rejtett tenyérlenyomat

Kérdés: Úgy értesültünk, főnök, már megkapta azoknak a paraffinpróbáknak az eredményét, amelyekkel meg akarják határozni: vajon Oswald elsütött-e egy puskát. Meg tudná mondani, mi az eredménye ezeknek a vizsgálatoknak?
Curry rendőrfőnök: Úgy értesültem, hogy pozitív.
Kérdés: Mit mutatnak a vizsgálatok? Mit jelent ez az egész?
Curry: Mindössze annyit jelent, hogy Oswald csakugyan elsütött egy puskát.
(A WFAA televíziótársaság interjúja 1963. november 23-án a dallasi rendőrkapitányság és a bíróság épületében)

A dallasi FBI vezetője, Gordon Shanklin, ma azt mondotta: röviddel azután, hogy Oswaldot pénteken, az elnökgyilkosságot követően egy órával letartóztatták, paraffinvizsgálatot hajtottak rajta végre. Az ilyen vizsgálat célja az, hogy megállapítsák: valaki a közelmúltban elsütött-e fegyvert. A vizsgálat megállapította, hogy Oswald arcán és kezén fegyverből, valószínűleg puskából származó lőpornyomok voltak.
(The New York Times, 1963. november 25)

A gyilkosság utáni hetekben a tényeket Oswald-ellenes éllel csoportosító cikkek feltűnő helyen hozták a paraffin-

próba eredményét mint Oswald bűnösségének bizonyítékát.

Ha elsütnek egy fegyvert, akkor a csőből rendszerint égő puskapor és gázok szabadulnak ki, s a bőrre nitrátokat tartalmazó részecskék tapadnak. A vizsgált személy kezére és arcára meleg paraffinviaszt borítanak, az el nem égett puskaporrészecskék ekkor leválnak, és ehhez a maszkhoz tapadnak, amelyet később kénsavban oldott diphenylaminnal kezelnek. A maszkhoz tapadt nitrátok mélykék színt vesznek fel: ez a pozitív eredmény. De kékké válik minden olyan szennyeződő anyag is, amely nitrátokat vagy nitriteket tartalmazott. A paraffinpróba leglelkesebb támogatói is elismerik, hogy cigarettahamu, bizonyos élelmiszerek és sok más anyag is pozitívvá tehetik a próbát. A legtöbb szakértő — közöttük a Warren-bizottság által idézett szakértők is — megegyezik abban: a nitrátokat vagy nitriteket tartalmazó egyéb anyagok között vannak különböző típusú fogkrémek, festékek és más, mindennapos használati cikkek.

Az Oswaldon végrehajtott paraffinpróbáról készült jelentés fotokópiáját több mással együtt 1964 januárjában kaptam meg Hugh Aynesworthtól, a *Dallas Morning News* munkatársától. Három maszkot vetettek próba alá: az Oswald jobb arcáról, bal kezéről és jobb kezéről készített paraffinlenyomatokat. A vizsgálat célja az volt, hogy „megállapítsa, vajon az 1-, 2- és 3-as számú lenyomaton felfedezhető-e nitrátok jelenléte." A vizsgálatot a dallasi rendőrkapitányság kérte. A próba feltárta, hogy „az 1-es számú lenyomaton nem találtak nitrátnyomot" — ez volt az Oswald jobb arcáról készült lenyomat. Közölték viszont, hogy „nitrátokat találtak a 2-es és a 3-as levonaton", tehát az Oswald jobb és bal kezéről készült lenyomatokon.

Mivel ezt az egyetlen paraffinpróbát végezték el, Shanklin FBI-ügynök tévedett, ha azt mondta (márpedig a *New York Times* szerint azt mondta), hogy Oswald arcán lőpornyomokat találtak. Amikor 1964. március 4-én megjelentem a

Warren-bizottság előtt, közöltem a bizottsággal a paraffinpróbáról készült jelentés tartalmát. Noha a bizottság magát a jelentést nem hozta nyilvánosságra, annyit mindenesetre megerősített, hogy „Oswald kezének paraffinlenyomata pozitív reakciót mutatott. A jobb arcáról készült lenyomat azonban nem mutatott semmiféle reakciót".

Pozitív reakció mindkét kézen és negatív reakció az arcon — egyértelmű az ártatlansággal. Megfelel Oswald állításának is, hogy november 22-én nem sütött el fegyvert. Curry rendőrfőnök talán tudta is, hogy a próba csak nagyon gyengén támogatja az általa hangoztatott végkövetkeztetést. Az újságírókkal tárgyalt ugyanis a próba jelentéséről, de magát a jelentést nem volt hajlandó megmutatni.

November 22-én, a gyilkosság előtt, a tankönyvraktár néhány alkalmazottja az épület hatodik emeletén frissen festett furnérlemezeket helyezett el. Eközben kétségkívül nitrátrészecskék kerültek a kezükre. Ha rajtuk is paraffinvizsgálatot hajtottak volna végre, a legtöbb esetben mindkét kéz lenyomata pozitív reakciót eredményezett volna, míg az arclenyomatok negatívak. A nitrátok jelenlétét rendszerint azért vizsgálják meg mindkét kézen, mert a feltételezés szerint a ravaszt meghúzó kézen talált pozitív reakció csak akkor minősül kísérleti értékűnek, ha a másik kézen negatív reakció mutatkozik.

Bűnösséget bizonyító paraffinpróba tehát a következő: pozitív reakció az egyik kézen, negatív reakció a másik kézen és — puska elsütése esetén — pozitív reakció az arcon. Az Oswaldon végrehajtott vizsgálat viszont mindkét kézen pozitív, az arcon pedig negatív reakciót eredményezett; ami azt jelenti, hogy a nitrátok jelenlétét nem fegyverhasználat, hanem más tevékenység okozta. A mindkét kézen mutatkozó pozitív reakció azt látszott bizonyítani, hogy Oswald aznap vagy a megelőző két-három napban nitrátokat tartalmazó anyagot kezelt. Mindezen felül pedig Oswald arcán nem találtak olyan nitrátokat, amelyek

egy régi és silány konstrukciójú puska elsütése során keletkeznének.

A paraffin- vagy bőr-nitrátpróba arra természetesen nem elegendő, hogy bebizonyítsa Oswald ártatlanságát. Az amerikai bírósági gyakorlatban azonban ez nem is feladata a vádlottnak. Mindenesetre megerősíti az ártatlanság feltételezhetőségét, és segít egy világos tény leszögezésében: Shanklin, a dallasi FBI-iroda vezetője, és Curry rendőrfőnök (amennyiben helyesen idézték szavaikat) a paraffinpróbáról készült jelentés elolvasása után pontatlan nyilatkozatot adtak a sajtónak.

Mihelyt a Warren-bizottság szembekerült azzal az egyetlen reális magyarázattal, hogy a paraffinvizsgálat eredménye egyértelmű Oswald ártatlanságával, úgy döntött, hogy ez a vizsgálat — amelyet korábban az Oswald elleni vád egyik talpkövének tartottak — „teljesen megbízhatatlan".

A paraffinvizsgálat megbízhatatlanságát az FBI által végzett kísérletek már demonstrálták. Egy kísérlet során, amelyet az elnökgyilkosság előtt hajtottak végre, tizenhét olyan emberen végeztek paraffinpróbát, akik öt lövést adtak le egy 0,38 kaliberű revolverrel. Nyolc személy esetében a vizsgálat mindkét kézen negatív volt. Három személynél negatív volt a tüzelő kézen, és pozitív a másikon. Két személynél pozitív a tüzelő kézen, és negatív a másikon. Négy embernél a vizsgálat mindkét kézen pozitív reakciót mutatott.

A bizottság még egy paraffinvizsgálat-sorozatról tesz említést, amelyet, ugyancsak az elnökgyilkosság előtt, huszonkilenc személyen hajtottak végre. De miért szentelt a Warren-bizottság annyi helyet olyan kísérleteknek, amelyeket november 22-e előtt folytattak le, egy pisztoly elsütése után? A napirenden levő kérdés az volt, hogy egy meghatározott fegyver — egy puska — milyen nitrátokat produkál. Ez a

fegyver a bizottság birtokában volt, és különböző kísérleteket lehetett volna vele végezni. A Warren-jelentés mégis mindössze öt sort szentelt egyetlen próbának, amelyet a szóban forgó fegyver segítségével az FBI egyik ügynöke hajtott végre.

A bizottság egész vizsgálati tevékenysége során erőteljesen támaszkodott Shanklinra és Curryra. Sok fontos bizonyíték ment át a kezükön, vagy bukkant fel alárendeltjeik tevékenysége során. Ebben a kérdésben azonban, úgy látszik, mindketten pontatlanul nyilatkoztak. A Warren-bizottság célzott arra, hogy megvizsgálta ezt az ügyet.

A bizottság nem talált bizonyítékot arra, hogy Shanklin különleges ügynök valaha tett volna ilyen nyilvános nyilatkozatot.

Ennek az állításának igazolására azonban a Warren-bizottság a 2584-es számú mellékletet idézi, ez pedig olyan dokumentum, amelynek semmi köze Shanklinhoz vagy a paraffinpróbához. A jelentés a 3087-es számú bizottsági mellékletre is hivatkozik: ez egy levél, amelyet J. Edgar Hoover futárral küldött Rankinhez. A levél azonban kétségkívül többet tár fel, mint ami a levélíró szándéka volt. Az említett levél utal azoknak a megjegyzéseknek 27 oldalnyi átiratára, amelyeket én tettem a New York-i rádió Barry Gray-féle műsorában, valamint a New York-i városházán tartott vitában elhangzott felszólalásom jegyzőkönyvének 26. oldalára. Mindkét alkalommal jegyzet nélkül beszéltem. A két hosszadalmas jegyzőkönyvet nyilvánvalóan a hallgatóság sorai között helyet foglaló FBI-ügynökök készítették. Hoover megjegyzi Shanklin védelmében, hogy én felhívtam hallgatóságom figyelmét, emlékezzenek rá: „Curry rendőrfőnök azt mondta a sajtónak... hogy a paraffinpróba... pozitív volt." Majd így folytatja: „Ebből kétségkívül láthatják, hogy Mr. Lane a paraffinpróbá-

val kapcsolatos nyilatkozatot Currynak, a dallasi rendőrfőnöknek tulajdonítja."

A Warren-bizottság nyilván beérte ezzel a szokatlan magyarázattal, amely Shanklinról és Curryról — egyedül Curryra hárította a felelősséget. Noha a *New York Times* Shanklint — és nem Curryt — idézte, mint aki azt állította, hogy a próba lőpornyomokat mutatott ki Oswald arcán. A Warren-bizottság nem idézte meg Shanklint, sem pedig a *New York Times* munkatársát. Shanklin védelmére elfogadott egy másodkézből származó tagadást. Curry ugyan tett tanúvallomást, de megkímélték attól a megpróbáltatástól, hogy nyilatkozatával kapcsolatban akár egyetlen kérdést is feltegyenek neki. A Warren-bizottság tehát érintetlenül megőrizte a szövetségi és helyi rendőrségbe vetett hitét.

Az Oswald arcáról készített lenyomaton még atomreaktorral is végeztek kísérleteket. A General Dinamics Corporation atomügyi osztályának egyik vezetője, az aktivációs analízisprogram irányításával megbízott dr. Vincent P. Guinn, analizálta a paraffinlenyomatot, és az eredményeket a Warren-bizottság elé tárták. Dr. Guinn elmondotta, hogy ő és kollégái a következőképpen gondolkodtak: „Ha elsütnek egy puskát, és a puskapor egy része visszaverődik a kézre és az arcra, akkor a gyújtótöltet egy részének is vissza kell verődnie." Elhatározták, hogy „ilyen nyomok után kutatnak, oly módon, hogy a kéz és az arc viaszlenyomatát atomreaktorba helyezik". Guinn azt mondotta: tájékoztatta az FBI-t, hogy érdemes lenne „aktivációs analízist" alkalmazni, mert a dallasi rendőrség csak a vegyi paraffinpróbát végezte el.

„Vásároltunk egy hasonló puskát ugyanabban a boltban, ahol Oswald vette a magáét, és két párhuzamos vizsgálatot végeztünk" — mondotta Guinn. Egy kísérleti személy nyolc alkalommal sütötte el a puskát. A tudós közölte, hogy ezután paraffinlenyomatokat készítettek, s ami-

kor ezeket radioaktív úton megvizsgálták, a lelet „mind a nyolc esetben pozitív volt, s minden esetben gyújtótöltet-maradványokat is kimutatott mindkét kézen, valamint az arc mindkét oldalán. Azután az Oswald arcáról készített lenyomatot helyeztük az atomreaktorba". Guinn ezek után így folytatta: „Nem mondhatom meg, hogy Oswalddal kapcsolatban mit találtunk, mert ez a Warren-bizottság jelentésének közzétételéig titok."

A titok azonban valójában túlélte a Warren-jelentés közzétételét. A bizottság ebben az esetben nyilvánvalóan nem értett egyet tulajdon szakértőjével, és mindössze ennyit mondott: „Nem lehet jelentőséget tulajdonítani" az Oswaldról készített paraffinlenyomatok radioaktív vizsgálatának. A bizottság nagy helyet szentelt olyan tesztek eredményének, amelyeket az elnökgyilkosság előtt egy pisztollyal végeztek. De nem volt hajlandó tájékoztatni olvasóit olyan tesztek eredményéről, amelyeket az elnökgyilkosság után folytattak le, méghozzá az úgynevezett gyilkos fegyverrel azonos olasz karabéllyal. Dr. Guinn a bizottság megbízásából szorosan együttműködött az FBI-jal; rábízták az értékes paraffinlenyomatokat; vizsgálatának eredményeiről is a bizottságot tájékoztatta. A Warren-jelentésben azonban a neve sem fordul elő.

1964. április 2-án Sebastian Francis Latona, az FBI azonosítási osztályán a rejtett ujjlenyomatok alosztályának főfelügyelője, tett vallomást a Warren-bizottság előtt. Latona a Columbia Egyetem jogi karán végzett, több jogi tudományos fokozat birtokosa, a gyógyszervegyészet doktora és 32 éve az FBI munkatársa, ahol milliószámra végzett ujjlenyomat-vizsgálatokat.

1963. november 23-án Latona rejtett ujjlenyomatok után kutatva, megvizsgálta a feltételezett gyilkos fegyvert. A ravasz védőlemeze körül felfedezett bizonyos halvány nyo-

matokat, amelyek azonban nem voltak elég határozottak azonosítási célra. „Ennek alapján — mondta Latona — egyszerűen az volt a véleményem, hogy az ott levő rejtett ujjlenyomatok értéktelenek." Ezután még tovább és még alaposabban vizsgálta a fegyvert, különböző technikai fogásokat alkalmazva. Így például lefényképezte a fegyvert „teljes fénynél, oldalvilágításnál, és egyáltalán mindenfajta elképzelhető világításnál". Latona azt mondotta: „az egész fegyver teljes átmunkálásához" szürke ujjlenyomatport használt, s hogy „a puskán semmi sem mutatott más ujjlenyomatok jelenlétére".

Kérdés: Tehát november 23-án nem talált azonosítható lenyomatot a 139-es számú bűnjelen? (A Mannlicher-Carcano puskán.)
Latona: Nem találtam.

Latona azt mondotta, hogy természetesen azonosította Oswald ujjlenyomatát „a személyes használati tárgyain, levéltárcáján, képeken, okmányokon és más hasonló tárgyakon, amelyek szükségszerűen magukon viselik Oswald ujjlenyomatát, minthogy az ő tulajdonában voltak". Hale Boggs képviselő megkérdezte Latonát: a puskán miért nem lehetett azonosításra alkalmas lenyomatokat találni.

Latona: Először is maga a fegyver, mint ön is láthatja, rendkívül olcsó fajta. Olyan, amely...
Boggs: Milyen?
Latona: Ócska, régi fegyver. Már maga a faanyag is olyan állapotban van, hogy alig képes felvenni jó lenyomatot. A fémrész sem a legjobb, és nem hajlamos rejtett lenyomatok felvételére.

Latona azt is elmagyarázta, hogy „ez a bizonyos fegyver

véleményem szerint mindenekelőtt nagyon durván kidolgozott fémből készült".

Amikor megkérdezték, észlelt-e tenyérlenyomatot a fegyveren, Latona azt válaszolta: amikor az FBI laboratóriumában végrehajtotta a fegyvervizsgálatot, nem bukkant ilyen lenyomatra. Mindamellett a bizottság arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy Oswald tenyérlenyomatát megtalálták a fegyveren, hogy „a lenyomat újabb bizonyítéka annak, hogy a puska Oswald tulajdonában volt".

A bizottság e végkövetkeztetés levonásában J. C. Day hadnagy vallomására támaszkodott. Day, aki az iskolai végzettségére vonatkozó kérdésre azt válaszolta: „kijártam a középiskolát", és azután „itt Dallasban körülbelül kilenc évig dolgoztam egy gépgyárban, mielőtt városi szolgálatba álltam", azt vallotta, hogy a dallasi rendőrkapitányság „helyszínelő részlegének" vezetője. Azt is közölte, hogy elvégzett egy, a rejtett ujjlenyomatok felderítésével foglalkozó FBI-tanfolyamot, s így bizonyos értelemben Latona tanítványa volt. Kevés tanítvány akad, aki ennyire túlszárnyalja mesterét, Day ugyanis képes volt arra, hogy „ujjlenyomatokat" fedezzen fel, amikor a tankönyvraktárban megvizsgálta a fegyvert — tehát sokkal kedvezőtlenebb körülmények között, mint amilyenek Latona rendelkezésére állottak az FBI laboratóriumában. A laboratóriumban Latona ujjlenyomatport használt, és még akkor is különleges reflektor-megvilágításra volt szüksége, „hogy azokat (az ujjlenyomatrészleteket) egyáltalán megláthassa". Day vallomásában mégis arról beszélt, hogy „két lenyomatot láttam a könyvraktárban a puska oldalán".

A Warren-bizottság megmagyarázta, hogy Latona miért nem találta meg a tenyérlenyomatot:

> November 22-én, mielőtt átadta volna a puskát az FBI laboratóriumának, Day rendőr hadnagy „leemelt" egy tenyérlenyomatot a puska csövének alsó részéről, „a cső

végének közelében, körülbelül három hüvelyknyire a tusa alatt, amikor azt meglazítottam".

A puskát csak akkor küldték el az FBI-hoz lenyomatvizsgálatra, amikor Day már „leemelte" az egyetlen azonosítható nyomatot, s azt magánál tartotta Dallasban. Már ez is elég hihetetlen. De a bizottság még hozzátette:

A leemelés ebben az esetben olyan tökéletes volt, hogy amikor Latona megvizsgálta a puskát, azon már nyoma sem volt a lenyomatnak.

Az a magyarázat, amelyet a Warren-bizottság e furcsa esetről nyújtott, csak olyanok előtt védhető meg, akik nem olvasták Day és Latona vallomását. Noha a bizottság mindkettőjüket a fenti információ forrásaként jelöli meg, úgy tűnik, hogy egyikük sem ért teljesen egyet a bizottsággal — vagy éppen a másikkal. Day azt mondta, hogy miután „leemelte", „még mindig láthattam ezt a tenyérlenyomatot a puskacső alsó részén". De Latona, aki Day után néhány órával megvizsgálta a fegyvert, úgy tanúskodott, hogy a puskacsövön nem volt nyoma tenyérlenyomatnak. Mi több: Latona semmi jelét nem látta annak, hogy bármiféle nyomatot „leemeltek" volna; vagy hogy „akárcsak kísérlet is történt volna bárki részéről a puska megvizsgálására".

Day azt mondta az FBI ügynökeinek, hogy „amikor a puskán található nyomatokkal dolgozott, nem volt segítőtársa; ő maga végezte a vizsgálatot s a tenyérlenyomat leemelését". Day 1964. április 22-én megjelent a Warren-bizottság előtt, de szakértő kérdések híján vallomása több problémát vetett fel, mint amennyit megválaszolt. Ezért 1964 szeptemberében Rankin kérte, hogy Hoover szerezzen további információkat Daytől. Az FBI azonban kijelentette: Day a Warren-bizottság jelentésének közzététele előtt

19 nappal elutasította, hogy „a tenyérlenyomat leemelésével kapcsolatban aláírással megerősített írásbeli nyilatkozatot" tegyen.

Day vonakodása miatt az anyag nem teljes. Néhány kérdés azok közül, amelyekre a bizottság nem adott kielégítő választ:

1. Ha Day „még mindig láthatta" a tenyérlenyomatot a puskán közvetlenül azelőtt, hogy azt elküldték volna az FBI-nak, miért nem találta meg Latona ezt a lenyomatot, amikor a puska néhány óra múlva megérkezett?
2. November 22-én körülbelül délután 1 óra 25 perctől este 11 óra 45 percig Day kezében volt a fegyver. Day három fényképet készített a ravasz védőlemezének közelében levő értéktelen ujjlenyomat-maradványokról. Miért nem fényképezte le az azonosítható tenyérlenyomatot is, amelyet állítólag látott?
3. Miért fényképezte le Day magát a puskát, amely még sok évig lényegében azonos állapotban marad — és miért nem fényképezte le a sokkal tünékenyebb tenyérlenyomatot?
4. Miért tért el Day a szokásos módszertől, amikor „leemelése" előtt nem fényképezte le a tenyérlenyomatot? Maga Day is elismerte: először fényképet kellett volna készíteni, mert a nyomat a leemelés során eltűnhet, „és nem marad utána semmi". Ráadásul Day valójában meg is mondta az FBI-ügynököknek: szokásos gyakorlata az, hogy az ujjlenyomatokat még leemelésük előtt lefényképezi.
5. Day elmondta a Warren-bizottságnak és az FBI-nak, hogy nem tudta határozottan azonosítani a nyomatokat (sem a tenyérlenyomatot, sem az ujjlenyomat-maradványokat) mint Oswald kezétől származókat. Azt is elmondotta az FBI-nak, hogy a lenyomatokról

Fritzcel és Curryval beszélt, és senki mással. Akkor hogyan állíthatták a dallasi hatóságok a gyilkosságot követő napon, hogy Oswald tenyérlenyomatát vagy ujjlenyomatait felfedezték a puskán?

6. Day elküldte a puskát az FBI-nak a hasznavehetetlen fényképekkel együtt, és celofánnal letakarta a ravasz közelében levő halvány lenyomatokat. Miért mulasztotta el a fegyvert átvevő FBI-ügynököt informálni arról, hogy „leemelte" az értékes tenyérlenyomatot? Miért csak négy nappal a gyilkosság után említette a tenyérlenyomatot?

A legelképesztőbb felfedezés mind közül a dallasi hatóságok magatartásával kapcsolatos. A gyilkosságot követő héten a szövetségi rendőrség számtalan nyilatkozatot tett, amelyekkel a közvélemény tudatában meg akarták szilárdítani azt a véleményt, hogy Oswald a gyilkos. Day hadnagy állítólag beszélt a tenyérlenyomatról Fritz századosnak és Curry rendőrfőnöknek. Mindamellett, Latona szerint, ők csak egy héttel a gyilkosság után informálták az FBI-t. Hihetetlen, hogy az Oswald elleni vád talán legerősebb bizonyítékát — Oswald tenyerének lenyomatát a gyilkos fegyveren — nem közölték volna az FBI-jal. És mégis...

Kérdés: Így hát ön, Mr. Latona, személyesen semmit sem tudott a puskán levő azonosítható lenyomatról, csak amikor megkapta, ténylegesen kézhez kapta a leemelt nyomatot, a 637-es számú bűnjelet?
Latona: November 29-én.
Kérdés: Egy héttel a gyilkosság után. Eszerint a közbeeső időszakban az FBI nem tudott erről?
Latona: Tudomásom szerint nem.

Az FBI ellenőre is azt vallotta, hogy ebben az időszakban ügynöksége...

... semmiféle személyes tudomással nem rendelkezett arról, hogy a fegyveren kimutattak bármiféle tenyérlenyomatot. Az egyedüli nyomatok, amelyekről tudtunk, azok a nyomatmaradványok, amelyek, mint korábban rámutattam, a ravasz védőlemezén celofánnal meg voltak jelölve. Ezen a puskán semmi jel nem mutatott bármilyen másfajta lenyomat létezésére.

November 23-án délután, egy nappal, miután Day hadnagy a jelentések szerint felfedezte és „leemelte" Oswald tenyérlenyomatát, Curry rendőrfőnököt megkérdezték egy televíziós beszélgetésben: vajon „a puskán talált elmosódott ujjlenyomatok" bizonyíthatják-e, hogy Oswald a gyilkos. A rendőrfőnök így válaszolt:

Nem tudom, elég lesz-e az elítéléséhez vagy sem, de ha ki tudjuk mutatni kézlenyomatát a puskán, hát az nyilvánvalóan kapcsolatba hozza őt a fegyverrel, és ha azután ki tudjuk mutatni, hogy ez az a puska, amellyel az elnököt megölték, hát akkor...

Míg a rendőrség — úgymond — „ki tudta mutatni kézlenyomatát a puskán", ez egymagában nem bizonyította Oswald bűnösségét. Szegényes az a bizonyíték, amely a fegyvert Oswaldhoz kapcsolja, de még satnyább az, amely a fegyvert a gyilkossághoz kapcsolhatja. Valójában bőséges bizonyítékanyag áll rendelkezésre arról, hogy az a bizonyos puska nem lehetett a gyilkosság elkövetésében használt egyetlen fegyver. A fegyveren található tenyérlenyomat-bizonyítéknak ezért igen csekély a vizsgálati értéke. Különösen azért, mert ugyanazok a helyi és szövetségi rendőrtisztviselők, akik pontatlan nyilatkozatokat tettek a paraffinpróba eredményeiről, egyedül voltak Oswalddal és a fegyverrel.

13 · Negyvenhárom perc

A Warren-bizottság azt állította, hogy rekonstruálta Oswald tevékenységét attól az időponttól kezdve, hogy állítólag elhagyta a tankönyvraktárt (12 óra 33 perc), addig az időpontig, amikor J. D. Tippit rendőrt mintegy három mérföldde l arrébb lelőtték. Ez a bizottság szerint 1 óra 15 vagy 1 óra 16 perckor történt. Az Oswald tevékenységéről készített bizottsági „menetrend" azonban néhány esetben képtelen tanúvallomásokon alapult.

A bizottság a következő akciókat tulajdonította Oswaldnak: kényelmes távozás a tankönyvraktárból; hétsaroknyi séta az Elm utcán; autóbuszutazás visszafelé, arra a környékre, amelyet éppen az előbb hagyott el; újabb több utcasaroknyi séta; utazás taxival; ismét egy séta szállására, ahol 3 vagy 4 percet töltött; várakozás egy autóbuszmegállónál meghatározatlan ideig; csaknem egymérföldnyi séta a Patton sugárút és a 10. utca kereszteződéséig. És végül: találkozás Tippit rendőrrel és Tippit meggyilkolása. Azt mondják, hogy mindehhez Oswaldnak megközelítően 43 percre volt szüksége. A bizottság csak úgy állíthatta, hogy sikerült Oswald minden mozdulatát rekonstruálnia, hogy gondosan kiválasztotta a legkevésbé illetékes és legfantasztikusabb tanúságtételeket, ugyanakkor elvetve nagyon is tényszerű tanúvallomásokat, közöttük egy seriffhelyettesét.

A bizottság fenntartotta azt az állítást, hogy Oswald körülbelül 12 óra 33 perckor a főbejáraton át elhagyta a tan-

könyvraktárt, és hogy „valószínűleg keleti irányba hét saroknyira sétált az Elm utcán". Erre azonban nincs bizonyíték: egyetlen tanú sem látta Oswaldot, amint a gyilkosság után elhagyja az épületet. Mégis, ha a bizottság feltételezése helyes, Oswald a gyilkosság után három perccel a zsúfolt bejáraton haladt keresztül, amikor sok munkatársa is ott tartózkodott.

A bizottság egyszerűen kijelentette, hogy az Elm utca és a Murphy utca sarkán Oswald felszállt egy nyugati irányba haladó autóbuszra, amelyet Cecil J. McWatters vezetett, átszállót kért, azután mintegy két utcasarokkal arrébb leszállt az autóbuszról. Nagyon kevés bizonyíték van ennek a következtetésnek az alátámasztására. November 22-én este McWatterst elvitték a rendőrkapitányságra, egy négy ember részvételével tartott azonosítási szemlére. Aláírt egy tanúvallomást, amely azt állította, hogy a szemlén bemutatott 2-es számú ember olyan volt, mint autóbuszának egyik aznapi utasa. Hozzátette, hogy az az ember az autóbuszon elvigyorodott, amikor meghallotta, hogy az elnököt lelőtték. A „2-es számú ember" Oswald volt — mondotta a Warren-bizottság.

Másnap azonban McWatters újra az autóbuszt vezette, amikor felszállt egy fiatalember, akit nyomban felismert: ez volt, aki előző nap a gyilkosság hírére elvigyorodott. McWatters elmagyarázta a Warren-bizottságnak: tévedett, amikor Oswaldot a rendőrségi szemlén kiválasztotta. Oswald — a 2-es számú ember — hasonlít Milton Jonesra. Jones és nem Oswald volt az, aki november 22-én és november 23-án is felszállt az autóbuszra. Jones — és nem Oswald — vigyorgott, amikor értesült a tragédiáról. Jones — és nem Oswald — volt az, akit McWatters azonosítani próbált. A bizottság jogi tanácsadója megkérdezte McWatterst: vajon mindamellett azonosítani tudná-e Oswaldot mint azt a férfit, aki átszállót kért, majd leszállt az autóbuszról. McWatters válasza:

Nem tudnám megtenni... Nem tudtam (a szemlén), és nem tenném most... Nem, uram; nem tudnám. Nem tudnám felismerni.

Amikor az Oswald elleni vádnak ez a része összeomlott, olyan újságok, amelyek korábban a „vigyorgó gyilkos"-t emlegették, elmulasztották közölni McWatters helyesbítő nyilatkozatát. Ennél lényegesebb azonban, hogy miközben a tizenhat esztendős Milton Jonest próbálta azonosítani, McWatters a szemlén egy huszonnégy esztendős férfit emelt ki, ezzel kételyeket keltvén megfigyelőképességének pontossága iránt.

McWatters azt mondotta: nem állította a dallasi rendőrségnek, hogy a szemlén szereplő 2-es számú ember ugyanaz a férfi, aki felszállt az autóbuszra. A fiatal Jonesra gondolt, amikor azt mondotta, hogy a 2-es számú ember hasonlít egyik utasára.

...Elmondtam nekik (a dallasi rendőrségnek), hogy volt egy ember a szemlén, akinek a magassága, termete és megjelenése körülbelül olyan volt, mint azé a férfié, aki felszállt az autóbuszra. De határozottan nem tudtam felismerni.

A dallasi rendőrség kimutatást készített azoknak a szemléknek eredményéről, amelyeken Oswald is megjelent. Ezt a 2003-as bizottsági melléklet részeként hozták nyilvánosságra, s a következőt állapítja meg: „Cecil J. McWatters: határozott azonosítás". Csakhogy McWatters megmondta a Warren-bizottságnak, hogy a szemlén nem tudott határozottan azonosítani. Mindazonáltal — a Warren-jelentés szavaival — „a bizottság meggyőződött arról, hogy a szemléket kifogástalan módon folytatták le".

McWatters nem tudta igazolni a bizottság feltételezéseit. Bizottsági kihallgatása felvetette a következő józan ellen-

vetést is: ha Oswald volt a gyilkos, akkor az, hogy az Elm utca és a Murphy utca sarkán felszáll McWatters Lakewood—Marsalis viszonylatú autóbuszára, megfosztja minden előnytől, amelyet úgy szerezhetett volna, ha az Elm utcán keleti irányba menekül: McWatters autóbusza ugyanis nyugati irányba haladt, egyenesen vissza a gyilkosság színhelyére. Közhely, hogy a gyilkos visszatér a tett színhelyére — de általában jóval később. Ráadásul McWatters közölte, hogy egy másik, a Beckley sugárútra tartó autóbusz követte az ő járművét, amint nyugati irányba hajtott az Elm utcán. A beckleyi autóbusz megállója éppen Oswald szállásával átellenben van, a McWatters-féle autóbusz azonban csak hét sarokkal arrébb áll meg.

A bizottság azt mondta, hogy Oswald 12 óra 40 perckor szállt fel a McWatters-féle autóbuszra. A Warren-jelentés hozzátette: mintegy négy perccel később átszállót kért és leszállt. A dallasi rendőrség bemutatott egy átszállójegyet, amelyről azt állította, hogy Oswaldnál volt letartóztatásakor. Csakhogy McWatters eskü alatt vallotta: a szóban forgó út során mindössze két átszállójegyet adott ki, az egyiket egy asszonynak. A McWatters vallomásából fakadó logikus következmény az, hogy a másik átszállójegyet Jonesnak adta. McWatterst a rendőrség, mint mondották, az Oswaldnál talált átszállójegy alapján találta meg. Felszólították: a szemlén azonosítsa azt az utast, akinek kiadta az átszállójegyet. Amikor találomra kiválasztotta Oswaldot, majd ezt követően megmagyarázta, hogy voltaképpen Jonesra gondolt, a logika inkább Jonesnak tulajdonította volna az átszállójegyet, mintsem Oswaldnak. Ily módon McWatters nemcsak új problémákat okozott a Warren-bizottságnak, hanem a dallasi rendőrséget is túlbuzgónak ábrázolta.

Nincs bizonyíték arra, hogy Jonest bármilyen szövetségi vagy helyi hatóság nyomozója bármikor is megkérdezte volna: kapott-e átszállójegyet. Nem idézték meg tanúnak

sem a bizottság egésze, sem annak egyik ügyvédje elé. 1964. március 30-án valaki kihallgatta — akit sem az FBI, sem a Warren-bizottság nem nevezett meg. Az illető négyoldalas összefoglalót írt a kihallgatásról az FBI nyomtatványán. A kihallgatást lefolytató személy nyilvánvalóan elmulasztotta megkérdezni Jonest: vajon kapott-e átszállójegyet. Jelentésében ugyanis nem található erre vonatkozó utalás.

Jones csak egy férfiutasról adott leírást, akire a McWatters-féle autóbuszról emlékezett. Ez a férfi — mondotta — 30—35 esztendős volt, és „világoskék zakót viselt". McWatters azt mondotta, hogy ugyanez a férfi „valamilyen ócska zakót viselt". A bizottság azonban azt állította, hogy Oswald sötétbarna inget viselt rövid autóbuszutazása alatt, és zakó nem volt rajta. A bizottság elutasította Jones megidézését; beismerte, hogy „McWatters visszaemlékezése önmagában nagyon bizonytalan; nem alkalmas arra, hogy Oswaldnak az autóbuszon való jelenlétét bizonyítsa". Mindezek után a Warren-bizottság arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy az a férfi, akiről mind Jones, mind McWatters azt mondotta, hogy zakóban volt, valójában Oswald — csakhogy Oswald nem „viselt zakót az autóbuszon".

Csak egyetlen tanú mondotta határozottan a bizottságnak, hogy Oswald a McWatters-autóbusz utasa volt. Mary E. Bledsoe, egy dallasi asszony, akinél Oswald 1963 októberében egy hétig szobát bérelt, azt vallotta: nézte az elnöki autókaravánt, amint keresztülhajt Dallas belvárosán; azután, nem sokkal a gyilkosság után, felszállt az Elm utcán egy nyugat felé haladó autóbuszra. Jó néhány utcasarokkal később, mondotta, „felszállt Oswald". Megkérdezték, hogy vajon nagyon „gondosan megfigyelte-e" Oswaldot. Mrs. Bledsoe azt válaszolta: „Csak rápillantottam, aztán másfelé néztem, remélve, hogy nem látott meg." (Viselkedése érthető volt: nemcsak hogy nem szerette Oswaldot, de még két dollár visszajáró lakbérrel tartozott is neki.) Annyit mégis meg tudott állapítani, hogy

Oswald „úgy festett, mint az őrült. Kézelője kigombolva... inge nyitva... arca eltorzult".

Aligha lehet azt mondani, hogy Mrs. Bledsoe állítása alapján leszögezhető: Oswald ott volt az autóbuszon. Ha a Warren-bizottság rendelkezésére bocsátott más bizonyítékkal összevetik, vallomása hihetetlennek tűnik. Sem McWatters, sem Jones nem említett olyan férfit, aki úgy viselkedett, „mint az őrült", vagy aki éppenséggel zavarodottnak látszott. Egyik tanú sem mondott ilyet azok közül, akikről a bizottság azt állította, hogy látták Oswaldot közvetlenül azután, hogy meggyilkolta az elnököt.

Mrs. Bledsoe azt mondotta: látta, hogy Oswald jobb ingujjának könyöke lyukas. A bizottság Mrs. Bledsoe állításának megerősítésére megjegyezte, hogy amikor Oswaldot később a Texas filmszínházban november 22-én délután letartóztatták, ingének jobb ujja a könyökénél lyukas volt. A Warren-jelentés azonban azt elmulasztotta megjegyezni, hogy az inget Mrs. Bledsoe-nak otthonában megmutatták, röviddel azelőtt, hogy vallomásának megtételére megjelent a bizottság ügyvédje előtt.

Mrs. Bledsoe: Mert kihozták hozzánk, és megmutatták... Az az ember hozta ki azon a napon.
Kérdés: Ki vitte ki?
Mrs. Bledsoe: Valami titkosszolgálati ember.
Kérdés: Értem. Nos, én... látta már régebben is ezt az inget?
Mrs. Bledsoe: Láttam.
Kérdés: A Titkosszolgálat vitte ki és mutatta meg önnek?
Mrs. Bledsoe: Igen.

Amikor Mrs. Bledsoe Dallasban a bizottság jogi tanácsadója előtt megtette nyilatkozatát, egy ügyvéd kísérte, aki előzékenyen válaszolt minden olyan kérdésre, amelyre az

asszony képtelen volt felelni. A bizottság ügyvédje megkérdezte a tanút: miért olvas fel időnként jegyzetekből. Mrs. Bledsoe megmagyarázta: azért, „mert elfelejtem, hogy mit kell mondanom". Ügyvédje közölte, hogy a jegyzeteket Sorrels titkosszolgálati ügynök indítványára készítették.

Így hát egyetlen szemtanú bizonyította, hogy Oswald november 22-én délután a McWatters-féle autóbuszon utazott. Ezt a vallomást egy idősebb tanú tette, aki bevallotta, hogy mélységes ellenszenvvel viseltetik Oswald iránt; akinek Oswald öltözködéséről és viselkedéséről adott leírása ellentmond a többi tanúvallomásnak; aki úgy tanúskodott, hogy szükség esetén egy ügyvéd válaszolt helyette, aki minduntalan előre elkészített jegyzetekből olvasta vallomását, mert, úgymond, „elfelejtem, hogy mit kell mondanom". James Reston a *New York Times*-ban megjegyezte: „vad véletlenek" történtek november 22-én. Példaként Mrs. Bledsoe és Oswald találkozását idézte az autóbuszon, amelynek, mint mondotta, „valószínűsége egy a tízezerhez". A bizonyítékok alapján arra következtethetünk, hogy Reston valószínűségbecslése talán túlzott volt — de nem nagyon.

Miután Oswald (a feltevés szerint 12 óra 44 perckor) leszállt az autóbuszról, mint a bizottság mondja: több saroknyit gyalogolt a Lamar utca és a Jackson utca sarkán levő Greyhound-autóbuszmegállóig. Majd beszállt egy William Whaley által vezetett taxiba, és megkérte a sofőrt, vigye el a North Beckley sugárút 500-as tömbjéig. Ez közel egy mérfölddel túl volt Oswaldnak a North Beckley sugárút 1026. szám alatti szállásán.

Amikor 1964. március 12-én Whaley megjelent a bizottság előtt, felmutatta november 22-i kocsinaplójának másolatát. „Az FBI elvette az eredetit" — mondta Whaley a bizottság jogi képviselőjének.

Kérdés: Éppen erre volt szükségünk... Örülök, hogy megvan önnél a másolat.

Whaley: Gondoltam, talán szükségük lehet rá.

Whaley november 22-i kocsinaplójában a tizennegyedik bejegyzés egy utat rögzít, amelyet magányos utassal tett meg a Greyhound-autóbuszmegállótól a North Beckley sugárút 500-ig. A bejegyzés szerint az út 12 óra 30 perctől 12 óra 45 percig tartott. Nyilvánvaló, hogy az az utas, aki 12 óra 30 perckor bérelt taxit — éppen akkor szállt be, amikor az elnököt lelőtték, méghozzá állítólag Oswald. A Warren-bizottság ezt azzal próbálta kimagyarázni, hogy megjegyezte: Whaley a fuvarokat negyedórás időközönként jegyezte be, tekintet nélkül arra, hogy mennyi volt tényleges időtartamuk. De még ez a különös módszer sem magyarázná meg, hogy egy fuvar, amely 12 óra 47 perckor vagy 12 óra 48 perckor kezdődik, miért szerepelne a kocsinaplóban 12 óra 30 perces kezdeti idővel. Ráadásul Whaley kocsinaplója (a 370-es számú bizottsági melléklet) ugyanazon a napon olyan utakat mutat, amelyek reggel 6 óra 20 perckor, 7 óra 50 perckor, 8 óra 10 perckor, 9 óra 40 perckor, 10 óra 50 perckor és délután 3 óra 10 perckor kezdődtek vagy fejeződtek be.

Hogyan viselkedett az a férfi, aki beszállt a taxiba? Whaley tanúvallomása szerint amikor éppen el akart indulni:

> ... egy öreg hölgy, azt hiszem, egy öreg hölgy volt, arra emlékszem csak, hogy az utas mellett bedugta a fejét a kocsiajtón, és így szólt: „Sofőr, hívna nekem egy kocsit?" Az öregasszony tehát látta őt, amint elfoglalta ezt a taxit, és ő is akart egy kocsit. Akkor az utas egy picikét kinyitotta az ajtót, mintha ki akarna szállni, és azt mondta: „Átengedem önnek ezt." Mire az asszony azt mondja: „Nem, majd a sofőr hív nekem egy másikat."

A bizottság úgy találta, hogy Oswald követte el az elnökgyilkosságot, és ő utazott Whaley taxijában is. Ezzel fel-

tételezte, hogy az Amerikai Egyesült Államok elnökének gyilkosa megengedhette magának, hogy menekülés közben áthassa a lovagiasság érzése. Feledve a személyét fenyegető veszélyt, kinyitotta a menekülést biztosító kocsi ajtaját, s felajánlotta: kiszáll, hogy egy hölgy kényelmét biztosítsa. Vagy talán nem Oswald volt ez a férfi? Vagy talán — ha Oswald volt — nem ő volt a gyilkos? Mindkét feltevés legalább olyan valószínű, mint a bizottság végkövetkeztetése. Whaley utasa a legkevésbé sem viselkedett menekülő módjára. Egészen bizonyosan nem ugyanaz az ember volt, aki Mrs. Bledsoe leírása szerint olyan volt, mint az őrült, eltorzult arccal. Whaley így emlékezett: „Lassan jött a kocsihoz. Nem beszélt, egyáltalán nem sietett. Nem volt ideges, vagy ilyesféle." A fiatalember minden izgatottság nélkül közelítette meg a taxit; Whaley hátranyúlt, hogy kinyissa a hátsó ajtót, a férfi azonban, ahelyett, hogy a hátsó ülésen lapult volna meg, úgy határozott, hogy előreül, nem törődve azzal, hogy a sofőr közelebbről megfigyelheti.

A bizottság csakis Whaley tanúvallomására támaszkodva arra a következtetésre jutott, hogy kétségkívül Oswald volt az a férfi, akit november 22-én délután a Greyhound-autóbuszmegállótól a North Beckley sugárútra fuvaroztak. Ehhez azonban a bizottságnak előbb meg kellett cáfolnia Whaleynak jóformán valamennyi kijelentését, amelyet kezdetben tett. Így például a bizottság úgy határozott, hogy Oswaldnak két zakója volt (egy kék és egy szürke). Whaley úgy tanúskodott, hogy utasa „munkazubbonyt viselt, amely csaknem ugyanolyan színű volt, mint (fakókék) nadrágja". Whaleynak megmutatták azt a két zubbonyt, amely állítólag Oswaldé volt.

Kérdés: Itt van a 162-es számú bűnjel, egy cipzáras szürke zubbony.
Whaley: Azt hiszem, ez volt rajta, amikor a kocsimban utazott.

Kérdés: Olyan? És itt van a 163-as számú bűnjel (Oswald vastag kék zubbonya). Ez hasonlít ahhoz, amely rajta volt?
Whaley: Vagy ez volt rajta, vagy a másik.
Kérdés: Helyes.
Whaley: Ez az, amit megfigyeltem. Mondtam, hogy az inge nyitva volt, és fölötte két zubbonyt viselt... Ez a zubbony volt a másik fölött; biztos vagyok benne, uram.

Úgy látszik, Whaley amellett döntött, hogy Oswald mind a két zubbonyt egyszerre viselte. A Warren-bizottság azonban beismerte, hogy akármelyik zubbonyt választotta is — a taxisofőr tévedett.

Whaley azt vallotta, hogy Oswald vagy a szürke cipzáras zubbonyt, vagy a vastag kéket viselte. Mindazonáltal tévedett. Oswald ugyanis a Whaleyval megtett úton egyáltalában nem viselhette a kék zubbonyt, mert azt november utolsó napjaiban a tankönyvraktár „dominó"-szobájában találták meg.

Ami a szürke zubbonyt illeti, a bizottság azt mondta, hogy azt Oswald a szállásán vette fel, miután kiszállt Whaley taxijából.

November 23-án Whaley aláírt egy nyilatkozatot a dallasi rendőrség számára, amelyben azt állította, hogy egy rendőrségi szemlén a 3-as számú elővezetettet azonosította, „mint akit ma Lee Harvey Oswald néven ismerek. Ez az a férfi, akit a Greyhound-autóbuszmegállótól a North Beckley sugárút 500-as tömbjéig fuvaroztam". Március 12-én, a Warren-bizottság előtt tett vallomásában azonban Whaley ragaszkodott ahhoz, hogy ő a szemlén a 2-es számú férfit választotta. A bizottság viszont fenntartotta, hogy a 2-es számú férfi más volt (a 18 esztendős David Knapp), s hogy Oswald volt a 3-as számú. Azután, miközben az írásbeli

nyilatkozata és vallomása közötti eltérést magyarázgatta, Whaley közölte, a dallasi rendőrség kérésére aláírta az írásbeli nyilatkozatot, még mielőtt részt vett volna a szemlén. A szokásos eljárás általában azt követeli, hogy a sorrend fordított legyen.

Aláírtam a nyilatkozatot, még mielőtt levittek a szemlére. Aláírtam ezt a nyilatkozatot, aztán levittek a szemlére, délután fél háromkor.

Whaley azt is megmondta: nem tudja biztosan, hogy mit írt alá.

Nem láttam, mi van benne a nyilatkozatban. Az egész kézzel volt írva. Azt hiszem, ez volt az a nyilatkozat, amit láttam, ez lehet az az írás. De lehet, hogy ezt még nem láttam. Aláírtam a nevemet, mert azt mondták, hogy ebben van, amit mondottam.

Elmondta a bizottságnak, hogy a szemlén nem volt nehéz kiszemelnie Oswaldot. Oswald volt — mondotta — az egyetlen felnőtt férfi, a többi csupa kamasz fiú, és mindegyik másképp volt öltözve, mint Oswald. Whaley azt állította, hogy „kiszemelhettem volna őt anélkül, hogy azonosítsam, pusztán azzal, hogy meghallgatom, mert nagy hangon letolta a rendőröket, mondta nekik, hogy nincs joguk egy kalap alá venni őt ezekkel a taknyosokkal, meg ilyesmiket. Akkor megkérdeztek, hogy melyik az, és én megmondtam... Nem mutatott semmi tiszteletet a rendőrök iránt, jól odamondogatott nekik. Azok meg tudták, hogy mit csinálnak, és megpróbálták befűzni, ő meg az ügyvédjét követelte... arról beszélt, hogy igazságtalanság történik vele, amikor sorba állítják ezekkel, egészen más öltözetben... ő volt az egyetlen, akinek sérülés volt a fején... Az egyetlen, aki dühös volt... Nem is kellett tudni, hogy

kicsoda, már a viselkedése miatt kiszúrhatta az ember". Ezen a ponton helyénvaló emlékeztetni arra, hogy a Warren-bizottság azt mondotta: „Meggyőződött arról, hogy a szemléket tisztességes módon folytatták le."

Whaley azt vallotta, hogy a szemlén hat személyt sorakoztattak fel, akik közül öt „kamasz fiú volt". A bizottság azonban azt mondotta, hogy Whaley ismét tévedett: négy személy volt a szemlén, és csak kettő volt húsz évnél fiatalabb. Szegény Whaley. Segíteni akart, de csak összezavarta a kormány vádjait. Először azt mondta, hogy a zubbony, amelyben Oswaldot látta, vagy szürke volt, vagy kék: nem tudja, melyik. Legközelebb azt mondta, hogy Oswald mind a két zubbonyt viselte. Bizonyára úgy érezte, nem tud a bizottság kedvére cselekedni. Tanúvallomásához a legjobb kommentárt talán ő maga fűzte, amikor azt mondotta: „Nem akartam magukat megzavarni, és tudatlanságommal összekavarni az önök egész vizsgálatát, de egy jó védőügyvéd darabokra szedne engem. Könnyen megzavarodom."

Valamennyi kihallgatott tanú közül Whaley szeretett volna leginkább a bizottság kedvében járni. Eredeti és későbbi vallomásának összehasonlítása megmutatja: miután az FBI kioktatta, dicséretes erőfeszítést tett, hogy visszatáncoljon, és beszámolójából „kivágja" mindezeket a zavaró következetlenségeket.

Whaley márciusban azt mondotta, hogy utasától a North Beckley sugárút 500-as tömbjénél vált meg. A Warren-bizottságnak azonban nyilvánvalóan megvolt a menetrendje, és ez megkövetelte, hogy Oswald a taxiból a North Beckley sugárút 1026-os szám alatti szállásához kissé közelebb szálljon ki. Ennek megfelelően áprilisban Whaley azt mondta a Warren-bizottság jogi képviselőjének, hogy korábban tévedett: az utazás valójában a 700-as háztömbnél ért véget.

Kérdés: Mikor tisztázta először, vagy mikor kezdte azt

hinni, hogy a North Beckley sugárút 700-as tömbjénél engedte ki a kocsiból?
Whaley: Hát akkor, amikor az FBI embere beszállt a taximba, és azt akarta, hogy menjünk végig azon az útvonalon.
Kérdés: Mikor történt ez?
Whaley: Nem tudom a pontos dátumot, uram, de a rákövetkező héten volt. (1964. március 12-e után.)

A Warren-bizottság úgy döntött: ha Whaley utasa a 700-as tömbnél szállt ki a taxiból, akkor az utazás körülbelül 12 óra 54 perckor ért véget. A bizottság egyik ügyésze lemérte, hogy ettől a ponttól Oswald szállásáig 5 perc 45 másodpercig tart a gyalogút, a bizottság tehát arra a következtetésre jutott, hogy Oswald „12 óra 59 perc vagy 1 óra körül" érte el lakását. Azután a bizottság megállapította: „A North Beckley sugárút 500-as tömbjétől a gyalogút (az 1026-os számig) néhány perccel tovább tartott volna, de Oswald mindkét esetben szállásán lett volna 1 óra körül." A bizottság ezek szerint azt állítja, hogy Oswald még két sarkot utazott a taxiban, azután visszafelé sétált, és közben megállt az idő.

Ráadásul november 23-i aláírt nyilatkozatában Whaley azt állította, hogy utasa „kiszállt a kocsiból, és a taxi előtt átvágva déli irányba ment a Beckley utcán". Oswald szállása észak felé volt, és a bizottság úgy tartotta, hogy Oswald egyenesen odament. Ezért érdekes, hogy amikor Whaley március 12-én tanúskodott, már azt mondta, hogy utasa „elölről megkerülte a kocsit. Igen, uram, átvágott az utcán... nem láttam onnan, hogy északi vagy déli irányba ment-e".

A taxi menetrendjét tehát, gondolom, úgy szabályozták, hogy összhangban legyen Earlene Roberts vallomásával, aki Oswald szállásának gondnoknője volt. Mrs. Roberts ugyanis azt mondta, hogy Oswald szokatlanul sietős módon

egy óra körül lépett be a házba, a szobájába ment, majd két-három perc múlva távozott.

Amikor Oswald megérkezett a házba — mondotta Mrs. Roberts —, ingujjban volt, de amikor elment, éppen egy zubbony cipzárját húzta fel. A Warren-bizottság megpróbálta bebizonyítani, hogy az a zubbony, amelyet Oswald szállásán felvett, azonos azzal, amelyet Tippit rendőr gyilkosa viselt. A bizottságnak azonban, hogy erre a célra felhasználhassa Mrs. Roberts vallomását, annak csak egy részét kellett kiválasztania. A Warren-jelentés következő részlete arra céloz, hogy a Mrs. Roberts által említett zubbony azonos azzal, amelyet a Tippit-féle gyilkosság színhelyéhez közel találtak:

> Körülbelül negyedórával, mielőtt Tippitet lelőtték, látták Oswaldot, amint elhagyja szállását. Cipzáras zubbonyt viselt, amely néhány pillanattal előbb, amikor hazaérkezett, még nem volt rajta. Amikor Oswaldot letartóztatták, nem viselt zubbonyt. Röviddel Tippit meggyilkolása után a rendőrök világos színű cipzáras zubbonyt találtak annak az útvonalnak a mentén, amelyen a gyilkos szökni próbált.

A zubbony, amelyet Tippit gyilkosa a feltételezés szerint elhagyott, egészen világosszürke volt; sőt, a Tippit gyilkosáról leadott első rendőri leírás szerint a támadó „fehér zubbonyt" viselt. Noha Mrs. Roberts 1963. december 5-én azt mondta, hogy megfigyelte: Oswald „éppen zubbonyt vesz fel" — ez a zubbony nem volt világosszürke. Mrs. Roberts azt mondotta: „Emlékszem rá, hogy a zubbony sötét színű volt, és elöl cipzáras."

Mrs. Roberts beszámolt a bizottság jogi képviselőjének egy meglehetősen titokzatos eseményről, amely közvetlenül azután történt, hogy Oswald megérkezett szállására. Körülbelül egy órakor — mondotta Mrs. Roberts — a

North Beckley sugárút 1026-os számú ház elé hajtott egy rendőrségi kocsi, és leparkolt.

Kérdés: Hol parkolt?
Mrs. Roberts: A ház előtt...
Kérdés: Ez a rendőrségi autó közvetlenül az ön háza előtt állt meg?
Mrs. Roberts: Igen, közvetlenül a házam előtt állt meg...
Kérdés: Hol volt Oswald, amikor ez történt?
Mrs. Roberts: A szobájában...
Kérdés: Volt két egyenruhás rendőr a kocsiban?
Mrs. Roberts: Ó, igen.
Kérdés: És az egyik rendőr megnyomta a kürtöt?
Mrs. Roberts: Csak éppen annyira: tü-tü — kétszer.

A Warren-bizottság arra a következtetésre jutott, „Mrs. Roberts további tanúvallomásából nyilvánvaló, hogy nem látta Oswaldot autóba szállni, amikor sietve elhagyta a házat". Mindez nem magyarázhatja meg kielégítő módon, miért állt meg egy rendőrségi autó Oswald szállása előtt; sem pedig azt, hogy miért dudáltak kétszer a rendőrök, s azután miért hajtottak el, közvetlenül mielőtt Oswald kijött volna.

Noha Mrs. Roberts tanúvallomása egyértelmű volt, a bizottság azt állította: „A vizsgálat nem eredményezett bizonyítékot azzal kapcsolatban, hogy november 22-én délután egy órakor egy rendőrségi jármű tartózkodott a North Beckley sugárút 1026-os számú ház táján." A „vizsgálat" azonban nem jelentett többet, mint azt, hogy nyilatkozatot kértek a dallasi rendőrség tisztviselőitől. Ez egy aláírás nélküli FBI-feljegyzésből tűnik ki, amely a rendőri járőrszolgálatosok és rendőrautók november 22-i megbízatásaival foglalkozik.

Mrs. Roberts november 29-én elmondta az FBI-nak,

hogy a jármű, amelyet látott, a „207-es számú rendőrautó" volt. A Warren-bizottság így válaszolt: „A 207-es számú járőrkocsi a texasi tankönyvraktár épületénél volt." A bizottság ebben az állításában ismét csakis a rendőrség kijelentéseire támaszkodott. A 207-es számú kocsira beosztott rendőr elmondta az FBI-nak, hogy alig valamivel 12 óra 45 perc után érkezett a tankönyvraktárhoz, és előtte parkolt. A kocsi kulcsát átadta egy őrmesternek, azután több mint három óra hosszat az épületben maradt. Az őrmester két ízben tett tanúvallomást a bizottság jogi tanácsadója előtt, de egyik alkalommal sem kérdezték meg, hogy elment-e a kocsival a North Beckley sugárútra; sem pedig azt, hogy más személy hozzájuthatott-e délután egy órakor a 207-es számú kocsihoz. Azokban a dokumentumokban, amelyekre a Warren-bizottság támaszkodott, semmi alapja sincsen annak a határozott állításnak, hogy a járőrkocsi (és nem csupán a vezetésére kijelölt rendőr) november 22-én délután egy órakor „a texasi tankönyvraktár épületénél volt".

Mrs. Roberts vallomásának egy másik hasonlóan titokzatos részét is minden megjegyzés nélkül közölték. Amikor Oswald elhagyta szállását, Mrs. Roberts ezt állítja:

> Láttam Lee Oswaldot a járdán állni, közvetlenül jobbra, az autóbuszmegállónál, az utcának ugyanazon az oldalán, ahol a mi házunk van. Csak egyszer néztem ki az ablakon. Nem tudom, mennyi ideig állott Lee Oswald a járdaszélen, s azt sem láttam, milyen irányba indult onnan.

A ház, amelyben Oswald bútorozott szobát bérelt, a sugárút keleti oldalán áll. Ha Oswald az ugyanezen az oldalon levő autóbuszmegállónál állott, akkor feltételezhetően egy észak felé haladó autóbuszra várt. Körülbelül nyolc perccel azután, hogy Oswaldot látták az autóbuszmegálló-

nál, Tippitet agyonlőtték — csaknem egy mérföldnyire. Mint látni fogjuk: a Warren-bizottság nemcsak azt mulasztotta el megmagyarázni, miképpen tehetett meg Oswald a rendelkezésére álló idő alatt gyalogosan ekkora távolságot, hacsak az egész távot végig nem futotta, hanem azt a lényegtelenebb kérdést is elmulasztotta megvizsgálni: amikor Oswaldot utoljára látták, miért várt nyilvánvalóan egy olyan autóbuszra, amely az ellenkező irányba vitte volna.

Vegyünk szemügyre még egy pontot Mrs. Roberts tanúvallomásában. Noha rendszeresen takarította Oswald szobáját, elmondotta a bizottság jogászának, hogy sohasem látott ott puskát. Első ízben akkor látott ott egy pisztolytáskát, amikor — mint mondotta — november 22-én a szobát átkutató dallasi rendőrök kezükben tartottak egyet. Mindazonáltal a Warren-jelentés azt állítja: „Nincs ok azt hinni, hogy Oswald nem rejthetett el a szobájában pisztolyt és pisztolytokot egyaránt... Ok van annak feltételezésére, hogy Oswald a szobájában vette magához a revolvert (november 22-én délután egy órakor)."

Azt hiszem, a bizottság igen fontosnak találta annak a következtetésnek a levonását, hogy Oswald a lehető legrövidebb utat választotta szállása és a Patton sugárút meg a keleti 10. utca kereszteződése között, amelynek közelében Tippit rendőrt agyonlőtték. Ha Oswald a gyilkosság helyét bármilyen más útvonalon közelíti meg, talán még ahhoz sem érkezett volna idejében, hogy lássa, amint a mentőkocsi elviszi Tippit holttestét.

A Warren-bizottság önkényesen állította azt, hogy Tippitet 1 óra 15 perckor vagy 1 óra 16 perckor gyilkolták meg. Ugyanakkor egy kulcsfontosságú tanú, akit a bizottság sohasem hallgatott ki, esküvel megerősített és aláírt nyilatkozatban bizonyítékokat nyújtott a dallasi rendőrségnek, amelyek arra utaltak, hogy Tippitet jó néhány perccel az említett időpont előtt ölték meg. T. F. Bowley 35 esztendős dallasi lakos elmondotta, hogy Dallas Oak Cliff nevű ne-

gyedén hajtott keresztül november 22-én délután, és éppen „befordultam nyugati irányba a 10. utcán".

Körülbelül egy saroknyit mentem, és észrevettem a dallasi rendőrség egyik járőrkocsiját, ott állt a 10. utcán keleti irányba vezető forgalmi sávon. A bal oldali első kerék mellett egy rendőr feküdt. Megállítottam a kocsimat, és kiszálltam, hogy a helyszínre menjek. Ránéztem az órámra: 1 óra 10 percet mutatott. Többen voltak a helyszínen. Amikor odaértem, első dolgom volt, hogy megpróbáljak segíteni a rendőrnek. Úgy láttam azonban, hogy már nem tudok rajta segíteni. Egy ember megpróbálta a járőrkocsi rádióját használni, de azt mondta, nem tudja, hogyan kell működésbe hozni. Én tudtam, és elvettem tőle a mikrofont. Azt mondtam: „Halló, központ, itt lelőttek egy rendőrt." Az irányító a helyszín után érdeklődött. Megállapítottam a helyet, és közöltem az irányítóval.

Bowley tanúvallomását alátámasztja a november 22-i rendőrségi rádiónapló, amely szerint 1 óra 16 perckor a következő beszélgetést vették fel:

Polgári személy: Halló, rendőrségi központ...
Irányító: Halljuk... halljuk a rendőrségi rádiót használó polgári... (a polgári személy közbevág)
Polgári személy: Lelőttek valakit.
Irányító: Hol? Rendőrségi rádiót használó polgári személy... (polgári személy közbevág)
Polgári személy: A 10. utcán.
Irányító: A 10. utca mely pontján?
Polgári személy: A Marsalis utca és a Beckley sugárút között. Egy rendőr. Valaki lelőtte. Mi is ez?... 10. utca 404. szám.

A Warren-bizottság, kétségkívül nem tudva Bowley létezéséről, a Tippit járőrkocsijának rádióján leadott hívást Domingo Benavidesnek, a gyilkosság egyik szemtanújának tulajdonította.

Benavides volt az, aki Tippit autórádióján 1 óra 16 perc körül elsőként jelentette Tippit rendőrőrszem meggyilkolását.

Benavides, aki Tippit kocsijától mintegy öt méternyire egy álló, nyitott teherautóban tartózkodott, azt vallotta, hogy miután a fegyveres bandita futva befordult a sarkon...

... még ott ültem pár percig, vagy ilyesmi. Azt gondoltam, bement a házba, vagy valami hasonló. Akkor úgy gondoltam, hogy talán ott lakik, és nem akartam kiszállni, és egyenesen odarohanni. Mert hogy talán újra lövöldözni kezd.

Noha a rádióhívást 1 óra 15 és 1 óra 16 perc között vették hangszalagra, bizonyos: jó néhány perc telt el a gyilkosságtól addig az időpontig, amikor a rádiót először használták a rendőrség értesítésére. Akár Benavides, akár Bowley tette, mindkettejük tanúvallomása világosan jelzi ezt. Earlene Roberts tanúvallomása leszögezte, hogy Oswaldot utoljára 1 óra 4 perckor látták állni a szállása előtt levő autóbuszmegállónál. A Tippit-gyilkosság helyszínén jelenlevő két tanú vallomása jelzi, hogy Tippitet legkésőbb 1 óra 12 perckor ölték meg. A két hely között pedig a távolság csaknem egy mérföld. A Warren-bizottságnak arra a következtetésre kellett volna jutnia, hogy a gyilkosság 1 óra 8 perc és 1 óra 12 perc között történt. Mivel azonban véleményem szerint a bizottság elfogult volt, azaz Oswald bűnösségével összhang-

ban álló tényt keresett — a gyilkosság időpontját eltolta 1 óra 15 vagy 1 óra 16 percig.

A bizottság által kihallgatott tanúk között volt még egy, akinek a vallomása aláásható az Oswald számára a bizottság által „megszabott" menetrendet. Roger D. Craig dallasi megyei seriffhelyettes, az elnökgyilkosság szemtanúja azt állította: 14 vagy 15 perccel azután, hogy az elnökre tüzeltek, valakit fütyülni hallott.

Így hát megfordultam, és láttam, hogy egy férfi rohanni kezd a lejtőn lefelé az Elm utca északi oldalán, rohan lefelé az Elm utcán... Láttam egy világos színű furgont, igen lassan hajtott, a Houston utca felől nyugati irányba, az Elm utcán. A kocsi majdnem egy vonalban volt a férfival. És a vezető jobbra kihajolt, felnézett a lejtőre, a lefelé rohanó emberre... És a furgon megállt majdnem velem szemben. Az a férfi meg tovább rohant lefelé a dombon, és beszállt a furgonba. Én megpróbáltam átmenni az utcán, beszélni akartam velük. A forgalom azonban olyan sűrű volt, hogy nem tudtam keresztüljutni az utcán.

Craig november 22-én az FBI-nak adott nyilatkozatában a furgon vezetőjét úgy írta le, hogy az „néger férfi" volt; az az ember pedig, aki beszállt a járműbe — mondotta —, Lee Harvey Oswald. November 22-én délután 5 óra 30 perc körül Craig Fritz százados irodájába ment, ahol Oswaldot kihallgatták. Craig azt vallotta: „Fritz százados megkérdezte tőlem, ez volt-e az az ember, akit láttam (rohanni a furgon felé), én pedig azt mondtam: «Igen, ez volt az.»" Craig azt állította, hogy ezen a ponton Fritz százados megkérdezte Oswaldot: „Mi van azzal a furgonnal?"

Akkor a gyanúsított félbeszakította, és azt mondta: „Az a furgon Mrs. Paine tulajdona" — és azt hiszem, ezt

mondta: „Ne próbálják őt ebbe belekeverni. Semmi köze az egészhez." És Fritz kapitány akkor azt mondta neki, amennyire emlékszem: „Nem akarunk semmi mást, mint kideríteni, hogy mi történt, és ez az ember látta magát, amint eltávozik a helyszínről." Akkor a gyanúsított megint félbeszakította Fritz századost, és így szólt: „Megmondtam már maguknak, hogy én tettem." És aztán azt mondta... akkor folytatta, és azt mondta: „Most majd mindenki megtudja, ki vagyok én." És áthajolt az íróasztalon. Ekkor kissé felemelkedett a széken, áthajolt az íróasztalon, és szembenézett Fritz századossal.

A Warren-bizottságnak választania kellett Craig vallomása, valamint ama megbízhatatlan vallomástöredékek és találgatások között, amelyekből Oswald menetrendjét kialakította. Úgy döntött, hogy „Craig tanúvallomásának jelentős elemeit nem fogadhatja el".

Lehet, hogy Craig látott egy személyt 15—20 perccel a lövöldözés (az elnökgyilkosság) után beszállni egy fehér Rambler-furgonba, és nyugat felé haladni az Elm utcán. A bizottság azonban arra a következtetésre jutott, hogy ez az ember nem Lee Harvey Oswald volt, mert elsöprő bizonyítékok vannak arra, hogy Oswald ebben az időpontban már messze volt az épülettől.

Mindamellett: a bizottság rendelkezésére álló egyetlen olyan bizonyíték, amely szerint Oswald 12 óra 45 perckor nem volt a tankönyvraktár közvetlen közelében: Mary Bledsoe kétes értékű vallomása. Ez aligha „elsöprő bizonyíték". Mi több: Mrs. Bledsoe tanúvallomása azt sejtette, hogy Oswald a Lamar és az Elm utca kereszteződésénél szállt le az autóbuszról, körülbelül 12 óra 44 perckor. Ez négy rövid utcakereszteződés a tankönyvraktártól. Így hát: akár Craig, akár Mrs. Bledsoe vallomását kell hitelesnek

tartani, a bizottságnak nem volt ténybeli alapja annak leszögezésére, hogy „Oswald ebben az időpontban már messze volt az épülettől".

Az egyetlen hihető tanúvallomás, amelyet a bizottság idézhetett Oswald 12 óra 33 perc és 1 óra 16 perc közötti tartózkodási helyének biztos megállapítására — Mrs. Roberts vallomása volt. Az ő tanúságtétele azonban súlyos kételyeket támasztott mind Oswald ama szándékát illetően, hogy Tippit rendőr irányába haladjon; mind pedig azzal kapcsolatban, hogy a helyszínre érhetett-e egyáltalán addig az időpontig, amikor Tippitet meggyilkolták. Ez a vallomás egymagában elegendő volt ahhoz, hogy megbénítsa a Warren-bizottságnak azt a teóriáját, amely szerint Oswald gyalog ment a 10. utca és a Patton sugárút kereszteződéséhez, és ott agyonlőtte Tippit rendőrt.

Ha a Warren-bizottság nem tudta meghatározni: hol tartózkodott Oswald e negyvenhárom perc alatt, ezt őszintén meg kellett volna mondania. Egyáltalán nem meglepő, hogy egy megjelenésre, magasságra és súlyra nézve átlagos, különös ismertetőjellel nem rendelkező magányos férfi tevékenysége az elnök meggyilkolása után rejtve maradt Dallas városában. A bizottság talán úgy gondolta, ha az elnökgyilkosság és az Oswald letartóztatása közötti időszakban nem tudnak elszámolni Oswald minden egyes pillanatával, akkor nem szállhatnak hatásosan szembe az akkoriban elterjedt híresztelésekkel, hogy Oswald egy összeesküvés részese volt. Ezzel szemben a Warren-bizottság bevallotta: képtelen kideríteni, miképpen jutott be Jack Ruby arra a kicsiny, lezárt, jól őrzött területre, ahol Oswaldot agyonlőtte. A bizottság úgy találta, nincs bizonyíték arra, hogy Rubynak bűntársai voltak. Ám ha a bizottság nem tartott is vissza ilyen értelmű bizonyítékot, azért sem tett semmit, hogy kutasson utána. Hogy a bizottság

milyen bizonyítékokat vizsgált ki és fogadott el, azt hiszem, nem annyira az információ tényleges belső értékétől függött, mint inkább a Warren-bizottságnak attól az elsőrendűen fontos igényétől, hogy lecsillapítsa az összeesküvéstől való aggodalmat.

14 · Tippit rendőr meggyilkolása: a szemtanúk

Miközben a Warren-bizottság J. D. Tippit rendőr halálának körülményeit igyekezett meghatározni, csak egyetlen olyan konklúzióra jutott, amely logikusan következett a bizonyítékokból: hogy Tippitet november 22-én kora délután Dallas városának Oak Cliff negyedében, a keleti 10. utca és a Patton sugárút kereszteződésének közelében agyonlőtték. A gyilkos személyazonosságával és a lövöldözés pontos idejének meghatározásával kapcsolatos végkövetkeztetésekre csak akkor jutott a bizottság, miután már eltávolodott a bizonyítékok alapján jogos feltételezésektől.

A Warren-bizottság éppen olyan biztosnak tartotta, hogy Oswald meggyilkolta Tippitet, mint azt, hogy meggyilkolta Kennedy elnököt. De ezzel kapcsolatban a bizottság tagjai és megbízottai még hanyagabbak voltak a kulcsfontosságú tanúk vallomásának megszerzésében, mint más alkalommal. A Warren-jelentés szerint 13 személy nyilatkozatai alapján rekonstruálták Tippit meggyilkolását és támadójának menekülését. Mindamellett magát a lövöldözést a tizenháromból csak ketten látták. A bizottság a maga változatának megalkotásában nagyrészt egyetlen tanúra támaszkodott, aki gyakran zavart volt, s amikor nem zavart, akkor megbízhatatlan. A bizottság nem vett tekintetbe legalább tíz tanút, és néhányat nem vett tekintetbe az FBI sem. Ez az ügynökség, állítása szerint, „megközelítőleg 25 ezer kihallgatást és ismételt kihallgatást bonyolított le olyan személyekkel, akiknek

információi feltehető kapcsolatban voltak a vizsgálattal". Az FBI felkutatott embereket, akik több mint harminc esztendővel ezelőtt ismerték Jack Rubyt — de megmagyarázhatatlan módon elmulasztotta a Tippit-gyilkosság egy szemtanújának kihallgatását.

November 22-én, körülbelül 1 óra 15 perckor, mondja a Warren-jelentés:

> ...Tippit az Oak Cliff negyedben, a keleti 10. utcán hajtott lassú iramban keleti irányba. Körülbelül 30 méterrel a 10. utca és a Patton sugárút kereszteződése után Tippit a járda széléhez húzott, egy ember mellé, aki ugyanabba az irányba tartott. Ez a férfi megfelelt annak a leírásnak, amelyet a gyilkossággal kapcsolatban körözött gyanúsítottról adtak. A férfi odalépett Tippit kocsijához, a kocsi jobb oldali ajtajára könyökölt, és nyilvánvalóan szót váltott Tippittel az ablakon keresztül. Tippit kinyitotta a bal oldali ajtót, és elindult, hogy megkerülje a kocsi elejét. Amikor a vezetőülés oldalán lévő elülső kerékhez ért, a járdán álló férfi revolvert rántott, és gyors egymásutánban több lövést adott le; négyszer találta el Tippitet, aki azonnal meghalt.

A Warren-bizottság azt állította, hogy „legalább 12 személy látta a revolveres férfit a Tippit-féle bűntény helyszínének szomszédságában, a lövöldözés időpontjában vagy közvetlenül azután". De csak két olyan személy tanúvallomását tudták felmutatni, akik azt mondották, hogy látták a lövöldözést. Ezek: Domingo Benavides és Helen Louise Markham.

Benavidest nem idézték a Warren-bizottság elé. Nyilatkozatát 1964. április 2-án Dallasban a bizottság egyik jogásza vette fel. Benavides azt mondotta, hogy november 22-én délután egy nyitott teherautót vezetett nyugati irányba a 10. utcán, a Patton sugárút felé. Autója csak egy kocsihossz-

nyira volt Tippitétől, amikor a lövöldözés történt. Mint már láttuk, azt vallotta, hogy a lövések után néhány percig még megbújt teherautójában. Figyelte, amint a bandita néhány lépést tesz, kivesz egy töltényhüvelyt a revolveréből, és a földre dobja, még négy-öt lépést tesz, eldob még egy töltényhüvelyt, azután eltűnik egy házsarok mögött. Benavides, mint mondotta, még néhány percig a teherautóban maradt, mert azt gondolta, hogy a gyilkos talán „bement a házba, vagy valami hasonló".

Csak akkor szállt ki Benavides a teherautójából, és lépett oda Tippithez. Nyilván megkísérelte, hogy a Tippit kocsijában lévő rádión kapcsolatot létesítsen a rendőrséggel. De az tisztázatlan maradt, hogy kapott-e összeköttetést, vagy sem. A Warren-bizottság Oswald elleni vádjai azonban megkövetelték, hogy a rádiójelentést, amelyet „1 óra 16 perc körül" fogtak, Tippit rádióján keresztül nyomban a lövöldözés után adják le. Ezért a bizottság szerint a lövöldözés után „Benavides Tippithez sietett", és „nyomban jelentette a gyilkosságot a rendőrkapitányságnak a Tippit kocsijában lévő rádión". Csakhogy Benavides azt mondta: „nem akartam kiszállni, és egyenesen odarohanni. Merthogy talán újra lövöldözni kezd". Ha Benavides nem téved (és nincs okunk mást hinni, mert viselkedéséről nincs más információnk, mint az övé), akkor a Warren-bizottságnak nem volt igaza.

A bizottság jogi tanácsadója előtt tett tanúvallomásában Benavides — a Tippit-gyilkosság színhelyéhez legközelebb lévő tanú — azt állította, hogy november 22-e után látta Oswald képét a televízióban és az újságokban, mégis állhatatosan megtagadta, hogy Oswaldot mint Tippit gyilkosát azonosítsa. Magának a bizottságnak is be kellett vallania, hogy azt a tanút, aki a legkedvezőbb helyzetben volt a gyilkos leírásához, nem lehetett felhasználni Oswald ellen. Bármely, két féllel rendelkező jogi eljárás, mint például egy közönséges bírósági tárgyalás vagy pártatlan kihallgatás során Benavides éppen a védelem fontos tanúja le-

hetett volna annak bizonyításában, hogy nem Oswald volt Tippit gyilkosa.

Ráadásul a dallasi rendőrség Benavidest nem vitte el olyan szemlére, amelyen Oswald is megjelent. Érdekes volna tudni, hogy miért. Fritz százados úgy tanúskodott, hogy „nagyon gyorsan szükségünk volt arra az azonosításra"; így hát egy „meglehetősen hisztérikus" nőt, akit a rendőrség „éppen kórházba akart küldeni", kihajszolt egy rendőrségi elsősegély-szobából, hogy rápillanthasson Oswaldra. De azt az embert, aki a Warren-bizottság szerint elsőnek értesítette a rendőrséget a lövöldözésről, nem vitték el a szemlére. Mit mondhatott Benavides a dallasi rendőrségnek, ami arra indította őket, hogy ne vigyék szemlére? Mi mást mondhatott, mint azt: nem tudná teljes biztonsággal azonosítani a gyilkost? A bizottság nem magyarázta meg, miért nem igényelték Benavidestől, hogy részt vegyen a szemlén. Csak annyit mondott: „Amikor november 22-én este a rendőrség tisztviselői kikérdezték Benavidest, azt mondta nekik: nem gondolja, hogy felismerné azt az embert, aki a lövéseket leadta. Ennek eredményeképpen nem vitték el a rendőrkapitányságra." Csakhogy a szemle célja éppen az ilyesféle kétségek eloszlatása.

Az, hogy Benavides nem tudta azonosítani Oswaldot, a Warren-bizottság egész vádkoncepcióját Helen Louise Markham kezébe helyezte, aki 1964. március 26-án tett tanúvallomást Washingtonban. A bizottság megbízhatónak ítélte vallomását, ez azonban aligha meglepő. Az Oswald ellen Tippit meggyilkolásáért emelt vád ugyanis az ő személyén nyugodott, senki másén. A bizottság nagy igyekezettel próbált Mrs. Markham vallomásából kiválasztani olyan töredékeket, amelyek látszólag támogatták Oswald bűnösségét. De a bizottság nem vett figyelembe számos olyan, Mrs. Markham és mások által tett kijelentést, amelyek ér-

vénytelenítették vagy hitelétől megfosztották az asszony vallomását.

A Warren-bizottság azt állította: Mrs. Markham egy november 22-én tartott szemlén „felismerte Lee Harvey Oswaldot, mint azt a férfit, aki a rendőrt lelőtte", s hogy „a bizottság előtt tett tanúvallomásában Mrs. Markham megerősítette Lee Harvey Oswaldnak, mint annak az embernek határozott azonosítását, aki a szeme láttára lelőtte Tippit rendőrt". Fritz százados, akinek „nagyon gyorsan" volt szüksége az azonosításra, azt vallotta, hogy aznap délután 4 óra 30 perckor kapkodva megszervezték a rendőrségi szemlét, nem egészen három és fél órával Tippit halála és még rövidebb idővel Oswald letartóztatása után. Mrs. Markham „meglehetősen hisztérikus" volt, amikor megérkezett a rendőrkapitányságra. Állapotát s a szemleszobában uralkodó légkört legjobban kihallgatásának jegyzőkönyve jellemzi.

Kérdés: Tehát amikor ön bement a szobába, végignézte ezeket az embereket, ezt a négy férfit?
Mrs. Markham: Igen, uram.
Kérdés: Felismert valakit a sorban?
Mrs. Markham: Nem, uram.
Kérdés: Nem? Nem látott senkit — már egyszer feltettem önnek ezt a kérdést —, nem ismert fel senkit arcról?
Mrs. Markham: Arcról nem.
Kérdés: Felismert bárkit is a négy ember közül?
Mrs. Markham: Nem ismertem egyiküket sem.
Kérdés: Azt tudom, hogy nem ismerte egyiküket sem, de volt valaki abban a sorban, akiről úgy gondolta, hogy már látta ezelőtt?
Mrs. Markham: Nem. Sohasem láttam egyiküket sem, egyet sem czek közül az emberek közül.
Kérdés: Egyiküket sem a négy közül?
Mrs. Markham: Nem, egyiket sem.

Kérdés: A négy közül egyet sem?
Mrs. Markham: Nem, uram.

Ezen a ponton a bizottság jogásza (aki a dél-kaliforniai egyetemen a büntetőjog és a jogi eljárások tanára és tagja az amerikai Jogászszövetség bűnügyi eljárási szabályzatokkal foglalkozó tanácsadó bizottságnak) egy meglehetősen célzatos kérdést tett fel. Mrs. Markham azt mondta, hogy senkit sem ismert fel a szemlén. A jogász ötször próbált elfogadhatóbb választ kapni. Azután némileg eltért attól a jogi eljárástól, amelyet tanít, és legközelebb azt kérdezte jóakaratú, de zavarba ejtő tanújától: „Volt ott egy kettes számú férfi?" Mrs. Markham azt válaszolta: „A kettes számú férfi az, akit kiválasztottam." A jogász elkezdett egy másik kérdést: „Azt hittem, éppen most mondta, hogy nem..." Csakhogy Mrs. Markham félbeszakította, és megmagyarázhatatlan módon azt válaszolta: „Úgy értettem, azt akarja, hogy a ruházatukat írjam le."
Az ügyvéd akkor megkérdezte:

Kérdés: Felismerte a megjelenéséről?
Mrs. Markham: Azt kérdeztem... ránéztem. Amikor megláttam ezt az embert, nem voltam benne biztos, de egész testemen végigfutott a hideg.

Legjobb esetben is misztikus azonosítás. Mindazonáltal a Warren-bizottság meg volt elégedve, hogy ügyvédje végre megkapta a megfelelő választ: „A bizottság a banditáról adott egyidejű személyleírásának bizonyító értékét és azt a tényt vizsgálva, hogy határozottan azonosította Oswaldot egy rendőrségi szemlén", Mrs. Markham vallomását megbízhatónak ítéli.
1964. március 2-án, három héttel tanúvallomása előtt, interurbán telefonbeszélgetést folytattam Mrs. Markhammal. Azt állította, hogy Tippit gyilkosa alacsony férfi volt, inkább

zömök, meglehetősen bozontos hajjal. Amikor két nap múlva megjelentem a Warren-bizottság előtt, elismételtem Mrs. Markhammal folytatott beszélgetésem lényegét, beleértve a gyilkosról adott leírását. Azt hiszem, a bizottság zavart volt; egyetlen azonosító szemtanúja félreérthetetlenül másfajta embert írt le Tippit gyilkosaként, mint Oswaldot. Oswald átlagos magasságú volt, igen sovány, haja ritkult; homlokán kopaszodott. Mrs. Markhamot Washingtonba hívták. Miután az FBI, a Titkosszolgálat és a dallasi rendőrség óva intette: ne beszéljen senkinek arról, amit november 22-én látott, megesküdött a Warren-bizottság előtt, hogy sohasem beszélt velem. Vallomásában ismételten tagadta, hogy beszéltünk, s hogy nekem vagy bárki másnak úgy írta le Tippit gyilkosát, mint aki alacsony vagy zömök, vagy kissé bozontos haja van.

A Warren-bizottság 1964. június végén felkért, hogy térjek vissza Washingtonba. Amikor ismételten ragaszkodtam ahhoz a tényhez, hogy beszéltem Mrs. Markhammal, kijelentésemet a bizottság a sajtó jelenlétében kétségbe vonta. Ezért felszólítottam a Warren-bizottságot:

> Nyújtsa be az én vallomásomat és Mrs. Markham vallomását a legfőbb államügyészségre, és kérjen mindkettőnk ellen eljárást hamis eskü miatt. Azután majd azon a tárgyaláson bemutatom a birtokomban lévő okmányokat, és meglátjuk, kettőnk közül kit ítélnek el.

A Warren-bizottság tudta, hogy Mrs. Markham nem mondott igazat, s érthető módon vonakodott elfogadni a kihívást. Én viszont be tudtam volna bizonyítani, hogy a telefonbeszélgetés valóban lezajlott. Ugyanis — mint erről a bizottságot informáltam — birtokomban volt a beszélgetésről készült magnetofonfelvétel. Ha a Warren-bizottságot az az őszinte vágy fűtötte volna, hogy megismerje az igazságot, egészen bizonyosan utasít, hogy szolgáltassam be a magneto-

fonszalagot. Égtem a vágytól, hogy rendelkezésére bocsássam ezt a bizonyítékot, de vonakodtam megszegni a törvényt, ugyanis telefonbeszélgetést felvenni és a felvételt nyilvánosságra hozni a hírközlésről szóló szövetségi törvény megsértését jelentheti. A felvételt elkészítettem, és ha úgy hozom nyilvánosságra, hogy önként bemutatom a Warren-bizottságnak, törvényszék elé állíthatnak. Véleményem szerint a bizottság kétféle módon szerezheti meg a magnetofonfelvételt, míg nekem lehetőséget nyújt, hogy elkerüljem a vádemelést: az egyik az volt, hogy a főbíró biztosít engem arról: ellenezné a vádemelést. A másik — a nyíltabb — mód, hogy a Warren-bizottság egyszerűen utasít engem: szolgáltassam be a hangszalagot. A főbírótól semmiféle ilyen biztosítékot nem kaptam, a bizottság pedig nem volt hajlandó a második módot választani. A bizottság tudtomra adta: ha kiszolgáltatnám a hangszalagot, azt önkéntesen tenném, s így vádat emelhetnek ellenem.

A hangszalagot nem mutattam be. Ford kongresszusi képviselő közölte feltevését, hogy nem tudnám megerősíteni tanúvallomásomat; a főbíró azt mondotta, úgy véli, hogy hazudom; valójában a Warren-bizottság figyelmeztetett arra, hogy ne mutassam be ezt a bizonyítékot. New York városának ügyvédi kamarája — miután elolvasta és elfogadta a főbíró kijelentéséről szóló újságjelentéseket — előzetes vizsgálatot indított, hogy feltárja: miért hazudtam. Ha beszolgáltatom a hangszalagot, akkor nemcsak azt a kockázatot vállalnám, hogy a szövetségi hatóságok vádat emelnek ellenem: kihívnám az ügyvédi kamara rosszallását is, amiért utasítás nélkül elküldtem a hangszalagot a Warren-bizottságnak. Mindazonáltal néhány napon belül a hangfelvételt elküldtem a bizottságnak.

A bizottság szembekerült a tanúvallomásomat alátámasztó tárgyi bizonyítékkal, és 1964. július 23-án újra megidézte Mrs. Markhamot. Noha a bizottság jogásza alaposan kikérdezte, Mrs. Markham továbbra is tagadta, hogy valaha is

beszélt velem. Az ügyvéd akkor közölte vele, hogy „van egy hangfelvételünk egy beszélgetésről, amely az ön és Mark Lane között lefolytatott telefonbeszélgetésnek tűnik". Magnetofont hoztak, és lejátszották a szalagot. Miután a felvétel egy részét már lejátszották, Mrs. Markham megrázta a fejét.

Kérdés: Mit akar ezzel jelezni?
Mrs. Markham: Sohasem beszéltem ezzel az emberrel.
Kérdés: Ez nem az ön hangja a szalagon?
Mrs. Markham: A hangomról nem tudok semmit mondani, de az az ember... sohasem beszéltem így, sem asszonnyal, sem férfival... Megmondom az igazat (felemelte jobb kezét), és az, amit ez a férfi mond, az egyáltalán nem olyan, mint az a telefonhívás volt... egyáltalán nem.

A szalagot tovább játszották. Hallani lehetett, amint Mrs. Markham megerősíti, hogy az az ember, aki Tippitet megölte, alacsony volt, inkább zömök és kissé bozontos hajú. Mrs. Markham megint megrázta a fejét.

Mrs. Markham: Ez a férfi... ezzel sohasem beszéltem. Ez a hölgy sohasem jelentkezett telefonon. Ez a férfi, aki mint elmondtam önöknek, felhívott engem, azt mondta, hogy a városházáról való, a rendőrkapitányságról; a városházáról, a rendőrkapitányságról.
Kérdés: Nos hát, emlékszik arra, hogy ezt a beszélgetést valakivel lefolytatta?
Mrs. Markham: Igen; emlékszem. De az a férfi azt mondta nekem, hogy a városi rendőrkapitányságtól van, és információt akar kérni...

A Warren-bizottság ügyvédje kissé világosabb választ kért Mrs. Markhamtól.

Kérdés: Kifejezetten emlékszik arra, hogy telefonbeszélgetésük kezdetén ez a férfi azt mondotta önnek: a városházáról, a rendőrkapitányságról való?
Mrs. Markham: Igen, uram; igen, uram; így volt.

Amint a kihallgatás folytatódott, Mrs. Markham kijelentései egyre zavarosabbak lettek.

Kérdés: Tehát az a férfi azt mondta önnek, hogy a rendőrkapitányságtól van?
Mrs. Markham: Igen, uram.
Kérdés: Nos hát, itt ezen a hangszalagon, ez a férfi azt kérdezi öntől, hogy mit csinált a rendőrség.
Mrs. Markham: Tudom.
Kérdés: És a férfi azt mondta, hogy ők, hogy a rendőrség elővezette önt, és eskü alatti nyilatkozatot vett öntől.
Mrs. Markham: Az a férfi... én sohasem beszéltem azzal a férfival. Én beszélgettem egy férfival, aki állítólag a városházáról, a rendőrkapitányságról való.
Kérdés: Felismeri ezt a hangot, mint annak a férfinak a hangját, akivel ön beszélt?
Mrs. Markham: Nem, ez nem az.
Kérdés: Ez nem ugyanaz a hang?
Mrs. Markham: Nem.
Kérdés: Hogyan magyarázza meg azt a tényt, hogy ezen a hangfelvételen a női hang az ön hangja?
Mrs. Markham: Ezt a hangot sohasem hallottam.
Kérdés: Sohasem hallotta ezelőtt a férfi hangját?
Mrs. Markham: Én ezelőtt sohasem hallottam ennek a hölgynek a hangját — most hallom először.
Kérdés: Van-e valami kétség önben, hogy a hölgy hangja a hangszalagon az ön hangja?
Mrs. Markham: Az én hangom, de ez a férfi azt mondta nekem, hogy a városi rendőrségtől való.

A Warren-bizottság és a főbíró is belátta, hogy többé nincs okuk kételkedni tanúvallomásomban, legalábbis a Mrs. Markhamra vonatkozó részében. A bizottság levonta a következtetést: „Tanúvallomása során Mrs. Markham kezdetben tagadta, hogy valaha is lefolytatta a fenti telefonbeszélgetést. A továbbiakban elismerte a beszélgetés tényét, és magyarázatot nyújtott tagadására." Mindamellett fel kell tenni a kérdést: miféle magyarázatot? A fentebb idézet két mondat — ennyi a Warren-bizottság egész mondanivalója Mrs. Markham hamis esküjének szépítgetésére.

Miután Mrs. Markham bevallotta, hogy nem mondott igazat, amikor tagadta velem folytatott beszélgetését, megkérdezte: „És ezért bajba kerülök?" Az ügyvéd válaszolt: „Nem hiszem, Mrs. Markham. Én nem aggódnék emiatt. Nem hiszem, hogy bárki is bajt fog okozni önnek ezért". Egy tanút, aki makacsul kitartott hamis állítások mellett, a bizottság jogásza ily módon biztosított arról, hogy nincs oka aggodalomra. Míg engem, aki felelős módon vitattam a bizottság elméleteit, keményen megróttak, és vádemeléssel fenyegettek.

Mrs. Markham több olyan kijelentést tett nekem Tippit meggyilkolásáról, amelyek ellentmondanak a Warren-bizottság verziójának. Így például kifejezetten tagadta, hogy a bűntény színhelyén leírta volna a rendőrségnek Tippit gyilkosának ismertetőjegyeit.

Lane: Amikor a rendőrőrszobán kikérdezték, leírta a rendőröknek azt a férfit, aki lelőtte Tippitet?
Mrs. Markham: Azt a gyilkosság színhelyén megmondtam nekik.
Lane: Igen. És ön... ön megadta a leírást a rendőröknek?
Mrs. Markham: Igen, uram.

Lane: Mondotta, hogy alacsony volt, inkább zömök és kissé bozontos hajú?
Mrs. Markham: Nem, nem mondtam. Azt nem kérdezték tőlem.
Lane: Nem kérték öntől annak a férfinak a személyleírását?
Mrs. Markham: De igen, uram; kérdezték, hogy mit viselt.
Lane: Csak azt, hogy mit viselt?
Mrs. Markham: Igen, azt.
Lane: De azt sohasem kérdezték öntől, hogy milyen alkatú volt, vagy bármi hasonlót?
Mrs. Markham: Nem, uram.

Mindazonáltal a Warren-bizottság fenntartotta, hogy Mrs. Markham közölte a rendőrséggel a bandita személyleírását, amelyet 1 óra 22 perckor rádión leadtak. A körözött férfit úgy írták le, mint aki „körülbelül 30 éves, 173 cm magas, fekete hajú, karcsú".

Mrs. Markham azt is mondotta nekem, hogy a lövöldözés után — amelynek az ő állítása szerint egyedüli szemtanúja volt —, egy darabig a haldokló rendőr mellett maradt, mielőtt bárki más a helyszínre érkezett volna.

Lane: Ön szerint a lövöldözés után körülbelül mennyi idővel érkezett meg az első ember?
Mrs. Markham: Körülbelül húsz perc múlva.
Lane: Húsz perc telt el, mire valaki odament?
Mrs. Markham: Igen, annyi.

Ez ellentmond az összes többi tanú vallomásának. Valamennyien azt állították, hogy közvetlenül a lövöldözés után nagy tömeg verődött össze a keleti 10. utca 400-as háztömbjénél. Cáfolja Mrs. Markham állítását az a tárgyi bizonyíték is, amelyet a dallasi rendőrség rádióátirata jelent. Az

átirat egy hívást jelez (amelyet vagy Bowley vagy Benavides adott le), amely 1 óra 16 perckor jelenti Tippit lelövését. Cáfolja ugyanebben az átiratban az a jelzés is, hogy 1 óra 19 perckor a mentőautó megérkezett a helyszínre.

Mrs. Markham azt állította, hogy Tippit a lövések után még élt, s hogy ő beszélni próbált hozzá, mialatt a rendőr a földön haldoklott.

Lane: Ön akkor odament Tippit rendőrhöz?
Mrs. Markham: Igen.
Lane: Alkalma volt arra, hogy szóljon hozzá?
Mrs. Markham: Igen, uram.
Lane: És ő mondott valamit?
Mrs. Markham: Igen; megpróbált beszélni hozzám. Nem tudott beszélni, nem tudta kifejezni magát, hogy lássam, illetve, hogy halljam.
Lane: Értem.
Mrs. Markham: Pedig megpróbáltam megérteni. Tudta, hogy ott vagyok... Ott voltam, amikor berakták a mentőkocsiba. Láttam. Akkor még élt. Igen, uram.

Mindazonáltal a Warren-bizottság verziója az volt, hogy a gyilkos több lövést adott le a rendőrre, és „négyszer találta el Tippitet, aki azonnal meghalt".

Mrs. Markham azt mondotta nekem, hogy közvetlenül Tippit lelövése előtt gyilkosa behajolt a járőrkocsi nyitott ablakán, és beszélgetett a rendőrrel. „A rendőr le kellett hogy eressze az ablakot, mert tudja, az a férfi behajolt az ablakon" — mondotta Mrs. Markham. Amikor a Warren-bizottság előtt tanúskodott, Mrs. Markham pontosan megmondta, hogy a jobb oldali elülső ablakra utalt.

Mrs. Markham: Láttam azt a férfit, amint nagyon lassan odament a kocsihoz, lehajolt és odakönyökölt, így; behajolt azon az ablakon, és benézett azon az ablakon.

Kérdés: Az ablak peremére könyökölt?
Mrs. Markham: Az ablak le volt eresztve.
Kérdés: Igen?
Mrs. Markham: Igen, uram... És az a férfi odalépett a kocsihoz, és az ablakra könyökölt.
Dulles: Az ablak nyitva volt?
Mrs. Markham: Behajolt rajta, így.
Dulles: Lássuk csak. Ez a kocsi jobb oldalán volt, vagy ott, ahol a vezető ült?
Mrs. Markham: A kocsi ellenkező oldalán volt.
Dulles: A kocsinak a vezetővel szemben lévő oldalán, igen?
Mrs. Markham: Igen. Az ablak le volt engedve, tudom, hogy le volt engedve, tudom, és az a férfi odakönyökölt és behajolt...

Úgy tűnik, hogy Mrs. Markham tévedett. Két másik tanú (Virginia Davis, aki pillanatokkal a lövések után érkezett az autóhoz, és W. E. Barnes őrmester, aki röviddel azután érkezett a helyszínre) arról tanúskodott, hogy az ablak csukva volt, vagyis „fel volt tekerve". Barnes, aki a dallasi rendőrkapitányság bűnügyi helyszínelő csoportjának beosztottja, a helyszínen fényképfelvételeket készített a járműről, amelyek mutatják, hogy az ablak csukva volt.

Így hát Mrs. Markham tanúvallomása minden esetben összeférhetetlen volt az ismert tényekkel vagy a Warren-bizottság végkövetkeztetéseivel, vagy mind a kettővel. A bizottság ezért arra kényszerült, hogy mértékkel használja fel Mrs. Markham vallomását. Csakhogy úgy tűnik: a bizottság által alkalmazott mérce nem annyira a tanúvallomás belső értékével és a vallomás megtételében mutatott következetességgel függött össze, mint inkább a Warren-bizottság ama hajlandóságával, hogy csak azt fogadja el, ami igazolni látszott következtetéseit.

Mrs. Markham egyetlen területen volt következetes: azzal

kapcsolatban, hogy milyen időpontban lőtték le Tippitet. Az emberölést követő négy órán belül aláírt nyilatkozatot adott a dallasi rendőrségnek, amelyben megesküdött, hogy a gyilkosság „körülbelül 1 óra 6 perckor történt". Később ugyanígy nyilatkozott a Warren-bizottságnak. További interjúk során — magántermészetű beszélgetésekben és egy televíziós adásban egyaránt — azt mondotta: bizonyos abban, hogy a gyilkosság 1 óra 6 perckor történt. Az ismétlés nem szükségszerűen azonos a pontossággal. Az ismétlés hiánya azonban téves vallomásra utal.

Mint láttuk: ha Tippitet 1 óra 6 perckor ölték meg, akkor a tettes nem lehetett Oswald. A bizottság hallgatólagosan egyetértett azzal, hogy ez így van: „Ez Oswald számára lehetetlenné tette volna, hogy elkövesse a gyilkosságot, mert addig az időpontig nem érkezhetett a lövöldözés színhelyére." A bizottság úgy döntött, hogy Mrs. Markham tévedett: „Mrs. Markham különböző állításaiban és tanúvallomásában bizonytalan és következetlen volt a gyilkosság pontos idejét illetően." Ennek az állításnak az alátámasztására a Warren-bizottság Mrs. Markham vallomását idézte, amelyben az asszony látnivalóan továbbra is körülbelül 1 óra 6 percben határozza meg a gyilkosság időpontját.

Helen Markham egyedülálló beszámolót adott a Tippit-féle gyilkosságról és annak utójátékáról. Ő volt az egyetlen, aki úgy látta, hogy a támadó nyugati irányból közelítette meg a helyszínt; egy másik tanú azt mondotta, hogy az illető keleti irányból jött. Mrs. Markham látta a férfit behajolni a rendőrkocsi nyitott ablakán; két tanú és egy fénykép jelezte, hogy az ablak zárva volt. Mrs. Markham hisztérikusan sikoltozott, amikor az összeesett rendőrhöz rohant; egy tanú, aki közötte és a rendőrautó között tartózkodott, egyáltalán nem is vette észre Mrs. Markhamot, csak sokkal később. Tippit beszélni próbált hozzá a lövöldözés után; a Warren-

bizottság úgy találta (és a többi szemtanú ezzel egyetértett), hogy Tippit nyomban meghalt. Mrs. Markham egyedül volt Tippittel az utcán húsz percig; az összes többi vallomás jelzi, hogy nyomban bámészkodó tömeg verődött össze, és hamarosan megérkezett egy mentőautó. Amikor a rendőrség a helyszínre érkezett, egyáltalán nem kérték Mrs. Markhamtól a gyilkos személyleírását; a Warren-bizottság viszont úgy idézte az asszonyt, mint a rendőrségi rádió által csaknem azonnal terjesztett személyleírás elsődleges forrását. Később Mrs. Markham úgy írta le a gyilkost, hogy az alacsony volt, inkább zömök és kissé bozontos hajú; Oswaldra ez egyáltalán nem illik. Amikor Mrs. Markhamot elvitték a rendőri szemlére, látta, amint Oswald ellenségesen rámeredt; Oswald azonban csak egy irányban átlátszó nylon védőfal mögött állott, és egyáltalán nem is láthatta az asszonyt. Mrs. Markham „határozottan azonosította" Oswaldot; a bizottság előtt viszont úgy vallott, hogy sohasem látta a rendőrségi szemle előtt az ott szereplő négy férfit. Mrs. Markham tagadta, hogy beszélt velem telefonon; beszélgetésünk átirata a Warren-bizottság nyilvánosságra hozott bizonyítékanyagában szerepel.

Mrs. Markham november 22-én kora délután nyilván közel volt a 10. utca és a Patton sugárút sarkához. Hogy vajon a lövöldözés után érkezett-e, látta Tippit hulláját, s beszédfoszlányokat és töredékeket kapott el, amelyeket azután később megismételt — ez feltevés dolga. Elrohantak vele a rendőr-főkapitányságra, hogy azonosítsa Oswaldot, mielőtt érzelmileg felkészült volna egy ilyen élményre. Amikor körülbelül két órakor odaérkezett, James R. Leavelle nyomozó szerint „sokkban szenvedett... A tanú olyan sokkos állapotban volt, hogy nem volt képes végignézni a szemlét". Fritz százados ammóniát vitt Mrs. Markhamnak a rendőrség elsősegély-szobájába, mert, mint később megmagyarázta, „megpróbáltuk elintézni ezt a leleplezést, amilyen gyorsan csak tudtuk, mert az asszony elkezdett ájuldozni és rosszul

volt". Így hát, míg Leavelle úgy érezte: a tanú érzelmileg alkalmatlan a szemle megtekintésére, Fritz elégedetlen volt, hogy a szemle lebonyolítása annyira elhúzódik.

Érthető, hogy a dallasi rendőrség — amely 45 percen belül arról értesült, hogy meggyilkolták az elnököt, és megöltek egy rendőrt a város utcáin — érzéketlen volt a tanú és a gyanúsított jogai iránt. Ilyen törvényszegés nagyon gyakran előfordul kifinomultabb városokban is, és, hozzátehetjük, kevesebb okkal. Hasonlóképpen megmagyarázható, hogy Mrs. Markham belenyugodott abba, amikor a rendőrség belehajszolta egy olyan szerepbe, amelyre nem készült fel. Mindazonáltal minden védőügyvéd tudja: az ilyen túlzások gyakran maguktól kiszűrődnek a tárgyaláson. Az esküdtszék, ha már az események összefüggéseiről informálták, képes arra, hogy értelmes módon értékelje a tanú személyét és vallomását. Itt nem volt tárgyalás, kivéve azt, amelyet a Warren-bizottság engedélyezett. E bizottság számára, amely végül egy rendőrőrszobán lezajlott undorító jelenetre alapozta történelmi fontosságú jelentését, nem lenne helyénvaló enyhítő szavakat találni.

15 · Tippit rendőr meggyilkolása: a bőséges bizonyíték

Ha a bizottság szóvirágai mögé nézünk, rá kell jönnünk, hogy a bizottság kizárólag Mrs. Markham beszámolójára támaszkodott a Tippit és gyilkosa között lejátszódó jelenetre vonatkozóan. Ez elkerülhetetlen volt, mert a bizottság nem talált egyetlen más szemtanút sem, aki Oswaldban felismerte volna a gyilkost. A komoly nyomozó számára azonban Mrs. Markham vallomása új és új zavaró ellentmondásokat tartalmaz. A bizottság a következő szavakkal próbálta megoldani dilemmáját: „Ha leszámítjuk is Mrs. Markham vallomását, bőséges bizonyíték támasztja alá, hogy Oswald gyilkolta meg Tippitet."

Mrs. Markham vallomásán kívül a rendelkezésre álló bizonyíték, akár bőséges, akár szűkös, szemtanúk közléseiből és objektív bizonyítékokból áll. A szemtanúk bizonyítékai azonban nem túlságosan szilárdak, hiszen Mrs. Markham kivételével a tanúk vagy nem látták a gyilkosságot, vagy ha igen, nem Oswaldban ismerték fel a gyilkost. Mrs. Markhamon kívül csak két tanú, Domingo Benavides és Acquilla Clemons látta a jelenetet, de egyikük sem Oswaldban ismerte fel a tettest. A többi tanú más időkben és a gyilkosság színhelyétől távolabb látta a gyanúsítottat, és beszámolójuk bizonyos lényeges vonatkozásai kétségessé teszik a bizottság verzióját. Teljesen érthető, hogy ezek a vallomások aligha lehettek következetesek, hiszen nemigen megbízható az olyan vallomás, amely egy menekülő férfira vonatkozik, akit a tanú

csak szemvillanásnyi időre és első alkalommal lát. Nem szeretném túlhangsúlyozni e tanúk olyan közléseit, amelyek nem vágnak egybe a hivatalos állásponttal, mert így én is csak a bizottság példáját követném, csak éppen ellenkező előjellel. A bizottság a megfelelő közléseket válogatta ki, hogy így alátámaszthassa későbbi következtetéseit. De ha nem használjuk fel a vallomásokban rejlő ellentmondásokat Oswald tisztázására, akkor nem tehetjük ezt meg bűnösségének bizonyítására sem.

A tanúk közül csupán William W. Scoggins dallasi taxisofőr írta le a lövöldözést megelőző eseményeket, az ő vallomása tette legkétségesebbé a bizottság magyarázatát. Röviddel déli egy óra után Scoggins kocsijában ebédelt: a kocsi a Patton sugárút keleti oldalán északi irányban állt, a 10. utca sarkától néhány méternyire. Bár nem láthatta magát a gyilkosságot, mert bokrok voltak kocsija és Tippit között, vallomása ellentmondott Mrs. Markham beszámolójának, sőt azt is sugallta, hogy nem lehetett Oswald a gyilkos. Scoggins vallomásának legjelentősebb részletei egy szóval sem szerepelnek a jelentésben.

Mint már említettem, a bizottságnak fel kellett tételeznie, hogy Oswald a legrövidebb utat választotta szállásától a 10. utca és a Patton sugárút kereszteződéséig, mert különben első pillantásra tarthatatlanná vált volna a bizottságnak az az állítása, hogy „megközelítőleg 1 óra 15 vagy 1 óra 16-kor" lőtte le Tippitet. Scoggins először úgy látta, hogy a férfi „nyugati irányban haladt, s éppen meg akart fordulni, de amikor én láttam, még nyugat felé haladt". Ebben a pillanatban a férfi Tippit kocsijának közvetlen közelében, keletre tartózkodott, és Tippit kocsija körülbelül 30 méterre állt Scoggins kocsijától, ugyancsak keletre.

Scoggins látta, amint Tippit kocsija „elhaladt éppen előttem", „nyugat felől a 10. utcán, keleti irányban". Csak akkor látta meg az ismeretlen férfit, akit Tippit megállított, mikor Tippit kocsija a kereszteződéstől már 30 méternyire volt.

Scoggins keleti és nyugati irányban egy-egy utcasaroknyi távolságban belátta a 10. utcát, úgy, hogy a tény, hogy nem látta Tippit támadóját, amint az keleti irányban haladt, arra enged következtetni, hogy a férfi, amint azt Scoggins vallotta, valóban nyugati irányban haladt. De ha Tippit gyilkosa valóban nyugat felé ment — vagyis a gyilkosság színhelyét keleti irányból közelítette meg —, a gyilkos nem lehetett Oswald, mert Oswaldnak nem lett volna ideje — még ha elfogadjuk is a bizottság menetrendjét — szállásától egy Tippittől keletre levő pontig eljutni, s onnan nyugati irányból a gyilkosság színhelyére érkezni.

A bizottság úgy kerülte meg a Scoggins vallomásában foglaltakat, hogy egyszerűen nem vette figyelembe vallomását, és Mrs. Markham közlését fogadta el, amely szerint a gyilkos nyugati irányból érkezett. Scoggins azonban nem emlékezett arra, hogy látta volna Mrs. Markhamot, amikor Tippitet meggyilkolták.

Kérdés: Ön látta a minap (1964 márciusában) Mrs. Markhamot. Emlékszik-e rá, hogy ő is ott lett volna, amikor Tippitet lelőtték?
Scoggins: Igen, akkor láttam, mikor visszatértem. Beszélgetett a rendőrökkel.
Kérdés: Nem látta, ahogy ott állt az utcán, ugye?
Scoggins: Nem, úgy nem láttam.

Mrs. Markham vallomása arra utal, hogy az asszony nyíltan mutatkozott az utcán.

Mrs. Markham: Igen. A gyilkos még látható volt, amikor a rendőrkocsihoz rohantam. Még láttam...
Kérdés: Mikor kezdett el sikoltozni?
Mrs. Markham: Mikor elkezdtem rohanni, már sikoltottam.

Scoggins látta, amint Tippit a földre zuhan, és látta,

amint a gyilkos „körbe került, úgy, hogy nem láthattam... a kocsi mögé mentem, ő keresztülvágott egy telken, és hallottam, amint a bokrok közé rohan, akkor felnéztem, és láttam, hogy a Patton sugárúton déli irányban távozik". A bizottság megállapította, hogy a gyilkos „négy méteren belüli távolságban haladt el Scoggins előtt", és másnap a taxisofőr Oswaldban felismerte a menekülő férfit. Az azonban nem világos, elég jól megnézhette-e Scoggins a férfit ahhoz, hogy később felismerhesse.

Kérdés: Mikor látta, hogy a rendőr a földre zuhan, milyen helyzetben látta legközelebb a férfit, vagy látta-e mindkettőjüket egyidőben?
Scoggins: Nem. Csak azt láttam, hogy az üres telken keresztül felém közeledik, de nem nézett rám.

Egy perccel később azonban ezt mondta Scoggins: „Úgy emlékszem, mégis láttam az arcát."

Scoggins azon a rendőrségi szemlén azonosította Oswaldot, amit egy másik taxisofőr, William Whaley is megemlít vallomásában, és állítólag „határozottan felismerte" Oswaldot november 23-án délután. Whaley hangsúlyozta, mennyire igazságtalanul rendezték a szemlét: „Kiszemelhettem volna őt anélkül, hogy azonosítsam." Röviddel ezután az FBI vagy a CIA egyik ügynöke „néhány képet" mutatott Scogginsnak, és felkérte, válassza ki Oswald képét. „Azt hiszem, a rossz képet választottam — mondta Scoggins a bizottság előtt. — Az ügynök azt mondta, a másik volt Oswald."

Scoggins nem látta Tippit gyilkosát, amint az a lövöldözés előtt keleti irányban elhaladt kocsija előtt, és közvetlen a lövöldözés után nem látta Mrs. Markhamot — mindkét tény fölött elsiklik a Warren-jelentés. Az FBI ügynöke által bemutatott képsorozatból Scoggins nem Oswald képét választotta ki, és a jelentés ezt sem említi. A bizottság ehelyett azt

hangsúlyozta, hogy Scoggins (egy igazságtalan szemlén) felismerte Oswaldot — ez újabb példája, milyen korlátlan hatalommal utasította el a bizottság a kényelmetlen, elfogadhatatlan vagy ellentétes nézetet hangoztató vallomásokat.

A bizottság csak olyan vallomásokat mérlegelt, amelyek nem veszélyeztették álláspontját, és ide tartozik a bizottságnak az a gyakorlata is, hogy számos fontos tanút nem hallgatott ki. Tíz olyan tanúról tudunk, akik értékes közlésekkel szolgálhattak volna, a bizottság mégsem hallgatta ki őket. Közéjük tartozik Mrs. Clemons is, akinek neve nem is szerepel a jelentésben, sőt még a „Kihallgatások" huszonhat kötetében sem.

Mrs. Clemons több független nyomozónak elmondta, hogy két férfit látott a rendőrségi kocsi mellett pillanatokkal azelőtt, hogy egyikük lelőtte Tippitet. A gyilkos ekkor intett társának, és különböző irányban elrohantak. 1966. március 23-án beszéltem Mrs. Clemonsszal otthonában, a Corinth út 618-ban, Dallasban. Filmre és magnetofonszalagra vett beszélgetésünk során leírta a gyilkost, aki „olyan zömökforma, kicsit pocakos" férfi volt, míg a társát magas, sovány embernek írta le, aki könnyű khakiszínű nadrágot és fehér inget viselt.

A bizottság azért nem alkalmazott saját testületén kívül álló nyomozókat, mert a rendőrhatóságok „ügybuzgalma és közreműködése" folytán erre nem volt szükség. Mrs. Clemons elmondta az egyik magánnyomozónak, hogy a dallasi rendőrség figyelmeztette: nehogy elmondja a bizottságnak, mit tud az esetről, mert ez az életébe kerülhet. A dallasi rendőrség ügybuzgalma ebben az esetben eltussolta a bizottság előtt egy fontos tanú létezését.

Dudley M. Hughes temetkezési vállalkozó írásos feljegyzései szerint a keleti 10. utca 501-es számú házból telefonáltak mentőkért, Frank és Mary Wright lakásából. Független

nyomozók meglátogatták Mrs. Wrightot, aki tanúsította, hogy ő telefonált, de sem őt, sem férjét, akik pedig fontos vallomással szolgálhattak volna, nem hallgatta ki az FBI, és nem idézte meg a bizottság.

A Tippit-gyilkosság színhelyével átellenben Mr. és Mrs. Donald R. Higgins laktak, és bár hallották a lövéseket, és látták, mi történt a merénylő elmenekülése után, egyiküket sem hallgatta ki a bizottság.

A mentőkocsi sofőrje, Clayton Butler és Eddie Kinsley mentős fontos közlésekkel szolgálhattak volna a gyilkosság idejére, Tippit állapotára vonatkozóan, és arról is nyilatkozhattak volna, milyen tanúk tartózkodtak a színhelyen. Egyiküket sem idézték meg, és a jelek szerint még a dallasi rendőrség és az FBI sem érdeklődött személyük iránt.

A bizottság és azok a hatóságok, amelyekre a bizottság támaszkodott, nem hallgattak ki olyan személyeket, akik nyilván lényegbevágó közlésekkel szolgálhattak volna, ezeknek a tanúknak a nevét lelkes amatőr nyomozók puhatolták ki. Azok a tanúk, akik megjelentek a bizottság előtt, utaltak ezekre a nyomozókra, többek között B. D. Searcyre és Jimmy Burtre, akik tehát maguk is értékes adatokat szolgáltathattak volna, a bizottság mégsem hallgatta ki őket.

Végül — bár ő jelentette Tippit autójának rádióján a gyilkosságot a rendőrségnek — T. F. Bowleyt sem hallgatta ki a bizottság vagy jogi tanácsadói.

A szemtanúk vallomása csekély támogatást jelentett a vád számára, a bizottságnak tehát nagyrészt objektív bizonyítékokra kellett támaszkodni. Az objektív bizonyítékokat ebben az esetben négy pisztolygolyó, négy töltényhüvely és egy világos zakó jelenti. Ez képezi tehát azt a tényszerűséget, amelyet a bizottság védelmezői oly gyakran emlegetnek, mikor a bizottság munkáját jellemzik. A néma bizonyítékoknak ékesszólóan kell beszélniök, de a tolmács — a szak-

értő — csak szubjektív értelmezés útján bírhatja szóra őket. Bűnügyekben gyakran van szükség ilyen szakértők véleményére. Az FBI és a helyi rendőrségek szakértői gyakran kijelentik, hogy a golyón található vonalak és barázdák minden kétséget kizáróan utalnak arra a fegyverre, amelyből a vádlott a lövést leadta. De éppen ilyen gyakran történik meg az is, hogy a védelem által megbízott, jó vagy kitűnő hírű önálló laboratóriumok megvizsgálják ugyanazt a töltényt, ugyanazt a fegyvert, és semmiféle kapcsolatot nem találnak; azt vallják, hogy a golyó semmilyen körülmények között nem származhatott a kérdéses fegyverből.

A jelentés olvasóját a legtöbb esetben megkímélte a jelentés attól a nehéz és bonyolult feladattól, amely általában az esküdtekre hárul, mikor az objektív bizonyítékokat elemzik. Ez azért volt így, mert a bizottság nem kérte független szakemberek véleményét, hanem ügyészi beállítottságú szövetségi és helyi rendőrszakemberekre támaszkodott. Ez a szemlélet kétségtelenül csökkentheti bizonyos ügyek ellentmondásosságát, ebben az esetben mégsem mondható teljesen sikeresnek.

Az orvosok négy golyót operáltak ki Tippit testéből november 22-én és ezeket a golyókat átadták a dallasi rendőrségnek. Az ember nem várná, hogy ezek után nehézségekbe fog ütközni a golyók azonosítása. Az egyik golyót (602-es számú bizottsági melléklet), amelyet az FBI Q-13 jelzéssel látott el, Cortlandt Cunningham, az FBI fegyverszakértője vizsgálta meg a gyilkosság másnapján. Jelentésében ezt írta: „A Q-13-as golyó annyira megrongálódott, hogy a mikroszkópos vizsgálat nem ad módot azonosításra." A dallasi rendőrség úgy adta át a 602-es bizottsági mellékletet az FBI-nak, hogy „ezt az egy golyót találták". Cunningham így nyilatkozott a bizottságnak:

Úgy tudom, hogy az első golyót a dallasi rendőrség juttatta el az FBI dallasi irodájának. Azt mondták, ezt az egy go-

lyót találták, ez az egy golyó volt a birtokukban. Később, a bizottság kérésére, megkerestük a dallasi rendőrkapitányságot, és az aktákból kiderült, hogy ezenkívül még három golyó volt a birtokukban.

Rendes körülmények között az idő múlása — ebben az esetben több, mint egy negyedév — nem változtathat a golyók bizonyító értékén. Nem rejthetjük el azonban aggodalmunkat a golyók őrzőinek módszerével — legalábbis aktavezetési módszerével — kapcsolatban.

Cunningham megvizsgálta a három tévelygő golyót, és azt vallotta, hogy „a golyók vizsgálata és összehasonlítása alapján nem állapítható meg, egy fegyverből származnak-e, vagy pedig hogy Oswald revolveréből származnak-e". Cunningham próbalövéseket adott le a kérdéses revolverrel, és a golyókat megvizsgálta. A leggondosabb kísérleti feltételek esetén sem volt lehetőség, vallotta, „annak meghatározására, hogy az ebből a fegyverből kilőtt golyók valóban ebből a fegyverből származtak-e". Ennek az volt az oka, hogy a fegyver csöve tág volt, és ez azzal a következménnyel jár, hogy a golyó „nem szabályosan hagyja el a csövet, és ezért a fegyver csöve rendszertelen vonalakat és barázdákat vés a golyó felületébe".

Joseph D. Nicol illinoisi rendőrségi szakértő is megvizsgálta a golyókat. Közölte, hogy az egyik golyón „elegendő nyomát találta annak, hogy a lövedéket ugyanaz a fegyver lőtte ki, mint a kísérleti fegyver". Az FBI szakértője erről a feltevésről azt állította, hogy „lehetetlenség", és ez élénken bizonyítja, mennyire szubjektív természetű volt a szakértői vélemény, mennyire szükség lett volna valóban szakértői vizsgálatra. A bizottság rendszeresen kikérte a rendőrség tudományos véleményét, jóllehet sokkal hitelesebb szakvéleményt kaphatott volna a vezető tudományos intézetektől. A bizottság csak nagyon ritkán támaszkodott tudósok szakvéleményére — például a paraffinlenyomat radioaktív

elemzése, amely kísérletet felszerelés híján az FBI laboratóriuma nem tudott elvégezni —, ezekben az esetekben azonban a bizottság nem vette figyelembe a kísérleti végeredmények bizonyos részleteit.

A szemtanúk utaltak rá, hogy Tippit gyilkosa elszórt néhány töltényhüvelyt a 10. utca és a Patton sugárút délkeleti sarkán levő telek bokrai közt, míg menekült a gyilkosság színhelyéről. Benavides felszedett két töltényhüvelyt, egy üres cigarettadobozba tette őket, és átadta a dobozt egy rendőrnek, valószínűleg J. M. Poe-nak. Gerald L. Hill őrmester szerint „Poe megmutatott nekem egy cigarettadobozt, amelyben három üres töltényhüvely volt... Megmondtam Poe-nak, tartsa magánál, és lássa el őket jelzéssel".

A bizottság előtt Poe úgy nyilatkozott, hogy november 22-én csak két töltényhüvely volt nála. Emlékezete szerint megjelölte őket, de nem esküdött volna meg rá. Mikor négy töltényhüvelyt mutattak neki, Poe a Q-77 és Q-75-ös jelzetűt választotta ki, bár a rendőrség szerint a Q-74-es jelzetű töltény volt a cigarettadobozban. A kihallgatás után két hónappal Poe elmondta Bardwell Odum FBI-ügynöknek, hogy „most már emlékszik rá, megjelölte a hüvelyeket, mielőtt átadta őket Barnes rendőr őrmesternek, de nem tudja megállapítani, a négy töltényhüvely közül melyiket jelölte meg, ezért nem tudja határozottan, mely töltényhüvelyeket vette át Benavidestől". Poe később azt mondta Odumnak, hogy két töltényhüvelyt kezdőbetűivel, „JMP"-vel jelölt meg. Odum bemutatta a hüvelyeket Benavidesnek is, aki nem ismerte fel az általa talált hüvelyeket. Az adott körülmények között teljesen érthető, hogy Benavides nem tudta felismerni a töltényhüvelyeket, a rendőr kezdőbetűinek eltűnése viszont más lapra tartozik.

Barnes őrmester, aki a bűnügyi osztály helyszínelő részlegében működik, azt vallotta, hogy két töltényhüvelyt vett át Poe-tól, és egy gyémánthegyű tollal „B" betűt rajzolt mindkét töltényhüvely belsejébe, hogy a hüvelyeket később

azonosítani lehessen. Barnes ezen a kihallgatáson közölte, hogy a Q-74-es és a Q-75-ös hüvelyeket jelölte meg, de ő is tévesen választott ki egy hüvelyt: a Q-75-öst, a Q-77-es helyett. Egy másik kihallgatáson Barnes a Q-74-est és a Q-77-est választotta ki. A Benavides által talált két töltényhüvellyel kapcsolatban tehát nem beszélhetünk a bizonyítékok láncolatának még csak látszatáról sem. Benavides nem ismerte fel a két töltényhüvelyt; Poe, aki a helyszínen tartózkodott, nem találta meg kezdőbetűit a hüvelyeken, és Barnes kezdőbetűi szintén eltűntek. Ő is tévesen azonosította a hüvelyeket. Poe és Barnes vallomása tehát inkább gyengítette, mint erősítette volna a bizottság állításait, hogy a töltényhüvelyek hiteles eredetűek.

A másik két töltényhüvelyt állítólag Barbara Davis és Virginia R. Davis találta meg, később azonban egyikük sem ismerte fel a kérdéses hüvelyeket. A bizottság egyik ügyvédje kihallgatta azt a rendőrt, aki állítólag átvette a két töltényhüvelyt; a bizonyítékokat átvevő másik rendőrre nézve pedig a bizottság megelégedett egy aláíratlan FBI-átirattal.

Bűnügyekben a bűnténnyel feltehetőleg kapcsolatban álló objektív bizonyítékokat csak akkor fogadják el, ha a bizonyítékokat produkáló eseményláncolat hitelessége bebizonyosodott. Ha A bizonyítékot talál a színhelyen és D rendőrségi szakértő a tárgyaláson rá akar mutatni a bizonyíték jelentőségére, csak akkor teheti ezt meg, ha A, B, C és D egyaránt olyan vallomást tesz, amely töretlen láncot képez. Ha ezt nem tudják megtenni, a bizonyítékot a bíróság visszautasíthatja. Ez talán merev szabálynak tűnik, de annak a reális aggálynak köszönheti létét, hogy a rendőrség időnként szándékosan bizonyítékokat koholhat, vagy esetleg önhibáján kívül szemet huny bizonyos, a vádlott számára kedvező bizonyítékok fölött.

Röviddel Oswald letartóztatása után egy riporter megkérdezte Curry rendőrfőnököt, vajon bizonyította-e a lőpróba Oswald bűnösségét.

Kérdés: És mi volt a lőpróba eredménye, főnök?
Curry: A lőpróba — még nem kaptuk meg a végjelentést, de azt hiszem, úgy gondolom, kedvező lesz.

A „kedvező" kifejezést használta, amely itt annyit jelent, hogy „Oswald bűnösségét bizonyító", bizonyos előítéletet árul el, és azt a tényt, hogy Curry minden bizonnyal előre tudta a lőpróba eredményeit. Ehhez nem szükséges kommentár. És az a tény, hogy a négy revolvergolyó több mint negyedév után végül előbukkant a rendőrségi nyilvántartásból, egyáltalán nem nyugtatja meg azokat, akik logikus magyarázatot keresnek arra, miért állt el a bizottság a bizonyítékláncolat jogi szabályától a dallasi rendőrség kezén forgó töltényhüvelyekkel kapcsolatban.

Ugyanaz a két rendőrségi szakértő vallott a töltényhüvelyekről, akik a golyókat is megvizsgálták. Nicol, akárcsak az egyik golyó esetében, most is úgy érezte, hogy a töltényhüvelyek a kérdéses revolverből származnak, bár ebben az esetben hozzátette, hogy ez „személyes véleménye". Cunningham, aki lehetetlenségnek vélte Nicolnak a golyóra vonatkozó megállapítását, kijelentette, hogy „a négy hüvely véleményem szerint a kérdéses revolverből származik". Cunningham tehát nem hitt Nicolnak, pedig az bizonyos volt a dolgában; a töltényhüvelyek esetében Nicol már sokkal bizonytalanabb volt.

A két rendőrségi szakértő bizonytalansága a jelentés idevágó részének szájbarágó stílusában tükröződik: „A gyilkosság színhelyén talált töltényhüvelyek az Oswaldnak letartóztatásakor birtokában álló revolverből származnak, minden más fegyver kizárásával."

A golyókkal és a hüvelyekkel kapcsolatos megválaszolatlan kérdések nagyobb horderőre tesznek szert, ha összességükben fontoljuk meg őket. Cunningham vallomása közben Boggs bizottsági tag közbeszólt: „Hány golyót találtak?" A bizottság egyik ügyvédje ezt felelte:

A rendőr testéből négy golyót operáltak ki, de ez, amint rögtön meg fogják látni, nem azt jelenti, hogy négy lövést adtak le, mert itt egy kis probléma adódik. Ezt jobb lesz, ha a tanú fejti ki.

Boggs erre azt felelte, hogy az ügyvéd „nagyon titokzatos", de a jegyzőkönyv alapján inkább a „szerény" jelzőt vártuk volna. A „kis probléma" ugyanis az volt, hogy a Tippit testéből kioperált négy golyó közül hármat a Winchester-Western fegyvergyár készített, míg a megtalált töltényhüvelyek közül csak kettő volt ilyen gyártmányú; és bár egy Remington-Peters golyót is kivettek Tippit testéből, két ilyen gyártmányú hüvelyt találtak a színhelyen.

A bizottság „több lehetséges magyarázatot" javasolt az ellentmondások kiküszöbölésére, de ha elvetjük a „kézi töltés" lehetőségét, egyetlen reális magyarázat marad, mégpedig az, hogy Tippit gyilkosa legalább öt lövést adott le. Ha így áll a a dolog, legalább egy Remington-golyó célt tévesztett, és legalább egy Winchester-hüvelyt nem mutattak be a bizottságnak. Meg kellene fontolni azt a lehetőséget is, hogy a rendőr meggyilkolását két személy követte el, erre utalnak a különböző gyártmányú fegyvergolyók, és erre utal egy olyan tanú nyilatkozata is, akit a bizottság nem hallgatott meg: Mrs. Clemons kijelentette, hogy a lövöldözés idején két férfit látott a helyszínen. Ez természetesen nem szerepelt a „több lehetséges magyarázat" között.

A bizottság szerint a gyilkosság színhelyétől körülbelül két utcasaroknyi távolságra találtak egy világosszürke zakót (162-es bizottsági melléklet), ami állítólag Oswaldé volt. Ezt viselte, mikor elmenekült a gyilkosság színhelyéről.

Tippit valószínű gyilkosának meneküléséről tizenhat tanú számolt be. Valamennyien még azelőtt figyelték meg, hogy elérte volna azt a pontot, ahol később a zakót találták: a

bizottság mégis csak hat tanúnak mutatta meg azonosításra a zakót. Egyiküket — aki 120 méternél nem volt közelebb a menekülőhöz, és csak annyit vallott, hogy az illetőn „valamiféle sportzakó volt, de nemigen emlékszem, milyen" — rábírták, hogy „azonosítsa" a zakót. Ez a 20 éves tanú, aki autólopásért felfüggesztett börtönbüntetésre ítéltek, csakit annyit mondott kihallgatásán, hogy a zakó „hasonlít" arra a zakóra, amelyet november 22-én távolról látott. Mikor azonban elhangzottak azok a szavak, amelyeket a jegyzőkönyvben kérdőjel követ, és amelyeket az ügyvéd ezek szerint megfelelő kérdő hangsúllyal ejtett ki, a tanú igennel válaszolt.

Kérdés: Tehát ez a zakó volt rajta?
Tanú: Igen.

Benavides említette, hogy látott egy „világos, nyers színű" zakót, de mikor bemutatták neki a 163-as bizottsági mellékletet, melyet a jelentés „vastag, kék zakónak" ír le, jóllehet nyilván tévesen mutatták neki ezt a zakót, ő így válaszolt: „Igen, ez az." Barbara Davis szerint a gyilkos „fekete kabátot" viselt, mikor átrohant a kertjén. Ted Callaway szerint a merénylő zakója „kicsit sötétebb volt", mint a 162-es bizottsági melléklet. Mrs. Markham úgy gondolta, hogy a kérdéses zakó sötétebb, mint az, melyet Washingtonban neki bemutattak, bár megfigyelőképessége nagyon kevés hitelt érdemel. Warren Reynolds „kékesnek" írta le a menekülő férfi zakóját, és Scoggins úgy nyilatkozott, hogy a kocsija előtt elrohanó férfi zakója sötétebb volt, mint a 162-es bizottsági melléklet.

Ha nem bizonyosodott be, hogy a menekülőn valóban a 162-es bizottsági melléklet volt, az sem lehetett biztos, hogy a zakó Oswaldé. Marina Oswald azt állította, hogy a zakó férjéé volt, ugyanakkor viszont nem emlékezett rá, hogy férje „valaha is tisztítóba vagy mosodába adta volna" zakóit.

A 162-es bizottsági melléklet azonban vegytisztítás jeleit viseli. H. H. Stringer rendőr őrmester, aki november 22-én megvizsgálta a zakót, rádiótelefonon ezt az üzenetet adta le a kapitányságnak:

A gyanúsított zakóján B 9738. sz. mosodai jelzés található. Nézzenek utána, ellenőrizhető-e ez a jelzés.

Hat nap múlva a dallasi rendőrségről az FBI-nak megküldött bizonyítékokhoz csatolt átirat így írta le a zakót:

Szürke férfizakó, 30-as mosodai jelzés, a galléron 050-es jelzés, mosodai szám B 9738, a zakó alsó szélén.

A Tippit-féle gyilkosság színhelyének közelében található tisztítókat ellenőrizték, és a vizsgálat eredményeképpen kiderült, hogy a mosodai jelzéseket azonos elv alapján állítják ki. A betű általában a ruhadarab tulajdonosa vezetéknevének kezdőbetűje. Semmi sem mutat arra azonban, hogy a bizottság vagy nyomozói megvizsgálták volna ezt az Oswaldot mentesítő körülményt, bár Dallasban is bevett gyakorlat egy ruhadarab tulajdonosának azonosítása a mosodai jelzés alapján, és Stringer őrmester éppen erre kérte a rendőrséget. Ha a nyomozás kiderítette volna, hogy Oswaldé volt a zakó, nem kétséges, hogy a bizottság ezt a körülményt erőteljesen hangsúlyozza, hiszen ez meggyőző érv lett volna amellett, hogy Oswald részes a gyilkosságban. Mivel azonban ez nem történt meg, vajon arra kell-e következtetnünk, hogy ez a költséges mammutnyomozás egyszerűen nem volt képes kideríteni, hol tisztították a zakót, és még kevésbé tudta kinyomozni a tulajdonos személyét?

A november 22-én talált zakó eredete kétséges maradt. A bizottság nem állapította meg, ki találta meg a zakót, ez azonban csak a „Kihallgatások" köteteinek tüzetes tanulmányozása után derül ki. A bizottság azt állította, hogy

W. R. Westbrook dallasi rendőrszázados „átment a benzinkút mögötti parkolóhelyen, és az egyik kocsi hátsó része alatt világos színű zakót talált". Maga Westbrook azonban más nézeten volt: „Tulajdonképpen nem én találtam."

A tények Westbrook állítását támasztják alá. Közvetlenül 1 óra 25 perc után a rendőrségi rádió a 279-es számú rendőr üzenetét sugározta, aki jelentette, hogy talált egy zakót, amely állítólag „a gyilkosé volt. Megtaláltam a fehér zakóját. Azt hiszem, a parkolóhelyen dobta el, a benzinkút mögött, a Jefferson utca 400 alatt, a Dudley—Hughes céggel szemben, és fehér zakója volt. Úgy gondoljuk, hogy ez az". Westbrook azonban — vallomása és saját rádióüzenete alapján — 1 óra 40 perckor még úton volt a színhely felé, ahol pedig már mintegy 15 perccel azelőtt megtalálták a zakót.

Közvetlenül Tippit meggyilkolása után a helyszínen tartózkodott tehát egy rendőr, aki kétsaroknyi távolságra megtalálta a zakót. A máskülönben meglehetősen rendszertelen jegyzőkönyvben tehát legalább egy rendőr — a 279-es számú — világosan megnevezte magát. Nagyon meglepő, hogy nem tudták azonosítani.

A bizottsági okmányok két különböző kötetében közölték a dallasi rendőrségi rádióadások két gépírásos átiratát. Az elsőt a dallasi rendőrség közölte, míg a másodikat egy FBI-ügynök dolgozta fel, aki a bizottság kérésére „felülvizsgálta" a rádióadások eredeti magnetofonszalagjait. Az utóbbit kísérő memorandum szerint „az elnöki bizottság levélben kérelmezte, hogy minden üzenet mellé kerüljön oda az üzenetet leadó rendőr neve".

A „J. D. Tippit rendőr meggyilkolása" című fejezetben a Warren-jelentés tizennégy alkalommal hivatkozik a rádióadás átiratára. Egy kivétellel mindannyiszor a felülvizsgált s ezért teljesebb átiratra hivatkozik. Az egyetlen kivétel — vagyis amikor a bizottság az eredeti rendőrségi átiratra hivatkozik, nem pedig az FBI-félére —, amikor a 279-es

számú rendőr rádióüzenetéről van szó. Az alkalmazkodó vagy legalábbis jóhiszemű kutató az eredeti rendőrségi átiratban megtalálja az üzenetet leadó rendőrök számjelzését a rendőrök nevének említése nélkül, a 279-esét csakúgy, mint a többiét. A buzgó kutató, aki alábocsátkozik a nevekkel ellátott átirat rejtelmeibe, arra jön rá, hogy az FBI-ügynökök gondosan feltüntették valamennyi számjelzet mellett az illető rendőr nevét — egyedül a 279-es szám mellett áll az „ismeretlen" jelzés.

Nem fogadhatjuk el az FBI-nak azt az állítását, hogy sem a dallasi rendőrség, sem pedig az FBI nem tudott azonosítani egy dallasi rendőrt, aki november 22-én egy bizonyos számjelzetet kapott a főkapitányságtól; aki talált egy zakót, melyet átadott feletteseinek, és aki rádióüzenetet adott le, melynek magnetofonfelvétele létezik, és őrzi szavait és hangját. A kutató bizalmát az sem állítja helyre, hogy a jelentés szemmel láthatólag szándékosan el akarja terelni az olvasó figyelmét a bizonyítékok e hézagáról.

Tippit utolsó perceit pontatlanul és valószínűleg megtévesztően rekonstruálta a Warren-jelentés. Először is azt állította, hogy Tippit utoljára 12 óra 54 perckor érintkezett rádión a főkapitánysággal — holott maga a bizottság közölt olyan bizonyítékokat, amelyek megcáfolják ezt; majd azt bizonygatta, hogy „Tippit megállította a férfit, és kocsijához hívta" — ha ez igaz, akkor téves az a feltevés, hogy a gyilkos ismerte Tippitet, és felé haladt, amely feltevést különben semmiféle tény nem támasztja alá, és ez esetben a bizottság súlyos tényhamisítást követett el. Olyasmit állít, amit nem tud bizonyítani, hiszen egyetlen tanú sem vallotta sem a bizottság, sem a nyomozó szervek előtt, hogy Tippit megállította a férfit, vagy hogy kocsijához hívta.

Meglehet, hogy egy magnetofonszalag fényt deríthetne

arra a kérdésre, pontosan mikor történt a gyilkosság. Ez a magnetofonszalag, mely a mai napig a dallasi rendőrség birtokában van, esetleg arra is rávezethetne, ki volt a gyilkos. Meggyőző bizonyíték utal rá, hogy 1 óra 8 perckor, valószínűleg pillanatokkal halála előtt, Tippit rádiókapcsolatba akart lépni a kapitánysággal. Az adott körülmények között nem szabad kizárnunk azt a lehetőséget sem, hogy támadójáról akart közleményt leadni, de arra nézve, mit mondott Tippit a rádióba, csak találgatásra szorítkozhatunk.

Mint már említettük, a bizottság a rádióadások két különböző átiratát közölte, de nem tettek lépéseket annak megállapítására, melyik — ha ugyan bármelyik — helyes. 1964. március 6-án az FBI felkérte a dallasi rendőrséget, küldjék el a lényeges rádióadások átiratát. A rendőrség két héten belül teljesítette a kérést, és 1964. április 22-én Curry rendőrfőnök vallomása után az átiratot a bizottsági okmányok közé sorolták. A bizottság ekkor ismeretlen okok miatt átírt a FBI-nak: „Az átirat fontosságára való tekintettel kívánatossá vált, hogy az FBI szerezze meg a rádióadások eredeti magnetofonszalagjait, és készítsen új átiratot a szalagok alapján". Az FBI ügynöke 1964 júliusában négy napig hallgatta az eredeti felvételeket a dallasi főkapitányságon, és új átiratot készített, amelyet ugyancsak besoroltak a bizottsági okmányok közé.

Mindkét átirat szerint körülbelül 12 óra 44 perckor egy központi közlemény utasította a rendőrség valamennyi kocsiját, induljon el a Dealey tér felé. 12 óra 45 perckor azonban Tippit és egy másik rendőr más, különleges parancsot kapott: „Induljon el a Central Oak Cliff körzetbe." Az eredeti rendőrségi átirat szerint sem Tippit, sem a másik rendőr nem válaszolt erre a parancsra. Az FBI-átirat azonban rábukkant válaszukra, melyben akkori helyzetüket is közölték. Megmagyarázhatatlan ellentmondás. Vagy szerepel Tippit hangja a magnetofonszalagon, vagy nem. Vagy

jelentkezett mint 78-as számú rendőr, és ismertette tartózkodási helyét, vagy nem; vagy beszélt, vagy hallgatott.

Aki azon igyekszik, hogy a bizonyítékokban rejlő komoly ellentmondásokat kimagyarázza, általában a november 22-én uralkodó zűrzavarra hivatkozik. Ez a magyarázat azonban ebben az esetben elfogadhatatlan, mert két különböző rendfenntartó hatóság az elnökgyilkosság után hónapokkal jutott megmagyarázhatatlan, súlyos ellentmondásra, nyilván minden külső nyomás nélkül, miközben a feladatot — Tippit rádióüzeneteinek ellenőrzését — a legnagyobb figyelemmel végezték. A különös végeredmény magyarázatára kínálkozó lehetőségek skálája szűk: vagy a dallasi rendőrség nem számolt be egy fontos rádióüzenetről, vagy ezt az üzenetet az FBI találta ki.

Mindkét átirat szerint Tippit következő üzenete 12 óra 54 perckor hangzott el, mikor a kapitányság már szemmel láthatóan rendkívüli érdeklődést tanúsított tartózkodási helye iránt: „Az Oak Cliff körzetben tartózkodik?" Mikor Tippit igennel válaszolt, valamilyen okból ezt a parancsot kapta: „Tartózkodjék ebben a körzetben, és jól figyeljen mindenre, ha valami történne."

1 óra 8 perckor minden bizonnyal „történt valami", mert Tippit kétszer is megpróbált kapcsolatba lépni a kapitánysággal. A központ azonban, ha bízhatunk a dallasi rendőrség átiratában, nem válaszolt. Ekkor Tippitet agyonlőtték. Az eredeti rendőrségi átirat a következő:

Hívó fél	Üzenet
4	Itt 15/2
78	78
15	15/2
Központ	15/2
78	78 (1 óra 8 perc)
261	261

Ugyanennek a felvételnek az FBI-féle átirata másként fest:

Hívó fél	Üzenet
4 (Fisher)	Itt 15/2 (J. M. Souter százados)
58	(Zavaros)
15 (C. E. Talbert százados)	15/2 (J. M. Souter százados)
Központ (Hulse és Jackson)	15/2 (Souter)
488	488 (Zavaros) (1 óra 8 perc)
261 (C. M. Barnhart szolgálatos rendőr)	261 (Barnhart)

Akármit mondhatott Tippit, az FBI szerint közleménye mindkét alkalommal „zavaros" volt. Tippit jelzete — a 78-as — eltűnt az FBI átiratból, és két megnevezetlen, 58-as, illetve 488-as rendőr került a helyére. A 213 oldalas FBI-átirat az 58-as és a 488-as számú rendőr semmiféle más közleményét nem említi, és a bizottság nem próbálta megmagyarázni, kit — ha egyáltalán valakit — jeleztek ezek a számok.

A bizottság megkérte az FBI-t, hogy „minden üzenet mellé kerüljön oda az üzenetet leadó rendőr neve", az FBI azonban világosan szembeszegült ezzel a kéréssel, hiszen nem jelezte, kit takar az 58-as és a 488-as szám. A bizottságnak ez a mulasztás nem okozott gondot. A bizottság nyilván nem tudta eldönteni, melyik átirat helytálló, és más adatok híján ítéletét arra a változatra alapozta, amely jobban alátámasztotta végkövetkeztetését — ez a változat az FBI átirata volt —, és a jelentés beszámolt arról, hogy 12 óra 54 perc után Tippit nem adott le üzenetet. Ha a történész csak találgatásra szorítkozhatik, amikor a megváltoz-

tatott átirat jelentését latolgatja, ezért egyedül a bizottság felelős. Bár az amerikai sajtó kitartóan bizonygatta, hogy egyetlen lényeges kérdés sem maradt megoldatlanul, a kritikus olvasó — az intelligens, nem pedig feltétlenül ellenséges olvasó — kénytelen megkérdezni:

1. Hogyan történhetett meg, hogy két különböző rendőrhatóság ennyire különböző módon értelmezett egyetlen objektív bizonyítékot?
2. Miért nem igyekeztek megoldani a bizottság tagjai az ellentmondásokat úgy, hogy maguk is lehallgatják a magnetofonszalagot, vagy legalábbis felkérnek egy bizottsági gyorsírót: készítse el újból a magnetofonfelvétel átiratát?
3. Miért koholt a dallasi rendőrség két rádióhívást közvetlenül Tippit halála előtt?
4. Ha a hívások nem voltak koholtak, miért tussolta el őket az FBI azzal, hogy azt állította, érthetetlenek voltak, majd két olyan rendőrnek tulajdonította ezt a két hívást, akik a publikált átiratok olvasói számára csak mint számok léteznek?
5. Akár hanyagságból, akár szándékosan torzította el a rendőrség a tényeket, bízhatunk-e ezek után a sokezernyi FBI- és rendőrségi kihallgatási jegyzőkönyvben, amely a bizottság bizonyítékainak zömét alkotta? Ha a helyi és a szövetségi rendőrszervek nem tudtak megegyezni egy magnetofonszalagon elhangzott néhány szó tekintetében, mely szalagot bármikor újra le lehet hallgatni, hogyan adhatunk teljes hitelt olyan jegyzőkönyveiknek, melyeket a pontosságra sokkal kevesebb lehetőségeket adó körülmények között készítettek?
6. Bízhatunk-e ezek után a rendőrségi „szakértők" olyan ténymagyarázataiban, amelyek más objektív bizonyítékokkal kapcsolatosak?
7. Adott-e le Tippit rádióüzenetet a meggyilkolása előtti

pillanatokban? Ha igen, az FBI által bizonygatott „zavaros" szöveg helyett milyen szavakat hallott volna a magnetofonszalag objektív hallgatója?

Megvizsgáltuk tehát a bizottság „bőséges" és objektív bizonyítékait, melyek alapján még Mrs. Markham terhelő vallomása nélkül is egyértelműen Oswaldban vélték megtalálni Tippit gyilkosát. Megvizsgáltuk ezeket a bizonyítékokat: szubjektív és nagyon kevéssé meggyőző bizonyítékok, semmilyen irányba nem mutatnak. A rádióadások átiratai olyan kérdéseket vetettek fel, amelyekre jelenleg még nincs felelet. A pisztolygolyók vizsgálata kátyúba jutott. A golyók és a töltényhüvelyek kombinációja két merénylő lehetősége felé mutat. A talált zakó mosodai jelzése felmenteni látszik Oswaldot. A zakót nem mutatták meg a menekülő férfit észlelő tanúk többségének, és akiknek megmutatták, azok közül a legtöbb nem azonosította a zakót, sőt néhányan határozottan kijelentették, hogy a férfi nem ezt viselte. A zakó eredete tehát nagyon is kétséges, és ezért az objektív bizonyítékok egyetlen megoldásra adnak módot: az Oswaldot terhelő vád egyedül Helen Louise Markham vallomásán alapszik. Teljesen érthető, miért húzódozott attól a bizottság, hogy ezt egyenesen bevallja.

16 · Lee Harvey Oswald meggyilkolása

A Warren-bizottság jelentése Lee Harvey Oswald meggyilkolásával a „Kudarcot vallott átszállítás" című fejezetben foglalkozik.

Több mint hetven dallasi rendőr vette körül Oswaldot november 24-én reggel a dallasi rendőrség alagsorában, miközben egy dallasi detektívhez bilincselve a várakozó rendőrségi autó felé vezették. Ruby pisztollyal a kezében keresztülfurakodott a tömegen, és a pisztoly csövét Oswald gyomrának szegezte. Oswald védekezni próbált, mindkét kezével előrenyúlt, de még ebben a reménytelen próbálkozásban is akadályozta a bilincs, és Ruby a gyomrába lőtt. Oswaldot visszavonszolták a börtönirodába, ahol megkezdődött elvérzése. A rendőrök eltávolították a járműveket az alagsori lejáróból, és csak ezután jöhetett be a mentőkocsi, mely felvette Oswaldot és távozott. 1 óra 7 perckor jelentették be a Parkland kórházban, hogy Oswald meghalt, ugyanott, ahol Kennedy elnök hunyt el alig negyvennyolc órával azelőtt.

24-én reggel az FBI-t és a dallasi seriffhivatalt figyelmeztették, hogy Oswald életét veszély fenyegeti. „A rendőrség és Curry rendőrfőnök — jelentette ki a bizottság — tudott a fenyegetésekről." A nyilvánosság és a sajtó tudta, mikor szállítják át Oswaldot a városi börtönből a megyei börtönbe. Curry rendőrfőnök bejelentette, hogy november 24-én, vasárnap délelőtt tíz órakor történik az átszállítás. Curry

úgy döntött, hogy a foglyot az épület alagsorán keresztül kell vezetni. Két rendőr nem értett egyet ezzel a döntéssel, és javasolta, vigyék ki más útvonalon Oswaldot. James R. Leavelle, az a nyomozó, akihez Oswaldot bilincselték, közölte Fritz századossal, biztonságosabb lenne, ha „a földszinten vinnénk végig, beraknánk a Fő utcán egy autóba, és arra hajtanánk a megyei börtönbe, a tömeg pedig hadd várjon az alagsorban és a Commerce utcán. Mi már rég a megyei börtönben leszünk, és senki nem is fogja sejteni, hogy már át is szállítottuk". A javaslatot nem fogadták el: magas rangú rendőrtisztek ragaszkodtak az előre bejelentett programhoz.

Nem fogadták el azt a javaslatot sem, hogy más időpontban szállítsák át Oswaldot. Sőt, mint azt Leavelle közölte, „Mr. Beck ugyanakkor azt javasolta, hogy ahelyett, hogy végigvonulnánk a tömeg előtt, ki a Commerce utcára, indítsuk el inkább a foglyot az alagsorban, az ellenkező irányban". A bizottság jogásza nem kérte fel Leavelle-t, hogy azonosítsa Becket; Becket nem idézték meg; neve nem szerepel a jelentés névmutatójában.

Leavelle FBI-kihallgatásán az ügynökök nem jegyezték fel, hogy Leavelle azt javasolta, a földszinten vigyék az autóhoz a foglyot. Mikor megkérdezték Leavelle-től, véleménye szerint mi magyarázza ezt a mulasztást, Leavelle azt válaszolta, hogy az FBI-ügynök közölte vele: „Ezt nem tartották szükségesnek jegyzőkönyvbe venni."

A dallasi rendőrség hosszú órákon át készítette elő az átszállítást. A bizottság megállapította: „Szombaton este elkezdődtek az óvintézkedések; az átszállításnál jelenlevő őrizet létszámát megnövelték." A tervek szerint Oswaldot a börtönirodából kivezető folyosón akarták a folyosó végében parkoló rendőrkocsihoz vezetni, és egy páncélautó szolgált volna megtévesztésül. Az épület előtt rendőrök „szorították volna a tömeget a Commerce utca másik oldalára", és az egyik „legfontosabb biztonsági intézkedés" a

bizottság szerint az volt, hogy „lépéseket tettek annak érdekében, hogy az alagsorból minden illetéktelen személyt kizárjanak".

Thomas McMillon nyomozó a következőképpen írta le az átszállítással kapcsolatos óvintézkedéseket:

Jones százados és persze Smart hadnagy segédkezett neki, de Jones százados megmagyarázta, hogy mikor kihozzák a foglyot, kétoldalt sorfalat kell alkotnunk, hogy úgyszólván egy folyosón keresztül haladhassanak, mindkét oldalon kordonnal. Tehát nekünk folyosót kell biztosítanunk, és miközben elhaladnak, ügyelnünk arra, hogy senki se hatoljon be a folyosóba, és így, két oldalról, a kocsiig kell kísérnünk a menetet.

Mikor Oswaldot az alagsorba vitték, „negyven-ötven újságíró" volt már ott, mondja a Warren-jelentés. L. C. Graves nyomozó, aki Oswald balján haladt, így nyilatkozott a bizottság jogászának:

Graves: Szóval Curry rendőrfőnök közölte Fritz századossal, hogy megtörténtek a biztonsági intézkedések, és senki sem lesz a lejárón. Csak a TV-kamerák lesznek a korlát mögött. Mi arra számítottunk, hogy mindkét oldalon csak rendőrök lesznek, ehelyett azonban újságírókat láttunk a korláton belül, a lejárón, egészen a kocsiig. Aztán mi... Fritz százados idejében leküldte az alagsorba Dhorityt, Brownt és Becket, hogy küldjék fel értünk a kocsit, és amikor leértek, egész tömegbe ütköztek, nyüzsögtek az újságírók, valósággal keresztül kellett törniük magukat.

Kérdés: Mikor Fritz leküldte Dhorityt és Brownt, visszaszóltak-e Fritz irodájába, hogy minden készen áll az alagsorban?

Graves: Valaki szólt. Azt hiszem, Baker volt... Baker

hadnagy jött le az irodánkból, hogy ellenőrizze, mi a helyzet az alagsorban, és megnézze, minden készen áll-e. Valaki megmondta. Nem tudom, talán Wiggins hadnagy, vagy ki mondta neki, hogy minden rendben. Minden rendben volt.

Kérdés: Ön tehát nagyon meglepődött, amikor meglátta az újságírókat?

Graves: Azon lepődtem meg, hogy ott vannak egészen a hátam mögött.

„Valaki" azt mondta, hogy az alagsorban minden készen áll, „valaki" szólt. Leavelle szerint Fritz százados volt az: „Fritz százados, mikor megkérdeztük, elindulhatunk-e, azt felelte: »Minden készen áll.«" A bizottság szerint „mikor Fritz a börtöniroda ajtajához ért, megkérdezte, készen van-e minden, és egy nyomozó, aki ott állt a folyosón, igennel válaszolt". Fritz azonban másra hárította a felelősséget. Megesküdött rá, hogy a jelt az indulásra Curry rendőrfőnök adta meg.

Mikor visszajött a főnök, megkérdezte, készen állunk-e Oswald átszállítására, én azt feleltem: „Mi készen állunk, ha a biztonsági őrizet is rendben van", mire ő: „Minden rendben van. A tömeg az utca túlsó oldalán várakozik, a riportereket jól visszaszorítottuk a garázsba." Azt mondta: „Minden rendben van."

Egyáltalán nem volt minden rendben. Ha Oswald biztonsága volt a cél, akkor semmi sem volt rendben. Nem állt készen a börtöniroda ajtajától a rendőrkocsiig vezető rendőrkordon, és ami még botrányosabb, az átszállításra kijelölt autó még nem érkezett meg.

Maga az a tény, hogy az átszállításra kijelölt kocsi nem várakozott a kijelölt helyen, porrá zúzta az előre átgondolt tervet. Ha már ott lett volna, vagy ha Fritz nem hamar-

kodta volna el annyira az indulást elrendelő parancs kiadását, Oswaldot nem lőhették volna agyon. Leavelle elmondta a bizottság előtt, hogy Ruby éppen ott sétált be az épületbe, ahol az Oswaldot kísérő rendőrök tudomása szerint az átszállításra kijelölt kocsi várakozott volna.

Leavelle: Szerintem csak itt hibáztak. A századosnak tudnia kellett volna, hogy a kocsi nem áll a kijelölt helyen; én magam meghökkentem, mikor az ajtóhoz mentem, és a kocsi nem volt ott, de aztán láttam, hogy a kijelölt hely felé farol a kocsi. De ha már akkor a kijelölt helyen állt volna, jókora darabot elfoglalt volna abból a területből, ahol bárki a fogolyhoz férkőzhetett, hiszen elállta volna az utat Oswald felé. Sőt, ha a kocsi valóban a kijelölt helyen várakozott volna — nos, a kocsi éppen ott állt volna, ahonnan Ruby hasba lőtte Oswaldot.

Ez súlyos — mondjuk ki: végzetes — hiba volt a biztonsági intézkedések láncolatában, a bizottság mégis alig félmondatot szentelt neki az átszállításról szóló beszámolójában: „Fritz Brown kocsija felé tartott, amely még nem farolt be egészen a kijelölt helyre; Oswald néhány lépéssel a háta mögött ment."

„A biztonsági intézkedések hatékonysága" című fejezetében a Warren-jelentés mindössze ennyit állapított meg: „A rendőrség nem tudta titokban elszállítani Oswaldot, és nem tudta megfékezni az alagsorban az átszállítás idejére összegyűlt tömeget — ez volt a biztonsági intézkedések kudarcának fő oka, és ez vezetett Oswald halálához."

Miért nem állt a kocsi a kijelölt helyen? C. W. Brown, a kocsi sofőrje, aki „a kijelölt hely felé farolt", 1964. április 3-án vallomást tett. Nem kérdezték meg tőle, miért nem állt a kocsi a kijelölt helyen, vagy hogy miért csak akkor kezdett el Oswald felé farolni, amikor a fogoly már megérkezett. Brown szerepe Oswald halálában döntő volt, ha

nem is szándékos, mégsem kérdezte meg senki, mit hallott vagy látott november 24-én.

Oswald halálát elsősorban az okozta, hogy a dallasi rendőrség nem tudta ellenőrizni, a kijelölt helyen áll-e a rendőrkocsi, vagy nem tudott várni Oswald elindításával addig, amíg a kocsi a megjelölt helyre áll; meg kell kérdeznünk tehát, tulajdonképpen miért késlekedett a kocsi? A bizottság jogásza nem érdeklődött e kérdés iránt, nem kérdezték meg a kocsi sofőrjét, úgy, hogy máshol kell keresnünk a választ.

A dallasi rendőrség vezetői beszámoltak a bizottságnak, és miközben mindegyikük megpróbált kibújni a felelősség alól, és egy másik vezetőre hárítani a felelősséget, az is elhangzott, hogy az elszállításra vonatkozó tervet az utolsó pillanatban megváltoztatták. Oswaldot rendőrkocsiban akarták átszállítani, és ugyanekkor egy páncélautó állt volna az alagsori lejárón, és megtévesztésből ez hajtott volna el először. A rendőrség vezetői egyetértettek abban, hogy erre a cselre azért volt szükség, mert Oswald élete veszélyben forgott.

A rendőrségi átszállítási tervet csak akkor helyeselhetjük, ha a megtévesztő páncélkocsira vonatkozó tervet is komolyan vesszük. Véleményem szerint ezt nem tehetjük meg. Nézők tömege várakozott az alagsori bejárat körül, nem messze a páncélautótól — tehát nehéz megérteni, hogyan gondolhatta a rendőrség, hogy a megtévesztés sikerrel járhat. Az alagsorban pedig rádió- és televízióriporterek tucatjai tolongtak, akik egyenes adásban közvetítették Oswald megjelenését és minden egyes lépését a rendőrkocsi felé. Elképzelhetetlen, hogy bárki, akit csak egy kicsit is foglalkoztatott a dolog, bedőlt volna a páncélkocsi-cselnek.

Lelkiismeretes nyomozó testület megvizsgálta volna az ügyet, de a bizottság még csak az alagsorban szolgálatot teljesítő rendőröket sem hallgatta ki mind. Az egyik meg-

hallgatott tanút a megtévesztő terv sikeréhez fűzött reményekről kérdezték. Charles Batchelor rendőrfőnök-helyettestől ezt kérdezte az egyik bizottsági ügyvéd:

Önök, ugye, tudták jól, hogy TV-kamerák pergőtüzében fog Oswald a rendőrkocsiba szállni? A városi járókelők természetesen nem láthatták volna, melyik kocsiba száll be Oswald, de a tömérdek riporter az alagsorban nyilván közvetítette ezt, és mindenki, aki rádiót hallgatott, pontosan tudta.

Batchelor ezt válaszolta: „Ön vitatkozik velem?"

A bizottság jogászai gyakran felfortyantak, mikor egyikmásik tanú kedvezőtlenül vallott, ebben az esetben mégis a következő alázatos válasz hangzott el: „Elnézést, nem akartam vitatkozni önnel", és a kihallgatást vezető ügyvéd érdemleges válasz híján is új témára siklott át.

A rendőrség lényegében megbéklyózott, lassan mozgó célpontot csinált Oswaldból, és megállította, vagy majdnem megállította a foglyot, miközben a kocsi a kijelölt hely felé hátrált. L. D. Montgomery nyomozó, aki Oswald mögött állt, mikor Ruby Oswald hasába lőtt, azt vallotta, hogy „kimentünk oda, ahol, szóval, ahol... ahol agyonlőtték, és meg kellett állnunk, mert a kocsi még nem állt a kijelölt helyen". A kihallgatást végző ügyvéd megkérdezte: „Valóban megálltak, vagy csak lassítottak?" Az ügyesen fogalmazott kérdés hatására Montgomery módosította előbbi közlését: „Egy pillanatra le kellett lassítanunk, mert a kocsi még hátrált. A terv szerint már a kijelölt helyen kellett volna állnia, mikor odaérkeztünk, de nem állt ott, úgyhogy meg kellett állnunk, le kellett lassítanunk, hogy kivárjuk a kocsit."

Meglepő tény az is, hogy az Oswald közvetlen őrizetére kijelölt rendőrökkel nem közölték, hogy Oswald életét veszély fenyegeti. A bizottság szerint ezek a rendőrök a

következők voltak: „Leavelle nyomozó Oswald jobb oldalán, bal oldalán L. C. Graves nyomozó és háta mögött L. D. Montgomery nyomozó." Graves azt vallotta, hogy „Tulajdonképpen senki sem mondta nekünk, hogy jól vigyázzanak erre az emberre, ne engedjenek senkit a közelébe, vagy valami effélét. Nekünk csak annyit mondtak, hogy szabad lesz az út, és senki nem tartóztat fel, senki nem lesz Oswald közelében. Nekünk csak a kocsihoz kellett kísérnünk."

Kérdés: Fennállt annak a veszélye, hogy valaki megközelíti a foglyot, és esetleg bántalmazza?
Graves: Ettől nem tartottunk, mert, ahogy mondtam, senki nem mondta nekünk, hogy más is lesz az alagsorban, nemcsak rendőrök és riporterek.
Kérdés: Mielőtt levitték Oswaldot az alagsorba, volt-e tudomásuk arról, hogy a rendőrség fenyegető telefonhívásokat kapott?
Graves: Én nem tudtam erről. Akkor még nem tudtam, hogy voltak ilyen telefonhívások.
Kérdés: Később tudta meg?
Graves: Igen, később megtudtam, hogy az FBI-t felhívták, és közöltek velük valami ilyesmit, és azt is megtudtam, hogy a rendőrség is kapott ilyen telefonokat.

Montgomeryt megkérdezték, hogy Fritz százados figyelmeztette-e, milyen felelősséggel jár Oswald átszállítása. Montgomery igenlő választ adott: Fritz százados megparancsolta, hogy vigyázzon Oswaldra, el ne meneküljön.

Kérdés: Úgy érzi, hogy kísérletet tett volna a fogoly a menekülésre?
Montgomery: Nem. Eszembe sem jutott, hogy megpróbálná, de Fritz azt mondta, maradjunk mellette, és vigyázzunk, nehogy elszökjön.

Kérdés: Mit gondol, miért állították önt a fogoly háta mögé? Azért, hogy ne szökjön el, vagy azért, hogy ön visszatartson egy esetleges támadót?
Montgomery: Hogy vigyázzak rá, nehogy elszökjön.

Leavelle nyomozó, akit alig kérdeztek az átszállítást illetően, nem adhatott felvilágosítást erre vonatkozóan, mert ilyen természetű kérdést nem tettek fel neki.

Oswald halálában a dallasi rendőrség a vétkes. A bizottság enyhén szólva felületes vizsgálatot folytatott a gyilkosság körülményeinek tisztázására; Leavelle-lel való bánásmódja tipikus volt. Leavelle 1964. március 25-én, majd 1964. április 7-én tett vallomást; három különböző bizottsági ügyvéd kérdezte ki, de senki sem tett fel neki egyetlen olyan kérdést sem, amely a szeme láttára lezajlott gyilkosságra vonatkozott volna. Egyetlen megjegyzést tett ebben a tárgyban, mégpedig azt, hogy „felismerte Rubyt", mikor Ruby Oswaldhoz furakodott.

November 22-én este a dallasi kerületi ügyész felkérte Fritz századost, hogy még „az éjjel" szállítsák át Oswaldot — de Fritz nem tett eleget kérésének. November 23-án a déli órákban Curry rendőrfőnök hívatta Fritzet, és kérte, délután 4 órakor szállítsák át a foglyot. Fritz erre sem volt hajlandó. Látjuk, hogy legalább két hivatalos személy igyekezett megváltoztatni az átszállítás köztudomású programját; még közvetlenül az átszállítás előtt is elhangzott egy más időpontra és más útvonalra vonatkozó javaslat. A dallasi rendőrség ezeket a javaslatokat is kurtán elutasította. Tizenkét órás előkészület, és az utolsó pillanatban történt ellenőrzés után a program kudarcot vallott, és ez a kudarc Oswald halálát eredményezte. Az Oswald közvetlen őrizetére kijelölt rendőröket nem figyelmeztették, hogy Oswald élete veszélyben forog. Egyik kísérőjét arra figyelmeztették, ne engedje megszökni Oswaldot, bár a fogoly bilincset viselt, a terü-

let szigorú őrizet alatt állt, és az alagsorban hetven-hetvenöt rendőr tartózkodott.

A dallasi rendőrség az ügyészség épületében működik. Az alagsor legnagyobb részét garázsnak használják, és Oswald meggyilkolásának pillanatában csupa rendőrségi jármű volt ott. Oswald megjelenése pillanatában megszólalt egy autóduda: ezt hozzáférhető televízió- és rádió-hangfelvételek bizonyítják. Néhány másodperc múlva újra megszólalt az autóduda, mire Ruby előrerohant, és meghúzta a ravaszt. Ki szólaltatta meg kétszer az autódudát? És miért?

A dallasi rendőrség felelőssége Oswald meggyilkolásában magyarázatot követel. A bizottság beérte a következő magyarázattal:

> Az ügy különleges természeténél fogva a dallasi rendőrség különböző biztonsági intézkedéseket foganatosított Oswald őrizetére. Ezek, sajnos, mégsem tudták megfékezni a rendőrség épületét elözönlő riporterek tömegét.

A bizottság megállapítása majdnemhogy elismerését fejezi ki a „különleges biztonsági intézkedések"-kel kapcsolatban. Rossz rágondolni, mi történhetett volna azon a reggelen Oswalddal, ha nincsenek ezek a „különleges" biztonsági intézkedések.

Második rész

Jack Ruby

Annál rosszabb ez önre nézve, főnök...

Jack Ruby az Egyesült Államok főbírájához

17 · Hogyan jutott be Ruby az alagsorba?

Kérdés: *Százados úr, milyen mentséget tud felhozni, hogy Ruby olyan közel kerülhetett?*
Fritz: *Hogy neki milyen mentsége volt?*
Kérdés: *Nem. Önöknek milyen mentségük van arra, hogy olyan közel került?*
Fritz: *Nincs semmiféle mentségünk.*
(A WFAA televíziós társaság interjúja, dallasi rendőrkapitányság, 1963. november 24)

A Warren-bizottság vizsgálatai alapján megmásíthatatlanul elmarasztalta Lee Harvey Oswaldot Kennedy elnök és Tippit rendőr meggyilkolásában, jóllehet számos ellentmondó bizonyítékkal volt dolga; azt azonban nem tudta megállapítani, hogyan hatolt be Jack Ruby november 24-én a kapitányság erős őrizet alatt álló alagsorába. A bizottság egyértelmű következtetésekre jutott olyan dolgokban, amelyek mind a mai napig meglehetősen kétesnek látszanak, de éppen abban az ügyben, amely a legjobban volt bizonyítható — hogyan jutott be Ruby az alagsorba —, a bizonyítékot nem tartotta „elfogadhatónak".

Oswald meggyilkolásakor az alagsorban 40—50 újságíró és tévés tartózkodott, néhányan közülük ismerték Rubyt, és az ott tartózkodó 70—75 rendőr közül sokan szintén ismerték a bártulajdonost. A bizottság „helyénvalónak találta, hogy megfontolja, volt-e bizonyíték arra, hogy Jack

Ruby a dallasi rendőrség vagy mások segítségével hatolt be november 24-én reggel az alagsorba. Igenlő válasz esetén a bizottságnak úgy kellene értékelnie ezt a tényt, hogy figyelembe vegye az esetleges kapcsolatot az elnök meggyilkolásával". Ha igaz az, mint ahogy a bizottság állította, hogy a „dallasi hivatalnokok, különösen a rendőrség részéről eleget tettek a bizottság kéréseinek és kérdéseinek", akkor a bizottságnak kielégítő választ kellett volna találnia erre a kérdésre. De a bizottság semmi mást nem tett, mint eltöprengett a történtek fölött, és arra a következtetésre jutott, hogy Ruby „valószínűleg" egyszerűen lesétált a Fő utcáról az alagsorba vezető lejáról.

Ha a bizottság meg tudta volna határozni, pontosan hol hatolt be Ruby az alagsorba, ki tudta volna deríteni annak a rendőrnek vagy rendőröknek a személyazonosságát is, aki vagy akik felelősek voltak Ruby behatolásáért. Amíg a bizottság nem határozta meg, hol és hogyan hatolt be Ruby, jog szerint nem lehetett kizárni azt a lehetőséget, hogy Rubyt a dallasi rendőrség segítette behatolásában. Ennek ellenére a Warren-jelentés leszögezi:

> A bizonyítékok értékelése után a bizottság megállapította, hogy Ruby minden segítség nélkül hatolt be az alagsorba, valószínűleg a Fő utcai lejáró felől, és nem később, mint három perccel Oswald meggyilkolása előtt.

Bár a bizottság nem tudta megállapítani, hogyan és hol jutott be Ruby, azt leszögezte, hogy Ruby minden segítség nélkül és önállóan cselekedett. Számba vette, de csak azért, hogy mindjárt el is utasítsa, azt a lehetőséget is, hogy a dallasi rendőrség közreműködése Ruby november 24-i behatolásában arra utalna, hogy a dallasi rendőrségnek része volt Kennedy elnök meggyilkolásában is. A jelentés megállapította:

A dallasi rendőrkapitányság, biztonsági intézkedéseinek kudarca láttán, kiterjedt nyomozást indított, amely azonban semmiféle olyan bizonyítékot nem tárt fel, amely összejátszásra utalt volna Ruby és a rendőrség bármely alkalmazottja között.

A bizottság megállapításai pusztán újrafogalmazták a dallasi rendőrség vizsgálati eredményeit, amelyek nem egészen egy hónappal Oswald halála után láttak napvilágot: „Meg vagyunk győződve arról, hogy nyomozásunk kielégítő biztonsággal állapította meg, hogy Jack Ruby a Fő utca felől, a lejárón keresztül hatolt be az alagsorba, és közte, valamint a rendőrség bármely alkalmazottja vagy a sajtó bármely képviselője között semmiféle együttműködés nem állt fenn."

A tények feltétlenül arra mutatnak, hogy Ruby valóban a Fő utcai lejárón keresztül jutott be az alagsorba, de mielőtt elfogadnánk a bizottság állítását, hogy Ruby semmiféle segítségben nem részesült, semmibe kellene vennünk vagy félre kellene magyaráznunk a dallasi rendőrség egy volt alkalmazottjának, Napoleon J. Danielsnek tanúvallomását. A bizottság az utóbbi megoldás mellett döntött, és Danielset a jelentés egyetlen bekezdésében intézte el:

Egy másik tanú azt állította, hogy látott egy férfit a Fő utcai lejárón, de vallomása csekély hitelt érdemel. A rendőrség egy volt alkalmazottja, N. J. Daniels, aki a lejáró végében állt, a bejáratot őrző egyetlen rendőrrel, R. E. Vaughnnal, azt vallotta, hogy „gondolom, három-négy perccel" Oswald lelövése előtt egy férfi haladt lefelé a Fő utcai lejárón, Vaughn számára jól láthatóan, a rendőr azonban nem állította meg, és nem vonta kérdőre. Daniels nem ismerte fel a férfiban Rubyt, sőt az őáltala adott személyleírás fontos vonatkozásokban különbözött Rubyétól, és vallomása szerint a férfi nem Ruby volt.

November 24-én Vaughn telefonált Danielsnek, és megkérdezte, látott-e valakit a lejárón november 24-én délelőtt, és Daniels tagadó választ adott; csak november 29-én állt elő nyilatkozatával, hogy látta, amint egy férfi belép.

A tanúvallomás és a nyilatkozatok ismeretében arra a következtetésre kell jutnunk, hogy nem a bizottságnak, hanem Danielsnek kell hitelt adnunk. Bár a fenti bekezdés ellenkező hatást kelt, Daniels a bizottság előtti megjelenése előtt három szabályos nyilatkozatot adott. November 29-én aláírt egy esküvel megerősített nyilatkozatot a dallasi rendőrség számára, december 4-én az FBI ügynökeinek tett vallomást, és december 18-án másodszor is nyilatkozott az FBI-nak. Bár a bizottság helyesen állapította meg, hogy Daniels „nem ismerte fel a férfiban Rubyt", a teljes igazság az, hogy majdnem eljutott a határozott azonosításig. Esküvel megerősített nyilatkozatában, amelyet Oswald meggyilkolása után öt nappal írt alá, Daniels a következőképpen vallott:

Néhány perc múlva kiléptem az utca felé, hogy jobban lássam a lejárót. Ekkor vettem észre egy 50 év körüli fehér férfit, aki körülbelül 178 cm magas, 70—75 kg súlyú lehetett, egysoros sötét (kék vagy barna) öltönyt, fehér inget és sötét nyakkendőt viselt, fedetlen fővel volt, haja világos színű, enyhén kopaszodó, arca kerek, feje kicsi, arcszíne világos volt. Nem viselt felöltőt, karján sem vitte, jobb kezét zsebében tartotta, ahogy a lejáró felé közeledett. Ez a személy elhaladt Vaughn rendőr és az épület keleti szárnya között, egyenesen a lejáró felé. Vaughn rendőr ekkor a lejáró végében, középen állt, arccal a Fő utca felé. Vaughn rendőr nem állította meg ezt a személyt, semmi jelét nem mutatta, hogy felismerte volna, sőt, hogy tudatában lett volna annak, hogy valaki

elhaladt mellette, de én tudom, hogy ő látta azt a férfit. Már akkor is furcsának találtam, hogy Vaughn egy szót sem szólt ahhoz a férfihoz.

1963. december 4-én az FBI ügynökei megmutatták Ruby fényképeit Danielsnek, aki az FBI szerint úgy nyilatkozott, „hogy a fényképen szereplő személy hasonlít ahhoz a férfihoz, aki mellette és Vaughn rendőr mellett elhaladt". Az ügynökök jelentése szerint Daniels

határozottan emlékezett rá, hogy ennek az embernek a jobb keze a zsebében volt, és első pillantásra azt gondolta, hogy a férfi kezében tarthatott valamit, amitől kidudorodott a zsebe, jobban, mint elvárná az ember. Daniels ösztönösen arra gondolt, hogy a férfi revolvert tart a zsebében, de tekintve, hogy Vaughn rendőr továbbengedte, Daniels elejtette ezt a gondolatot. A férfi arca eltökélt volt, és meglehetősen gyorsan járt. Daniels emlékezete szerint találkozott már ezzel az emberrel a főkapitányságon, amikor még szolgálatban volt, mert az arca meglehetősen ismerősnek tűnt, és arra is emlékezett, hogy a férfi kopaszodott.

Az FBI-jelentés szerint Daniels „azt is kijelentette, hogy a neki bemutatott fénykép (a Jack Rubyé) emlékezteti a kapitányságon előzőleg látott férfira, és arra az egyénre is, aki elhaladt mellette a főutcai lejárón". Daniels közölte az FBI-jal, hogy „az az idő, amely a férfi elhaladása és a lövés között telt el, éppen elégnek tűnt számára, hogy a szóban forgó személy behatoljon az alagsorba, és Oswald közelébe jusson". Amint meghallotta a lövést, Daniels „nyomban lenézett az alagsorba, és látta, hogy rendőrök tusakodnak valakivel; az illetőnek csak a kinyújtott jobb karját látta, de mégis biztos volt benne, hogy a kabátujj anyaga azonos színű volt a mellette elhaladó férfi öltönyével".

Mikor interjút készítettem Danielsszel 1966. április 6-án dallasi ingatlanirodájában, közölte velem, hogy az Oswald meggyilkolását megelőző 20 percben csak ezt az embert látta behatolni az alagsorba.

Daniels: Ha Ruby valóban behatolt a Fő utcai lejárón keresztül 11 és 11 óra 20 perc között aznap délelőtt, akkor én Rubyt láttam. Csak ő ment be ott. Vaughn a lejáró közepén állt. Rábízták a bejárat őrizetét.
Lane: Ön szerint miért engedte be Vaughn Rubyt?
Daniels: Nem tudom, csak arra gondolhatok, hogy ismerték egymást. Kellett ismerniök egymást. Vaughn ránézett, abba az irányba nézett.

Ha Daniels nem látta Rubyt, feltétlenül látott valakit, aki hasonlított Rubyra, aki nyilvánvalóan revolvert tartott zsebében, és aki behatolt az alagsorba, röviddel azelőtt, hogy Oswaldot megölték. A bizottság nyilván annyira örült, hogy azt jelenthette: Daniels „nem azonosította a férfit", hogy eltekintett a férfi személyi azonosításától.

A bizottság azt is megállapította, hogy „Daniels szerint a férfi nem volt Ruby". Daniels 1964. április 16-án azt vallotta, hogy „látott egy fickót lemenni az alagsorba, de megítélése szerint ez a férfi nem lehetett Ruby". Mégis, mikor a rendőrség idézte eredeti, Rubyra utaló kijelentéseit, Daniels esküt tett, hogy nyilatkozata megfelelt a tényeknek. A bizottság ekkor felhívta Daniels figyelmét arra, hogy nyilatkozatát megváltoztathatja.

Kérdés: Biztos ön abban, hogy ez felfrissítette memóriáját, vagy pedig nyugtalanítja az a gondolat, hogy ellentmond önmagának?
Daniels: Nem. Nem nyugtalanít, hogy ellentmondok magamnak, csak biztos akarok lenni magamban, és az igazat akarom vallani.

Kérdés: Rendben van. De biztosíthatjuk önt, hogy bennünket nem érdekel, hogy ön ellentmond-e önmagának, avagy sem.
Daniels: Értem.
Kérdés: Önnek nincs oka valamilyen múltbeli téves kijelentése miatt bármiféle büntetéstől vagy eljárástól tartani. Csak akkor volna ez így, ha ön szándékosan vezetett volna félre bennünket, de ezt most nem akarom taglalni. Engem az érdekel, hogy pontosan mi történt. Ezért kértem önt arra, hogy vessen ki mindent emlékezetéből.

A világ legjobb akaratával sem vethette ki Daniels emlékezetéből azt a tényt, hogy látott egy férfit, aki a rendőrőrszem mellett elhaladt pisztollyal a zsebében, és hogy ez az ember Rubyra hasonlított. Az ügyvéd ötször kérdezte meg Danielset, bizonyos-e benne, hogy eredeti nyilatkozata helytálló, és Daniels ötször erősítette meg.

Beszélgetéseink során Daniels kifejezést adott annak a meggyőződésének, hogy a férfi Ruby lehetett. Azt mondta: „Első benyomásom az volt, mikor meghallottam a lövést, hogy csak az a fickó tehette, aki lement a lejárón."

Lane: Most, hogy látta Ruby képeit, erősebb-e vagy gyengébb eredeti benyomása, hogy a Vaughn mellett elhaladó férfi Ruby volt?
Daniels: Azt mondanám, hogy erősebb.

Bár eredeti kijelentései szerint a férfi hasonlított Rubyra, és bár ezt újra és újra megerősítette, a bizottság jelentésében csak az áll, hogy Daniels „úgy vallott, hogy szerinte a férfi nem lehetett Ruby". Mikor a bizottság előtt tett tanúvallomást, Danielset senki sem szólította fel, hogy írja le a férfi külsejét és viselkedését. Ehelyett a bizottság kitartott egy szubjektív végkövetkeztetés mellett, amelyet a rendel-

kezésre álló ellentétes értelmű bizonyítékok semmibevételével elfogadott.

A bizottság nyilván azért vélte úgy, hogy Daniels vallomása „csekély hitelt érdemel", mert „november 24-én Vaughn telefonált Danielsnek, és megkérdezte, látott-e valakit a lejárón november 24-én délelőtt, és Daniels tagadó választ adott". A bizottság két forrást idézett állításának bizonyítására: Daniels esküvel megerősített nyilatkozatát és Vaughn tanúvallomását; mindkettő azt bizonyította, hogy a bizottság tévedett. Mind Vaughn, mind Daniels egyetértett abban, hogy a telefonbeszélgetés november 25-én, hétfőn, nem pedig 24-én játszódott le. Ami még fontosabb: a telefonbeszélgetés nem arra vonatkozott, hogy Daniels látott-e valakit elmenni Vaughn mellett 24-én délelőtt, hanem arra, hogy Daniels látott-e valakit lemenni a lejárón akkor, amikor a Rio S. Pierce főhadnagy vezette kocsi kihajtott az alagsorból. Daniels következetesen állította, hogy a Rubyra hasonlító férfi még nem hatolt be az alagsorba, amikor az autó kihajtott. A bizottság ezen a ponton a tények kiforgatásában vétkes.

A bizottság által idézett esküvel erősített nyilatkozatában Daniels kijelentette:

> November 25-én, hétfőn, kb. reggel 9 órakor Vaughn rendőr felhívott telefonon, és megkérdezte, láttam-e valakit bemenni az alagsorba, miközben Pierce főhadnagy kihajtott? Nemmel válaszoltam. Azt mondta, nyugtalanította az a lehetőség, hogy valaki behatolhatott, miközben Pierce főhadnagy két másik rendőr társaságában kihajtott a riadókocsival. Még egyszer nemmel válaszoltam. Azt a fickót, akit láttam bemenni, azért nem említettem, mert biztos voltam benne, hogy őt Vaughn is látta.

Vaughn rendőr tanúvallomásának idevágó részletei a következők:

Vaughn: Azt mondtam: „Emlékszel arra a kocsira, Pierce főhadnagy kocsijára, amikor kihajtott az alagsorból?" Ő azt mondta: „Igen, természetesen." Erre én: „Láttál valakit lemenni az alagsorba, mialatt az a kocsi kifelé jött?" Azt mondta: „Nem, ebben biztos vagyok, senki nem ment le." Akkor azt mondtam neki: „Márpedig Ruby azt mondta, hogy akkor jutott be az alagsorba." Aztán megköszöntem Danielsnek válaszait, és távoztam.
Kérdés: Megkérdezte Danielstől, hogy látott-e valakit elhaladni ön mellett, miután Pierce kocsija kihajtott?
Vaughn: Nem, uram, erre nem emlékszem.
Kérdés: És volt-e olyan színezete a beszélgetésnek, hogy mikor ő azt mondta önnek, senki nem ment le a lejárón, ön azt is érthette, hogy egyáltalán nem ment le senki?
Vaughn: Én csak afelől kérdeztem, látott-e valakit akkor, amikor a kocsi kihajtott.
Kérdés: Más szóval, ön szerint Daniels tagadó válasza, a beszélgetés természetéből kifolyólag, csak arra vonatkozhatott, hogy akkor látott-e valakit, amikor Pierce kocsija kihajtott.
Vaughn: Engem valóban csak az az egyetlen pillanat érdekelt, hogy akkor mit látott, mert csak akkor nem tartózkodtam a lejáró környékén.

Amíg a bizottság nem tudta megállapítani, hogyan hatolt be Ruby az alagsorba, nem kellett megkeresnie azokat, vagy azt, aki felelős volt. A Warren-jelentés szerint csakis Vaughn jöhetett szóba. Mégis Daniels vallomása, amely egyedül bizonyította Vaughn szolgálati mulasztását, a jelentés szerint „csekély hitelt érdemel".

Ruby az elnökgyilkosságot követően számos összefüggő esemény szemtanúja volt. Ott volt a Parkland kórházban, amikor bejelentették az elnök halálát, ott volt Oswald kényszerű sajtóértekezletén a rendőrőrszobán, nem hivatalos tudósítóként dolgozott Wade kerületi ügyésznek november

22-én és 23-án, és látták, amint megtekintette a gyilkosság színhelyét november 23-án. Ezért valószínűleg akkor is ott akart lenni, amikor Oswaldot átszállítják az ügyészségről a megyei börtönbe. Szombat este és vasárnap reggel rádión és televízióban bejelentették, hogy az átszállítás vasárnap reggel röviddel 10 óra után kezdődik. Ruby mégis körülbelül 11 óra 20 perckor érkezett az alagsorba, amikor az átszállításnak már meg kellett volna történnie, és az alagsornak ki kellett volna ürülnie. Bizonyítható, hogy Ruby csupán Oswald meggyilkolása előtt röviddel érkezett meg az alagsorba. Doyle Lane távírász szerint Ruby a Fő utcai lejárótól mintegy 100 m-re levő postahivatalból 11 óra 17 perckor táviratot adott fel. Ruby így pontosan az átszállítás idejére érkezett, jóllehet annak már legalább egy órával előbb be kellett volna fejeződnie.

A bizottság kiderítette, hogy Ruby „valószínűleg" minden segítség nélkül hatolt be a Fő utcai lejárón keresztül; az ott szolgálatot teljesítő egyetlen rendőr tagadta, hogy Ruby elhaladt volna mellette. Ruby olyan helyre hatolt be, amelynek akkor már elhagyatottnak kellett volna lennie, ehelyett zsúfolt volt. Az átszállításra kijelölt kocsinak a helyén kellett volna állnia; nem állt a helyén. Rendőrkordonnak kellett volna körülvennie a foglyot; nem volt rendőrkordon. Az indulásra csak akkor kellett volna jelt adni, ha minden rendben van; a jelet megadták, pedig semmi sem volt rendben. Az Oswald őrizetére kirendelt rendőröket utasítással kellett volna ellátni, hiszen tudott dolog volt, hogy Oswald életét veszély fenyegeti; senki sem adott nekik megfelelő utasítást. Ruby revolverrel felfegyverezve keresztültört a tömegen, belépett oda, ahol nyoma sem volt az átszállításra kijelölt kocsinak, elhaladt ott, ahol nyoma sem volt rendőrkordonnak, a mit sem sejtő nyomozók között Oswaldhoz furakodott, és hasba lőtte.

Segítette-e Rubyt a dallasi rendőrség egy vagy több alkalmazottja? Vagy csak hihetetlen ostobaságuknak köszön-

hető, hogy Ruby behatolt, és meggyilkolta foglyukat? Ha az átszállítást 1 óra 20 perccel elhalasztották, vajon előzetes megbeszélés folytán, vagy pedig puszta véletlenből érkezett Ruby idejében? A bizottság szerint puszta véletlenségből.

A Warren-bizottság vizsgálatának eredményei nem fojthatják el kételyeinket, és számos tanúvallomás, bizonyíték fokozza őket. Patrick Dean dallasi rendőr őrmester szerint Ruby bevallotta, hogy november 22-én elhatározta: megöli Oswaldot. Két nappal a gyilkosság előtt Ruby beszélgetést folytatott egy dallasi rendőrtiszttel, amelyben Oswald meggyilkolásának lehetőségeiről folyt a szó. Ha igaz, hogy Ruby előre megfontolt szándékkal ölt, vajon megtehette volna az ismert körülmények között a dallasi rendőrség segítsége nélkül? Nemcsak hogy több mint egy órával később érkezett, mint ahogy köztudomás szerint az átszállításnak el kellett volna kezdődnie, hanem a szigorú őrizeten keresztül minden akadály nélkül behatolt az alagsorba.

Joe Tonahill, Ruby egyik védőügyvédje, a tárgyaláson emlékeztette az esküdteket zárszavában, hogy az átszállítás időpontja, délelőtt 10 óra, köztudomású volt. A bíróság tudott arról, hogy Ruby 11 óra 17 perckor a postahivatalban tartózkodott. Ezután Tonahill úgy említette Oswald néhány pillanattal későbbi meggyilkolását, mint „a világtörténelem valószínűleg legfantasztikusabb véletlenjét". Végül a másik lehetőséget a következőképpen ismertette a bíróság előtt:

> És most a vádnak nagyon nagy felelősség van a vállán: be kell bizonyítania, hogy Ruby előre megfontolt szándékkal cselekedett, be kell bizonyítania, hogy a rendőrhatóságok összejátszottak Jack Rubyval.

Tonahill természetesen amellett döntött, hogy kliense és a dallasi rendőrség között nem volt összejátszás. Mégis,

beszédében kijelentette, hogy „mielőtt a bíróság be tudja bizonyítani, hogy Ruby előre megfontolt szándékkal ölt, azt is be kell bizonyítania a bíróságnak, hogy valaki tájékoztatta Jack Rubyt, és közreműködött a tett előkészítésében. Ez pedig nem más, mint összejátszás".

Tonahill beszédét azzal fejezte be, hogy az esküdtszék elmarasztaló ítélete esetén az esküdteknek azt is ki kellene mondaniok, hogy Ruby együttműködött a dallasi rendőrséggel. Mivel a dallasi rendőrség nem alperesi minőségben szerepelt, az esküdtek erre a kérdésre nem tértek ki. Az esküdtszék ítélete kimondta, hogy Ruby előre megfontolt szándékkal gyilkolt.

18 · A dallasi rendőrség barátja

Amikor Ruby elhallgattatta Oswaldot, nemcsak egy védtelen embert gyilkolt meg; Ruby egyszersmind megfosztotta a világ közvéleményét Oswald vallomásától, akár bűnös volt Oswald, akár ártatlan. Ám amikor a bizottság fosztotta meg a világ közvéleményét nem kevésbé perdöntő tények közlésétől, alig hangzott el tiltakozás.

1964. december 18-án a *New York Herald Tribune* így írt:

> A Warren-bizottság által felhasznált nyomozási és vizsgálati jegyzőkönyveket a Nemzeti Levéltár különleges pincéjében helyezték el, és azok a közönség számára hozzáférhetetlenül még 75 évig ott maradnak. Ezért a Kennedy elnök meggyilkolásával kapcsolatban kihallgatott 552 tanúnak azok a közlései, amelyek nem kerültek jegyzőkönyvbe, „talán a mi életünkben már nem is jutnak nyilvánosságra".

Mindezt majdnem egy évvel megelőzte Warren főbíró kijelentése, hogy a vallomások egy részét „nem teszik közzé az önök (a riporterek) halála előtt", és hozzátette: „és ezt komolyan mondom." Másnap a főbíró kijelentette, hogy előző napi közlése „kicsit tréfás volt". Majdnem egy évvel ezután azonban kiderült, hogy mint azt dr. Robert Bahmer, a Nemzeti Levéltár aligazgatója közölte, „75 évnél előbb nem hozzuk nyilvánosságra a vizsgálati anyagot, s

azért jelöltük meg ezt az időt, mert körülbelül ennyi ideig tart az ember élete". Lehet, hogy a főbíró szavai tréfásak voltak, de gyakorlati jelentőségük nagyon is komoly.

A temérdek rendkívül fontos anyag elzárása — köztük olyan tanúvallomásoké, amelyek nem kerültek jegyzőkönyvbe — akadályozza, megnehezíti a komoly kutató munkáját. A vallomások hozzáférhető, több kötetnyi anyaga is elegendő azonban ahhoz, hogy megkérdőjelezzük és hogy esetenként megcáfoljuk a bizottság megállapításait. A Warren-jelentés egyetlen kötetben jelent meg, míg a vallomások 26 kötetet töltenek meg. A bizottságnak természetesen válogatnia kellett a rendelkezésre álló anyagból. De ez a válogatás elfogult, részrehajló volt. A jelentésben oly kevés az egymásnak ellentmondó bizonyíték, hogy az embert a jelentésben nem szereplő tanúvallomások nagy része meghökkenti.

November 24-e egyetlen magyarázata sem zárhatja ki azt a tényt, hogy Ruby a rendőrség alkalmazottainak tudtával és közreműködésével gyilkolta meg Oswaldot. Hogy ezt megállapíthassuk, Rubynak a rendőrséghez fűződő kapcsolatait kell alaposan szemügyre vennünk — csakhogy a bizottság ettől elállt. Sőt, megállapításai egyenesen csökkentették a rendőrség felelősségét, és a bizottság erre nézve a dallasi rendőrség főnökének kijelentésére támaszkodott. Ez a dallasi rendőrfőnök volt felelős Oswald átszállításáért. Ha a rendőrfőnököt azért vonták kérdőre, mert gyanú merült fel a dallasi rendőrséget illetően — hogyan ejthetjük el a gyanút, csak azért, mert a rendőrfőnök kijelentése szerint ez a gyanú megalapozatlan?

A bizottság azonban hitelt adott a rendőrfőnöknek, és több tanút vonultatott fel bizalma alátámasztására. Mindezek ellenére, mivel magának a bizottságnak a végkövetkeztetése is véleményem szerint ellentmondó, úgy gondolom, hogy a bizottság túl sokat kérdezett. A jelentésben a bizottság két sovány bekezdést szentelt Ruby

rendőrségi kapcsolatainak, amelyből az idevágó rész így hangzik:

Jesse Curry, a dallasi rendőrség főnöke azt vallotta, hogy Ruby az 1200 tagú dallasi rendőrségnek mindössze 25—50 alkalmazottját ismerte.

A bizottság elismerte, hogy „Ruby tekintélyesebb rendőrségi kapcsolatokkal rendelkezett, mint az átlagpolgár", és megjegyezte, hogy Ruby a rendőrség alkalmazottjainak „kávét és üdítő italokat" szolgált ki térítés nélkül Carousel nevű bárjában. A bizottság a fenti kijelentést a következő észrevétellel módosította: „Ez a vendégszeretet dallasi bártulajdonosok részéről egyáltalán nem szokatlan." Ez azonban a tények pontatlan beállítása, mint ahogy az a bizottság más közléseinél is előfordul.

Ruby nemcsak kávét és üdítő italokat szolgált fel a dallasi rendőrség alkalmazottainak. Mixerét állandó utasítás kötelezte, hogy a bárba belépő valamennyi rendőrnek szeszes italokat szolgáljon fel térítés nélkül — meglehetősen törvénytelen módon. Nancy Perrin Rich, aki a bárpult mögött keverte és szolgálta ki az italokat, úgy nyilatkozott, hogy bár tudatában volt annak, hogy törvény tiltja tömény ital felszolgálását, ő ezt a törvényt Ruby rendelkezésére szegte meg. Arra a kérdésre, hogy kinek szolgált fel tömény italt Ruby kérésére, azt felelte: „a rendőrségnek".

Kérdés: Ön tehát azt állítja, hogy Jack Ruby elrendelte: mikor rendőrök jönnek a bárba, ön köteles nekik tömény italokat felszolgálni?
Mrs. Rich: Igen. Így volt.
Kérdés: Fizettek?
Mrs. Rich: Ó, dehogy! Természetesen nem fizettek.
Kérdés: Ez is Mr. Ruby rendelkezésére volt így?
Mrs. Rich: Igen.

„Amikor egyedül jöttek be — magyarázta Mrs. Rich —, nekem mindig hátra kellett mennem, hogy a magánkészletből, ahogy Ruby nevezte, töltsek nekik. Ingyen ihattak, amihez éppen kedvük volt." Arra a kérdésre, hogy kik részesültek ebben a kedvezményben, Mrs. Rich azt válaszolta: „A rendőrség valamennyi alkalmazottja. Ezenkívül néhány városi jogász."

Mrs. Rich vallomása ellentmondott a bizottság megállapításainak, és néhány részlete megtámadhatóvá tette. A Warren-bizottság elutasította Mrs. Rich vallomását, egyetlen szót sem közölt belőle a jelentésben. Amikor tehát kellemetlen anyaggal találkozott a bizottság, gyakran a következő két módon intézte el: vagy kétségbe vonta a vallomás fontosságát (kiragadta a szövegösszefüggésből, vagy teljességgel elsiklott fölötte), vagy pedig a tanú feddhetetlenségét vitatta. Ez utóbbi módszer, ügyesen alkalmazva, rendkívül hasznos — gyakran nagyon értékes — eljárásnak bizonyult.

De törvényesen vallatták-e a bizottság tanúit? Biztosan nem tudhatjuk. Sem a jelentés, sem a „Kihallgatások" 26 kötete nem ad erre határozott választ. Hány személyt keresett fel az FBI és a Titkosszolgálat a háttér felderítésére? Ki állította össze a kivizsgálandó személyek listáját? Milyen alapon történt a válogatás? A háttérnyomozások törvényességére nézve nem tudunk végleges ítéletet alkotni. Mégis, úgy gondoljuk, hogy az effajta nyomozás elrendelése gyakran méltánytalan módon történt. Azok, akik vallomásukban megerősítették a Warren-bizottság álláspontját, nem részesültek az FBI-ügynökök látogatásában, míg azokat, akik vallomásukban ellentmondtak a bizottságnak, majdnem minden esetben meglátogatták. Howard Brennan iránt, aki úgy vallott, hogy a tankönyvraktár hatodik emeletén látta Oswaldot, nem érdeklődött az FBI. De amikor Arnold Rowland azt állította, hogy két férfit látott a hatodik emeleten, a bizottság nem

kímélte a fáradságot, megidézte a feleségét, és megkérdezte, vajon füllentett-e neki valaha férje iskolai előmeneteléről?

Mint mondottuk, a bizottság vagy elkendőzte a kellemetlen bizonyítékokat, vagy pedig kétségbe vonta a tanú feddhetetlenségét. Mrs. Rich esetében mindkét módszert alkalmazták. Vallomása nem szerepel a Warren-jelentésben. Neve 551 más névvel együtt a tanúk listáján szerepel ugyan, de sehol másutt nem találjuk; és a jelentés figyelmen kívül hagyja vallomásának tartalmát és jelentőségét. Ráadásul személyi körülményeit illetően nyomozás is folyt. Az egyik megkérdezett személy azt mondta a nyomozóknak, hogy Mrs. Rich megbízhatatlan; erősen működik a fantáziája. Mrs. Rich nem tudott erről a közlésről, és így nem tudta visszautasítani sem.

Azok, akik olvasták a jelentést, nem tudják, kicsoda Mrs. Rich. Azok, akik átnézték a tanúvallomásokat, úgy gondolják a vallomását kommentáló megjegyzésekből, hogy Mrs. Rich nem szavahihető személy. Mégis, a vallomásnak és az FBI jelentésének lelkiismeretes, alapos tanulmányozása feltárja, hogy Mrs. Rich valamennyi fontos kijelentését megerősíti egyik-másik tanúnak a megjegyzése. Mikor a bizottság elejtette Mrs. Rich vallomását, hogy Ruby szoros kapcsolatban állt a dallasi rendőrséggel, és ehelyett Jesse Curry elnéző szavait fogadta el érvényesnek, szöges ellentétbe került a való tényekkel.

Curry közlése szerint Ruby 25—50 dallasi rendőrt ismert. „Gondolom, úgy 25 embert — mondta. — Persze ez csak találgatás, azt mondanám, hogy kevesebb, igen, kevesebb, mint 50 embert ismert." Curry alatt rengett a föld. Sokak véleménye szerint le kellett volna mondania. Teljesen nyilvánvaló indítéka volt rá, hogy lekicsinyelje Ruby kapcsolatait a rendőrséggel. Elképesztő tehát, hogy a bizottság egyáltalán felhasználta az ő közlését, mely szerint Ruby mindössze 25—50 rendőrt

ismert, és hogy Ruby csak kávét és üdítő italokat szolgált fel a rendőröknek.

Joe Linthicum, aki 13 éve ismerte Rubyt, úgy nyilatkozott az FBI ügynökeinek, hogy Ruby „ingyen itatta" a rendőröket. Joseph R. Cavagnaro, a dallasi Sheraton-Hilton szálloda igazgatója úgy vallott, hogy Ruby a város „valamennyi rendőrét ismerte, és jó viszonyban volt igen sok rendőrségi alkalmazottal". Cavagnaro és Ruby jól ismerték egymást. Nyolc évig voltak barátok, Ruby Cavagnaróéknál vacsorázott, és „Cavagnaro fiainak egy daxlikutyát ajándékozott". Cavagnaro elmondta az FBI-nak, milyen rendőröket ismert Ruby, és kik voltak Ruby közeli barátai. A listán egy hadnagy neve is szerepelt. Egy másik hadnagy úgy nyilatkozott az FBI-nak, hogy nagyon jól ismerte Rubyt. Azt mondta, hogy feleségével és barátaikkal gyakran látogatták Ruby sztriptizbárját, és hogy „Rubyt jól ismerték a dallasi rendőrség tagjai".

Johnny Cola, Ruby volt üzlettársának zenésze úgy nyilatkozott az FBI-nak, hogy hosszú évekig volt „közeli, személyes kapcsolatban Rubyval", és kijelentette, hogy „Ruby legalábbis beszélő viszonyban volt a dallasi rendőrség legtöbb tagjával". Dewey F. Groom, aki szintén „közeli, személyes" ismerőse volt Rubynak évekig, azt mondta, hogy „Ruby sok rendőrt ismert".

William O'Donnell, aki 16 éve ismerte Rubyt és dolgozott a Carouselben, azt állította, hogy „Ruby beszélő viszonyban van az 1200 dallasi rendőr közül körülbelül 700-zal", és ezért „csöppet sem csodálkozott, hogy Ruby bejuthatott az alagsorba". Amikor rendőrtisztek néztek be a Carouselbe, O'Donnell szerint nem fizettek belépődíjat, és „ingyen ittak". Egy FBI-jelentés szerint egy volt dallasi rendőr, Theodore L. Fleming, úgy vallott, hogy ő is vendége volt Ruby sztriptizbárjának, és hogy ő és „sok dallasi rendőr keresztnevén szólította Rubyt, és az esetek 90 százalékában Ruby ingyen italokat hozott nekik". Azt is elmondta az FBI-ügynöknek,

hogy „szerinte majdnem az összes többi rendőr hasonló vendégszeretetet élvezett a Carouselben".

Edward H. McBee dallasi mixer, aki ugyancsak szoros kapcsolatban állt Rubyval, úgy nyilatkozott, hogy Ruby „sok, valószínűleg a legtöbb rendőrt ismerte a dallasi rendőrségen". Mrs. Edward J. Pullman, a Carousel egyik konzumhölgye, azt vallotta, hogy „a dallasi rendőrség majdnem minden tagja törzsvendég volt a bárban", és hogy „biztos benne, hogy Ruby legtöbbjüket keresztnevén szólította". Azt is hozzátette, hogy „a Carousel rendőrvendégei sohasem kaptak számlát". Hugh G. Smith volt dallasi rendőr elmondta az FBI-nak, hogy Ruby bárját egy rendőrkollégája „ajánlotta" neki, „amikor a dallasi rendőrség kötelékébe lépett". Vallomása szerint rengeteg dallasi rendőr látogatta a bárt, és Ruby „számos rendőrnek" adott palackozott italokat. Smith azt is kijelentette, hogy egy agglegény rendőrkollégája „jó néhányszor használta Ruby lakását".

Edward Castro, aki 1960-ban Ruby alkalmazásában állott, úgy nyilatkozott az FBI-nak, hogy „Ruby jó barátságban volt a rendfenntartó közegekkel, és számos rendőr látogatta a bárt". Mrs. Janice N. Jones, régebben a Carousel pincérnője, azt mondta az FBI-ügynököknek, hogy Ruby palackszámra adta az italokat a dallasi rendőröknek, és a bárját látogató rendőröktől egy fillért sem fogadott el.

Richard W. Proeber, aki félállásban dolgozott a bárban, elmondotta az FBI ügynökeinek, hogy „dallasi rendőrhivatalnokok sűrűn látogatták Ruby bárját". Azt is elmondta, hogy „Ruby alkalmazottjainak körében az a vélemény járta, hogy Ruby »lepénzelte« valamiféle kedvezésért a dallasi rendőrséget".

James Rhodes, „varietérendező" és fényképész úgy vallott az FBI-nak, hogy Ruby, akit néhány éve ismert, „nagyon jóban volt a dallasi rendőrséggel", és hogy „számos dallasi rendőr járt a Carouselben, köztük egyenruhás rendőrök és civil ruhás nyomozók". Ruby „azt a rendelkezést adta a

mixernek és a pincérnőknek, hogy a rendőröktől egy fillért sem szabad elfogadni". Egyszer Rhodes volt a mixer, amikor „30—40 rendőr tartott összejövetelt a Carouselben". Ruby akkor közölte vele, hogy a „főnök" is jelen volt. Rhodes hozzátette, hogy tudomása szerint Ruby fedezte az összejövetel költségeit. Azt is elmondotta, hogy egyszer záróra után a dallasi rendőrség erkölcsrendészeti osztályának 14 tagja tartott összejövetelt a bárban.

Joe Bonds, Ruby volt üzlettársa úgy nyilatkozott az FBI-nak, hogy „Ruby nagyon jóban volt a rendőrökkel, és pénzkeresési lehetőséget nyújtott szolgálaton kívüli rendőröknek, azonkívül, hogy ingyen vacsoráztatta és itatta őket". Bonds azt is elmondta, hogy Ruby „nőket szerzett rendőröknek" — sztriptiz-táncosnőket és a bárban tartózkodó nőket egyaránt. Leo Sherin, aki 1958-ban ismerkedett meg Rubyval, azt mondta, hogy Ruby állandóan invitálta Dallas rendőreit bárjába, és hogy a tudtukra adta, melyik nőnél számíthatnak sikerre, mondván, hogy „az kapható". Ifj. Alfred Davidson, aki 1963 októberében ismerte meg Rubyt, azt mondotta az FBI nyomozóinak, hogy „Ruby minden rendőrt ismert", és „rendőri igazolvánnyal is rendelkezett".

Linthicum, Cavagnaro, Cola, Groom, O'Donnell, Fleming, McBee, Mrs. Pullman, Smith, Castro, Mrs. Jones, Proeber, Rhodes, Bonds, Sherin és Davidson közül egyetlen személyt sem idézett meg tanúvallomásra a Warren-bizottság.

A bizottság ezzel szemben megidézte Joseph W. Johnsont, aki kihallgatása során elmondta, hogy több mint hat évig volt zenekarvezető Ruby bárjában. Senki sem kérdezte meg tőle azonban, hány rendőrt ismert Ruby, látogatták-e a rendőrök Ruby bárját? Mikor velem beszélt Johnson Dallasban, és ezt az interjút filmre és magnetofonszalagra vettem, feltettem neki ezeket a kérdéseket.

Lane: Sok dallasi rendőrt ismert Ruby?

Johnson: Hát igen, azt mondanám, hogy legalább a fele rendőrséget ismerte.
Lane: A dallasi rendőrség körülbelül 1200 alkalmazottat számlál.
Johnson: Igen, az egészen biztos, hogy legalább a felét ismerte, és nagyon rendes volt hozzájuk.

Megkérdeztem Johnsontól, látogatták-e rendőrök a bárt, és ő így válaszolt: „Igen. Állandóan. Akár szolgálatban voltak, akár nem, gyakran benéztek, és Ruby felségesen bánt velük."

Curry rendőrfőnök becslése tehát rendkívül szerénynek tűnik, ha összevetjük a bizottság anyagában szereplő adatokkal. A bizottság mégis a becslésre, nem pedig az adatokra támaszkodott.

Ruby jóindulata a dallasi rendőrséghez nem maradt viszonzatlan; elég bizonyíték utal arra, hogy Ruby különleges és kitartó figyelemben részesült a rendőrség részéről. Herbert Charles Kelly, aki főszakácsként dolgozott a Sovereign bárban — a Carousel elődjében —, úgy nyilatkozott az FBI-nak, hogy Ruby rendkívül rossz viszonyban volt alkalmazottjaival. Keveset fizetett nekik, késve fizette ki őket, és „a dollár őrültje volt". Sokan mások is hasonló véleményt hangoztattak. Kelly „Rubynak ezt a vonását nem tudta összeegyeztetni azzal a nagylelkűséggel, amelyet Ruby a rendfenntartó közegekkel szemben tanúsított". Kelly kijelentette, hogy „rendfenntartó közegek, mind egyenruhás rendőrök, mind nyomozók, valamint seriffhelyettesek, gyakran benéztek a Sovereign bárba, hogy elbeszélgessenek Rubyval, és igen sokszor előfordult, hogy Ruby telefonhívásra a rendőrőrszobára ment". Minden vasárnap este „Ruby vendégül látott legalább nyolc rendfenntartó közeget, és minden ellenszolgáltatás nélkül költséges vacsorákat és italokat szolgált fel nekik".

Benny H. Bickers, a Carouseltől egy saroknyira található bár tulajdonosa, egy FBI-jelentés szerint azt vallotta, hogy „köztudomású volt, hogy Ruby majd mindennap megfordult a dallasi rendőrségen". Arra is visszaemlékezett, hogy „mikor Rubyt előállították szabálysértésért, ítélet nélkül szabadon bocsátották". Ruby gyakran nem fizette ki sztriptiz-táncosnőit, és megverte őket, mikor a bérüket kérték. Bickers szerint a lányok „semmit sem tehettek ellene".

Rubynak módjában állt az is, hogy törvényellenesen éjfél után is szeszes italokat szolgáljon fel. James Barragan dallasi bártulajdonos elmondta az FBI-nak, hogy ezek a szabálysértések nyíltan, a rendőrség egyenruhás alkalmazottainak jelenlétében történtek. Barragan elmondta, hogy amikor utoljára látta Rubyt a Carouselben, „mintegy hat egyenruhás rendőr volt jelen". Arra is visszaemlékezett, hogy „akkoriban úgy gondolta, Ruby nyilván jóban van a rendőrséggel, mert a rendőrök jelenléte ellenére éjfél után is folytatódott a felszolgálás". Ruby azzal dicsekedett, hogy a rendőrség „elnézi a dolgait", mert jó viszonyban van velük, vallotta Janet Adams Conforto, Ruby volt alkalmazottja. Joan Leavelle táncosnő, Leavelle nyomozó rokona — ehhez a Leavelle nyomozóhoz volt bilincselve Oswald, mikor Ruby agyonlőtte — elmondta, hogy Rubynak elnézte a dallasi rendőrség, hogy sztriptiz-műsora vaskosabb, mint a többi báré.

Tíz év alatt Rubyt nyolc ízben állították elő, mert a bárokra vonatkozó és más rendelkezéseket megszegett; előállították többek között erőszakoskodásért is. Az 1528-as számú vizsgálati melléklet szerint egyetlenegyszer sem ítélték el. Kétszer állították elő tiltott fegyverviselésért és egyszer „csendháborításért", de személyi lapja szerint „büntetlen előéletű". Egyszer előállították Rubyt, mert szeszes itallal kapcsolatos kihágást követett el, és kétszer, mert záróra után üzemeltette bárját, de a feljelentéseket tárgyalás nélkül elejtették, mint ahogy a rendőrség nem járt el Ruby ellen köz-

lekedési kihágás miatt sem. Egy másik vádat szintén nem követett eljárás, ekkor Rubyt azért állították elő, mert „minden nyilvánvaló ok nélkül verekedést kezdett, és a panaszost ököllel többször arcul ütötte". 1963. november 24-ét megelőzően, akárhányszor szembekerült Ruby a törvénnyel Dallasban, mindig rendkívüli szerencsével járt.

Ruby ellen több olyan feljelentést tartalmaz a rendőri nyilvántartás, amikor még csak elő sem állították. Irvin C. Mazzei, az Artistaszövetség nyugati részlegének igazgatója elmondta az FBI-nak: Ruby egyszer úgy nyilatkozott, hogy „éppen most intézett el egy feljelentést, mely szerint megverte egyik táncosnőjét". Ezt pedig, mint Mazzeinek elmondotta, „dallasi rendőr barátai segítségével tette".

Ruby erőszakoskodásainak áldozatai, akár alkalmazottai voltak, akár nem, nem tudták cselekvésre bírni a dallasi rendőrséget. Íme, egy jellemző példa: az egyik FBI-jelentés szerint ifj. John B. Wilson dallasi ügyvéd kijelentette, hogy Ruby a szeme láttára minden ok nélkül megtámadta Frank Ferrarót, a dallasi Lasszó bárban. Ruby alaposan ellátta Ferraro baját, minden bizonnyal bokszert használt, mondotta Wilson, és ütései nyomán Ferraro sok vért vesztett. Attól tartva, hogy Ferrarónak súlyosabb baja esik, Wilson közbelépett, és rendőrt hívott. Amikor a rendőrség megérkezett, „futni hagyták Rubyt", és Ferrarót akarták letartóztatni. Wilson közbelépett, és közölte a rendőrökkel, hogy Ruby volt a támadó, Ferraro ártatlan a verekedésben. Vitatkozni kezdtek, de a rendőrség végül mégis futni hagyta Rubyt. Wilson rábeszélte Ferrarót, hogy jelentse fel Rubyt, amit Ferraro meg is tett, csakhogy Rubyt ennek ellenére sem tartóztatták le. Wilson kijelentette, hogy „megítélése szerint a rendőrök örömest letartóztatták volna Ferrarót, de Rubyval szemben feltűnő elnézéssel viseltettek".

Ruby befolyása rendőri körökben azonban láthatólag nemcsak annyi haszonnal járt számára, hogy megmenekült

számos letartóztatástól és ítélettől. Harry Hall, aki a Titkosszolgálat ügynökeinek bevallotta, hogy szélhámos sportfogadással foglalkozott, elmondta, hogy egy dallasi hotelben ifj. Harry Sinclair néven jelentkezett be. Szokása szerint futballmeccsekre és lóversenyekre kötött nagy összegű fogadásokat dallasi lakosokkal. Ha nyert, bezsebelte a pénzt; ha vesztett, érvénytelen csekket állított ki, és elutazott a városból. Hall azt mondta, hogy erre az ügyletre Rubytól kapott készpénzt, aki „összehozta a kiszemelt áldozatokkal". Bár Hall vállalta a kockázat oroszlánrészét, és ő volt az aktív fél, Ruby a haszon 40%-át zsebelte be. Hall elmagyarázta, hogy Ruby azért kaphatott ennyit, mert befolyással rendelkezett dallasi rendőrségi körökben. Ruby partnersége Hall számára azzal az előnnyel járt, hogy „nem kellett félnie, hogy letartóztatják, mert megszegte a szerencsejátékokról szóló törvényt". Hall tudta, hogy Ruby kapcsolatokkal rendelkezik „szerencsejátékos körökben" és a rendőrségen. A Warren-bizottság mindennek ellenére nem idézte meg Hallt tanúként, és Hall esetleges további közléseire sem tartott igényt.

Walter C. Clewis, a mobile-i (Alabama) városi hangversenyterem igazgatója elmondta az FBI-nak, hogy „jó néhány éve ismeri Rubyt". Ruby „nemcsak neki, hanem más jelenlévőknek is elmondta, hogy Dallasban azt tesz, amit akar, mert elég embert ismer a rendőrségről és a bíróságról, hogy elkerülje a börtönt".

Igaz volt-e vagy sem Ruby dicsekvése, a tények azt mutatják, hogy 1953-tól 1963-ig egyetlen feljelentés nyomán sem ítélték el, sőt, a legtöbb vádemelést nem is követte eljárás. Számos, nyilvánosan elkövetett kihágásáért még csak elő sem állították. Miért volt ez így? A bizottság nem volt hajlandó kideríteni, még csak tudomást sem vett erről a tényről, és ez nagyon megnehezíti számunkra, hogy megtaláljuk a választ. Bizonyos dallasi rendőrségi és bírósági akták azonban sok segítséget nyújtanak.

1954. december 5-én Rubyt előállították, mert megsértette a szeszfogyasztásra vonatkozó törvényt; az ügyet 1955. február 8-án elejtették. A dallasi rendőrség személyazonossági irodájának kartotékja szerint Rubyt december 5-én hajnali 1/2 2-kor állította elő E. E. Carlson és D. L. Blankenship rendőr, mert megengedte, hogy vasárnapi tiltott órákban vendégei alkoholt fogyasszanak. Az ügy lezárásában említés történik arról, hogy két megnevezett személy Ruby jóváhagyásával sört ivott. Az „előállító közeg jelentése" szerint a két rendőr sört látott az asztalon, és egy vendég megkísérelte, „hogy kezébe vegye a palackot, és azt mondja, hogy ez az ő saját söre". A vád csekélynek tűnik, csakhogy Ruby olyan italmérési engedéllyel rendelkezett, amely utcán át történő eladást nem engedélyezett, és tudnia kellett, hogy kihágásával iparengedélyét veszélyezteti.

1955. február 8-án indítvány érkezett a megyei ügyészségre, hogy a vádat ejtsék el, és az indítványnak helyt adtak. Az indítványt nem Ruby ügyvédje, hanem a dallasi kerületi ügyészség terjesztette be, és Wade kerületi ügyész írta alá. Az indítvány szerint:

> Az eset tanúi, Blankenship és Carlson rendőrök úgy nyilatkoztak, hogy a nyomozást lefolytatták, de tudtuk nélkül került aktába az ügy. A rendőrségi jelentés szerint a tanúk látták, hogy vendégek sört fogyasztanak tiltott időben. Mindkét rendőr kijelentette azonban, hogy ez a közlés nem helytálló, mert nem látták, hogy a vendégek sört fogyasztottak volna. Indítványozzuk tehát, hogy a bizonyítékok elégtelensége miatt az ügyet ejtsék el.

Oswald meggyilkolása után az FBI ügynökei kihallgatták a két rendőrt, és mindketten azt mondták, hogy a kerületi ügyész állítása nem felelt meg a valóságnak. Blankenship megerősítette a rendőrségi jelentésben foglaltakat. Azt mondotta, hogy csak akkor állít elő egy bártulajdonost, ha való-

ban látja, hogy vendégei tiltott időben fogyasztanak szeszes italt; neki „semmi köze nem volt az ügy elejtéséhez; és senki nem lépett vele érintkezésbe a kerületi ügyészségről, hogy valóban megfelelt-e a vád a valóságnak". Blankenship azt is kijelentette, hogy nem tudott a vád elejtéséről, csak akkor, amikor Rubyt letartóztatták Oswald meggyilkolásáért. Wade tehát azt állította, hogy a rendőrök tévedtek, amikor szabálysértésről beszéltek, Blankenship szerint azonban Wade kijelentése nem felelt meg a valóságnak.

Carlson nyomozó elmondta az FBI-nak, hogy ő „nem vonta vissza" a vádat, és a kerületi ügyészség vele sem lépett érintkezésbe. Carlson emlékezete szerint maga gépelte a rendőrségi jelentést, és továbbra is fenntartotta, hogy az megfelelt a valóságnak. Wade azt állította, hogy a jelentés hamis volt, Carlson viszont, akárcsak Blankenship, úgy nyilatkozott, hogy Wade állítása nem felel meg a valóságnak.

Ha az előállítást végző rendőrök igazat mondtak az FBI-nak, akkor a vádat úgy ejtették el, hogy a kerületi ügyész egész sor valótlan kijelentést tett a törvényszéken. Ha nem mondtak igazat, akkor a vádat úgy ejtették el, hogy erre semmi okuk nem volt. Ruby megjósolta, hogy soha nem ítélik el. Előérzete ez ideig helyesnek bizonyult.

A bizottság vizsgálati anyaga hosszú és szoros kapcsolatról tanúskodik Ruby és a dallasi rendőrség között. Hosszú éveken át folyt a kedvezés és vesztegetés, és a rendőrség ismételten elállt Ruby nyilvánosan elkövetett vétségei ellenére is a bártulajdonos letartóztatásától. Amikor pedig előállították Rubyt — ami csak ritkán történt meg —, nem folytatták le az eljárást. Ruby jövedelme növekedett, mert rendőrségi védelmet biztosított egy szélhámosnak; ez azért történhetett meg, mert költséges vacsorákat, italokat és nőket nyújtott a dallasi rendőrség alkalmazottainak; ezért úszhatta meg a rendőrségi eljárást. Nem került börtönbe a garázdaságért, csendháborításért, a bárokra vonatkozó törvények áthágásáért: záróra utáni sztriptiz, tiltott időben való szeszfo-

gyasztás és a megengedettnél vaskosabb műsorok vétségéért. A bizottság mégis a következő megállapításra jutott:

Nincs hitelt érdemlő bizonyíték arra, hogy Ruby kedvezést remélt volna a rendőrség alkalmazottjaitól, vagy megkísérelte volna megvesztegetni őket.

19 · Ruby vallomása

John F. Kennedy, J. D. Tippit és Lee Harvey Oswald halott. Jack Ruby a november 22-én kezdődött tragikus események utolsó élő főszereplője. Tanúsága ezért rendkívüli jelentőséggel bírt, és az ő vallomásának kellett volna a legtöbbet mondania. A kormány mintha húzódozott volna Ruby kihallgatásától. Mikor a kihallgatásra végül is sor került, a bizottság szemmel láthatólag csekély érdeklődést mutatott, és Ruby kihallgatása napján a bizottság hét tagja közül csupán ketten voltak jelen.

A bizottságot 1963. november 29-én alakították. Több mint fél évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy Rubyt kihallgassák, 1964. június 7-én, több mint négy hónappal azután, hogy a kihallgatások megkezdődtek. Ruby maga kérte, hogy megtehesse vallomását, és ez akkor is foglalkoztatta, amikor végre kihallgatták. A főbíró igyekezett megnyugtatni:

> Mr. Ruby, ki kell jelentenem, hogy ez a kihallgatás nem az ön ügyvédjének a hibájából késett. Ő írt nekem, azt hiszem, úgy két hónappal ezelőtt, s közölte, hogy ön örömmel tenne vallomást, és örömmel vetné alá magát bármiféle tesztnek. Én ebben nem vagyok ennyire bizonyos, de az ön ügyvédje azt mondta, hogy ön szívesen vallana a bizottság előtt. Én megköszöntem levelét, de annyira el voltunk foglalva, hogy csupán most adódott rá lehetőség, hogy kihallgassuk önt. Amennyire tudom, Mr. Tonahill (Ruby ügyvédje) kezdettől fogva azon igyekezett, hogy ez

a találkozás létrejöjjön. Csak a mi elfoglaltságunk volt az oka, hogy erre csak ilyen késve kerülhetett sor.

Ruby azt mondotta, hogy bár eredetileg bőséges tájékoztatást nyújthatott volna a bizottságnak, most már a legfontosabb kérdéseket érintő tények közül nem tudja valamennyit közölni. „Nos — mondotta Warren főbírónak —, annál rosszabb önre nézve, főnök, hogy nem vitetett a hivatalába már fél évvel ezelőtt."

„Én pedig azt kívánom, bárcsak kicsit hamarabb ideértünk volna az ön tárgyalása után (1964. március 14) — válaszolta a főbíró. — De tudtam, hogy önt sok más dolog foglalkoztatja, nekünk is más munkánk volt, ezért késett az ügy."

Rubyt nem elégítette ki ez a válasz. „A lényeg az, hogy az ön hatalmával, főbíró úr, és ezeknek az uraknak a hatalmával, el lehetett volna intézni: most már túl sok idő telt el ahhoz, hogy önök profitálhassanak abból, amit elmondok." Aztán hozzátette: „De hát ez túlságosan tragikus, ne is beszéljünk róla."

Ruby megkérdezte a főbírót, miért nem idézték meg, mikor ő maga kért engedélyt tanúvallomásra. Azt is tudni akarta, hogy pontosan mikor került a főbíró elé ügyvédjének levele. A főbíró emlékezete szerint „régen, be kell vallanom. Azt hiszem, nézzük csak, úgy két-három hónappal ezelőtt".

„Amikor ön megkapta a levelet, és én könyörögtem Joe Tonahillnek meg a többi ügyvédnek, hogy tudják meg, miért nem tehetek vallomást, bizonyos dolgok, amelyek most történnek, ezekre a dolgokra nem kerülhetett volna sor."

A bizottság több mint három óra hosszat hallgatta ki Rubyt. Keveset kérdezték; Ruby jóformán mindent önként mondott el, nem pedig a bizottság tagjainak kérdéseire adott válaszként. Többek között senki sem kérdezte meg Rubytól, hány rendőrt ismert, és milyen közeli ismeretségben állt velük. Bár a bizottság megállapította, hogy „nincs hitelt érdemlő bizonyíték arra, hogy Ruby kedvezést remélt volna a

rendőrség alkalmazottjaitól, vagy megkísérelte volna megvesztegetni őket", Rubyt nem kérdezték meg, hogy valóban így áll-e a dolog. Az egyik fontos kérdés, amelyet senki nem tett fel Rubynak, a következő fejezet témája lesz, de a legkiáltóbb mulasztás e tekintetben valószínűleg az, hogy senki sem kérdezte meg tőle, vajon részesült-e segítségben a dallasi rendőrség részéről, mikor behatolt az alagsorba november 24-én. A bizottság már éppen be akarta fejezni a kihallgatást, amikor Ruby felkiáltott: „Többet is ki tudnak még belőlem hozni! Folytassák a kihallgatást!"

Rubyt a dallasi kerületi börtön kihallgató szobájában vallatták. Tanúvallomása kellős közepén a Titkosszolgálat egyik embere közbeszólt: „Emlékszik bizonyára, mikor beszéltem önnel, volt néhány dolog, amit megkértem, ne mondjon el nekem akkor, bizonyos okok miatt; hogy valószínűleg tárgyalásra kerül az ügye, és én méltánylom az ön lelkiállapotát — ezért kértem, hogy ne mondjon el bizonyos dolgokat." Ez a mozzanat meglepő, mert mikor Oswaldot letartóztatása után a Titkosszolgálat és az FBI ügynökeinek jelenlétében kihallgatták, a vallatás több óra hosszat tartott, és bár Oswald szintén feltehetőleg tárgyalás előtt állt, őt senki sem kérte, hogy ne mondjon el bizonyos dolgokat. Oswald özvegyét védőőrizetbe vette a Titkosszolgálat, és tanúvallomása előtt 8—9 hétig hallgatták ki. Őt sem kérte senki, hogy ne térjen ki bizonyos dolgokra, pedig ő is idézést várt a Warren-bizottságtól. Miért kérték hát Rubyt, hogy hallgasson el „bizonyos dolgokat"? Miért volt jelen kihallgatásán a Titkosszolgálat ügynöke? Miért szakította félbe Rubyt, miért emlékeztette, hogy egy előző alkalommal valamire figyelmeztette? A bizottság erre a kérdésre nem tud válaszolni, mert a bizottság számára ez a kérdés egyszerűen fel sem merült.

Ruby kihallgatása közben egy darabig jelen volt J. E. Decker seriff is, valamint Jim Bowie kerületi ügyészhelyettes és Robert G. Storey, a texasi főügyészség különleges tanács-

adója. Tekintve, hogy fennállt annak a lehetősége, hogy Ruby összejátszott a dallasi rendőrséggel, a színhely, amelyet a bizottság a kihallgatásra választott — a dallasi megyei börtön —, nem volt éppen a legszerencsésebb. Még kevésbé tekinthető kedvezőnek a dallasi kerületi ügyészség és a texasi főügyészség képviselőinek jelenléte, különösen, ha meggondoljuk, hogy ez más tanú esetében nem fordult elő.

Ruby nem titkolta, hogy ha a bizottság elvinné a dallasi megyei börtönből és Washingtonban hallgatná ki, ott többet mondhatna; nem mondhatja el a teljes igazságot, amíg a dallasi börtön falai között tartózkodik.

Ruby: Nem vihetnének el valahogyan Washingtonba?
Warren: Tessék?
Ruby: Nem vihetnének el engem valami módon Washingtonba?
Warren: Aligha. De szívesen megtárgyalom az ügyvédjével, Mr. Ruby, hogy milyenek a lehetőségek, amint erre alkalom nyílik.

Ruby így folytatta: „Arra kérném önöket, hogy Washingtonban hallgassanak ki, ott bármiféle tesztnek alávetem magam. Ez nagyon fontos... Uraim, ha nem visznek Washingtonba, nem tudnak kihozni belőlem semmit. Ha értik, miről beszélek, Washingtonba kell hogy vigyenek, hogy alávethessem magamat a teszteknek... Uraim, ha további közléseimre kíváncsiak, Washingtonba kell hogy vigyenek, mert ez valamiképpen önt is érinti, Warren úr."

Ruby: Mikor mennek vissza Washingtonba?
Warren: Amint befejeztük ezt a kihallgatást, s amint megebédeltünk.
Ruby: Kijelenthetek valamit?
Warren: Igen.
Ruby: Ha elrendelnék, hogy most azonnal menjek önök-

kel Washingtonba, ezt nem tudnák megtenni? Vagy lehetne?
Warren: Nem, ezt nem tehetnénk meg, erre nincs mód. Ez nagyon komplikált dolog, Mr. Ruby.

Ruby kijelentette: „Uraim, itt veszélyben van az életem." Azt sem titkolta, hogy nem az Oswald meggyilkolásáért rá váró halálos ítéletre gondol.

Ruby: Önök azt mondták, hogy módjukban áll bármit megtenni, így van?
Warren: Pontosan.
Ruby: Bármit?
Warren: Azon a hatáskörön belül, amelyet a bizottságra ruháztak. Jogunk van bárkit kihallgatni, és ahhoz is jogunk van, hogy ha jónak látjuk, az előttünk tett vallomásokat bármiféleképpen ellenőrizzük.
Ruby: De ahhoz már nincs joguk, hogy elszállíttassanak egy foglyot?
Warren: Ahhoz már nem; de megidézhetünk tanúkat Washingtonba, ha úgy tetszik, csakhogy már legalább 200—300 embert hallgattunk ki itt Dallasban, nem pedig Washingtonban.
Ruby: Igen, igen. De ezek közül egyiket sem hívták Jack Rubynak.

Ruby itt felülkerekedett. A főbíró előzőleg kijelentette, hogy nem áll módjában Rubyt Washingtonba vitetni, jóllehet azt elismerte, hogy bárkit megidéztethet, amely jogát természetesen Ruby esetében is gyakorolhatta volna. Mégis, Rubyt csakis a dallasi kerületi börtön épületében volt hajlandó kihallgatni.

„Mégis, valamit lehetne tenni, valamit meg kellene próbálni — mondta Ruby. — Erre mit válaszol, Warren úr?"

Ford bizottsági tag ekkor, meglehetősen feleslegesen, köz-

beszólt: „Többet mondhatna nekünk Washingtonban?" Ruby igennel felelt, és a kihallgatás végén egy utolsó kísérletet tett.

Ruby: De főbíró úr! Ön az egyetlen, aki megmenthet. És ön megmenthet engem.
Warren: Hogyan?
Ruby: De minden perc nehezíti a dolgot. És én semmi mást nem akarok, mint az igazat vallani, semmi mást.

A főbíró szavát adta, hogy „a legrövidebb időn belül" intézkednek, amire Ruby ezt felelte: „Többet engem nem látnak, az biztos."

Ruby tévedhetett, mikor azt hitte, hogy élete veszélyben forog. Tévedhetett abban is, hogy azt hitte, ha mindent elmond a bizottságnak, a dallasi börtönben leli halálát. Másrészt viszont ha a dallasi rendőrség kötelékéből valaki csakugyan segített Rubynak, hogy bejuthasson az alagsorba, akkor Ruby habozása, hogy nyíltan beszéljen a helyi rendőrhatóság képviselője előtt, teljesen érthető. Mindenesetre a bizottság egyik tanúja, aki elsőrendű fontosságú bizonyítékok birtokában volt, és azokról kész volt vallomást tenni, kihallgatása során többször is kijelentette, hogy amíg a dallasi börtön falai között van, nem mer vallani: „Az igazat akarom mondani, és ezt itt nem tehetem meg. Itt nem mondhatom el az igazságot."

A bizottság nem volt hajlandó Washingtonba vitetni Jack Rubyt, és erre semmiféle mentséget nem hozhat fel. Az egyedüli kifogás az volt, hogy a főbíró „meg akar ebédelni", és azután már utazik is Washingtonba; meg hogy Ruby Washingtonba szállítása „közfeltűnést keltene", és fokozott biztonsági intézkedéseket tenne szükségessé. Az ügy rendkívül súlyos volt; és a semmitmondó kifogások szégyenére válnak a bizottságnak.

Miután Ruby közölte, hogy élete veszélyben forog a dal-

lasi börtönben, azt mondta, hogy minden vágya az igazság elmondása arról, hogy „miért követtem el tettemet, de ezt itt nem mondhatom el". Ahelyett, hogy a bizottság biztosítékot ajánlott volna, hogy így a tények birtokába jusson, a főbíró valójában figyelmeztette Rubyt a következő szavakkal:

> Ha az ön helyében lennék, nem beszélnék ilyen határozottan, azt hiszem. Nagyon alaposan meggondolnám, vajon veszélyeztetne-e a vallomásom. Ha úgy érzi, hogy kérdéseim bármiféle módon vagy formában veszélyeztetik önt, szeretném, ha egy percig sem habozna, és kérné a kihallgatás befejezését.

Rubynak mégis sikerült néhány rendkívül elgondolkodtató kijelentést megtennie. Bevallotta, hogy Oswald meggyilkolásakor „semmiféle rosszindulat nem ösztönözte". Ez viszont arra a logikus kérdésre indít: ha nem gyűlölte Oswaldot, miért ölte meg? A bizottság nem tette fel a kérdést. Továbbá, bár senki sem kérdezte meg Rubytól, részesült-e segítségben, mikor behatolt az alagsorba, Ruby kijelentette, „ha az átszállítás ideje eltolódott, akkor valaki a rendőrségről hibás abban, hogy közölte Lee Harvey Oswald megjelenésének idejét".

Rubyt nem kérdezte senki, milyen viszonyban volt a dallasi rendőrséggel, mégis kijelentette, „mindig szoros kapcsolatban álltam a rendőrséggel, és úgy éreztem, a világ egyik legkitűnőbb rendőrségével rendelkezünk, mindig jóban voltam velük, és gyakran jártam a hivatalukban".

Majd drámai bejelentést tett. Bevallotta, hogy mintegy 36 órával tette előtt egy dallasi rendőrtiszt azt mondta neki, hogy Oswald meggyilkolása nem is volna rossz ötlet. Ez a tiszt Rubynak jó ismerőse volt, mert viszonyt folytatott Ruby egyik sztriptiz-táncosnőjével. Ruby ezt mondta:

...hallottam, hogy valaki hangosan dudál, megálltam. A kocsiban egy rendőr ült. Egy fiatal hölgy volt vele a kocsiban, ez a hölgy a báromban dolgozik, és nagyon fel voltak dobva. Én is fel voltam dobva, őbenne már volt néhány üveg sör, annyi hely tart nyitva tiltott időben is, én mindig rendesen bezárok; csatlakoztam hozzájuk — elmondtam már ezt?... Nem mondtam még el, mert gyakran gondoltam erre a rendőrre, és vagy kiment a fejemből, vagy pedig okom volt rá, hogy kihagyjam, mert nem akartam őket belekeverni semmibe, mert titokban jártak egymással. A férfinak házassági problémái voltak. Lehet, hogy emiatt nem mondtam még el. Akárhogy is, kihagytam... Akkor beszélni kezdtünk, belemelegedtünk, azt mondták, én vagyok a világ legklasszabb fickója, és ő azt mondta, hogy Oswald hátából szíjat kéne hasítani és így tovább.

Ruby hozzátette: „Úgy egy órát töltöttem kettőjükkel."

Mikor Ruby belekezdett ebbe a történetbe, Joe Tonahill, Ruby ügyvédje ezt írta fel egy cédulára: „Ez ösztönözte Jacket, hogy lelője Oswaldot." Ruby ügyvédje szerint tehát egy dallasi rendőr volt Ruby tettének ösztönzője. Tonahill kijelentését nem utasíthatjuk el azzal az ürüggyel, hogy ez csupán egy védőügyvéd szóvirágja lenne, mert ha Ruby valóban már gondolt Oswald meggyilkolására másfél nappal a gyilkosság előtt, ez nagyon meggyengíti a védelem helyzetét azzal a váddal szemben, hogy előre megfontolt gyilkosság történt. A bizottság mégsem tett fel Rubynak erre vonatkozólag egyetlen kérdést sem.

Ruby vallomásának legnagyobb részét a bizottság és a sajtó figyelmen kívül hagyta. Amikor egyáltalán szóba került, a kellemetlen részleteket úgy kerülték ki, hogy utaltak Ruby zavart lelkiállapotára. Nem állítom, hogy szakember vagyok ezen a területen, de nyilvánvalónak érzem, hogy egy tanú, még ha zavart lelkiállapotban van is, esetenként fel-

becsülhetetlen értékű bizonyítékokkal szolgálhat. A leginkább lényegbevágó kérdéseket a június 7-i kihallgatáson maga Ruby tette fel. Ez elmondható egy megjegyzéséről is:

Úgy tűnik, mintha bizonyos embereket nem érdekelné az az igazság, amit belőlem ki lehet hozni. Ezt mi magyarázza?

20 · A megbeszélés

Bernard Weissman írta alá azt a hirhedt hirdetést, amely fekete keretben a *Dallas Morning News*-ban jelent meg november 22-én, s amely számos rosszindulatú — vagy ahogy a Warren-bizottság nevezete: „kritikus" — kérdést tett fel az elnöknek. A hirdetés azzal vádolta az elnököt, hogy a „Monroe-elv semmibe vételével a moszkvai szellem szolgálatába állt", és az Egyesült Államok Kommunista Pártjának támogatását élvezi. Mikor az elnök elolvasta a lapot, a jelentések szerint így szólt feleségéhez: „Tényleg a bolondok országába érkeztünk."

Weissman elmondta a bizottságnak, hogy 1963. november 1-én Dallasba ment Larrie Schmidt, a dallasi tüntetés egyik vezetője kérésére, amely tüntetés alig egy hónappal előzte meg az elnökgyilkosságot, és amikor Stevenson ellen merényletet követtek el. Weissman szerint Schmidt telefonon értesítette a Stevenson elleni merényletről, és ezt mondta: „Én szerveztem. Az én művem az egész." Weissman bevallotta, hogy azt válaszolta: „Nagyszerű." Schmidt arra kérte Weissmant, hogy jöjjön Dallasba, és kijelentette: a Stevenson-incidens lehetővé tette, hogy „éljenek a lehetőségekkel".

Weissman a Warren-bizottság előtt felolvasott egy dokumentumot, amely, mint mondta, saját politikai nézeteit ismertette. Mint kihallgatásának jegyzőkönyvéből kiderül, e dokumentum szerint Weissman szereti az Egyesült

Államokat, „és meg akarja semmisíteni a kommunizmust".

Weissman röviddel a telefonbeszélgetés után Dallasba érkezett. Társain keresztül kapcsolatba lépett Edwin A. Walker tábornaggyal, a John Birch Társasággal és a Szabadságért Küzdő Amerikai Fiatalok Szövetségével (YAF). E szövetség dallasi csoportjának végrehajtó titkára lett később Schmidt. Weissman és Schmidt nyilvánosságra akarták hozni a Kennedy-kormánynak és politikájának elítélő bírálatát. „Úgy döntöttünk, hogy legjobban úgy tudjuk ismertetni véleményüket, ha hirdetést adunk fel." Weissman megjegyezte, hogy a többes szám első személyben önmagát, Schmidtet és egy William Burley nevű barátját értette, valamint „más személyeket, akiket inkább nem neveznék meg". A bizottság jogásza méltányolta Weissman diszkrécióját. Weissman azt állította, nem tudta, ki fedezte a hirdetés költségeit, csak azt tudta, hogy hozzá az összeg Joseph P. Grinnanon, a John Birch Társaság egyik funkcionáriusán keresztül érkezett meg.

1964. március 4-én közöltem a Warren-bizottsággal, hogy 1963. november 14-én kétórás megbeszélésre került sor Weissman, Jack Ruby és J. D. Tippit között a Carouselben.

Ezt az értesülésemet a fenti megbeszélés egyik szemtanújától szereztem. A bizottság helyesen ítélte meg, hogy nem akartam közölni a tanú nevét, ugyanis megígértem, hogy ezt csak engedélyével teszem meg. Engedélyét azonban nem tudtam megszerezni. Ha azonban kíváncsiak lettek volna tanúm nevére, a Warren-bizottság egyik tanúját, Thayer Waldót kellett volna megkérdezniük, aki a *Fort Worth Star-Telegram* jónevű újságírója. Waldót 1964. június 27-én hallgatták ki Dallasban. Waldo, aki elsőnek tájékoztatott erről a megbeszélésről, jól ismerte másik tanúmat, és valószínűleg ő volt az első személy, aki értesült a megbeszélés körülményeiről. A bizottság azonban nem tett fel a megbeszélésre vonatkozó kérdést Waldónak.

Nem akarom azt állítani, hogy a november 14-i megbeszélésre vonatkozó közlés megtámadhatatlan. Nem került sor ezzel kapcsolatban szembesítésre, eskütételre. De nem került sor ilyesmire az FBI többi 25 000 kihallgatási jegyzőkönyvének esetében sem, amely a bizottsági anyag nagy részét alkotta. A közlés rendkívül értékes, mert irányt adhat a nyomozásnak, s ez a közlés megérdemelte volna a bizottság komoly figyelmét. A bizottság és ügynökei mégsem folytattak nyomozást.

Járt-e Weissman Ruby bárjában? Bizonyíték van rá, hogy járt; a bizottság szerint azonban nem járt. Ismerte-e Ruby J. D. Tippitet? Ruby először azt mondta, hogy igen; a bizottság szerint azonban nem ismerte. Jelen volt-e a november 14-i megbeszélésen Ruby? Senki sem kérdezte tőle; a bizottság mégis megállapította, hogy nem volt jelen.

A bizottság megvizsgálta egy Weissman—Ruby—Tippit megbeszélés feltevését, de nem talált rá bizonyítékot, hogy ilyen találkozóra bárhol és bármikor sor került volna.

A bizottság arra az álláspontra helyezkedett, hogy Weissman és Ruby nem ismerték egymást. Ezt az álláspontot a két személy állítólagos tagadó válasza támasztotta alá, csakhogy ha megvizsgáljuk a két személy szavahihetőségét és az adott körülményeket, arra a következetetésre kell jutnunk, hogy a bizottság túlságosan bízott bennük, és túl kevés figyelmet fordított a vizsgálati anyag bizonyítékaira.

Curtis LaVerne (Larry) Crafard, aki portástól kezdve mixerig minden minőségben dolgozott a Carouselben, a gyilkosságot megelőző hetekben Ruby egyik legjobb cimborája volt. 1963 novemberében majd minden este a Carouselben tartózkodott, és ezért jól tudhatta, járt-e ott Weissman. Jó pár héttel azután, hogy eljuttattam a bizottsághoz a hármas megbeszélésre való közlést, Crafard háromnapos vallomást tett Washingtonban. Ez idő alatt a bizottság jogásza egyszer

sem kérdezte meg, látta-e Crafard Weissmant a Carouselben, vagy hallotta-e Rubytól Weissman nevét. 1964. augusztus 21-én, mikor Weissman fényképét megmutatták Crafardnak, Crafard kijelentette az FBI-nak, hogy Weissman „jó néhányszor" járt a Carouselben. Crafard kijelentette, „hallotta Weissman nevét Rubytól, és jó néhányszor szolgált ki italt Weissmannak a bárban".

A bizottság megállapította, hogy Crafard „nem emlékezett semmiféle Tippit—Weissman—Ruby megbeszélésre", csakhogy ez a kijelentés megtévesztő. Crafard bevallotta abban az FBI-jelentésben, melyből a bizottság merítette anyagát — mi több, az előző mondatban —, hogy november 14-én este Ruby másik dallasi bárjában, a Vegasban tartózkodott. A bizottság ebből arra következtetett, hogy Crafard nem volt a szemtanúja a november 14-i találkozónak, jóllehet csak annyit tudott, hogy Crafard nem tartózkodott a Carouselben aznap este. Crafard akkor sem lehetett volna szemtanúja a hármas megbeszélésnek, ha arra a színpadon került volna sor.

Weissman fényképeit megmutatták Karen Carlinnak, Ruby egyik táncosnőjének, és férjének, Bruce Carlinnak, 1964 augusztusában. Bruce Carlin ezt mondta: „Ismerősnek tűnik ez a férfi, mintha láttam volna valahol... Tudom, hogy ismerős." Mrs. Carlin, aki 1963 novemberében a Carouselben lépett fel, kijelentette, hogy Weissman „néhány este" megfordult a bárban. Azért nem tudott részleteket közölni, mert „olyan rég volt már ez az egész". A bizottság késve idézte meg, és ez sokat levon tanúvallomásának értékéből. A bizottság továbbá nem szembesítette Mrs. Carlint Weissmannal sem — pedig ez bevett nyomozási fogás —, és mindez a bizottság hanyagságát tanúsítja.

A bizottság azt állította, hogy nem talált „hitelt érdemlő bizonyítékot" arra nézve, hogy Ruby ismerte Tippitet, de az összegyűlt anyag egészen másra enged következtetni.

Andrew Armstrong, ugyancsak a Carousel egyik alkal-

mazottja, elmondta az FBI-ügynököknek, hogy Rubyval volt, amikor a rádió november 22-én délután Tippit halálát hírül adta. Mikor Ruby meghallotta a hírt, Armstrong közlése szerint kijelentette, hogy ismerte a rendőrt. Crafard szintén jelen volt, és szerinte Ruby azt mondta, hogy „jól" ismerte a rendőrt. Ruby a meggyilkolt rendőrt „keresztnevén vagy becenevén" emlegette, és Ruby „feltétlenül a dallasi rendőrség beosztottjára, Tippitre hivatkozott, akit az elnökgyilkosság napján lőttek le", jelentette ki Crafard.

Ifj. Jack Hardee, a mobile-i (Alabama) megyei börtön foglya, megerősítette Ruby kijelentését, hogy jól ismerte Tippitet. Hardee, aki egyszer Rubytól kért engedélyt, hogy szerencsejátékot vezessen be Dallasban, elmondta az FBI-nak, hogy Tippit „gyakori vendége volt Ruby bárjának egy másik rendőr társaságában, aki motoros járőrszolgálatot teljesített Dallas Oaklawn negyedében". Hardee hozzátette, hogy „véleménye szerint e három személy között szoros kapcsolat állt fenn". Egy másik FBI-jelentés szerint a Carousel egyik konferansziéja és énekese emlékezete szerint „látta a néhai Tippit rendőrt a bárban". Ezt a tanút 1963. december 18-án hallgatták ki, több mint két hónappal azelőtt, hogy az FBI a dallasi rendőrségtől megszerezte Tippit fotóit. Következésképpen sem ő, sem Hardee nem láthatta Tippit fényképét, és egyiküket sem idézte meg tanúnak a bizottság.

A *New York Herald Tribune* 1963. december 5-i száma Ruby és Tippit ismeretségére nézve további bizonyítékkal szolgált. A riport szerint Mrs. Eva Grant, Ruby nővére, egy telefoninterjúban kijelentette, hogy „Jack ismerte, és én is ismertem". Azt is elmondta, hogy Tippit megfordult a Vegasban is és a Carouselben is, és hogy „Jack haverjának szólította". „Szerettük őt — tette hozzá. — Nagyon rendes rendőr volt. Gyakran megfordult nálunk." A bizottság megpróbálta megcáfolni a „feltevést", hogy Mrs. Grant szerint is szoros barátság állt fenn Ruby és Tippit között: „Mrs. Grant minden erre vonatkozó kijelentést visszavont." A fenti

megállapítás alátámasztására a jelentés egy aláíratlan FBI-memorandumot idézett. A bizottság nem idézte meg azokat a riportereket, akik telefonon beszélgettek Mrs. Granttal, és amikor Mrs. Grant vallomást tett a bizottság előtt, sokkal inkább megerősítette, mint tagadta a riportban foglaltakat. Azt mondotta, hogy „Tippit járt a bárban úgy egy hónappal halála előtt", és arra is visszaemlékezett, hogy mikor a meggyilkolt rendőr képét mutatták neki, az arcot „ismerősnek találta".

Bár az FBI két különböző Tippit-fotót mutatott a lehetséges tanúknak, ezeket a képeket csak 1964. augusztus 6-án szerezték be. Így majdnem háromnegyed év telt el, mire az FBI bemutatta a képeket. Tekintve, hogy Tippit már nem élt, és a tanúk és őközötte már nem lehetett szembesítésről szó, a hatóságoknak kötelességük lett volna, hogy új, jellemző fotókat szerezzenek be. Ehelyett a tanúknak egy 12 év és egy 7 éves képről kellett ítélniök, ráadásul akkor, amikor az azonosítás jóval nehezebb volt, mint az közvetlenül az események után lett volna. Semmilyen más Tippit-képet nem mutattak a Carousel alkalmazottainak és vendégeinek és Ruby ismerőseinek. Sőt, a vallomást tevő személyek legtöbbjének egyáltalán nem mutattak képeket.

Legalább hat tanú, köztük George C. Arnett dallasi rendőrhadnagy is, megerősítette azt a tényt, hogy Ruby ismerte Tippitet. A hadnagy még azt is kijelentette, hogy Rubyt „esetleg az is ösztönözhette Oswald meggyilkolásában, hogy Oswald lőtte le Tippitet". A bizottság inkább Ruby egy későbbi kijelentésére támaszkodott, mely szerint Ruby egy másik Tippit nevű rendőrt ismert. A bizottság megidézhette volna J. D. Tippit özvegyét és a meggyilkolt rendőr névrokonát is, hogy tisztázza ezt a fontos kérdést. Egyiküket sem idézték meg. Az FBI ügynökei kihallgatták Gayle M. Tippitet, aki nem rendőr, hanem nyomozó volt, és aki az FBI-jelentés szerint azt vallotta, hogy csak „szórványos" kapcsolatban állt Rubyval „az utóbbi időben".

Ha a Warren-bizottságnak továbbra is őszinte kételyei voltak afelől, ismerte-e Ruby Tippitet, jól tette volna, ha megidézi Harold Richard Williams, Dallas, 56. utca 2920. alatti lakost tanúnak. 1963. április 3-án hangosfilmre vett interjút készítettem Williamsszel Arlingtonban (Texas). Elmondta nekem, hogy november elején letartóztatták, mert záróra után a dallasi Mikádó bárban találták, melynek főszakácsa volt. Elmondta, hogy egy rendőr „helybenhagyta", aztán beültette egy rendszám nélküli rendőrségi autóba.

Úgy tervezte, hogy panaszt tesz a törvényellenes letartóztatás ügyében, és ezért gondosan szemügyre vette a volánnál ülő rendőr arcát. Williams szerint a vezető mellett Jack Ruby ült, akit azért ismert, mert Ruby „szokott ellátni bennünket lányokkal". Williams elmondta, hogy a kocsi vezetője Rubyt „Rube"-nak szólította. November 22-e után Williams J. D. Tippit egy fényképe láttán felismerte a rendőrt: ő vezette a rendőrkocsit a Mikádó bártól a dallasi börtönig.

Lane: Mr. Williams, bizonyos ön abban, hogy 1963 novemberében az önt szállító rendszám nélküli rendőrautó elülső ülésén Tippit rendőr és Jack Ruby ült?
Williams: Igen, bizonyos vagyok benne. Semmiféle kétségem, aggályom nincs ezzel kapcsolatban. Azért vagyok bizonyos benne, mert különösen meg akartam figyelni, kik ülnek a kocsiban. Láttam, hogy J. D. Tippit ül a volánnál. Láttam vele Jack Rubyt. Egész úton előttem ültek, rengeteg időm volt, hogy megfigyeljem őket. Igen, ők voltak azok.

Miután Ruby megölte Oswaldot, közölte Williams, ismerőseinek elmondta, hogy látta Rubyt Tippittel. Főnöke azt tanácsolta neki, ne feszegesse az ügyet, de Williams nem fogadta meg ezt a tanácsot. Röviddel ezután őrizetbe vette a dallasi rendőrség, és közölték vele, hogy nem láthatta Rubyt

és Tippitet együtt. Amikor Williams ragaszkodott állításához, azt mondták neki, hogy „könnyedén" vádat akaszthatnának a nyakába, és „elintézhetnék".

Azért tudtam meg, hol tartózkodik Williams, mert fenti élménye köztudott dolog volt, dallasi körökben sokat beszéltek róla. Tekintve, hogy a bizottság nem hallgatta ki eskü alatt, kijelentései nem voltak jogerősek, és ezért azokat óvatosan kell kezelnünk. Mégis, gondoljunk arra is, hogy nem Williams hibája volt, hogy senki nem eskette fel.

Ha a bizottság következetesen és értelmesen kérdezte volna Rubyt, értékes tájékoztatást nyerhetett volna tőle a november 14-i megbeszélésre vonatkozóan. Ruby kihallgatását azonban a bizottság félszívvel és felületesen végezte.

Amikor 1964. június 7-én Ruby a bizottság rendkívüli ülésén tanúvallomást tett a dallasi megyei börtönben, Rankin így tette fel a találkozóra vonatkozó kérdést:

> Beszélik, hogy látták önt a Carousel bárban Mr. Weissmannal, Tippittel, azzal a rendőrrel, akit lelőttek, és még valakivel, akit olajmágnásnak mondtak, valamikor, röviddel a gyilkosság előtt. Tud nekünk mondani erről valamit?

A bizottságnak tudnia kellett volna, hogy senki sem tett vallomást egy négyes találkozóról, amelyen egy „olajmágnás" is részt vett volna. A jelentés elismeri, hogy a carouselbeli találkozóra csak az én közlésem utalt. A bizottság megemlítette ezt a hármas találkozót jelentésében, de arról nem tett említést, hogy a Rubynak feltett kérdés egy egészen más megbeszélésre vonatkozott, amelyen egy „olajmágnás" is részt vett volna.

Ruby természetesen megzavarodott: „Ki volt az az olajmágnás"? Rankin természetesen nem tudta megmondani.

Rankin: Nem emlékszik? Nekünk nem mondta el senki. Mi arra vagyunk kíváncsiak, ön mit tud róla.

Rankin következő kérdése már valóban egy hármas találkozóra vonatkozott, de nem az olajmágnást, hanem Tippit rendőrt ejtette el.

Rankin: Nos tehát, részt vett-e ön egy megbeszélésen ezzel a Weissmannal és az olajmágnással?

Ruby csak két olyan embert ismert, akit olajmágnásnak lehetne mondani. Egyiküket évek óta nem látta, a másik pedig, mint Ruby elmondta, csak „kontárkodott az olajszakmában". Ezen a ponton a főbíró személyesen vette át a kihallgatás irányítását.

Warren: A megbeszélésről nekünk egy Mark Lane nevű ügyvéd mesélt, aki Mrs. Marguerite Oswaldnak, Lee Harvey Oswald anyjának képviselője, az újságok hozták ezt a történetet, úgyhogy megidéztük, és ő azt vallotta, hogy valaki szerint Kennedy elnök meggyilkolása előtt egy-két héttel ön a Carousel bárban megbeszélést folytatott Weissmannal és Tippittel, Tippit rendőrrel, tudja, akit megöltek, és egy olajmágnással. A megbeszélés egy-két óráig tartott.

A főbíró kijelentése hat tévedést tartalmazott:

Először: én nem ezt meséltem a bizottságnak, amint azt vallomásom jegyzőkönyve világosan mutatja.

Másodszor: én nem voltam Oswald anyjának képviselője, hanem fia érdekeinek képviseletével bízott meg Mrs. Marguerite Oswald, és esküvel megerősített nyilatkozatom, melyet a bizottságnak adtam, kínos pontossággal beszél a kettőnk közötti jogi kapcsolatról.

Harmadszor: a megbeszélés története, melyet 1964. már-

cius 4-én juttattam el a bizottsághoz, semmiféle újságban nem jelent meg március 4-e előtt.

Negyedszer: a bizottság nem idézett meg; vallomásomat önkéntesen tettem.

Ötödször: én nem azt mondtam, hogy a megbeszélés „Kennedy elnök meggyilkolása előtt egy-két héttel" zajlott le, hanem időpontjául pontosan november 14-ét jelöltem meg.

Hatodszor: vallomásomban semmiféle „olajmágnás"nem szerepelt. Ez a személy a bizottság szüleménye. Én egy szóval sem említettem, amint ezt vallomásom jegyzőkönyve és annak a Warren-jelentésben szereplő kommentárja is bizonyítja.

A főbíró tehát csak növelte a zűrzavart. Rubynak még arra sem volt ideje, hogy beismerje jelenlétét ezen a megbeszélésen, mikor a főbíró ismét közbevágott:

> Mr. Ruby, én egyáltalán nem vonom kétségbe az ön történetét. Azt akartam csupán, hogy ön megismerkedjék ennek az ügynek a hátterével, és hogy tudja, hogy mi minderről csupán hallomásból értesültünk. Csak éppen úgy éreztem, jegyzőkönyvünknek tanúsítania kell, hogy mi feltettük önnek ezt a kérdést, és ön hajlandó volt rá válaszolni, és válaszolt is.

A főbíró nyilvánvalóan idő előtt be akarta fejezni a kihallgatást: biztosította Rubyt, hogy a bizottság „erről az ügyről" csak „hallomásból értesült", és hogy a kérdést tulajdonképpen már meg is válaszolták. A főbírónak ezek a szavai, véleményem szerint, arról akarták tájékoztatni Rubyt, hogy megadott egy olyan választ, amelyet a valóságban nem adott meg. A jelenlevők valamennyien örömmel elálltak a dolog tárgyalásától, mert, mint ahogy ezt a főbíró mondta, az egész téma csak a „jegyzőkönyv" kedvéért merült fel. Egy személy azonban

érezte, hogy a téma nincs még lezárva. Ez a személy Jack Ruby volt.

Ruby: Hány nappal az elnökgyilkosság előtt volt ez (a megbeszélés)?

A bizottság rendelkezett olyan tanúvallomással, amely pontosan megjelölte a megbeszélés időpontját, a főbíró mégis így válaszolt: „Emlékezetem szerint egy vagy két héttel előtte. Így van?"

Ekkor Ruby újabb ésszerű kérdést tett fel:

Ruby: Tudta valaki a mondott időpont előtt, hogy szeretett elnökünk meglátogatja Dallast, vagy egyáltalán mikor lett köztudomású az elnök látogatásának időpontja?

Ruby tehát — és nem Warren főbíró vagy Rankin — megkérdezte, hogy a találkozó időpontjában köztudomású volt-e, hogy az elnök meglátogatja Dallast. Ha senki sem tudott az elnök közelgő látogatásáról, akkor, mint azt Ruby szavai jelezték, a Weissman—Ruby—Tippit találkozó nem állhatott összefüggésben az elnökgyilkossággal.

Ennek a különleges kihallgatásnak jegyzőkönyve tanúsítja, hogy számos komoly, mélyreható kérdés merült fel — a legtöbbet Jack Ruby tette fel. Kérdéseire hasonlóan komoly választ várhatott volna. A főbíró válaszai mégis, enyhén szólva, elégtelenek voltak. Már a nyomozás kezdetén meg kellett volna állapítani azt az időpontot, amikor az elnöki látogatás híre elterjedt Dallasban, mert ez esetben máskülönben ártalmatlan cselekedetek is másfajta interpretációra szorulnak, ha az után az időpont után történtek. Például, ki vásárolt fegyvert vagy lőszert ez után az időpont után? Kik találkoztak titokban? Mit tettek a dráma főszereplői? Amikor elmondtam a bizottságnak, hogy a megbeszélésre november 14-én került sor, nem tudtam,

mikor tudódott ki, hogy az elnök Dallasba látogat, de a bizottság jegyzőkönyvei szerint november 14-én ez a tény már köztudomású volt. Erről a főbírónak is kellett volna tudnia 1964. június 7-én, amikor kihallgatta Rubyt; Warren főbíró ekkor már több mint fél éve a bizottság elnöke volt. Ruby kérdésére mégis egyszerűen ezt válaszolta: „Én nem tudom pontosan ezeket a dátumokat."

Ruby: Értem.
Warren: Egyszerűen nem tudom. Mi tehát azért kérdeztük meg önt, mert ez az ember így vallott, és azóta már sokszor megpróbáltuk rábírni, hogy nevezze meg értesülésének forrását, erre azonban nem hajlandó, úgyhogy annyiban hagyjuk az ügyet.

És újból az egyetlen személy, aki úgy érezte, hogy a kérdés nincs lezárva, Ruby volt. Emelt hangon fejtette ki véleményét a bizottság húzódozásáról, ahogyan ezt a rendkívül fontos kérdést kezelte, és szinte kényszerítette a bizottságot, hogy „ne ejtse el ilyen könnyen" ezt az ügyet. Hozzátette: „Azt akarom, hogy ássák bele magukat ebbe a dologba foggal-körömmel, tegyenek fel olyan kérdéseket is, amelyek zavarba hozhatnak, vagy amelyek az előéletemet érintik."

A főbíró következő kérdése azonban egy bokszmérkőzésre szóló jegyekre vonatkozott, melyeket Ruby előzőleg futólag említett. Ruby azonnal válaszolt, és legszívesebben visszatért volna a találkozó kérdésére, legalábbis így gondolom, de ekkor Rankin lépett közbe egy másik oda nem tartozó kérdéssel: „Ön ugyebár sohasem állt kapcsolatban a Kommunista Párttal?" Nem, Ruby sohasem állt kapcsolatban. A bokszmérkőzés és a Kommunista Párt tehát lefoglalta a bizottság figyelmét, és a találkozóról nem történt újabb említés.

Mikor a Warren-jelentés azt állította, hogy Ruby tagadta a találkozót, nem a június 7-i kihallgatáson elhangzottakra

támaszkodott, hanem Rubynak azokra a kijelentéseire, melyeket 1964. július 18-án tett, miközben hazugságvizsgálatot folytattak nála. Ez a hazugság-detektoros teszt a dallasi megyei börtönben zajlott le, FBI-ügynökök, a dallasi börtönigazgató, egy dallasi seriffhelyettes, egy dallasi kerületi ügyészhelyettes, egy pszichiáter, a Warren-bizottság jogásza és Ruby ügyvédje jelenlétében. Ruby előzőleg többször követelte, hogy alávessék ennek a tesztnek, és csak az ő kérésére jöhetett létre a vizsgálat. A teszt során két kérdés vonatkozott a találkozóra:

Kérdés: Találkozott-e ön valaha Oswalddal és Tippittel lakásán?
Ruby: Nem.
Kérdés: Találkozott-e Oswalddal és Tippittel a bárjában?
Ruby: Nem.

Ezekből a válaszokból a bizottság arra következtetett, hogy Ruby tagadta a november 14-i találkozót, mely közte, Tippit és Weissman között játszódott le a Carouselben. A bizottság szónoki fogásai nem rejthetik el, még kevésbé változtathatják meg a tényt, hogy Rubynak egyszer sem tettek fel lényegbevágó kérdést erre vonatkozólag.

A legkezdetlegesebb nyomozás is kideríthette volna Ruby, Tippit és Weissman hollétét november 14-e estéjén. A jegyzőkönyv szerint azonban alig történt erre próbálkozás. Rubyt nem kérdezte meg senki, hol tartózkodott aznap este. Mikor Mrs. J. D. Tippitet hallgatta ki az FBI 1964. május 15-én, arra a kérdésre, hogyan töltötte férje szabad idejét, azt válaszolta, hogy mikor „nem dolgozott, minden idejét otthon töltötte", de az FBI-ügynökök nem kérdezték meg tőle, emlékszik-e arra, hol volt férje november 14-én este.

Bizonytalan próbálkozás történt Weissman hollétének kiderítésére azon az estén. Weissman elmondta az FBI-

nak, hogy a gyilkosságot megelőző hetekben szőnyegügynökként dolgozott egy dallasi cég megbízásából. Weissman úgy emlékezett, „hogy 1963. november 14-én este dolgozott". Mégis, az ellenőrző nyomozás kiderítette, hogy bár ez alatt az idő alatt Weissman valóban munkaviszonyban állt, „nem kapott pénzt, mert nem adott el semmit". A cég napi munkajegyzéke szerint Weissmannak november 14-én estére csak egy bejelentett küldetése volt, Donald Hobgood lakásán. Hobgood és családtagjai szerint Weissman járt náluk azon az estén, mintegy két óra hosszat maradt, és házukat este fél tíz és tíz között hagyta el.

Sem a bizottság, sem az FBI nem kísérelte meg annak megállapítását, hova ment Weissman Hobgoodéktól. Weissman azt mondta, hogy úgy emlékszik, dolgozott, de ez nem tekinthető alibinek. Bár lehet, hogy tízig dolgozott, azt nem mondta el, és a bizottság nem állapította meg, hol járt tíz óra után. A bizottság tehát nem kapott kielégítő választ, és az FBI nem nyomozta ki, mit csinált Weissman tíz óra után. Újabb fontos kérdés, amelyre a bizottság nem talált választ — újabb fontos kérdés, amelyet a bizottság fel sem tett.

21 · Jack Ruby három napja

A Warren-bizottság és a sajtó elítélték azokat, akik mindenben összeesküvést keresnek. Ez a vélemény feltétlenül helyénvaló. Azok, akik viszont a történelmet véletlenek sorozatának fogják fel, melyben nincs ok és okozat, hasonló elbírálást érdemelnek. Én egyik elméletnek sem vagyok híve; szerintem meg kell vizsgálnunk a dráma főszereplőinek tetteit, és csak azután vonhatjuk le azokat a következtetéseket, amelyeket viselkedésük igazolni látszik.

Jack Rubyt rendkívüli módon érdekelte az elnökgyilkosság és az azt követő események. Meggyőző bizonyíték tanúsítja, hogy Ruby jelen volt az elnök halálának bejelentésekor, valószínű, hogy látta a gyilkosságot, és másnap a tankönyvraktár mellett, a sínek táján járt; az is tudvalevő, hogy Ruby a rendőrségen tartózkodott Oswald kihallgatása idején. Részt vett az egyik nagy sajtóértekezleten is, ahol az egyik választ Wade kerületi ügyész számára ő dolgozta ki, és ő szervezett meg a Wade-del folytatott interjúk közül legalább hármat.

A bizottság megkísérelte rekonstruálni Ruby ténykedését november 21-től november 24-ig, „abból kiindulva, hogy ha Jack Ruby egy összeesküvés részese lett volna, ténykedése, kapcsolatai e három nap alatt valamilyen formában visszatükrözték volna részességét". A bizottság úgy találta, hogy Ruby ténykedése és kapcsolatai ártatlanok voltak. Mégsem fogadhatjuk el azonban ezt a megállapí-

tást, mégsem hunyhatunk szemet Ruby viselkedésének azon mozzanatai felett, amelyek gyanúsnak, sőt nyomravezetőnek látszanak. A bizottság határozottan húzódozott attól, hogy ezekkel a bizonyítékokkal foglalkozzék.

A Warren-jelentésnek abban a részében, mely azt bizonygatja, hogy Ruby az Oswald meggyilkolását megelőző napokban semmiféle gyanús ténykedéssel nem vádolható, elhangzik az az állítás, hogy november 21-én, csütörtökön, Ruby „egy állást kereső fiatal hölggyel" meglátogatta William F. Alexander kerületi ügyészhelyettest.

A jegyzőkönyv objektív elemzése Ruby viselkedésének másfajta értékelésére vezet. A bizottság szerény summázásával ellentétben, Ruby nemcsak látogatóba ment az állást kereső fiatal hölggyel. A bizottsági anyag 2270-es melléklete, a nevezett ifjú hölggyel, Connie Trammellel lefolytatott FBI-interjú jegyzőkönyve szerint Ruby Miss Trammellel Lamar Huntnak, H. L. Hunt fiának.

Alexander az a kerületi ügyészhelyettes, aki a legerélyesebben vádolta Oswaldot a letartóztatása után haláláig. Ruby elmondta, hogy Alexander „jó barátja", és azt sem árt felidézni, hogy a kerületi ügyészség kitartó és jóindulatú figyelemmel kísérte Rubyt hosszú és viszonylag bántódás nélküli dallasi tartózkodása alatt.

A Warren-bizottság Rubynak a gyilkosság napján tanúsított magatartását is menteni próbálta, bár ez is jóval kevésbé nevezhető ártatlannak, mint ahogy azt a bizottság állította. A Warren-bizottság például semmi gyanúsat nem látott Rubynak egy dallasi újságíróhoz, John Newnamhoz intézett megjegyzésében, röviddel azután, hogy az elnököt meggyilkolták: „John, el kell mennem Dallasból."

A bizottság azt állította, hogy Ruby az elnökgyilkosság idején a *Dallas Morning News* szerkesztőségében tartózko-

dott — november 22-én déli fél egykor. A bizottság szerint az elnökgyilkosság előtt utoljára Don Campbell hirdetési ügynök látta Rubyt. A Warren-jelentés szerint Ruby Campbell-lel volt „körülbelül déltől 12 óra 25 percig, amikor Campbell elhagyta a szerkesztőséget", de a bizottság nem fáradt azzal, hogy megidézze Campbellt tanúnak. Ehelyett beérte Campbellnek Ruby tárgyalásán tett kijelentésével. A tárgyaláson tett vallomás jegyzőkönyve — 2405-ös bizottsági melléklet — bizonyítja azonban, hogy Campbell nem azt mondta, hogy „körülbelül déltől 12 óra 25 percig volt Rubyval", hanem azt mondta, hogy „12 óra utántól körülbelül 12 óra 25 percig" volt vele. Campbell elmondta az újságíróknak, hogy utoljára „körülbelül 12 óra 20 perckor" látta Rubyt.

A következő személy, aki Rubyt a *News* épületében látta, John Newnam, azt mondta, hogy ez „körülbelül 12 óra 40 perckor" történt. A *News* épülete közel van a Dealey térhez, és az elnökgyilkosság két szemtanúja vallotta, hogy látott valakit a színhelyen, aki Jack Ruby lehetett.

Jean Hill, egyike azoknak, akik a lövés idején a legközelebb álltak az elnök kocsijához, 1964. március 24-én azt vallotta a bizottság jogásza előtt, hogy röviddel a lövések után egy férfit látott a tankönyvraktár közeléből a dombon túl, a sínek felé futni. A férfi „barna kabátot és kalapot viselt". Bár futott, Mrs. Hill mégis „meglehetősen jól látta elölről". A tanú úgy érezte, tudja, ki az a férfi, de közlése szerint azért nem akarta elmondani ezt a bizottságnak, mert a kormány álláspontja az volt, hogy „Ruby holléte mindvégig ismeretes volt". Úgy gondolta, hogy Jack Ruby lehetett az a férfi, és a vallomásában adott személyleírás valóban majdnem teljesen Rubyra utalt.

Mrs. Hill tévedhetett, de nem állt távolabb a férfitól, mint Brennan, aki azt állította, hogy egy férfit látott egy pillanatra a hatodik emeleti ablakban. A bizottság elfogadta Brennan azonosítását, Mrs. Hill közlésének viszont nem adott hitelt.

Egy másik tanú vallomása ugyancsak azt sugallja, hogy Ruby ott volt a helyszínen. Victoria Adams, a tankönyvraktár alkalmazottja azt mondotta, hogy percekkel az elnökgyilkosság után egy férfit látott „a Houston és az Elm utca sarkán kérdezősködni". Ő és kolléganője, Avery Davis, még el is tűnődtek, ki lehet ez a férfi, mert „úgy kérdezgette az embereket, mintha rendőr volna". Mrs. Adams később látta Rubyt televízión, és úgy találta, „nagyon hasonlít" az Elm utca és Houston utca sarkán álló férfihoz. Jóval határozottabban tudta volna ezt állítani, ha „egy rendőr" nem mondta volna neki, hogy „tanúik vannak arra, hogy Ruby ebben az időben a *Dallas Morning News*-nál tartózkodott".

Mrs. Adams szintén tévedhetett, de a bizottság az ő vallomásának sem adott helyet. Ő sem állt távolabb a férfitól, akit azonosított, mint Brennan az ablakban álló férfitól.

Mrs. Adams vallomását valószínűleg megerősítette volna az elnökgyilkosság után néhány perccel készült fénykép, amely egy Rubyhoz hasonló férfit mutat azon a helyen, ahol Mrs. Adams emlékezete szerint állott. Ezt a fényképet azonban csak akkor hozta nyilvánosságra a bizottság, mikor már úgy körülnyírták, hogy a férfi arcából alig látszott valami.

Malcolm Couch, a WFAA televíziós társaság operatőre elmondta a bizottság kihallgatásán, hogy „Wes Wise, aki a KRLD-nek dolgozik", röviddel az elnökgyilkosság után a tankönyvraktár környékén látta Rubyt.

Couch: Igen. Látta őt pillanatokkal a lövések után — hogy hány pillanatta!? Nem tudom, öt perc lehetett, tíz perc. Az épület mentén jött, a keleti oldal felől déli irányban, úgy gondolom.

Kérdés: Beszélt ön valaha Wes Wise-zal, hogy tényleg látta-e ő azt az embert; vagy ezt csak hallomásból tudja?

Couch: Nem. Nem beszéltem. Ezt csak hallomásból tudom.
Kérdés: Hadd kérdezzem meg öntől ezt: áll-e az ön rendelkezésére bármiféle olyan megfigyelés, ami nem hallomáson alapul, amely az imént említett eseménysorozatra vonatkozik, és ön még nem közölte itt?

A bizottság előtt elhangzó vallomások jelentős része természetesen hallomáson alapult, mint ahogy ilyennek tekinthetők a kihallgatási jegyzőkönyvek is, melyekre a jelentés támaszkodik; nagy részük nem is volt lényegbevágó. Ebben az esetben azonban a bizottság jogi tanácsadói hanyatt-homlok a hallomáson alapuló értesülésekre vonatkozó jogszabályhoz folyamodtak, és így meggátolták egy lényeges kérdésnek — Ruby jelenlétének a Dealey téren — a megtárgyalását. Az említett jogszabályt nem azért hozták létre, hogy elfojtsa a vallomást, hanem azért, hogy hitelessé tegye a vallomásokat. Törvényszéki tárgyalásokon, ahol a tanúvallomás szabályaihoz szigorúan ragaszkodnak, bizonyos kivételektől eltekintve, Couchnak nem lenne joga vallomást tenni egy másik személy megfigyeléseit illetően, mert a közlés eredeti forrása is megidézhető tanúként. A bizottság azonban nem idézte meg Wes Wise-t.

Szavahihető és következetes bizonyítékok egész sorát utasította el a bizottság; ennek talán legszembeötlőbb példája volt, ahogyan megállapította, hogy Ruby nem tartózkodott a Parkland kórházban november 22-én. Seth Kantor, a Scripps-Howard lapvállalat riportere elmondta Henry Gonzalez képviselőnek, valamint az FBI ügynökeinek, hogy Ruby jelen volt az elnök halálának bejelentésekor. Közlése eredményeképpen Kantort kihallgatásra idézték. Elmondta, hogy 1960 szeptemberétől 1962 májusáig Dallasban élt, és a *Dallas Times Herald* alkalmazottja volt. Kantor szerint

ez alatt az idő alatt Ruby „legalább fél tucat sztori-ötletet adott nekem".

Kennedy elnök halálát körülbelül délután 1 óra 30 perckor közölte a Parkland kórházban a riporterekkel Malcolm Kilduff, a Fehér Ház helyettes sajtótitkára. Kantor azt vallotta, hogy közvetlenül a bejelentés előtt találkozott Rubyval a kórházban.

Kantor: Igen; éppen elmentem mellette, mert csak úgy vettem észre, hogy ő is ott van, hogy menet közben valaki hátulról megrántotta a zakómat. Megfordultam, s ott láttam Jack Rubyt. Kezet nyújtott. Jól emlékszem, mire gondoltam rögtön. Arra gondoltam, no nézd csak, ez Jack Ruby. Akkor már több mint másfél éve nem jártam Dallasban, mégis teljesen mindennapinak tűnt, hogy ott látom, mert köztudomású volt, hogy mindenhol ott van, ahol történik valami. Nekem tele volt a fejem mindenfélével, ösztönösen sarkon akartam fordulni, s tovább akartam menni. De ő csak nyújtotta a kezét. Akkor kezet ráztunk, ő a nevemen szólított. Üdvözöltem, azt hiszem, azt mondtam neki: „Helló, Jack." Mire ő: „Hát nem borzalmas?" „Igen" — mondtam én, de éreztem, hogy most nincs idő tereferére, és már indultam volna fel a lépcsőn, ugyanis éppen a lépcső alján álltunk.
Kérdés: Az épületen belül vagy kívül történt mindez?
Kantor: Bent történt, éppen csak hogy belül.
Kérdés: Őrizték a bejáratot?
Kantor: Ha állt is őr az ajtónál, én nem emlékszem rá.

Kantor hozzátette, hogy Ruby arca „elszörnyedésről tanúskodott. Úgy tűnt, mintha fel lenne dúlva; ez Jack Rubynál nem volt meglepő. De akkor furcsa módon megkérdezi tőlem: »Mit gondolsz, zárva tartsak három napig?«"

Mikor Kantor tanúvallomását tette, tudta, hogy Ruby

tagadta, hogy a kórházban járt volna, mégsem volt a legcsekélyebb kétsége sem afelől, hogy eredeti közlése helytálló.

Kérdés: Ön egészen bizonyos abban, hogy valóban látta Rubyt a Parkland kórházban?
Kantor: Ha csak arról volna szó, hogy láttam, már régen kételkednék az egészben. De beszéltem hozzá, ő maga állított meg, semmiféle kétségem nem lehet.

Nemcsak Kantor látta Rubyt a kórházban. Wilma Tice is elmondta az FBI ügynökeinek, hogy látta Rubyt a kórházban, körülbelül amikor bejelentették az elnök halálát. Mint a Kantor közlését megerősítő vallomás, Wilma Tice tanúsága rendkívül fontos lett volna, a bizottság jogásza mégis vajmi kevés érdeklődést mutatott. Mielőtt belekezdett volna történetébe, a kihallgató jogász, abba kapaszkodva, hogy az asszony nyilvánvalóan húzódozik a vallomás megtételétől — valószínűleg nem akarta, hogy férje megtudja a dolgot —, a következő tanáccsal látta el a tanút:

Kérdés: Ha ön nem akar vallomást tenni, nos, akkor, azt hiszem, eltekintünk kihallgatásától.
Mrs. Tice: Azt akarja ezzel mondani, hogy nem kell vallomást tennem? Nem kell elmondanom semmit, ha nem akarom?
Kérdés: Úgy van; hogyha ön nem akar vallomást tenni, akkor mi nem kényszerítjük erre.

Mrs. Tice megkérdezte: „És később megidéznek?" A kihallgatást végző jogász megnyugtatta: „Nem fogjuk önt megidézni." Ekkor Mrs. Tice utalt egy kijelentésére, melyet az FBI ügynökeinek tett, és közölte: „Semmit sem akarok visszavonni." Ezután kijelentette, hogy önként teszi

meg vallomását, és jelezte, hogy készen áll a kihallgatásra. Ekkor újból felszólították, ne hamarkodja el a dolgot: „Nem akarná mégis meggondolni? Nem kell feltétlenül még ma döntenie." A tanú ragaszkodott hozzá, hogy kezdjék el a kihallgatást: „Tessék, kérdezzenek, ami tetszik, amit csak meg akarnak tudni."

A bizottság jogásza még mindig a halogatást javasolta: „Hadd világosítsam fel, hogy jogában áll ügyvéddel képviseltetni magát, és ügyvédjével tárgyalni, mielőtt megteszi vallomását. Önnek ugyancsak jogában áll írásbeli idézésünk kézhezvétele után három nappal megjelenni előttünk. Megkapta levelünket?" Mrs. Tice közölte, hogy a levelet megkapta, a jogász pedig folytatta: „Ha óhajt előzőleg ügyvéddel tárgyalni, mielőtt kihallgatjuk, örömmel engedélyt adunk erre." Mrs. Tice megismételte: „Tessék, mit akarnak tudni?"

A bizottság jogásza akkor esküt akart venni Mrs. Ticetól, de még egy utolsó próbálkozást tett: „Nem gátolja önt valami tanúvallomásának megtételében?" Mikor Mrs. Tice újból kijelentette, hogy készen áll, kihallgatója így szólt: „Akkor így fogalmazom. Nem akar lemondani tanúvallomásáról?" Az asszony még egyszer kijelentette, hogy vallomást akar tenni, és ez végül meg is történt.

Mrs. Tice megesküdött, hogy látta Rubyt a Parkland kórházban november 22-én. Arra a kérdésre, „tudta-e, hogy Jack erőteljesen tagadta ott-tartózkodását", Mrs. Tice azt felelte, hogy tud erről, de „ha nem ő volt, akit láttam, akkor az ikertestvére volt".

Kérdés: Nem tévedett a látott személy kilétét illetően?
Mrs. Tice: Meglehet, hogy valaki más volt, de a megszólalásig hasonlított Jackre, és a neve is Jack volt, igen.

Mrs. Tice úgy nyilatkozott, hogy alig egy méterre állt Rubytól, mikor egy másik férfi hangját hallotta: „Hogy

vagy, Jack?" Mrs. Tice hozzátette: „Ekkor Jack megfordult, és beszélgetni kezdtek. Arccal felém állt."

Kérdés: De lehet, hogy ön téved, ugye?
Mrs. Tice: Nem. Azt mondtam, vagy ő volt, vagy az ikertestvére.
Kérdés: Továbbra is így gondolja?
Mrs. Tice: Továbbra is így gondolom.
Kérdés: De csak televízión látta?

A kihallgatást végző jogász itt vitába bonyolódott a tanúval, Mrs. Tice azonban változatlanul fenntartotta, hogy látta Rubyt a kórházban.

Mikor ezek után interjút készítettem Mrs. Tice-szal, elmondta, hogy kikérdezésének módja rendkívül felkavarta, és mert a kihallgató inkább látszott hinni Ruby tagadó nyilatkozatában, mint az ő vallomásában, méltatlankodva felhívta telefonon Ruby nővérét, Eva Grantot, a kihallgatás után, 1964. július 24-én. Leírta Mrs. Grantnak, milyen ruhában látta Rubyt a kórházban: „olajzöld vagy barnászöld, tweedszerű sportkabátban" és szürke kalapban. Mrs. Tice szerint Mrs. Grant elismerte, hogy Rubynak valóban volt ilyen kabátja és kalapja, sőt november 22-én mindkettőt viselte. Mrs. Grant meghívta Mrs. Tice-ot lakásába, és mikor megérkezett, Mrs. Grant megmutatta neki a kabátot, ő pedig közölte vele, hogy ez a kabát „azonosnak látszik" azzal, amelyet Rubyn látott a kórházban.

Mrs. Tice elbeszélését megerősíti egy Mrs. Granttal készített FBI-interjú. Az 1964. július 27-én készült jegyzőkönyv szerint Mrs. Tice „meglehetős pontossággal leírta Ruby öltözetét", amelyet a gyilkosság napján viselt.

Ruby megjelenése november 22-én még nem kelthetett közfeltűnést, csak november 24-én lett híres szereplője a tragédiának. Hogyan tudhatta Mrs. Tice, milyen ruha volt rajta, ha nem látta november 22-én? Továbbá, Mrs. Tice

nem tudott Kantor vallomásáról; megerősítő nyilatkozata független volta miatt is rendkívül értékes.

„Kantor valószínűleg nem látta Rubyt a Parkland kórházban" — jelenti ki a bizottság, kizárólag Ruby tagadó válaszára támaszkodva. „Kantor tévedhetett" — mondja a bizottság. Ezzel szemben Kantor szemmel láthatólag semmiféle kétséget nem érez.

Kérdés: Amikor tegnap felfüggesztettük az ülést, megkértük önt, ellenőrizzen néhány feljegyzést és okmányt. Mielőtt ezt részleteznénk, a tegnapiakkal kapcsolatban még egy utolsó kérdésem lenne. Kérem önt, nézzen lelke mélyébe, és mondja el nekünk, milyen kétségei vannak, ha valóban vannak, arra nézve, hogy valóban Jack Rubyt látta-e november 22-én a Parkland kórházban.
Kantor: Hát meg kell mondanom, több mint fél éve történt az egész, és azt hiszem, ez alatt az idő alatt mindenről kétségeim támadtak, ami több mint fél évvel ezelőtt történt. Azt hiszem, ha az ember sokat gondolkozik valamiről, előbb-utóbb el sem hiszi, hogy valóban megtörtént. Mégis tökéletesen biztos voltam benne akkor és azóta is, hogy az a férfi, aki megállított, és akivel beszéltem, Jack Ruby volt. Azért vagyok ennyire biztos benne, mert ismertem régen, ő a keresztnevemen szólított, és akkor, a körülményekhez képest, feltűnően köznapi beszélgetést folytattunk.

A bizottság utalt rá, hogy Kantor találkozhatott Rubyval éjfélkor, a dallasi rendőrségen is. Kantor határozottan kijelentette, hogy aznap éjjel nem látta Rubyt, és akkori feljegyzései megerősítik vallomását.

Ami Mrs. Tice-ot illeti, véleményem szerint a bizottság kezdettől fogva fanyalogva kezelte vallomását; és azt bizonyos értelemben soha nem is fogadták el. A 888 oldalas Warren-jelentés egyetlen mondatban intézte el, nevének említése nélkül

Kantoron kívül mindössze egyetlen személy állítja, hogy látta Rubyt a kórházban, ez a személy azonban csak 1964 áprilisában közölte megfigyelését; azelőtt sohasem látta Rubyt, akkor is csak rövid időre és nem tisztán, és a tanú bizonytalan volt megfigyelése időpontját illetően is.

Ebben a mondatban három valótlan állítás van. Először: Mrs. Tice nem 1964 áprilisában, hanem januárban vagy februárban közölte megfigyelését, mely tényt a bizottsági anyag 2290-es melléklete is bizonyítja, jóllehet a jelentés éppen ezt az okmányt jelöli meg mint a pontatlan dátum forrását. Másodszor: Mrs. Tice, mint láttuk, azt vallotta, hogy tisztán, szemtől szembe látta Rubyt. Harmadszor: Mrs. Tice teljes pontossággal jelölte meg az esemény idejét: déli 1 óra előtt érkezett a kórházba; miután látta Rubyt, kevesebb, mint 30 perc múlva hagyta el a kórházat, és 3 óra előtt — körülbelül 15 perces utazás után — már otthon volt.

Mikor beszéltem Mrs. Tice-szal, felolvastam neki vallomásának rövid summázását a Warren-jelentésből. „Nem tudom, hogy értik ezt — mondta. — Én tisztán láttam Jack Rubyt, azt hiszem, ezt mondtam nekik, még le is rajzoltam a szituációt. Egy méterre álltam Rubytól, ő szembenézett velem, én pedig rá. Kotnyeles voltam, és kihallgattam, mit beszélt azzal a másik férfival, és körülbelül három percig figyeltem."

Az idézett mondat valódi állításai — hogy Mrs. Tice „azelőtt sohasem látta Rubyt, és akkor is csak rövid időre" — kétszínűségről árulkodnak, hiszen azok a tanúk, akik azt állították, hogy látták Oswaldot november 22-én a Tippit-féle gyilkossággal kapcsolatban — akár a helyszínen, mint Mrs. Markham, akár utána a környéken —, ugyancsak nem látták Oswaldot annak előtte. Bár néhányan közülük két hónap múlva fényképről felismerték: azt az embert, akit így felismertek, csak rövid ideig, sőt csupán

menekülés közben láthatták. A bizottság mégis egyértelműen „határozott azonosítás"-nak minősíti nyilatkozatukat.

Mrs. Tice megfigyelése kedvezőbb körülmények között történt, és sokkal meggyőzőbb. Egy méterre állt Rubytól; két nap múlva felismerte a képernyőn; tudta, milyen ruha volt rajta a kórházban; hallotta, ahogy „Jack"-nek szólítják; kihallgatta beszélgetését, és Kantortól függetlenül megerősítette annak nyilatkozatát, aki pedig évekig ismerte Rubyt, és biztos volt benne, hogy Rubyval beszélt a kórházban.

A bizottság szerint Mrs. Tice és Kantor vallomása nem bizonyította kielégítően Ruby ottlétét, mert Ruby határozottan tagadta, hogy a kórházban lett volna. A rövidlátó Brennan, aki azt állította, hogy egy hatodik emeleti ablakban, 40 méternyire látta Oswaldot, ugyancsak soha nem látta Oswaldot azelőtt, bevallása szerint akkor is rövid ideig látta, a legjobb esetben is csak testének egy részét láthatta, és a rendőrségi szemlén nem ismerte fel. Oswald is határozottan tagadta a tanú állítását. Brennan ingatag vallomását mégis elfogadta a bizottság, és a „határozott azonosítás" rangjára emelte, ugyanakkor visszautasította Seth Kantor és Wilma Tice tartalmasabb, következetesebb vallomásait.

November 23-án hajnalban, mint tudjuk, Ruby körülbelül egyórás beszélgetést folytatott egy dallasi rendőrrel, aki azt tanácsolta, hogy „Oswald hátából szíjat kéne hasítani".

Egy órával később Ruby, aki aznap le sem feküdt, felébresztette szobatársát, George Senatort, és alkalmazottját, Larry Crafardot. Az utóbbinak azt mondták, hogy egy dallasi garázsban 5 óra körül találkoznak. A három férfi körülbelül egy óra hosszat volt együtt, azután Crafardot kocsin a Carouselbe vitték. Crafard még aznap reggel hir-

telen és titokzatosan eltűnt Dallasból. Sem Rubyval, sem a Carousel egyetlen alkalmazottjával nem közölte, hogy távozik, és 7 dollárral a zsebében elkezdett autóstoppal Michigan felé utazni. Mikor megtudta, hogy Ruby lelőtte Oswaldot, Crafard nem jelentkezett a rendőrhatóságoknál, és csak néhány nappal később talált rá az FBI Michigan egy távoli részében.

Miután Crafardot a Carouselbe vitte, Ruby hazament, és lefeküdt aludni. Néhány óra múlva ismét a belvárosba hajtott, és visszatért abba a garázsba, ahol Crafarddal találkozott hajnalban. A garázs igazgatója és egy segédje hallották, amint Ruby különböző helyekre telefonál. A segéd, Tom Brown, elmondta az FBI-nak, hogy „hallotta, amint Ruby a telefonon elmondja, hol tartózkodik Curry rendőrfőnök". Ezután az igazgató, Garnett G. Hallmark, fültanúja volt, amint Ruby Oswald átszállításáról beszélt, és ezt mondta a kagylóba: „Tudod, hogy ott leszek."

Körülbelül délután 3 órakor Ruby a Dealey térre hajtott, ahol megtekintette az elnökgyilkosság színhelyét. Egy éppen ott tartózkodó dallasi TV-riporter elmondta az FBI-nak, hogy Ruby „a tankönyvraktár mögül közeledett". A Warren-bizottság nem idézte meg a riportert tanúnak, és nem mutatott érdeklődést az iránt, mit keresett Ruby az épület mögött, a vasút területén. A jelentésben csak az állt, hogy Ruby megtekintette a téren elhelyezett koszorúkat, és „szíve bánattal telt el".

November 23-án szombaton este egy Wanda Helmick nevű tanú hallotta Ruby és üzlettársa, Ralph Paul telefonbeszélgetését. Mrs. Helmick, Paul éttermének pincérnője, így vallott a Warren-bizottság jogásza előtt:

Kérdés: Ralph Paul ön mellett ült?
Helmick: Nem, a pult mögött állt, és a pénztárosnő felkelt, hátrament valamiért, beszéltek valamiről, szólt a telefon, és a pénztárosnő azt mondta: „Magát keresik.

Jack beszél." A főnök sokáig beszélt, és vagy azt mondta: „Megőrültél? Pisztolyt?", vagy valami ilyesmit, de lehet, hogy valamit mondott a pisztolyról, és aztán mondta: „Megőrültél?" Mindenesetre beszélt valami pisztolyról, és megkérdezte, megőrült-e.

Mrs. Helmick szerint Paul hamarosan ezután elhagyta az éttermet, és másnap, mikor Ruby megölte Oswaldot, Paul „elkezdett valamit hadarni arról az esti telefonbeszélgetésről, és azt mondta, beszélt Jackkel, és beszéltek egy pisztolyról, és hogy a pisztoly a szekrényfiókban volt, vagy valami ilyesmi, és hogy egy szóval sem említette, mit akar tenni vele".

A bizottság megállapította, hogy Ruby túlságosan „zaklatott és kiegyensúlyozatlan" ember ahhoz, hogy „egy kényes összeesküvés szervezőinek bizalmát megnyerhette volna". Valójában hajmeresztő dolog azt állítani, hogy Ruby lelki alkata tisztázná Rubyt egy összeesküvés vádja alól — mintha a bizottság csakis rátermettebb és megbízhatóbb embert tudna elképzelni ilyen szerepben. A bizottság érvelése szerint „Rubynak tudnia kellett, hogy a rendőrség épületébe való illetéktelen behatolása után feltétlenül letartóztatják". Letartóztatják, s tegyük hozzá, hogy a barátai tartóztatják le. Amikor Rubyt letartóztatták, így szólt a rendőrökhöz: „Mindnyájan ismertek. Jack Ruby vagyok." A bizottság érvelésének hibája az, hogy túl sokat bizonyított. Nemcsak azt, hogy Ruby egyedül cselekedett, hanem azt is, hogy Oswald még életben volt. Nem azért volt bizonyos, hogy Rubyt letartóztatják, mert esetleg másokkal szövetkezve cselekedett, hanem azért, mert eltökélte, hogy elköveti a bűncselekményt. És akármilyen ingatag jellemnek tartotta a bizottság Rubyt, Ruby végrehajtotta tervét — méghozzá rendkívüli ügyességgel és pontossággal. Be-

hatolt a máskülönben hozzáférhetetlen alagsorba, Oswaldhoz ért, egyszer tüzelt — és a lövés halálos volt.

A Warren-jelentés hozzátette, hogy „egy olyan terv, mely Oswaldot Ruby közreműködésével akarta volna elhallgattatni, rendkívül súlyos kockázattal járt volna az esetleges összeesküvés többi részese számára". Ezt a kockázatot a bizottság tehetetlensége sokban enyhítette, de a gyilkosok ezt nem tudhatták. Mi történt volna, ha Oswald ártatlan, és megéri a tárgyalást? Az ő felmentése nem jelentett volna-e még súlyosabb veszélyt az elnök igazi gyilkosai számára? Akár azért tették el láb alól Oswaldot, mert részt vett egy összeesküvésben, és társai egyszerűen el akarták hallgattatni, akár mert ártatlanságának bebizonyosodása után nyomozás indult volna a valódi tettesek személyének kiderítésére — a kockázat nagysága ellenére is ésszerű volt az elnök gyilkosainak elhatározása, hogy megölik Oswaldot.

22 · Dallasi utójáték

Wilma Tice kihallgatásán elmondta, hogy vallomása napját, 1964. július 24-ét megelőzően fenyegető telefonhívásokban volt része. Aggódni kezdett, és mint elmondta „nem vette fel többé a kagylót". A bizottság jogásza az érdeklődés minden jele nélkül reagált: „Nos, még egyszer nagyon köszönöm, hogy eljött", és véget vetett a kihallgatásnak.

Mrs. Tice elmondta az FBI-nak, hogy meglátogatta egy magát riporternek nevező férfi, és miután kérésére Mrs. Tice elismételte, hogy látta Rubyt a Parkland kórházban, a férfi azt javasolta, hogy „ezt ne nagyon terjessze".

1964. július 19-én Mrs. Tice úgy nyilatkozott az FBI-nak, hogy délután 2 óra körül kapta kézhez a Warren-bizottság idézését. Másnap, körülbelül ugyanabban az időben, ismeretlen személy a következőket közölte vele telefonon:

Mrs. Tice: Halló!
Férfihang: Mrs. Tice?
Mrs. Tice: Halló!
Férfihang: Jól tenné, ha befogná a száját.

Két nap múlva — két nappal, mielőtt vallomást tett a bizottságnak — körülbelül éjjel 1 órakor vagy 1 óra 30 perckor a telefon csengése ébresztette fel. Mikor felvette a kagylót, a hívó fél megszakította a vonalat. Néhány pilla-

naton belül a telefon újból megszólalt, és a hívó fél ismét azonnal letette a kagylót. Mrs. Tice felhívta férjét munkahelyén, és telefonált a dallasi rendőrségre. Az FBI-jegyzőkönyv szerint, a rendőrség négyméteres létrát talált „a ház hátsó bejáratához támasztva", az elülső ajtót pedig „megrongálták, úgyhogy az ajtót belülről csak erőszakkal lehetett kinyitni". Mrs. Tice elmondta az FBI-nak, hogy véleménye szerint kapcsolatnak kell lenni az első névtelen hívás, ajtajának két nappal később történt megrongálása és azon tény között, hogy július 24-én kellett megjelennie a bizottság előtt.

A bizottság megerősítette, hogy kihallgatásai során a szövetségi és helyi nyomozóügynökségekre támaszkodik; minden bizonnyal olvasta tehát jelentéseiket. Az FBI jelentései nyugtalanító eseménysorozatról adtak hírt: egy tanú megfélemlítéséről, mely arra irányult, hogy a tanú ne merjen vallomást tenni a Warren-bizottság előtt. A bizottság mégsem rendelt el nyomozást, és a kihallgatást végző személynek esze ágában sem volt, hogy megnyugtassa a rémült tanút. Ehelyett majdhogynem vallomás nélkül engedte haza Mrs. Tice-ot, s így kis híján elérte azt, amit a névtelen telefonhívások nem tudtak elérni. Egy vizsgálat hitelét semmi sem veszélyezteti inkább, mint a tanúk „megdolgozása", mert bármely jogi vagy hivatalos eljárás érvényessége azon áll vagy bukik, mennyire vallhatnak szabadon a tanúk. Mrs. Tice rámutatott a valószínű kapcsolatra a telefonhívások, az ajtajához támasztott létra és a bizottság előtti megjelenése között. A bizottság közönye érthetetlen.

Számos más tanút ért fenyegetés vagy ennél is rosszabb november 22-e után. Az egyik tanúnak golyót röpítettek a fejébe. Egy másik felakasztotta magát a dallasi börtönben. A harmadikat magánnyozomók látogatták meg, ezek után fiát letartóztatták, aki kiesett az ablakból, miközben állítólag meg akart szökni a dallasi fogdából. Két riporter járt Ruby lakásán, miután Ruby megölte Oswaldot. Egyiküket,

a *Dallas Times Herald* tudósítóját megfojtva találták dallasi lakásán, és a dallasi rendőrség nem tudta megtalálni gyilkosát. Másikukat, aki azelőtt Dallasban élt, és egy kaliforniai lap díjnyertes riportere volt, egy kaliforniai rendőrőrszobán agyonlőtték; a rendőrség kiderítette gyilkosának személyét: egy helyi rendőr ölte meg. Egy Fort Worth-in fényképész, aki az egyik tanú lefényképezése végett ment Dallasba, minden ok nélkül fogdába került, huzamos ideig vallatták, végül felszólították, hogy hagyja el a várost. Dolgavégezetlenül utazott el Dallasból. Az egyik tanúval közölte kihallgatója, hogy hamis tanúzást követett el; a tanú később megesküdött rá, hogy azt tanácsolták neki, változtasson vallomásán. A Tippit-gyilkosság egyik szemtanúja, Mrs. Clemons, azt állította, hogy burkolt fenyegetésben részesült egy dallasi rendőr részéről, ha valaha is elmondja, mit látott.

Néhány, ha nem a legtöbb, ezek közül az események közül történhetett véletlenül is, vagy úgy, hogy nem függtek össze az elnökgyilkossággal, illetve a Warren-bizottság vizsgálatával — amint azt egy titkosszolgálati ügynök esete is példázza, aki a Titkosszolgálatot azzal vádolta, hogy hanyagul óvta Kennedy elnök életét, és akit röviddel ezután a szövetségi kormány egy bűncselekmény miatt vád alá helyezett. Nem tartozhat azonban ebbe a kategóriába valamennyi fenti esemény. Kétségtelen, hogy igen erős hatások működtek, hogy aláássák azoknak a vallomásoknak a hitelét, amelyek nem vágtak egybe az elnökgyilkosság hivatalos értelmezésével. Amikor vallomásváltoztatásra került sor, a megváltoztatott vallomás általában közelebb került a hivatalos álláspontho z. Egy fiatal tanú, aki eredeti vallomásában szembehelyezkedett a kormány álláspontjával, jó néhány fenyegető telefonhívásban részesült, s vallomása később megváltozott. Marina Oswald kezdetben azt állította, hogy férje ártatlan volt, de miután FBI-ügynökök deportálással fenyegették, megváltoztatta vallomását. Jack

Ruby közölte a bizottsággal, hogy Dallasban veszélyben forog az élete, és csak Washingtonban mondhatja el a teljes igazságot.

Nem árt, ha visszaemlékezünk rá, hogy amikor a kormány közzétette végkövetkeztetéseit, még nem állt rendelkezésére valamennyi bizonyíték. Ezek a végkövetkeztetések széles körben, ismételten nyilvánosságra kerültek. Ez olyan atmoszférát teremtett, melyben a Warren-bizottságnak fokozott kötelessége volt, hogy hangsúlyozza a tanúk kihallgatásain: csak a közhangulattól független, személyes emlékezésekre van szükség. Valamennyi tanút szigorú keresztkérdéseknek kellett volna alávetni, különösen a Brennan-féléket, akiknek közlései erősen ingadoztak. Ehelyett csak azokat a személyeket vetették alá keresztkérdéseknek, akik közléseikkel nem támasztották alá azt az elméletet, hogy egyedül Oswald lett volna a gyilkos. A bizottság semmit sem tett annak érdekében, hogy kinyomozza, vagy legalábbis elfogadhatóan megmagyarázza az előforduló merényleteket és fenyegetéseket. Egyetlen „szakadár" tanút sem biztosítottak, hogy vallomása, ha azt szabadon és őszintén tette, semmi veszélyt nem jelent számára.

Warren Reynolds, a Reynolds Autótársaság alkalmazottja, a Jefferson körúton dolgozott, egy saroknyira attól a helytől, ahol Tippitet megölték. November 22-én, mint elmondta, lövéseket hallott, és látta, hogy egy férfi pisztollyal a kezében a Jefferson körút felé rohan. L. J. Lewis, Harold Russell és B. M. Patterson, akik ebben az időben szintén ott tartózkodtak, megerősítették ezt.

Négyen látták tehát, hogy egy férfi menekül a gyilkosság színhelyéről, pisztollyal a kezében, de két hónapnak kellett eltelnie ahhoz, hogy kihallgassa őket a helyi vagy a szövetségi rendőrség. Négyük közül csak egy jelent meg a bizottság előtt, az esemény után nyolc hónappal.

Kérdés: Mikor beszéltek önnel a rendfenntartó szervek, értem ezen az FBI-t, a Titkosszolgálatot, a dallasi rendőrséget, a dallasi seriffhivatalt, szóval tudja... Mikor beszéltek először önnel?
Reynolds: Január 21-én.
Kérdés: Tehát ekkor beszéltek önnel először arról, hogy mit látott azon a napon.
Reynolds: Igen.

A késedelem súlyos kötelességmulasztásról tanúskodik: az FBI és a Titkosszolgálat tudta, hogy Reynolds szemtanúja volt a november 22-i eseményeknek, mert ezt állította rádió- és televízió-interjúiban.

Január 21-én két FBI-ügynök kihallgatta Lewist. A jegyzőkönyv szerint Lewis hallotta a lövéseket, és „körülbelül egy perc múlva" látta, ahogy egy ember fut a lövöldözés helye felől. Mikor a férfi elrohant nyugati irányba, Lewis telefonált a dallasi rendőrségnek.

A bizottság nem idézte meg Lewist, de az az FBI-jegyzőkönyv elolvasása után, 1964. augusztus 26-án, esküvel megerősített nyilatkozatot juttatott el a bizottsághoz, melyben azt állította, hogy a jegyzőkönyv két fontos vonatkozásban valótlan. Megesküdött, hogy az események valódi sorrendje a következő volt: hallotta a lövéseket, felhívta a rendőrséget, rövid ideig beszélt a rendőrséggel, letette a kagylót, és csak akkor, „egypár perc múlva", látta a pisztolyos férfit rohanni. Lewis elmondta, hogy ezek szerint az FBI-ügynökök pontatlanul állították, hogy ő már egy perccel a lövések után látta volna a férfit, és hogy csak ezután telefonált a rendőrségre. Meg kell jegyeznünk, hogy az FBI-jegyzőkönyv egybevágott azzal az időrendi sorrenddel, melyet a bizottság feltételezett; a tanú állításaival viszont ellentétes volt. Lewis esküvel megerősített nyilatkozata, amely cáfolja az FBI-jegyzőkönyv állításait, egyben megtámadja a bizottságnak azt a következtetését is, hogy Oswald Tippit

meggyilkolása után körülbelül egy perccel rohant volna el a Reynolds Autótársaság épülete előtt.

Egy nappal azután, hogy Lewis aláírta ezt a nyilatkozatot, az FBI újabb jegyzőkönyvet állított ki, mely szerint Lewis bizonyos ponton „tisztázni" kívánja eredeti közlését. A második jegyzőkönyv szerint Lewis a telefonhívás után látta a rohanó embert, de csak „néhány másodperccel" utána. Bár Lewis esküvel megerősített nyilatkozatban korrigálta az eredeti FBI-jegyzőkönyvet, ezek után az FBI egy ugyancsak valótlan második jegyzőkönyvet állított ki, amely szintén egybevágott a bizottság feltételezéseivel.

Ki volt a menekülő férfi? Lewis nem ismerte fel a férfiban Oswaldot. Azt mondotta, hogy az illető „vagy automata pisztolyt, vagy revolvert tartott kezében", melyet futás közben övébe akart rejteni. Ha Lewis megfigyelhette, hogy „vagy automata pisztoly, vagy revolver" volt a férfi kezében, vajon miért nem figyelt meg jóval szembeötlőbb ismertetőjeleket rajta? Alacsony volt vagy magas? Nagykabátban vagy zakóban volt-e? Sötét vagy világos volt-e a ruhája? Ezeket a kérdéseket senki sem tette fel. Lewis kijelentette, hogy nem ismerte fel Oswaldot a férfiban: nem idézték meg tanúnak.

Lewist gyakorlatilag elnémította a bizottság. Mégis szerencsésebben járt, mint Reynolds, aki szintén csak azt mondta az FBI-nak, hogy nem ismerte fel a menekülőben Oswaldot, jóllehet ő a férfi üldözésére indult, és a következő utcasarokig kergette. Nyilatkozata után két nappal Reynoldsot fejbe lőtték a használt kocsik tárolására szolgáló raktárépület sötét alagsorában, és a merénylő elmenekült. Reynolds hónapokkal később elmondta a bizottságnak, hogy „csak csoda folytán maradtam életben".

Tekintve, hogy a dallasi rendőrség „megállapította, hogy Reynolds nem rablógyilkossági kísérlet áldozata", a merénylő indítéka teljesen nyilvánvaló. A dallasi rendőrség letartóztatta Darrell Wayne Garnert, miután nyilvánosan

kijelentette, részegen, hogy „Warren Reynolds megkapta, amit érdemelt". Garner, „az elsőrendű gyanúsított" később bevallotta, hogy a merénylet idején a helyszínen volt. Azt is bevallotta, hogy telefonon azt mondta sógornőjének: „ő lőtte le Warren Reynoldsot". Gyilkossági kísérlet vádjával tartóztatták le, de akkor jelentkezett egy tanú, Nancy Jane Mooney, más néven Betty MacDonald, aki alibivel szolgált Garnernek:

1964. február 5-én Nancy Jane Mooney esküvel megerősítve alibit igazolt Garnernek 1964. január 23. éjszakájára.

A dallasi rendőrség Miss Mooney vallomása alapján felmentette Garnert. Miss Mooney, aki sztriptiz-táncosnő volt, egy darabig dolgozott Jack Ruby bárjában is.

Nyolc nap múlva Miss Mooneyt letartóztatta a dallasi rendőrség „csendháborításért", azzal a váddal, hogy verekedést kezdeményezett szobatársnőjével. Esküvel megerősített nyilatkozatát előzőleg elfogadták, és szabadon engedték a bizottság egyik fontos tanújának megsebesítésével vádolt férfit. Alig két órával börtönbe érkezése után, amint azt a dallasi rendőrség hírül adta, Miss Mooney magáncellájában felakasztotta magát.

Reynolds elmondta a bizottság előtt, hogy összefüggést lát a merénylet és tanúskodása között, mely szerint látta elmenekülni Tippit állítólagos támadóját. Azt is elmondta, hogy életét felforgatta a merénylet. Háza körül reflektorok vannak felszerelve, melyeket egy pillanat alatt fel lehet gyújtani; házőrző kutyát szerzett be; sötétben nem jár az utcán; mindig tart valakit maga mellett az autóraktárban sötétedés után; és nagyon aggódik maga és családja miatt. „Körülbelül három héttel, miután kikerültem a kórházból, vagyis február 20-a körül, 10 éves kislányomat valaki megszólította, és egy autóba akarta tuszkolni." Körülbelül

ugyanekkor valaki kicsavarta a villanykörtét lakása elülső verandáján. Reynolds szerint ez a két esemény is összefügg azzal, amit november 22-én látott.

1964 januárjában Reynolds még úgy vallott, hogy nem ismerte fel a férfiban Oswaldot. Júliusban már azt mondta, hogy emlékezete szerint a férfi Oswald lehetett. Az ismeretlen, névtelen megfélemlítők elérték céljukat: a vallomás megváltozott. A bizottság pedig csupán ezt jegyezte meg:

> Reynolds az FBI-nak tett vallomásában nem azonosította határozottan a férfit. De amikor a bizottság egyik tagja előtt vallott, Oswald két fényképe láttán kijelentette, hogy ez volt az a férfi, akit látott.

A megváltozott nyilatkozatokról szólva a bizottság elfeledkezett annak megemlítéséről, hogy Reynolds ellen merényletet követtek el, amely Reynolds érzése szerint összefüggött a november 22-i eseményekkel. A merényletről majdnem 500 oldallal később esik csak szó a Warren-jelentésben, a „Találgatások és híresztelések" című fejezetben, ahol a jelentés cáfolja, hogy a merénylet „összefüggésben állt volna bármilyen módon az elnök vagy Tippit rendőr meggyilkolásával", mert a bizottság semmiféle ilyen kapcsolatra utaló „bizonyítékot nem talált".

Maga Reynolds körültekintőbben értékelte a helyzetet. Kijelentette, hogy amíg meg nem találják merénylőjét, senki sem állíthatja biztosan, hogy nem volt kapcsolat a két esemény között; ő maga úgy gyanította, hogy minden bizonnyal volt.

Ha a bizottság logikája hibázott ebben az esetben, kihagyott a tények summázásakor is. Egy FBI-jelentés — a bizottsági anyag 2589-es számú melléklete — közli, hogy Miss Mooney elmondta egy dallasi nyomozónak és szobatársnőjének is, hogy dolgozott a Carouselben. A bizottság mégis ezt állapította meg: „A vizsgálat semmiféle bizonyí-

tékot nem tárt fel arra nézve, hogy Miss Mooney valaha is dolgozott volna a Carousel bárban."

November 22-én Acquilla Clemons szemtanúja volt Tippit rendőr meggyilkolásának. Mikor később független nyomozók felkeresték, nem volt hajlandó nyilatkozni. Az egyiknek ezt mondta: „Nem engedik, hogy bármit is elmondjak. Nem mondhatok el semmit."

Kérdés: Beszélt önnel valaki, aki azt mondta, hogy ön hallgasson?
Mrs. Clemons: Igen.
Kérdés: A dallasi rendőrségről?
Mrs. Clemons: Igen, onnan.

Filmre és magnetofonszalagra vett beszélgetésünk során Mrs. Clemons elmondta, hogy két nappal a Tippit-gyilkosság után egy férfi kereste fel lakásán, és beszélni akart vele.

Mrs. Clemons: Rendőrnek néztem.
Lane: Valóban? Volt nála fegyver?
Mrs. Clemons: Igen, volt nála.
Lane: És mit mondott önnek?
Mrs. Clemons: Csak annyit, hogy akkor járnék a legjobban, ha tartanám a számat, így nem lehet semmi bajom.

Amos L. Euins, egy 15 éves fiú, november 22-én elmondta, hogy látott egy puskás férfit a tankönyvraktár ablakában. James Underwood, a KRLD televíziós társaság hírszerkesztője azt vallotta, hogy füle hallatára közölte Euins egy motoros rendőrrel, hogy „látott egy színes bőrű férfit kihajolni az ablakból odafent, és puska volt nála". Under-

wood azon nyomban interjút készített Euinsszal, és megkérdezte a fiút, vajon a férfi „fehér vagy színes bőrű volt-e". Euins azt felelte, „színes volt". „Biztos vagy benne, hogy színes bőrű volt?" — kérdezte Underwood. „Igen, uram" — felelte Euins.

Mikor Euins színes bőrűnek írta le az épületben tartózkodó férfit a motoros rendőrnek és a riporternek, a dallasi seriffhivatalba vitték, ahol esküvel megerősítendő nyilatkozatot készítettek elő számára. A nyilatkozatban az állt, hogy a fiú „fehér embert" látott.

A fiú anyja szerint Euins vallomástétele előtt fenyegető telefonhívások érkeztek. Mikor Euins megjelent a Warren-bizottság előtt, azt mondta, hogy egy szóval sem állította a seriff hivatalában, hogy fehér embert látott: „Valami tévedés történt, mert én azt mondtam, hogy egy fehér foltot láttam a fején." A fiú mégis hajlandó volt megváltoztatni eredeti állítását, és a bizottságnak már azt mondta, nem tudja biztosan, fehér vagy színes volt-e a férfi.

1964. június 27-én Helen Markhamot független riporterek keresték fel. Nem állt szóba velük, de fia, William Markham, ráállt egy interjúra. Később elmondta az FBI-nak, hogy a riporterekkel közölte: anyja „több ízben hazudott még családtagjainak is". Három nap múlva Mrs. Markham másik fiát letartóztatta a dallasi rendőrség, és a fiú „menekülés közben" megsebesült. A hivatalos rendőri jegyzőkönyvet idézve a Warren-jelentés közli, hogy a fiú az ablakból, „6 méter magasságból zuhant a betonútra". Mikor felgyógyult sérüléseiből, a dallasi megyei börtönbe szállították.

George Senator, Ruby közeli barátja és lakótársa azt vallotta, hogy november 24-én Dallas belvárosában, az Eatwell étteremben tartózkodott, amikor egy pincérnő bejelentette, hogy Oswaldot lelőtték. Bár akkor még nem

közölték, hogy Ruby követte el a merényletet, Senator azt vallotta, hogy „mikor meghallottam ezt, felhívtam az ügyvédet. El akartam neki mondani a történteket". „Az ügyvéd", Wilfred James (Jim) Martin, nem volt otthon. Senator még néhány percig az étteremben maradt.

Senator: Nemsokára ugyanez a pincérnő elkiabálta magát, hogy ki a merénylő, de nem ejtette ki jól a nevét, csak valami „Carousel"-t hallottam, meg homályosan hallottam a nevet, és akkor a nő azt kiabálta, hogy Jack Ruby ölte meg Oswaldot. Ez később történt.
Kérdés: Mennyivel később?
Senator: Úgy öt perccel.
Kérdés: Azután, hogy ön felhívta Martint?
Senator: Igen, miután felhívtam Martint. Azért telefonáltam Jimnek, mert ismertem, és Jim ügyvéd.
Kérdés: Jimet akarta felhívni már akkor is, amikor még nem tudta, ki lőtte le Oswaldot?
Senator: Igen.
Kérdés: Tudta ön, amikor Martint felhívta, hogy olyasvalaki tehette, aki kapcsolatban állt a Carousel bárral?
Senator: Jack Rubyra gondol, a lakótársamra?
Kérdés: Igen. Nos, ön felhívta Martint, és azután tudta csak meg, hogy Jack Ruby lőtte le Oswaldot. De az előbbiekből az is kitűnik, hogy miután megtudta, hogy Oswaldot lelőtték, de még mielőtt megtudta volna azt, hogy Ruby volt a tettes, ön hallott valamit arról, hogy olyasvalaki tehette, aki a „Carousel"-lel áll kapcsolatban.
Senator: Nem. Ez nem így volt.
Kérdés: Bizonyos ön ebben?
Senator: Igen.
Kérdés: Ezek szerint amikor ön telefonált Mr. Martinnak, fogalma sem volt arról, ki lőtte le...
Senator: Azért hívtam fel, mert ez nagy helyi eseménynek számított. Ezért telefonáltam neki.

A bizottság jogásza nem volt hajlandó elgondolkodni azon, miért hívta fel Senator azelőtt, hogy tudta volna: Ruby a tettes, azt az ügyvédet, aki később Ruby védője lett. Mikor megtudta, hogy Ruby követte el a merényletet, Senator elment az étteremből, és Martin lakására hajtatott. Ezután kettesben a rendőrkapitányságra hajtottak, ahol Senator kihallgatásra jelentkezett, miközben Martin szót váltott Rubyval, és arra figyelmeztette, „ne tegyen semmiféle kijelentést, senkivel ne tárgyaljon az ügyről úgy, hogy előtte vele ne konzultálna".

A rendőrkapitányságon egy FBI-ügynök hosszasan kérdezte Senatort, és ötoldalas gépelt jegyzőkönyvben örökítette meg az elhangzottakat. Bár a nyomozónak el kellett volna gondolkodnia azon, miért hívta fel Senator Martint, még mielőtt tudta volna, hogy Ruby lőtte le Oswaldot, az ügynök nyilván nem akadt fenn a különös tényen.

Becslése szerint 11 óra 30 perckor érkezett az étterembe, és amikor belépett, hallotta, amint az egyik pincérnő azt mondja: Oswaldot lelőtték. Megkérdezte a pincérnőt: „Ki lőtte le?", de az azt felelte, nem tudja. Röviddel ezután a pincérnő közölte, hogy egy helyi mulató tulajdonosa volt a tettes, és hamarosan ezután már azt is megtudta Senator, hogy az illető Jack Ruby volt. Senator megrökönyödött, és nem tudta, mihez fogjon, de rövid gondolkodás után a telefonhoz lépett, s felhívta Jim Martint, egy ismerős ügyvédet. Azt mondta, az ügyvéd nem volt otthon, úgyhogy kocsijába ült, és az ügyvédhez hajtott, hogy megvárja.

Az FBI időlegesen megoldotta a kérdést azáltal, hogy Senator telefonhívását a Rubyról való értesülés utánra helyezte.

A Warren-bizottság a következő szavakkal summázta az epizódot:

Senator reakciója a hír hallatára nem keltette azt a látszatot, mintha bűnösségét akarta volna leplezni. Mielőtt elterjedt volna a híre, hogy Ruby megölte Oswaldot, Senator meglátogatta az Eatwell éttermet, Dallas belvárosában. Mikor megtudta, hogy Ruby követte el a merényletet, Senator felkiáltott: „Úristen!", és hanghordozása természetes meghökkenésről tanúskodott. Ezután a telefonhoz rohant, visszasietett, fölhörpintette kávéját, és gyorsan eltávozott.

Arra a megállapításra nézve, hogy Senator csak azután telefonált, hogy értesült a tettes személyéről, a bizottság azt az FBI-jelentést idézte, amelyet Senator világos szavakkal jó néhányszor megcáfolt vallomása közben. Ezek szerint az FBI eltorzította Senator szavait, és a kihallgatást végző személy csupán annyit vett észre, hogy Senator valami másról vall, mint amit régebben közölt. Mivel minden más módszer csődöt mondott, a bizottság úgy homályosította el a tényeket, hogy a megcáfolt okmányra támaszkodva megállapította, hogy gyanúra semmi ok.

Senator vallomása olyan kérdéseket vetett fel, amelyek vizsgálatot érdemeltek volna. Nem kétséges, hogy sem az FBI-nak, sem a bizottsági kihallgatást végző jogásznak, sőt még magának a bizottságnak sem akaródzott vizsgálatba kezdeni. A tények teljes kivizsgálása igazolhatja Senator cselekedeteit. Ez azonban nem mentesíti az FBI-t és a Warren-bizottságot attól a mulasztástól, amelyet elkövetett.

November 24-én este három férfi találkozott Senatorral és Martinnal Ruby lakásán: Tom Howard, Ruby egyik ügyvédje; James F. Koethe, a *Dallas Times Herald* munkatársa, és Bill Hunter, a *Long Beach Independent Press Telegram* tudósítója. Egyikük sem él. Huntert 1964. április 23-án agyonlőtték egy kaliforniai rendőrállomáson; Koethét 1964. szeptember 21-én meggyilkolva találták dallasi lakásában; Howard 1965. március 27-én Dallasban szívroham áldozata lett.

November 24-én estére Senator valósággal „pánikba esett", mint ahogy ezt Martin közölte. A találkozó után Senator nem mert Rubyval közös lakásban maradni, és Martin lakásán töltötte az éjszakát. Martin elmondotta az FBI-nak, hogy Senator félelme volt „a legfőbb oka, hogy elhagyta Dallas környékét".

Martin közölte egy texasi riporterrel, hogy a találkozóból semmire sem emlékszik. Az FBI-nak azt nyilatkozta, hogy „meghökkentette" az elnökgyilkosság, és a következő napokra csak „ködösen" emlékszik. Három napon keresztül hallgatta ki az FBI, és a jegyzőkönyv megerősítette ezt az állítást, mert a találkozóról még csak említés sem történt. A Warren-jelentés sem közölt semmit a találkozóról, és a névmutató nem tünteti fel a két meggyilkolt riporter nevét.

Hatodik és hetedik dallasi utam során számos dokumentumfilm-interjút készítettem olyan tanúkkal, akik a bizottság véleményétől eltérő közléseket adtak a lövések számára, eredetére, Tippit meggyilkolására, Rubynak a Dealey téren és a Parkland kórházban való megjelenésére, valamint Tippithez fűződő kapcsolataira és az alagsorba való behatolására nézve. Nyilatkozataik lehetővé tették, hogy felmérjem, milyen hatást tettek rájuk az elnökgyilkosság óta eltelt időszak eseményei.

Jean Hill elmondta, hogy miután 1964 februárjában beszélt velem, „az FBI napokig lakásomon tartózkodott. Valósággal sátrat ütöttek nálam. Egyszerűen nem tetszett nekik, amit elmondtam arról, amit láttam és hallottam az elnökgyilkossággal kapcsolatban". Nem járult hozzá egy filmezett interjúhoz, mondván: „Két éven keresztül mondtam az igazat, de két gyereket kell felnevelnem, és tanárnő vagyok egy iskolában. Igazgatóm azt mondta, a legjobb lenne, ha nem beszélnék a gyilkosságról, és nem akarom újra felidézni az egészet. Nem hiszek a Warren-jelentésnek. Egy

szava sem igaz; én ott voltam, de nem beszélhetek róla, mert semmi szükségem arra, hogy az FBI háborgasson, és továbbra is itt akarok tanítani. Remélem, nem hiszi rólam, hogy gyáva vagyok, de nem beszélhetek többet az ügyről."

Mikor Domingo Benavidesszel beszéltem, ő beleegyezett a filmezett interjúba, de a megbeszélt időpontban nem jelent meg; minden bizonnyal időközben valaki figyelmeztette a dallasi rendőrségről. Ugyanaznap két nyomozó, aki saját bevallása szerint beszélt Benavidesszel, kijelentette, hogy ki akarják vizsgálni, miért és hogyan készítem interjúimat.

S. M. Holland elmondta nekem: tudatában volt, hogy a beszélgetésünk során elhangzó kijelentései azzal a veszéllyel járnak, hogy elbocsátják állásából. Mégis ráállt az interjúra, mondván: „Mikor eljön az az idő, hogy egy amerikai azért nem mondhatja el az igazságot, mert a kormány hazudik, akkor visszaadhatjuk ezt az országot az indiánoknak — ha ugyan elfogadják."

Bár beszámolt a rendőrség olyan ténykedéseiről, amelyek elnémítására irányultak, Harold Williams szintén beleegyezett abba, hogy megörökítsük nyilatkozatát. „Azt mondják, hogy ez szabad ország. Remélem, csakugyan az."

Ezek a tanúk és mások, akikkel beszéltem, kifejezték aggodalmukat, hogy a kormány nem fog egyetérteni nyilatkozataikkal, és bántódásuk eshet valamilyen más szervtől. Mégis, sokan nem voltak hajlandók elfojtani véleményüket. Ők a tragédia igazi hősei. Az ember eltöprenghet azon, milyen hatással lehetett a kormány álláspontjának korai és széles körű ismertetése azokra, akik kevésbé voltak bátrak, különösen azért, mert példátlanul egyhangú sajtótámogatás is kísérte, amely gyakran az eltérő véleményt hangoztató tanúk megbélyegzésével is járt.

23 · Nancy Perrin Rich tanúvallomása

A Warren-jelentés Nancy Perrin Rich vallomásának egyetlen szavát sem közli. Ez a vallomás azonban rendkívül sokatmondó, rendkívül lényeges vallomás volt. Mrs. Rich őszintén elmondta a bizottságnak, hogy két évig zaklatottan, erkölcstelenül élt, és ezalatt egy darabig mixernő volt a Carouselben. Rubyval kapcsolatos közlései elárulták, hogy a bártulajdonos részt vett a nemzetközi politikában, és fény derült kapcsolataira, a bizottsági közlésekhez képest meglehetősen más előjellel, a dallasi, sőt esetleg a szövetségi hatóságokkal.

Mrs. Rich előző férje, néhai Robert Perrin, a spanyol polgárháború idején fegyverszállítással foglalkozott. Perrin elmondta feleségének, hogy „fegyvereket szállított, és egy kis hajó kormányosa volt". A bizottság jogásza megkérdezte: „Hova szállított fegyvereket?" Mrs. Rich: „Spanyolországba, Francónak."

Elmondta, hogy férje 1962 májusában elhagyta; ő arra gondolt, hogy a férfi Dallasba ment, és felhívta a dallasi rendőrséget, tudják meg, férje hol tartózkodik. Körülbelül egy hétre rá Dallasba utazott.

„Mikor Dallasba értem, első utam a rendőrségre vezetett" — mondta Mrs. Rich. Egy rendőrkocsi jött érte az autóbuszpályaudvarra. Bár hajnali három óra volt, a rendőrség több lakásba becsöngetve igyekezett megállapítani, hol lakik Mrs. Rich egy barátja, és később elszállásolták egy dallasi penzióban.

Mrs. Rich: Másnap eljöttek értem, hogy lakást és szállást szerezzenek.
Kérdés: Pontosan kik?
Mrs. Rich: A dallasi rendőrkapitányság.
Kérdés: De személy szerint kicsoda?
Mrs. Rich: Nem emlékszem pontosan, kik lehettek, nem emlékszem a fickó nevére. Tényleg nem emlékszem, azt hiszem, már nem dolgozik ott.
Kérdés: Tehát valaki a rendőrségről önért jött másnap?
Mrs. Rich: Igen. Ezután egy Paul Rayburn nevezetű fiatal nyomozó jött értem House nevű társával. Aztán találtunk lakást, és Paul mondta, hogy van egy barátja, és megkérdezte, értek-e az italkeveréshez. Azt mondtam, értek.

A vendégszeretetnek ez a sűrű megnyilvánulása arran enged következtetni, hogy a dallasi rendőrség ismerte Robert Perrint. Perrin 1962 júliusában érkezett Dallasba, és a házasfelek kibékültek.

Mrs. Rich állást keresett, és a sok mindenre képes dallasi rendőrség újra segítségére volt. Egy nyomozó a Carouselbe vitte, és Ruby felvette. Mrs. Rich a Carouselben még közelebbről megismerte a dallasi rendőrséget. Azzal a lehetőséggel kapcsolatban, hogy Ruby riporternek adta ki magát, mikor november 24-én behatolt az alagsorba, Mrs. Rich a következő spontán kijelentést tette:

Mrs. Rich: Aki ezt mondja, vagy őrült, vagy hazudik.
Kérdés: Miért?
Mrs. Rich: Ki van zárva, hogy Jack Rubyt riporternek gondolták volna a dallasi rendőrségen. A legnagyobb fantáziával sem.
Kérdés: Ez az ön véleménye?
Mrs. Rich: Ez nemcsak vélemény. Ez tény.
Kérdés: Mire alapozza ezt?
Mrs. Rich: Az ég szerelmére, hát szerintem egyetlen rendőr sincs Dallasban, aki ne ismerné Rubyt. Jóformán ott la-

kott a kapitányságon. Azok meg nála. Az utolsó járőrszolgálatos rendőr is. Ruby rajongott értük.
Kérdés: Mit ért ön azon, hogy az utolsó járőrszolgálatos rendőr?
Mrs. Rich: Az utolsó járőrszolgálatos rendőrtől egészen a főnökökig, kivéve talán Fritz századost, mindenki járt a Carouselben, mindenki személyesen ismerte. Ő pedig jóformán ott lakott a kapitányságon. Természetesen Fritz századost is ismerte Ruby, de őt egyszer sem láttam a Carouselben. Azt hiszem, ő fölötte állt ezeknek a dolgoknak.
Kérdés: Látott más magas rangú tiszteket ott?
Mrs. Rich: Igen, láttam.

Mrs. Rich elmondta kihallgatásán, miért vált meg Rubytól.

Kérdés: Ön tehát azt állítja, hogy Ruby bántalmazta önt?
Mrs. Rich: Azt állítom, hogy a bárpulthoz vágott, csupa véraláfutás volt a karom, és ha Bud King meg az egyik táncosnő vissza nem tart, megölöm.
Kérdés: Min vesztek össze?
Mrs. Rich: Azt mondta, nem elég tiszták a poharak, és hogy nem szolgálom ki elég gyorsan a vendégeket.
Kérdés: Tehát felelősségre vonta önt?
Mrs. Rich: Igen.
Kérdés: És közben bántalmazta önt?
Mrs. Rich: Igen. És én mégsem tehettem feljelentést ellene tettlegesség címén.
Kérdés: Ki akadályozta meg ebben?
Mrs. Rich: A rendőrség. Elmentem hozzájuk, és Mr. Douglas... őhozzá is el akartam menni, ő, azt hiszem, ügyvéd — akkor, azt hiszem, most is, a területi ügyészségen dolgozik. A beosztására nem emlékszem. A nevében sem vagyok biztos. Fel akartam jelenteni Rubyt, de lebeszéltek. Azt mondták, hogy ezt a pert sohasem tud-

nám megnyerni, és csak még több bajt kevernék magamnak.

Kérdés: Ezt ki mondta önnek?

Mrs. Rich: A dallasi rendőrség.

Mihelyt felmondott és be akarta perelni Rubyt, vége szakadt Mrs. Rich jó kapcsolatának a rendőrséggel. Kétszer tartóztatták le, és csak úgy engedték szabadon, hogy figyelmeztették, ne jelentse fel Rubyt.

Kérdés: De letartóztatták?

Mrs. Rich: Igen. Először két óra hosszat tartottak benn, másodszor öt óráig, mert nem tudták elérni az ügyvédemet, éppen golfozott.

Kérdés: Közölték önnel, miért tartóztatták le?

Mrs. Rich: Vizsgálati célból. Káemká, kábítószerek...

Kérdés: Mi miatt?

Mrs. Rich: K. M. K. ... közveszélyes munkakerülés, prostitució, kábítószerek, és ami még eszükbe jutott. Ez rögtön az után történt, hogy be akartam perelni Mr. Rubyt. Közölték velem, hogy melegem lesz Dallasban, ha nem hallgatok rájuk.

A legizgalmasabb és legmegdöbbentőbb része Mrs. Rich vallomásának három találkozóra vonatkozott.

Mrs. Rich: Az első találkozón négyen vettünk részt. Egy ezredes volt ott, de lehetett alezredes is, már nem tudom pontosan. Arra sem emlékszem, a légierőnél vagy a hadseregnél volt-e. Azt hiszem, a hadseregnél. Férjem volt ott, magam és egy Dave nevű fickó, a vezetéknevére nem emlékszem. C betűvel kezdődött. Azt hiszem, Cole lehetett, de erre nem esküdnék meg. Dave ajánlatot tett férjemnek...

Kérdés: Csak négyen voltak jelen?

Mrs. Rich: Hadd mondjak el még valamit Dave-ről. A Commerce utcai Egyetemi Klub mixere volt. Először én, majd férjem is megismerkedett vele. Először nem volt gyanús a dolog. Kerestek valakit, aki egy hajót kormányzott volna Kubába, valakit, aki ismeri Kubát, és férjem azt állította, hogy ő ismeri. Nem tudom. Azt tudom, hogy értett a hajókhoz. Kubai menekülteket akartak Miamiba szállítani. Semmi gyanús nem volt a dologban, mert akkor már tudtuk, kiféle Castro, hogy úgy mondjam. Azt mondtam, rendben van, miért ne? Tízezer dollárért megcsináljuk. Azt mondtam, rendben van.
Kérdés: Ez azt jelenti, hogy ön és férje tízezer dollárt kapott volna?
Mrs. Rich: Én nem voltam benne a dologban.
Kérdés: Szeretném pontosan tudni.
Mrs. Rich: Szóval én mellékes voltam, a férjem kapta volna a pénzt.
Kérdés: Tehát az ön férje tízezer dollárt kapott volna?
Mrs. Rich: Igen.
Kérdés: Ezt ki ígérte neki?
Mrs. Rich: Az ezredes.

Mrs. Rich leírta a házat, ahol a találkozó lezajlott, leírta a lakás berendezését, a bútorokat is. Ekkor a találkozó további részletei felől kérdezték.

Kérdés: Úgy emlékszem, ön azt mondta, este mentek oda?
Mrs. Rich: Igen.
Kérdés: Körülbelül hány órakor?
Mrs. Rich: Sötétedés után. Úgy kilenc óra körül.
Kérdés: Emlékszik ön arra, mennyi ideig tartott az autóút odáig?
Mrs. Rich: Nem emlékszem.
Kérdés: Hogyan mentek oda?
Mrs. Rich: Dave kocsijában. Tehát négyen voltunk jelen.

Bár nem tudom, jól számoltam-e, Dave egy nővel volt. Ő persze nem volt benne a dologban, csak egy lány, akit aznap este felcsípett Dave. Ő egyáltalán nem volt benne. Sőt, azt hiszem, végig a kocsiban ült.
Kérdés: Mennyi ideig tartózkodtak ott?
Mrs. Rich: Körülbelül félóráig, negyvenöt percig, maximum egy órát.
Kérdés: És miről beszéltek?
Mrs. Rich: Mintha puhatolództak volna. Én csak ültem ott, hallgattam őket. A lényeg az volt, hogy szereznünk kellett egy hajót, az ezredes is szerzett volna bizonyos dolgokat, de akkor ők semmi konkrétot nem mondtak, milyen dolgokról lett volna szó. Nekünk fel kellett volna szednünk — azt ők mondják meg, hogy hol — kubai menekülteket, és áthozni őket a kontinensre, mármint Miamiba, aminek én akkor nagyon örültem, mert akkor már tudtuk, kicsoda Castro, és én már jártam elmaradott országokban, és örültem neki, hogy Miamiba kell visszajönnünk.
Kérdés: Történt említés a találkozón a tízezer dollárról?
Mrs. Rich: Igen.
Kérdés: Ki említette meg?
Mrs. Rich: Az ezredes. Az összeg nagyon soknak tűnt azért, amit tennünk kellett. Valami bűzlött Dániában, hogy idézzek.
Kérdés: Ön szerint tehát túl sokat ígértek?
Mrs. Rich: Igen. Úgy éreztem.
Kérdés: Erről persze nem szólt akkor?
Mrs. Rich: Nem. Én csak ültem és hallgattam.
Kérdés: Miben állapodtak meg a találkozó végén?
Mrs. Rich: Hogy sokan benne vannak a dologban, és majd egy későbbi időpontban részt kell vennünk egy újabb találkozón, amiről majd értesítenek.

Mrs. Rich ezután a második találkozó résztvevőiről nyilatkozott.

Kérdés: Sor került egy második találkozóra?

Mrs. Rich: Igen.

Kérdés: Mikor?

Mrs. Rich: Az első találkozó után öt vagy hat nappal, de lehet, hogy egy-két napot tévedek.

Kérdés: Ugyanott?

Mrs. Rich: Igen.

Kérdés: Este?

Mrs. Rich: Igen.

Kérdés: Hogyan mentek el a találkozóra?

Mrs. Rich: A mi kocsinkon, de Dave is velünk volt. Hárman ültünk a kocsiban, Dave, a férjem és én.

Kérdés: Rendben van, mondja el, mi történt.

Mrs. Rich: Odaértünk, és az ezredesen kívül ott volt egy középkorú asszony is, az arca mintha gránitból lett volna, haja acélszürke volt. Férfiasan nézett ki. Aztán ott volt...

Kérdés: A nevét nem tudja?

Mrs. Rich: Nem. Pedig bemutatkoztunk. Mindenki megmondta a nevét. De nem emlékszem rá. Aztán ott volt egy harcias képű fickó, aki úgy nézett ki, mintha valaha bokszoló lett volna.

Kérdés: Ő is bemutatkozott?

Mrs. Rich: Mindenki bemutatkozott.

Kérdés: Ki volt még ott?

Mrs. Rich: Az ezredes, a nő, a bokszoló képű, és még két férfi, akik csak a sarokban üldögéltek. Az egyik sötét képű volt, valószínűleg kubai vagy latin-amerikai, aztán Dave, a férjem meg én.

Ezen a találkozón tudta meg Mrs. Rich és férje, hogy a hajót nemcsak arra szánták, hogy menekülteket hozzanak át a kontinensre.

Kérdés: Mondja el, mi történt a találkozón.
Mrs. Rich: Észrevettem, hogy valami hiba csúszott a tervükbe.
Akkor közbeszóltam, és egyenesen megkérdeztem: „Mi lenne, ha mindent megtudnánk a dologról, mielőtt a férjem meg én beszállnánk a buliba? Szeretném tudni, mibe keveredünk. Tudják jól, hogy nekem is van beleszólásom a dologba." Akkor kiderült. Visszafelé kubai menekülteket kellett hoznunk, de odafelé hadianyagot és Enfield-puskákat kellett volna szállítanunk.
Kérdés: Ezt ki közölte?
Mrs. Rich: Azt hiszem, az a sötét képű fickó. Az ezredes csak tisztázta, amit a fickó elmondott. Úgy tűnt, mintha az ezredes lett volna a fejes, végig ő beszélt.
Kérdés: Egyenruhában volt?
Mrs. Rich: Igen.

Mrs. Rich leírta az ezredes külsejét, hozzávetőleges korát, testalkatát, és azt is, hogy kopasz volt. Mrs. Rich vallomása szerint az ezredes beszélgetés közben kijelentette: „Már három hónapja szerzünk anyagot a szállításhoz a támaszpontról." „Hadianyag"-ra célzott, magyarázta el Mrs. Rich: „azt hiszem, kézifegyverekről, robbanóanyagról, ilyesmiről volt szó."

Kérdés: Tehát a megbeszélésen kiderült, hogy a tervnek két célja volt, egyrészt fegyverszállítás Kubába, másrészt pedig menekültek átszállítása a kontinensre.
Mrs. Rich: Igen. Így kétszeresen kifizetődött. Akkor értettem meg, miért ajánlottak fel annyi pénzt a hajó kormányosának.

Mrs. Rich ekkor huszonötezer dollárt kért a veszélyes megbízatásért. „Abban maradtunk, hogy majd a fejesek eldöntik, megadják-e. Ezen a megbeszélésen ért életem legnagyobb

meglepetése. Nyilvánvalóan késett valaki, akinek a pénzt kellett volna hoznia." Egy közbenjáróra vártak, aki a pénzt hozza.

Mrs. Rich: Ott ülök, és kopognak az ajtón. Ki más sétál be, mint kis barátom, Jack Ruby. Azt hittem, elszédülök.
Kérdés: Ez a második megbeszélésen történt?
Mrs. Rich: Igen.
Kérdés: Miből következtetett arra, hogy a megbeszélés résztvevői pénzre vártak?
Mrs. Rich: Hát abból, ahogy beszéltek, arról volt szó, hogy néhány embernek Mexikóba kell mennie, hogy lekösse a fegyvereket, de abbamaradt a dolog: „Nem, holnap még nem utazhattok." Ebből a határozatlanságból gondoltam, hogy nincs pénzük. Akkor megérkezett Ruby, és mindenki mintha fellélegzett volna, a szájuk a fülükig húzódott, mintha maga a Megváltó lépett volna be az ajtón. Ruby rám nézett, én meg őrá, csak bámultunk, egy szót sem szóltunk. Nem tudom, látták-e már Rubyt. Ideges légkört terjeszt. És aznap este különösen idegesnek látszott. Beviharzott, és az ezredessel kirohant a konyhába vagy a hálószobába, pontosan nem emlékszem.

Mrs. Rich nem láthatta a másik szobában lezajló ügyletet, de kijelentette, hogy „Ruby felső zsebe táján nagy dudort látott", mikor Ruby kiment az ezredessel a szobából.

Kérdés: Rendben van. És mi történt ezután?
Mrs. Rich: Kimentek, és amikor visszajöttek, Ruby zsebe már nem dudorodott ki, és mindenki nagyon boldog volt, hirtelen mindenki boldog lett. Ezért gondoltam, hogy Ruby hozhatta a pénzt.
Kérdés: Kimentek a lakásból?
Mrs. Rich: Ruby elment. Nem maradt sokáig, legfeljebb tizenöt percig tartózkodhatott a lakásban.

Kérdés: Tehát Ruby zsebe már nem dudorodott ki?
Mrs. Rich: Ruby zsebe nem dudorodott ki, mikor elment.
Kérdés: Kiment a szobából?
Mrs. Rich: Elment a lakásból.
Kérdés: Arra gondolok, kiment-e a szobából, miközben a lakásban tartózkodott.
Mrs. Rich: Belépett, és férjemen és rajtam kívül mindenkit üdvözölt. Az ezredessel átrobogtak a . . . nem emlékszem, a konyhába vagy a hálószobába. Körülbelül tíz percig voltak ott, hangos, de érthetetlen beszédet hallottam. Magukra csukták az ajtót. Mikor kijöttek, mintha mindenki megkönnyebbült volna. Ruby távozott.
Kérdés: Önhöz nem szólt semmit?
Mrs. Rich: Nem.
Kérdés: Tehát ön szerint megérkezett a pénz?
Mrs. Rich: Igen.
Kérdés: Önök is kaptak belőle?
Mrs. Rich: Nem. Először a bokszoló képűnek és az egyik latin-amerikainak adtak, akiknek Mexikóba kellett utazniok, hogy elrendezhessenek mindent, és kifizessék a fegyvereket. Mielőtt Ruby megjött, még úgy állt a dolog, hogy nem utazhatnak, de amint Ruby elment, megbeszélték, hogy még másnap repülőgépre ülnek.

A kihallgatást végző jogász megkérdezte: „Felismerte önt Ruby?" Mrs. Rich ezt válaszolta: „Hogyne, rám bámult, és én visszabámultam, mintha azt mondtuk volna egymásnak, hát te mi az ördögöt keresel itt?"

A harmadik megbeszélésen jelen volt egy olyan személy is, akiben Mrs. Rich egy bűnszövetkezet tagját vélte felismerni. Ezen a ponton azonban, bár az ezredes tizenötezer dollárra emelte a felajánlott összeget, Mrs. Rich és férje kiléptek az ügyből.

Mrs. Rich: Olyasmit szagoltam, ami sehogy sem tetszett.

Kérdés: Pontosan mit?
Mrs. Rich: Nem szeretem a bűnözők társaságát.

Mrs. Rich azt vallotta, hogy azt a férfit, aki beavatta őket az ügybe, Dave-nek hívták, és vezetékneve C betűvel kezdődött. A bizottság nyilvánvalóan ismerte Dave C. személyazonosságát, mielőtt Mrs. Rich vallomást tett. Erre utal a kihallgatás következő részlete:

Kérdés: Hallott erről a Dave-ről, mióta ön elhagyta Dallast?
Mrs. Rich: Nem.
Kérdés: Jelent önnek valamit a Dave Cherry név?
Mrs. Rich: Ez az! Mennyit törtem a fejemet. Jóképű fickó, sörtehajú, fiatal, olyan egyetemista képű.

A bizottságnak birtokában volt egy Cherryvel lefolytatott FBI-interjú jegyzőkönyve, de Cherryt nem idézte meg tanúnak. Mrs. Rich azt vallotta, hogy néhai férje baráti kapcsolatban állt Dallasban „Eddie Brawnerrel és Youngblooddal". „Eddie Brawner valószínűleg erről többet tud, mint én, mert férjem beszélt vele, s megkérte, kísérje el a hajóúton." Brawnert 40 év körüli férfinak írta le, aki Grand Prairie-ben, Texasban lakik, Mary Brawner férje és három vagy négy gyerek apja, de a bizottság a pontos leírás ellenére sem idézte meg Brawnert. Megidézett egy Rufus Youngblood nevű titkosszolgálati ügynököt, aki viszont nyilván nem vett részt a fegyverszállítási tervben.

A bizottság tehát nem hallgatta ki a fontos tanúkat, bár Mrs. Rich megnevezte őket; és a bizottság Mrs. Rich vallomását a következő szavakkal utasította el: „Azokat a híreszteléseket illetően, hogy Ruby összeköttetésben állt Castro-ellenes vagy Castro-párti kubai szervezkedésekkel, semmiféle bizonyítékot nem találtunk."

1966. április 18-án filmre és magnetofonszalagra vettem

egy interjút Mrs. Richcsel a Maine állambeli Lewistonban. Megkérdeztem tőle, teljesnek találja-e Washingtonban tett vallomásának jegyzőkönyvét.

Mrs. Rich: Ezen a kihallgatáson — bár a bizottság egy szóval sem említi — elmondtam Hubert és Griffin uraknak (a bizottság jogi tanácsadóinak), hogy a házban, egy külső raktárhelyiségben hátul, fegyverek voltak elrejtve. Életemben először tartottam a kezemben kézigránátot.
Lane: Ez a megbeszélésen történt?
Mrs. Rich: A második megbeszélésen történt, hogy odavittek bennünket — de hadd menjek vissza egy kicsit. Biztosan akartam tudni, komoly-e a terv. Azt mondták: „Nos, jöjjön csak velünk." Körülbelül ezek voltak az ezredes szavai. Mindnyájan hátramentünk és — uramisten, azt hittem, katonai fegyverraktárban járok! Puskákat láttam, volt ott egy gépfegyver, amely még a második világháborúból maradhatott meg, láttam kézigránátokat, szárazföldi torpedót, aknákat, legalább fél tucatot, és legalább húsz-harminc láda kézigránátot. Úgy vélem, sőt majdnem biztosan tudom, mert ez a beszélgetésből is kiderült, hogy a fegyvereket a hadsereg vagy a légierő egyik támaszpontjáról lopták.
Lane: Elmondta ezt ön a Warren-bizottságnak tett vallomásában 1964. június 2-án?
Mrs. Rich: Igen. De ők, úgy látszik, szemet hunytak a dolog felett. Tanúsítom, hogy mikor mindezt elmondtam, a kihallgatást végző személy utasította az írnokot, hogy mindezt töröljék a jegyzőkönyvből. Nem hinném, hogy nyoma maradt, mert hallottam, amint Mr. Griffin azt mondja: „Ezt törölje a jegyzőkönyvből."

24 · Az előzetes jelentés

Mrs. Richnek azt a vallomását, amely szerint Ruby kapcsolatban állt a dallasi rendőrséggel, számos más, a Warren-bizottság aktáiban szereplő közlés is megerősítette. Olyan tiltott ténykedésről azonban, mint a kubai fegyverszállítás vagy menekültek szállítása, megerősítő bizonyítékokat csak a legnagyobb nehézséggel találhatunk, ha ugyan egyáltalán találhatunk ilyeneket. Mindennek ellenére legalábbis részben be tudjuk bizonyítani Rubynak a fenti ügyletekben való részvételét.

Ruby közölte a hatóságokkal: későn kezdtek vallatásához ahhoz, hogy érdemlegeset mondjon; huzamos késedelem előzte meg megjelenését a bizottság előtt. Ha fél évvel előbb engedik vallani, mondta Ruby, minden másként alakult volna. Körülbelül fél évvel vallomása előtt azonban Ruby elmondott az FBI ügynökeinek egyet s mást, ami említést érdemel. Ez 1963. december 21-én történt. Elmondta az FBI-nak, hogy telefonon felhívott egy személyt, aki Houstonban lakott, és akiről úgy hallotta, hogy „fegyvert szállított Castrónak". Ruby elmondta, hogy „egy kis dohányt akart összevakarni" úgy, hogy „jeepeket és más hasonlókat adott volna el olyan személyeknek, akik ezeket szívesen Kubába szállították volna".

1958. február 25-én letartóztatták Robert R. McKeownt, és 1958. október 24-én Houstonban 60 napi börtönbüntetésre és 500 dollár pénzbírságra ítélték, mert összeesküvésben

vett részt, hogy fegyvert csempésszen Kubába. 1964. január 24-én egy FBI-ügynök beszélt McKeownnal, és ő is megerősítette, hogy ezért a vétségért szabták ki rá a büntetést. 1959 áprilisában Fidel Castro rövid látogatást tett Houstonban, és a *Houston Chronicle* szerint kijelentette, hogy ha McKeown Kubába költözne, állást kapna a kubai kormányban vagy valamelyik választókerületben. Széles körben ismeretes volt kettejük közös fényképe, és McKeown tevékenységét közfigyelem kísérte.

Egy FBI-jelentés szerint:

> Fidel Castro körülbelül 1959. január 1-én került hatalomra Kubában, az általa vezetett forradalom után. Körülbelül egy héttel később McKeown éppen szolgálatban volt a Harris megyei (Texas) benzinkútnál, mikor Anthony „Boots" Ayo seriffhelyettes megjelent, és közölte, hogy valaki vadul keresi telefonon McKeownt a helyi seriffhivatalban. Ayo nem tudta a telefonáló személy nevét, csak azt, hogy az illető Dallasból telefonált, és legutóbb azt mondta, hogy életfontosságú ügyről van szó. McKeown megüzente Ayóval a benzinkút telefonszámát. Körülbelül egy óra múlva, este 8 óra és 8.30 között valaki telefonált, aki „Rubinstein"-nek mutatkozott be. Elmondta, hogy Dallasból telefonál, és tudja, McKeown milyen nagy befolyással rendelkezik Kubában, és személyesen ismeri Castrót. Azt mondta, ki akart hozni három személyt Kubából, akiket Castro tartóztatott le. 5000 dollárt ígért személyenként, ha McKeown el tudná érni kiadatásukat. A hívó fél azt is közölte, hogy a pénzt egy Las Vegas (Nevada)-beli személy adná át.

„Rubinstein" kijelentette, hogy tisztázni fogja a pénzügyi körülményeket a Las Vegas-i személlyel, és „később újból érintkezésbe lép McKeownnal". „Rubinstein" nem jelentkezett többé, de a jelentés tanusítja, hogy:

Körülbelül három héttel ezután egy férfi jelent meg a benzinkútnál, és beszélt McKeownnal. Nem mutatkozott be, és McKeown sem kérdezte meg, hogy hívják. A férfi azt mondta, hogy van egy 25 000 dolláros ajánlata. Mikor McKeown érdeklődést árult el az ajánlat iránt, hátramentek a benzinkút bisztrójába, ahol háborítatlanul tudtak beszélni.

Az FBI-jelentés szerint az ismeretlen ekkor megígérte, hogy 25 000 dollárt fizet McKeownnak egy Fidel Castrónak címzett ajánlólevélért.

Fidel Castrónak címzett ajánlólevelet kért McKeowntól, amely világosan jelezné, hogy a levél felmutatója megbízható és felelősségteljes személy. McKeown örömmel vállalta a levél megírását, de mielőtt hozzákezdett volna, legalább 5000 dollárt akart kapni készpénzben.

McKeown leírta a férfit az FBI-nak. Személyleírása ráillett Rubyra. Sok fényképét látta Rubynak, és az FBI-jelentés szerint:

McKeown kijelentette: erős a gyanúja, hogy az illető Jack Ruby volt, az a férfi, akinek fényképét annyiszor látta mostanában a sajtóban.

McKeown elmondta, hogy a Harris megyei seriffhivatal útján lépett érintkezésbe a dallasi személlyel. Egy FBI-ügynök felkereste Anthony J. Ayót 1964. január 27-én, aki megerősítette McKeown állítását:

Ayo emlékezete szerint a seriffhivatal egyszer rádión megkérdezte, tudja-e, hol érhető el McKeown. Ayo azt válaszolta, hogy személyesen néz utána. A seriffhivatal azt is közölte, hogy egy dallasi személy rendkívül kitartóan pró-

bálja megkapni McKeownt telefonon. Ayóval nem közölték sem az illető nevét, sem pedig a telefonhívás célját. Ayo a benzinkúthoz hajtott, elmondta McKeownnak, amit a telefonról tudott, McKeown megadta a benzinkút telefonszámát, amelyet Ayo rádión közölt a seriffhivatallal.

Castro miniszterelnök egyik ismert, bár illetéktelen texasi képviselőjét felkereste egy Castro-ellenes erőket képviselő személy, hogy megtárgyalja három letartóztatott személy kiadatását. Jack Ruby volt ez a személy? McKeown így gondolta. Ha így állt a dolog, vajon ki hatalmazta fel Rubyt, hogy tárgyalásokat kezdjen? 1959 januárjában vajon megbízásból cselekedett-e Ruby? A bizottság nem tette fel ezt a kérdést Rubynak, akinek a válasza minden bizonnyal egy még fontosabb kérdéshez vezetett volna: megbízásból cselekedett-e Ruby november 24-én, mikor meggyilkolta Lee Harvey Oswaldot?

Csak a Warren-bizottság és a dallasi hatóságok kérdezhették ki Rubyt. Ruby lázas sietséggel mondott volna el mindent, amiről tudott, ha a dallasi börtön falain kívül vallatják. A bizottság mégsem vitette Washingtonba, és még Dallasban sem tette fel a lényeges kérdéseket. A bizottság hanyagsága folytán nincs birtokunkban célravezető közlés, és csak rendezni tudjuk az idevágó tényeket.

Ruby elmondta, hogy 1959-ben Havannába utazott Lewis J. McWillie hírhedt szerencsejátékos meghívására, aki fedezte repülőútjának költségeit, és több órát voltak együtt. McWillie ellenérzéssel viseltetett Castro iránt, és bevallotta, hogy „azért hagyta el Havannát, hogy elkerülje a letartóztatást". Azt is elmondta az FBI-nak, hogy Rubyról tudta: „lényegében a dallasi rendőrség valamennyi tagját ismeri." Azt is elmondta, hogy Ruby egyszer postán pisztolyt küldött neki.

Az FBI által összegyűjtött sokféle bizonyítékból nagyon nehéz egységes következtetésre jutni, de Ruby szoros kap-

csolata egy dallasi szerencsejátékossal, aki később Havannában és Las Vegasban működött, figyelemre méltó. Ruby havannai látogatása ugyancsak érdekes, mert ez nem sokkal azután történt, hogy nyilvánvalóan ajánlólevelet próbált szerezni Fidel Castróhoz 25 000 dollárért. Lehetséges, hogy Ruby bizonyos rejtett érdekeket képviselt, és ebben az esetben segítségünkre lenne, ha megtudhatnánk, ki állt mögötte.

Az FBI kihallgatta Eileen Curryt, a Kábítószer-ellenőrzési Szövetségi Hivatal egyik hírszerzőjét. A kihallgatás jegyzőkönyve szerint egy másik személy, „James", Miss Curry munkatársa, Dallasban kábítószer-szövetkezetet akart létrehozni, amelynek Jack Ruby szerezte volna meg a működési engedélyt: „Valamilyen formában a működési engedélyt a dallasi Jack Ruby szerezte meg Jamesnek."

Miss Curry azt is elmondta, hogy ismerte Rubyt, aki „érdeklődött személye iránt", és Miss Curry záróra után elment vele a Carouselbe. A nő elmondta, hogy látta, mikor egyszer James Ruby társaságában autóba ült, és hogy James visszatérése után elmondta neki, hogy „mexikói és amerikai határőrségről és különböző mexikói kábítószerügynökökről és összekötőkről szóló filmet látott". James „elragadtatással nyilatkozott a kábítószerügyletekkel kapcsolatos rendkívül hatékony tevékenységről", közölte Miss Curry az FBI-jal.

A bizottság valójában kísérletet sem tett, hogy tisztázhassa Ruby alvilági és rendőrségi kapcsolatait, jóllehet a Ruby életrajzának szentelt függelék 28 oldalból áll. FBI- és titkosszolgálati ügynökök véletlenszerű nyomokat követve, jó néhányszor látszólag összefüggéstelen bizonyítékokat tártak föl, amelyek szerint Jack Ruby mintegy közbenjáróként működött a szervezett bűnözők és a rendőrség között. Lehet, hogy Ruby nem rendelkezett a kényes összeesküvéshez szükséges kiegyensúlyozott lelkiállapottal, de kapcsolatai mindenesetre nagyon értékes bűntárssá tehették.

Vajon Ruby inkább ügynökként, mint szervezőként működött november 24-én?

Lehetséges, hogy egy politikai célokra alakult csoport felhasználta Rubyt, akár a felajánlott pénzre, akár pedig a felkérő személy nagy befolyására támaszkodva.

Ezek nem az én szavaim. Ezeket a szavakat két bizottsági ügyvéd írta le. A fenti mondat 1964. február 24-én egy előzetes jelentésben található, amelyet a Warren-bizottság a CIA tervirodájának aligazgatójához, Richard Helmshez intézett. A bizottsági irat tényként tüntette fel a „Jack Ruby — háttér, barátok és más idevágó adatok" című memorandumban, hogy:

1. Legalább 25 különböző személyt tettleg bántalmazott;
2. Dallasi tartózkodása alatt Ruby tudatosan ápolta jó viszonyát a rendőrség és más közigazgatási szervek képviselőivel;
3. Ugyanakkor szórványos, de esetleg közvetlen kapcsolatot tartott fenn az alvilág alakjaival is;
4. Ruby sokak szerint a dallasi rendőrség és a dallasi alvilág között mintegy összekötőként működött;
5. Ruby készpénzalapon intézte üzleti ügyeit, nem vezetett könyvelést — ez arra enged következtetni, hogy Ruby is űzött valamiféle törvénybe ütköző tevékenységet;
6. Mikor céljainak megfelelt, habozás nélkül folyamodott alvilági személyek segítségéért;
7. Körülbelül 1959-ben Ruby érdeklődni kezdett bizonyos kubai fegyverszállítások és egy havannai játékkaszinó létesítése iránt;
8. Ruby sokak szerint találkozott Dallasban az Egyesült Államok hadseregének egy ezredesével és néhány kubaival, bizonyos fegyverszállításokkal kapcsolatban;
9. Egy chicagói kormánytudósító, aki kapcsolatban állt Castro-ellenes kubaiaknak szánt fegyvereladásokkal, jelentette, hogy ilyen kubaiak álltak a Kennedy-gyilkosság hátterében;

10. Ruby legfőképpen úgy kerülte el a letartóztatást, hogy baráti kapcsolatban állt a dallasi rendőrséggel, a közhivatalok képviselőivel és más dallasi befolyásos személyekkel.

Az előzetes jelentés javasolta, hogy a CIA vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy „Ruby kapcsolatban állt másokkal, akiknek érdekük lehetett Kennedy elnök meggyilkolása". Szóba került egy „Las Vegas-i szerencsejátékos társaság" és „a dallasi rendőrkapitányság". Az előzetes jelentés szerint Ruby és az elnök meggyilkolásában érdekelt politikai csoportok között fennálló kapcsolatok listáján szerepelhetett két dallasi olajmilliomos és a John Birch Társaság egyik funkcionáriusa, Ruby ismert személyes kapcsolatain kívül.

A bizottság két hónapig türelmesen várt a CIA válaszára. Ezután Rankin így írt Helmsnek:

Két hónappal ezelőtt azzal a kéréssel fordultunk önökhöz, hogy olvassák el ezt a memorandumot, és bocsássák a bizottság rendelkezésére az aktáikban szereplő információkat, melyek a memorandumban foglaltakra vonatkoznak, továbbá olyan vizsgálati jelentéseket, amelyek az önök megítélése szerint hasznosak lehetnek a bizottság számára. Mint tudják, a bizottság megbízatásának végén jár. Nagyon hálásak lennénk, ha minél hamarabb hallanánk arról, hogy kérésünket a közeli jövőben teljesíteni tudják-e.

Majdnem négy hónappal később válaszolt csak a CIA Rankin levelére. Az 1964. szeptember 15-én keltezett küldeményben a CIA egyszerűen közölte, hogy „a CIA aktáinak vizsgálata semmiféle információval nem szolgált Jack Rubyra és tevékenységére nézve. A CIA semmiféle bizonyítékkal nem rendelkezik arra vonatkozóan, hogy Ruby és Lee Harvey Oswald ismerték volna egymást, kapcsolatban álltak volna, vagy bármiképpen összefüggés állna fenn kettejük között".

A CIA válasza két vonatkozásban volt hiányos. Mindössze kilenc nappal azelőtt állították össze, hogy a Warren-jelentést átadták az elnöknek, aki egy nappal azelőtt kapta kézhez, hogy átadták a sajtónak. Ha jóhiszeműek vagyunk, akkor feltételezzük, hogy szeptember 15-re a Warren-bizottság álláspontja kialakult, lezárult. A válasz késői kelte azonban semmiképpen sem indokolt, mert a CIA rá se hederített az előzetes jelentésben felmerült számos komoly kérdésre, és ehelyett teljesen önkényesen azt közölte, hogy saját aktái nem bizonyítják Ruby és Oswald kapcsolatát, jóllehet ezt a kérdést a beterjesztett jelentés nem is tartalmazta.

Az amerikai sajtó gúny tárgyává tette azt a feltevést, hogy összeesküvés előzhette meg az elnökgyilkosságot. Ezt az elméletet úgy tüntették fel, mint európai elmeszüleményt — márpedig az európaiak az amerikai sajtó szerint mindig összeesküvésre gyanakszanak — és mint a radikális politikai nézeteket vallók kitalálását. Ezt a feltevést azonban a Warren-bizottság jogi testülete is lehetségesnek találta, és a CIA késedelmes *non sequitur*-ja nem tekinthető végérvényesen megnyugtató válasznak.

Véleményem szerint a bizottság február 24-i memorandumában feltett kérdések a bizonyítékokból logikusan és törvényesen következtek, és további alapos vizsgálatot igényeltek volna. Nem kell aláírnunk a memorandum egyik elméletét sem ahhoz, hogy megállapíthassuk: a bizottság vonakodása attól, hogy újabb vizsgálatot indítson, rossz szolgálatot tett az igazságnak.

Harmadik rész

Oswaldék

Boldogulni akarsz? Alkalmazkodj!

(Amerikai politikai szólás)

25 · Marina Oswald

Két forrásból származott a Lee Harvey Oswald ellen emelt vád: egyrészt dallasi rendőrtisztviselőktől, másrészt Marina Oswaldtól. Ha Oswald megérte volna a tárgyalást, feleségét jog szerint nem engedték volna tanúskodni. Jogi puristák ugyan vitathatják, joga volt-e kihallgatni a Warren-bizottságnak az özvegyet, ám azok, akik minél többet meg akartak tudni a gyilkosságról, elismerték, hogy a bizottság eltökéltsége helyénvaló volt. Marina Oswaldot 1964. február 3-án idézték először a bizottság elé, és négy napig tanúskodott. Ezután újra és újra megidézték; utoljára 1964. szeptember 6-án jelent meg a bizottság előtt, nem egészen három héttel a jelentés közzététele előtt. Marina minden egyes megjelenésekor új dolgokat akartak hallani a bizottsági testület tagjai. Valószínűleg kiábrándítóan hatott, hogy Marina új vallomásai gyakran ellentmondtak régebbi közléseinek.

Változatos tanúvallomásai folyamán az özvegy meggazdagodott. Elismerte, hogy kezdetben mintegy 57000 dollárnyi, közadakozásból származó összeget kapott. Marina ügyeinek intézője, James H. Martin, közölte, hogy csak sajtóközleményekért 132 350 dollár előleghez jutott. Martin idézte Marina szavait: „Az amerikaiak majd megőrülnek, hogy pénzt küldhessenek nekem." Martin szerint a sajtóban közölt adatok mindig kevesebbet mondtak a Marina számára beérkező adományok teljes összegénél, hogy „az emberek tovább adakozzanak".

Kérdés: És ő hozzájárult, hogy a nyilvánosság elől eltitkolják a beérkező adományok valódi összegét, hogy az emberek tovább adakozzanak?
Martin: Igen.

Amikor Oswaldot letartóztatták, és azután is sokáig, Marina hangoztatta, hogy nem hisz a bűnösségében. Még jóval azután, hogy az FBI és a Titkosszolgálat segítségével arra a következtetésre jutott, hogy férje volt a gyilkos — még jóval azután is megesküdött a bizottság előtt: amikor megtudta, hogy férjét vádolják, nem hitte el, hogy férje lehetett volna a tettes. Mégis, Marina kijelentette, hogy november 22-e előtt tudomása szerint Oswald politikai meggondolásokból gyilkosságot kísérelt meg két közéleti személyiség ellen. Eredeti meggyőződése, hogy Lee ártatlan, nem tulajdonítható csupán házastársi jóhiszeműségnek, hiszen későbbi viselkedése kizárja ezt. Valószínűnek tűnik tehát, hogy eredeti meggyőződése őszinte volt. Ez természetesen ellentmond későbbi vallomásának, mert ha Marina valamit is tudott abból, amit későbbi állítása szerint tudott november 22-e előtt, akkor egy pillanatig sem hihetett férje ártatlanságában. A kérdés mármost csak az: mi késztethette arra Marinát, hogy véleményt változtasson?

Marina életének legfontosabb momentuma kétségtelenül az a pillanat lehetett, amikor eszébe ötlött, hogy férje lehet az elnök gyilkosa. Ezt a pillanatot nem lehet egykönnyen elfelejteni. Marina azt vallotta, hogy ez a pillanat röviddel a lövések után következett be, mikor a televíziós riporter bejelentette, hogy az elnököt lelőtték, és Ruth Paine, akivel együtt lakott, azt mondta, hogy „a lövés abból az épületből jött, ahol Lee dolgozik".

Marina elmondta, hogy azon nyomban „a garázsba sietett, ahol Lee a dolgait tartotta, hogy megnézze, helyén van-e

a puska. A puskát pokrócba csavarva ott is találta". Később kijelentette, „kiderült, hogy a puska nem volt ott, és nem tudtam, mit gondoljak". A dallasi rendőrség átkutatta a garázst, és a jelentés szerint üres puskatartót talált, amelyet Marina magával a puskával tévesztett össze: a bizottság így magyarázta Marina vallomásainak következetlenségét.

Ott volt-e vagy sem a puska, Marina — mint mondta — azért ment a garázsba, mert Mrs. Paine azt mondta neki, a lövés abból az épületből jött, ahol Lee dolgozik. Bár Oswald állását Mrs. Paine szerezte, ő azt állította, nem tudta, hogy Oswald az Elm utcai épületben dolgozott, hanem tévesen úgy gondolta, hogy Oswald egy néhány saroknyira található másik tankönyvraktárban dolgozott.

Kérdés: Ön a texasi tankönyvraktár épületére célzott. Úgy gondolta, hogy a raktár az Elm utca 411. alatt található?
Mrs. Paine: Nem. Láttam egy cégtáblát azon az épületen, amely a Dallasba vezető autósztráda mentén van, ezzel a felírással: „Texasi Tankönyvraktár lerakata", és erről a névről csak ez az egy épület jutott az eszembe. Fogalmam sem volt arról, hogy két ilyen épület létezik, és hogy az egyik az Elm utcán van, bár egyszer kimásoltam ezt a címet a telefonkönyvből és megjegyezhettem volna, de nem jegyeztem meg. Akkor jöttem rá, hogy az Elm utcán is van egy ilyen épület, mikor november 22-én meghallottam a televízióból, hogy ebből az épületből egy lövést adtak le.
Kérdés: A jegyzőkönyv kedvéért hangsúlyozom, hogy ön azt hitte, hogy Lee Harvey Oswald — hol állt alkalmazásban?
Mrs. Paine: A raktárban.
Kérdés: Tehát nem az Elm utca 411. alatt.
Mrs. Paine: Azt hittem, nem ott dolgozik. Sőt, egyszer meg is mutattam a gyerekeimnek azt a másik épületet, miután Lee odakerült.
Kérdés: Beszélt-e ön valaha Lee Harvey Oswalddal arról,

hogy tulajdonképpen hol is dolgozott, vagyis az épület helyéről?
Mrs. Paine: Nem. Soha.
Kérdés: Nem is említette?
Mrs. Paine: Soha.

Mrs. Paine azt is kijelentette, hogy „a televízión közölték, hogy a halálos lövést valószínűleg az Elm utcai tankönyvraktárból adták le". Ha Mrs. Paine csakugyan azt hitte, hogy Oswald másutt dolgozott, hogyan mondhatta Marinának, hogy „a lövés abból az épületből jött, ahol Lee dolgozik", mint ahogy ez a mondat Marina állítása szerint csakugyan elhangzott? Ha pedig nem jelentette ezt ki, akkor miért ment Marina a garázsba?

Az elnökgyilkosság napján Marinának bemutatták azonosításra a puskát a dallasi rendőrségen. Marina megvizsgálta, és kijelentette, nem ismeri fel benne férje puskáját. Mikor Washingtonban kérték fel a puska azonosítására, Warren főbíró közölte a riporterekkel, hogy „a mai napon kell azonosítania azt a puskát, amely megölte az elnököt. Tanusítania kell, hogy ezt a puskát otthon is látta". 1964. február 6-án Marinának bemutatták a puskát, és ő a főbírót igazolva, így szólt: „Ez Lee Oswald végzetes puskája." A bizottság ezt a hangzatos azonosítást idézte annak bizonyítására, hogy a fegyver Oswald tulajdonában volt. A jelentés azonban szemet hunyt afölött, hogy Marina, mikor az egyik puskagolyót mutatták neki, azt mondta, „azt hiszem, Lee puskájának töltényei kisebbek voltak". A jelentés arról sem szólt, hogy hónapokkal később, mikor Marina utoljára jelent meg a bizottság előtt, újra csak nem ismerte fel határozottan a fegyvert.

Ami még fontosabb, a jelentés nem közölte a Titkosszolgálat egyik jegyzőkönyvét arról a kihallgatásról, amelyet

1963. december 1-én Marinával folytattak. Ez az okmány hozzáférhető a Nemzeti Levéltárban, és azt tanúsítja, hogy miután Marina kijelentette, hogy New Orleans-i lakásában látta a puskát, és azon nem volt távcső, a titkosszolgálati ügynök megkérdezte: „Felismerne egy puskatávcsövet, ha látná?" A tolmács a következőképpen fordította Marina válaszát:

> Igen. Azt mondja, most már meg tud különböztetni egy távcsöves puskát egy egyszerű puskától. Azt mondja, hogy a múltkoriban látott egy távcsöves puskát a televízión. Azelőtt nem tudta, hogy távcsöves puska egyáltalán létezik.

Ha a bizottság közölte volna Marinának ezt a kijelentését a jelentés olvasóival, további kétség merülhetett volna fel a puskának a főbíró által említett azonosítását illetően. Ráadásul ráirányította volna a figyelmet arra is, milyen körülmények között jelentette ki ezt Marina, mert a jegyzőkönyv azt is közli, hogy „ezt a felvételt a texasi Hat Zászló-házban készítettük, ahol Mrs. Oswald titkosszolgálati ügynökök őrizete alatt áll".

A bizottság még kevésbé óvatosan járt el, mikor Marina vallomását annak alátámasztására használta fel, hogy Oswaldé volt az a pisztoly, amely megölte Tippit rendőrt: „Mikor megmutattuk neki a revolvert, kijelentette, hogy felismerte benne férje revolverét." Bár igaz, hogy Marina ugyanerre a kérdésre, amelyet 1964. február 6-án Rankin tett fel neki, igennel válaszolt, a bizottság számára hozzáférhető anyag alapos vizsgálata nem oszlat el bizonyos kételyeket.

A Warren-jelentés szerint 1963. március 31-én Marina lefényképezte férjét, és a fénykép előterében férje övében pisztoly látható. Ha Marina és a bizottság közlései megfeleltek a valóságnak, akkor Marina 1963. március 31-éig feltétlenül látta a pisztolyt. Mikor Marina később azzal vá-

dolta Oswaldot, hogy gyilkosságot kísérelt meg Richard Nixon ellen, azt állította, hogy ez alkalommal látta először pisztollyal férjét. A jelentés szerint ez a merénylet 1963 április közepén történt.

Ezek az ellentmondó beszámolók viszont összeütközésbe kerülnek azzal az állásponttal is, melyet Marina a Titkosszolgálatnak 1963. december 1-én tett nyilatkozatában hangoztatott. A beszélgetés jegyzőkönyve a következő párbeszédet tartalmazza (Marina válaszait a tolmács harmadik személyben közli):

Kérdés: Volt Lee-nek pisztolya?
Tolmács: Azt mondja, sohasem látott olyan pisztolyt, amely Lee tulajdonában volt.
Kérdés: Volt-e nála valamikor pisztoly? Nem feltétlenül a tulajdonában, egyszerűen csak nála?
Tolmács: Azt mondja, hogy puskát látott, de pisztollyal a ház körül és Lee körül sohasem találkozott.

Az olyan tanút, aki lényeges vonatkozásokban ilyen gyakran változtatja álláspontját, általában keresztkérdéses kihallgatásnak vetik alá, hogy feltárják az ellentmondások okait. Marina vallomását azonban legnagyobbrészt nem vetették alá keresztkérdések tűzpróbájának.

1964. február 4-én megkérték Marinát, írja le férje viselkedését. Oswald ezek szerint „családszerető ember volt", akit azonban „apró-cseprő dolgok is felingereltek, és egy darabig rendkívül ideges és ingerlékeny volt", mielőtt FBI-ügynökök keresték fel Fort Worth-ban. Mivel Marina volt a bizottság első tanúja, az Oswald házaspár között esetleg lezajló tettlegességekről senki sem vallhatott. Rankin megkérdezte:

Elmondana-e nekünk valamit arról, hogy megverte önt, mert a szomszédoktól tudjuk, hogy gyakran látták jelét

annak, hogy férje megverte önt, mi szeretnénk tudni, miért, milyen alkalmakkor történt ilyesmi?

Ennek a kérdésnek semmi más célja nem volt, mint hogy tudtára adja Marinának, mit akart tőle Rankin hallani; Marina egyetlen alkalmat említett, mikor férje féltékenységében elvesztette önuralmát. Marina levelet írt egy régi férfiismerősének, mondván, „sajnálom, hogy nem őhozzá mentem feleségül, sokkal könnyebb lenne az életem". Marina Lee szemébe vágta, hogy „ez igaz is". Lee megütötte, és azt mondta, hogy „ő szégyellné magát az én helyemben, annyira szeret". Hogy milyen „jelét" látták Marinán a tettlegességnek — Rankin nem kis bánatára Marina kijelentette, hogy „rendkívül érzékeny a bőröm, és egy legyintés nyoma is meglátszik rajta".

Ami igaz volt februárban, furcsa módon nem volt igaz szeptemberben. Marina erre az időre tapasztalatokat szerzett, hogyan kell tanúskodni, és tagadta, hogy Lee jó férj lett volna. Tekintve, hogy korábbi vallomása, amelyet több mint két hónappal az elnökgyilkosság után tett, és negyvennyolc oldalas kézírásos önéletrajza ellenkező hatást kelt. Richard B. Russell szenátor megjegyezte: „Az ön vallomásából úgy látom, Mrs. Oswald, hogy Lee nagyon szerette önt, jobban, mint általában az amerikai férjek, még ha olykor volt is egy kis nézeteltérés önök közt." Bár Russell megjegyzése nem kérdő formában hangzott el, pontosan összegezi Marina előző nyilatkozatait. Marina viszont így válaszolt: „Nem. Lee nem volt jó férj." Vajon miért mondta korábban, hogy jó férj volt? „Lehet, hogy így nyilatkoztam első alkalommal — magyarázta Marina —, de ha így tettem, ez azért történt, mert nagyon fel voltam dúlva."

Russell figyelmeztette Marinát: „Nemcsak első tanúskodásában nyilatkozott így, Mrs. Oswald, hanem jó néhány rákövetkező vallomásában is. Említette, hogy Lee nagyon jó férj volt, és nagyon szerette önt, és hogy mikor hazajött

a munkából, kivette a részét a házi munkából és a gyerekek gondozásából." Nem így volt, kötötte az ebet a karóhoz Marina, Oswald nem volt jó férj, s mi több, sokszor megverte őt. Russell emlékeztette, hogy előző vallomásai alapján csak egyszer ütötte meg férje: „Ön csak egy ilyen alkalomról vallott a bizottság előtt. Nem így volt?" Azt is megkérdezte: „És akkor ön kijelentette, hogy nagyon könnyen képződik véraláfutás a bőrén, és ezért volt sötét karika a szeme alatt. Nem ezt mondta?" Marina: „De igen." És Russell megkérdezte: igazat mondott-e, vagy hazudott? Marina azt válaszolta: „Igazat mondtam, igazat, akármit is mondtam."

Marina vallomásainak ellentmondásait lehetetlen röviden elemezni. Befejezésül csupán három különféle verzióját szeretném ismertetni arra nézve, vajon szerinte kit akart Oswald megölni november 22-én — ugyanis itt nyilatkozik meg, mennyire ellentmondók Marina vallomásai.

Marina először kijelentette, hogy férje ártatlan volt, és senkit sem akart megölni. Később elmondta a bizottságnak, hogy a rendőrség által felsorakoztatott „tények" meggyőzték, hogy Oswald azért akarta megölni az elnököt, hogy híres legyen: „Arra a következtetésre jutottam, hogy akárhogyan is, jó úton vagy rossz úton, be akart jutni a történelembe."

Bár előzőleg határozottan kijelentette, hogy Oswald senkit sem akart megölni november 22-én, legkevésbé az elnököt — mikor a dallasi légitámaszponton hallgatták ki 1964. szeptember 6-án, vasárnap, Marina ezt mondta:

> Tudom, érzem, hogy Lee tulajdonképpen nem Kennedyt akarta megölni, amikor elkövette a gyilkosságot.

Boggs képviselő megkérdezte: „Akkor kicsodát?" Marina azt felelte: „Érzésem szerint Connallyt. Ez személyes

véleményem, szerintem valószínűleg Connally kormányzóra célzott."

Eddig a bizottság csak egy gyilkossági indítékra következtethetett, arra, hogy Oswald be akart jutni a történelembe; de erről az indítékról, Marina fenti közlése után, már szó sem lehetett. „Aggodalommal tölt el az ön vallomása, Mrs. Oswald — mondta Russell. — Ön azt hiszi, hogy Lee Connallyra lőtt, és nem az elnökre. Azért aggódom, mert ezt eddig nem közölte." Marina elmondta, hogy Oswaldot felbőszítette az a mód, ahogyan eltávolították a haditengerészetből. Russell megkérdezte, tudott-e Marina arról, hogy Oswald levelet kapott Connallytól, amelyben Connally közli, hogy már nem tengerészetügyi miniszter, és így nem áll módjában megváltoztatni Oswald elbocsátásának formáját. Marina bevallotta, hogy erről tudott.

Russell: Ön arról is vallott, hogy a texasi kormányzói választások idején Lee kijelentette, hogy Mr. Connallyra fog szavazni.
Marina Oswald: Igen, ez így volt.
Russell: Ön szerint Lee meg akarta ölni azt az embert, akire szavazni akart mint államának kormányzójára?

Russell azt is megjegyezte: egy előző alkalommal Marina azt vallotta, hogy Oswald „elismerő szavakkal beszélt Kennedyről és Connally kormányzóról". Ekkor a hivatalos tolmács közbevágott: „Az is meglehet, hogy közben megváltozott véleménye, de feleségének erről nem szólt." Russell azt felelte: „Azt hiszem, ez éppen olyan találgatás, mint azok a válaszok, amelyeket itt olvastam." Marina tehát megsemmisítette azokat az indítékokat, amelyeket a bizottság rá akart varrni Oswaldra, és azt mondta: „Ne haragudjanak rám, hogy ilyen kavarodást okoztam."

Russell viszonylag mélyreható kihallgatása párját ritkítja a kihallgatások sorában. A többi kihallgatáson Marina

legellentmondásosabb nyilatkozatait is kommentár nélkül fogadták el. Amíg nem tettek fel keresztkérdéseket, Mrs. Oswaldnak könnyű dolga volt, és amikor mégis önellentmondásba keveredett, a kihallgatást végző jogászok általában kisegítették, vagy úgy, hogy jogellenes rávezető kérdéseket adtak, vagy pedig indítványozták, hogy tartsanak szünetet. Egyik vallomásának kellős közepén egy ilyen pillanatban Marina ezt mondta: „Ahogy múlik az idő, úgy válnak bizonytalanná emlékeim, hogyan is történtek pontosan az események." Rankin ekkor készségesen megszólalt: „Elnök úr, talán tarthatnánk egy ötperces szünetet. A jegyzőkönyvvezető már bizonyára elfáradt."

Mikor újrakezdték a kihallgatást, Rankin aggodalmának adott hangot, hogy Marina tanácsadó nélkül kénytelen részt venni a kihallgatáson. Mikor a Titkosszolgálat által számára kijelölt ügyvéd mellette volt, sokkal következetesebbek voltak közlései: „Mrs. Oswald, nincs önnel ügyvédje, ugye?" Mikor Marina azt a magyarázatot adta, hogy ügyvédje „nagyon sokba kerül", Rankin felajánlotta, hogy ingyenes jogi tanácsadót jelölnek ki számára, ezt azonban Marina visszautasította.

A bizottság elnöke jóindulatúan fogadta az egyik, Marina javát szolgáló kérést. Az 1964. június 11-i kihallgatáson a Marinát képviselő ügyvéd — William McKenzie — rámutatott, hogy Marina kézírásos önéletrajzának jelentős anyagi értéke van, és mivel Marina esetleg ki akarja adatni emlékiratait, az ügyvéd javasolta, vizsgálják meg a kézirat „tulajdonjogát". Marina nem akarta „áruba bocsátani" erre vonatkozó tulajdonjogát, ezért McKenzie felkérte az Egyesült Államok főbíráját, hogy bizottsági elnöki jogkörét használja fel arra, hogy megakadályozza egyelőre a kézirat kiadását — a megjelentetés sokat levont volna az emlékiratok piaci értékéből.

A főbíró kijelentette: „A bizottság egyetlen tagja sem akar semmilyen formában beleavatkozni Mrs. Oswald tulajdonjogaiba." Azt javasolta, pecsételjék le az irományt addig, míg Marina ki nem aknázza a benne rejlő kereskedelmi értéket. „Ön majd tudassa velünk, mikor kerül erre sor" — tette hozzá a főbíró, és így szentesítette Marinának és ügyvédjének azt a jogát, hogy nyomra vezető információkat visszatartsanak. Ezután a főbíró gondoskodó hangon megkérdezte: „Megvédené ez Mrs. Oswald jogait?"

Marina ügyvédje közölte, hogy a döntés kielégíti, de szeretné megkapni az irat egyik példányát. „Azonnal megkaphatja" — felelte a főbíró. „Nagyszerű, uram — mondta McKenzie —, természetesen, ugyebár, a bizottság költségére?" A vizsgálat több mint egymillió dollárba került; a főbíró nagylelkűen felajánlotta: „Igen, természetesen, erről gondoskodunk." Marina önéletrajzát végül is a bizottság publikálta.

Marinát naponta kihallgatta a szövetségi rendőrség. Az FBI és a Titkosszolgálat kitartásáról a kihallgatási jegyzőkönyvek százai tanúskodnak. Marina elmondta a Warren-bizottságnak, hogy FBI-ügynökök „tudtomra adták, ha meg akarok maradni ebben az országban, segítenem kell nekik". Megnevezte azokat az ügynököket, akiknek szájából ez a figyelmeztetés elhangzott, de semmi sem tanúsítja, hogy a bizottság érdeklődését felkeltette volna, hogy egy ilyen fontos tanút „megdolgoztak" bizottsági tanúságtételei előtt.

Marina azt is elmondta, hogy egy bevándorlási főhivatalnok közölte vele, hogy „csak miatta jött el New Yorkból". Ez a megbeszélés, mondta Marina, „mintha bevezetés lett volna az FBI-kihallgatásokhoz. A főhivatalnok azt is közölte, hogy jól tenném, ha segíteném őket". Marina elismerte, hogy közvetlen fenyegetés nem hangzott el, „de vi-

lágosan értésemre adták, hogy saját érdekemben segítsek nekik".

Marina így összegezte az FBI-jal kapcsolatos élményeit: „Azt hiszem, az FBI-ügynökök tudtak róla, hogy én attól féltem, hogy a történtek után kitoloncolnak az Egyesült Államokból, és ezt valahogyan saját céljaikra használták fel, nagyon udvariasan persze, úgy, hogy senki sem szólhatott ellene semmit. Semmivel nem lehet őket vádolni. Nagyon ügyesen, nagyon ravaszul csinálták."

26 · Marguerite Oswald

Lee Harvey Oswald halála után két asszonyra irányult a közfigyelem: özvegyére, Marinára, és anyjára, Marguerite-ra. Mindkettő rendelkezett Oswaldra vonatkozó információkkal, mindkettő kiállt Oswald ártatlansága mellett.

Az Oswald ellen felhozott vád tarthatósága bizonyos mértékig attól a tapintattól függött, ahogyan ezt a két asszonyt kezelték. Mi sem tanúskodik erről a tapintatról jobban, mint törvényellenes őrizetbe vételük, amelyre közvetlenül Oswald halála után került sor, s amelynek során Marina két kisgyermekével együtt a külvilágtól elzárva élt. Azok a riporterek, akik interjút akartak készíteni Marinával, megírták, hogy „titkosszolgálati fogságban van, amióta férjét lelőtték". Mikor egy-egy riporter találkozót beszélhetett meg Marinával, a szövetségi hatóságok közbelépték, és megakadályozták az interjút.

A kormány érvelhet azzal, hogy a két asszony „védőőrizet"-ért folyamodott, csakhogy mindketten megcáfolták ezt. Mindegyikük elmondta a bizottságnak, hogy nem értett egyet az őrizettel. A „védőőrizet" kifejezés ebben az esetben különben is erősen támadható. A védőőrizetet a szövetségi kormány biztosította, jóllehet az elnök meggyilkolása nem tekinthető szövetségi vétségnek. November 22-től november 24-ig csak a dallasi rendőrség, a dallasi seriffhivatal és a dallasi kerületi ügyészség nyomozhatott az ügy-

ben. Oswald halála után jogkörüknek vége szakadt. A szövetségi kormány november 29-én vette át ezt a jogkört, amikor a 11130-as számú törvényerejű rendelet értelmében megalakult az Elnöki Bizottság Kennedy elnök meggyilkolásának kivizsgálására. Ezért az FBI és a Titkosszolgálat jogtalanul vette őrizetbe Marinát, Marguerite-ot és a két gyermeket november 24-én. A szövetségi hatóságok azzal érvelhetnek, hogy ezt a törvényellenességet az Oswald család védelmére követték el, de ez az érv, mint majd meglátjuk, igen gyenge lábakon áll.

Bár a két asszony egyhangúan kiállt Oswald ártatlansága mellett, különböző körülmények között tették. Marina az Egyesült Államokban letelepedett orosz honpolgár volt, aki megtagadta kapcsolatait a Szovjetunióval, és tartania kellett attól, hogy bármikor kitoloncolhatják. Egy fillér nélkül, két kisgyermek gondjával a vállán, aggódott jövőjéért: „Nagy gondot jelentett, hogy ott álltam két kisbabával, nem tudtam angolul, és nem volt pénzem."

Marguerite Oswald már hozzáedződött a nélkülözéshez. Önmaga és gyermekei egyedüli eltartója volt évekig, és annak a személynek a gyalázatát is el kellett viselnie, akinek a fia a Szovjetunióba disszidált. Kezdetben valószínűleg ő sem hitte jobban Oswald ártatlanságát, mint Marina, de az élet őt jobban felvértezte, hogy ne lépjen kompromisszumra, meggyőződéséből egy szemernyit se engedjen.

Oswald meggyilkolása után a Titkosszolgálat emberei a két asszonyt és a gyerekeket a vizsgálati fogdából a Dallastól néhány mérföldnyire fekvő Hat Zászló-házba szállították; ezt megelőzően Oswald családját senki sem őrizte, jóllehet Oswald letartóztatásától a haláláig eltelt két nap alatt Dallasban és környékén lincshangulat uralkodott. A család éppen ez alatt a két nap alatt szorult volna rendőrségi őrizetre, de ekkor a rendőrség nem ajánlotta fel a védőőrizetet.

Oswald halála csökkentette az Oswald családja elleni hisztériát. Sokan megrettentek Oswald halálhíre hallatán;

azok, akik nem rettentek meg, legalább lecsillapodtak. Ekkor, amikor rendőrségi őrizetre már alig volt szükség, a Titkosszolgálat sietve őrizetbe vette Oswald anyját, özvegyét és gyermekeit, és személyes kérésükre rá se hederítve, „védőőrizetbe" helyezte őket. A Titkosszolgálat egy Dallastól 45 mérföldnyire fekvő kis farmon akarta őket elhelyezni. Marina engedelmesen beleegyezett volna ebbe, de Marguerite, akinek még nem mondták el, hogy fiát meggyilkolták, azt mondta: „Nem egyezem bele, hogy abba a kis vidéki fészekbe vigyenek. Dallasban akarok maradni, ahol segíthetem a fiamat." Az egyik titkosszolgálati ügynök elmondta Marguerite-nak, hogy rálőttek a fiára: „vállán érte a lövés". Marguerite ragaszkodott hozzá, hogy mindent mondjanak el neki, és végül közölték vele, hogy fia meghalt. Marina ezzel szemben semmit sem kérdezett, és semmi kommentárt nem fűzött a dologhoz.

Őrizetük során Marguerite azt gondolta, jó lenne, ha Marinát ügyvéd képviselné, de közlése szerint a Titkosszolgálatnak nem tetszett javaslata, és végül ők maguk választottak ügyvédet Marina számára. Az őrzők szemszögéből Marguerite nyilvánvalóan káros hatással volt menyére, már csak azért is, mert nem vonta vissza fia ártatlanságára vonatkozó véleményét. Vallomásából kitűnik: a Titkosszolgálat aggódott, hogy Marinát is megfertőzi véleményével, aki már jeleit mutatta, hogy továbbra is kiáll Lee mellett. Marguerite elmondta, hogy az egyik titkosszolgálati ügynök túlzott figyelmet kezdett tanúsítani Marina irányában: „Mindenhová követte Marinát. Marina összes fényképén ő is látszik. Ha a hálószobában voltunk, ő is ott volt."

Marguerite Oswald: A Hat Zászlóban Marinát a széltől is óvták. Különleges személyiség volt. Nem azért, mert fiatal és csinos. Marina két férfi, hogy is mondjam, befolyása alatt állt, a két férfi biztos akart benne lenni, hogy

Marina az marad, aki volt. Nem is tudom, hogy mondjam... Ugye, értik? Hadd próbáljam megfogalmazni.
Kérdés: Ön arra gondol, hogy gondját viselték, vagy ennél többről volt szó?
Marguerite Oswald: Ennél többről volt szó.

A titkosszolgálati ügynökök elmondták Marinának, hogy egy nagyon gazdag hölgy felajánlotta, vendégül látja házában. „És mást is felajánlottak Marinának... mást is — vallotta Marguerite. — Nem tudtam mellette maradni. Erről a Titkosszolgálat gondoskodott. A két férfi, a Titkosszolgálat két ügynöke, szinte tobzódott a gyönyörűségben, hogy Marina hamarosan rendben lesz... hiszen tudják. Anyagilag is, egyébként is."

Marguerite-ot november 28-án szabadon bocsátották, miután ezt többször kérte, és azzal fenyegetőzött, hogy törvényes segítségért folyamodik. El akart búcsúzni Marinától és a gyerekektől, de a szövetségi hatóságok ebben megakadályozták. Marina szobájának ajtajában egy titkosszolgálati tolmács fogadta, aki azt mondta: „Most éppen kihallgatjuk Marinát, és magnetofonra vesszük a beszélgetést. Majd ő érintkezésbe lép önnel." „Azóta nem is láttam" — mondta Marguerite.

Marina „védőőrizetben" maradt még hetekig. Marguerite elmondta a bizottságnak, hogy „Marinát »átnevelték«, és nyolc hétig tartották elzárva a külvilágtól, „nyolc hétig, uraim, senki nem beszélhetett Marinával". Hozzátette: „Csak abból következtethetett, mi történik a világban, amit az FBI és a Titkosszolgálat esetleg elmondott neki."

Rankin ismertette Marina fogva tartásának hivatalos indokolását: „Ha senki nem vigyázott volna rá, annyian zaklatták volna, hogy nem tudott volna foglalkozni gyermekeivel." Hasonlítsuk csak össze ezt a jóindulatot azzal a rosszindulatú közönnyel, amellyel Marinát és gyermekeit a hatóságok kezelték, míg Oswald életben volt. November

22-e és 24-e között olyan ellenséges volt a légkör, hogy Oswaldék nem találtak lelkészt, aki hajlandó lett volna Lee-t eltemetni: „Három lelkész nem volt hajlandó egyházi okokból részt venni fiam temetésén" — vallotta Marguerite. Lee fivére, Robert, sírva fakadt, mert „telefonon közölték vele, hogy nem lesz lelkész Lee temetésén". Bár nagyon is elkelt volna a rendőrség gondoskodása, a család egyedüli védelme a *Life*-magazintól származott, ugyanis egy riporter, nyilván azért, hogy a család tagjaitól kizárólagos sztorit szerezzen, azt mondta Marguerite-nak: „Szépen kiviszszük a külvárosba, hogy a riporterek ne tudják, hol vagyunk, és itt van egy kis pénz, ha szüksége volna valamire."

November 23-án este Marguerite „ott állt egy orosz asszonnyal és két kisbabával". A két asszony tudta, hogy a növekvő Oswald-ellenes hisztéria őket is fenyegette. Marguerite megjegyezte: „Sem nekem, sem a fiatalasszonynak senki nem ajánlott fel védelmet." Egy fénykép iránt érdeklődő FBI-ügynök rövid látogatása tanúsítja, hogy a szövetségi hatóságok tudtak az özvegy és az anya hollétéről, ugyanis ekkor egy vidéki motelben tartózkodtak, de sem az FBI, sem pedig a Titkosszolgálat nem őrizte a bejáratot. „Azon az éjszakán nagyon féltem, és nagyon fel voltam dúlva. Éreztem, teljesen magunkra maradtunk."

Miért várt a Titkosszolgálat és az FBI a védőőrizettel addig, míg Oswaldot meggyilkolták? Hihetünk-e Rankinnek, mikor azzal magyarázta Marina fogva tartását, hogy így jobban gondját tudja viselni gyermekeinek? A szövetségi hatóságok érvelhetnek azzal is, hogy a család fenyegetettsége növekedett Lee halála után; én azonban nem hiszek benne, hogy ez az érvelés nyílt vitában megállna. Tekintve azonban, hogy valószínűtlen, hogy erről a kérdésről valaha is nyílt vita folyhasson, egyelőre ne folytassuk ezt a témát. Kinek volt nagyobb szüksége védelemre Oswald halála után: Marguerite-nak vagy Marinának? Marguerite kitartott fia ártatlansága mellett, Marina viszont nyilvánó-

san kijelentette, hogy hisz Oswald bűnösségében. Marguerite nézetei szöges ellentétben álltak a közhittel, Marina viszont csatlakozott a hivatalos álláspontho z, és országszerte gyűjtés indult számára. Ha valaki, akkor hitem szerint legjobban Oswald édesanyja szorult védelemre.

Marguerite Oswald egy apró faházban élt Fort Worth környékén, Texasban. 1964 januárjában meglátogattam, és tudtára adtam, hogy aggódom biztonsága miatt, hiszen Fort Worth viszonylag közel van Dallashoz. Marguerite elmondta, hogy sem az FBI, sem a Titkosszolgálat, sőt még a Fort Worth-i rendőrség sem hajlandó védőőrizetet biztosítani számára. Ő persze nem kért abból a „védőőrizetből" vagy „házi őrizetből", amelyben Marinát tartották, de védőőrizet és semmiféle őrizet között sok más lehetőség is adódik. Kérte, hogy valaki figyelje otthonát, kérését azonban elutasították. 1964. január 11-én telefonáltam a Fort Worth-i rendőrkapitányságra. Íme, a beszélgetés:

I. rendőr: Rendőrség.
Lane: Beszélhetnék a rangidős tiszttel?
I. rendőr: A rangidős tiszttel akar beszélni?
Lane: Igen.
II. rendőr: Wallistoni rendőrség.
Lane: Rendőrkapitányság?
II. rendőr: Igen.
Lane: Beszélhetnék a rangidős ügyeletes tiszttel?
II. rendőr: Kivel?
Lane: A mai ügyeletes tiszttel.
II. rendőr: Nem tartózkodik a hivatalban.
Lane: Akkor ki az ügyeletes?
II. rendőr: Egy pillanat. Tartsa a vonalat, adom a százados urat.
Lane: Rendben van, hogy hívják a százados urat?
II. rendőr: Johnson.
III. rendőr: Halló.

Lane: Johnson századossal szeretnék beszélni.
III. rendőr: Nincs bent.
Lane: Nincs? Megtudhatnám az ön nevét?
III. rendőr: Forester hadnagy.
Lane: Engem Mark Lane-nek hívnak, ügyvéd vagyok, és Marguerite Oswaldot képviselem, abban az ügyben, amely miatt most telefonálok. Ön bizonyára tudja, hogy Marguerite Oswaldot többször megfenyegették. Kérjük, biztosítsanak rendőrségi védelmet számára.
III. rendőr: Úgy tudtuk, hogy a Titkosszolgálat gondoskodik róla. Azt sem tudjuk, hol lakik.
Lane: Fort Worth-ban, a Thomas tér 2220. alatt lakik. A Titkosszolgálat nem gondoskodik róla.
III. rendőr: Ez Oswald anyja?
Lane: Igen, az anyja. Eddig senki sem biztosított védelmet számára. Sem a Titkosszolgálat, sem az FBI, sem pedig a helyi rendőrség.
III. rendőr: Nos, mondja meg neki, ha bármi gyanúsat lát, azonnal hívjon fel bennünket, de különleges őrizet kiküldésére nincs felhatalmazásunk.
Lane: Ez tehát azt jelenti, hogy nem tudnak eleget tenni kérésünknek?
III. rendőr: Azt. Csak a rendőrfőnök felhatalmazására tehetünk bármit.
Lane: Beszélhetnék vele?
III. rendőr: Nem. Házon kívül van.
Lane: Hogy hívják?
III. rendőr: Cato S. Hightower.
Lane: Megismételné?
III. rendőr: Cato S. Hightower. Mit mondott, hol lakik? 2220., milyen utca?
Lane: Fort Worth, Thomas tér 2220.

Védőőrizetet hiába kértünk az FBI-tól és a Titkosszolgálattól is.

Eközben, és még hónapokig ezután, a szövetségi rendőrség Marina hollétét titokban tartotta, és Marina rendszeres kihallgatása tovább folyt. Önéletrajzi vázlataiban Marina elkeseredve írt a szüntelen kihallgatásokról; leírta, hogyan „kínozták minden áldott nap" az FBI ügynökei. És így zárta sorait: „Azt hiszem, az FBI-tól nem szép, hogy elvárja, hogy szinte ügynökei sorába lépjek, ha azt akarom, hogy az Egyesült Államokban maradhassak."

Ilyen körülmények között, azt hiszem, jogos az a következtetés, hogy Marina Oswaldot nemcsak biztonsága érdekében tartották elzárva a külvilágtól. Végül beadta derekát — elfogadta a férje bűnösségére vonatkozó FBI-álláspontot.

27 · Négy epizód

Nagy mennyiségű, helyenként jól alátámasztott bizonyíték enged arra következtetni, hogy Lee Harvey Oswald másokkal társulva tervezte meg a gyilkosságot — vagy pedig mások szándékosan Oswaldra terelték a gyanút november 22-e előtt. A bizottság az előző lehetőséget cáfolta, a másodikat viszont figyelmen kívül hagyta. Amikor a bizottság bebizonyította, hogy Oswald nem vett részt összeesküvésben, ezzel nem csökkentette a második lehetőség érvényét; sőt, csak megerősítette azt a feltevést, hogy jóval az elnökgyilkosság előtt bizonyos személyek gyanúba akarták keverni Oswaldot.

Vitt-e Oswald puskát egy irvingi (Texas) sportszerboltba 1963 novemberének első felében, és kérte-e, hogy szereljenek fel a puskára távcsövet? A bizottság megállapította, hogy nem.

Akart-e 1963 novemberében autót vásárolni Oswald? És kijelentette-e, hogy a közeljövőben nagyobb pénzösszeghez jut? A bizottság megállapította, hogy nem.

Gyakorolta-e Oswald a lövést dallasi és irvingi lőtereken és a Dallas-környéki mezőkön és erdőkben közvetlenül az elnökgyilkosság előtt? A bizottság megállapította, hogy nem.

Találkozott-e Oswald egy Castro-ellenes kubai junta egyik tagjával 1963 szeptemberében? Kijelentette-e, hogy „Kennedy elnököt már régen meg kellett volna gyilkolni",

és hogy „ezt nagyon könnyű megtenni"? A bizottság megállapította, hogy nem.

Valaki, aki Oswaldnak vallotta magát, vagy hasonlított Oswaldra — vagy mindkettő —, szerepelt a fent említett négy epizódban. A bizonyítékok erre nézve — és alább ezt bővebben kifejtjük — arra mutatnak, hogy *a)* többen, akik különben nem ismerték egymást, összebeszéltek, hogy félrevezessék a bizottságot; vagy *b)* Oswald összeesküvésben vett részt, és jó előre eltervezte a gyilkosságot; vagy pedig *c)* Oswald ártatlan volt, és jó előre bűnbaknak szemelték ki, akire majd a terhelő bizonyítékok vallanak. Ha az első lehetőséget rögtön elutasítjuk, és véleményem szerint ezt kell tennünk, a két fennmaradó lehetőség, amely ugyancsak sokatmondó, gondos vizsgálatot igényelt volna. Erre a vizsgálatra a bizottság nem vállalkozott, nem volt hajlandó kihallgatni a szóba jöhető tanúk többségét. A bizonyítékok ellentmondtak a bizottság alapvető előítéletének — annak, hogy Oswald egyedül tervezte el és hajtotta végre a gyilkosságot. A bizottság ebben a vonatkozásban a szokottnál is kevésbé gondolta át következtetéseit, mert bár kiderült, hogy Oswald a négy epizód közül egyben sem szerepelt, a bizottság szemmel láthatólag nem is gondolt arra a lehetőségre, hogy mások szándékosan kelthettek olyan benyomást.

Dial D. Ryder, az irvingi sportszerbolt alkalmazottja kijelentette, hogy az elnökgyilkosság előtt körülbelül két-három héttel egy férfi puskát hozott az üzletbe, és megkérte, hogy „fúrják meg és szereljenek csapot" a fegyverre, hogy távcsövet szerelhessenek rá. Ryder javítási jegyzéket állított ki, és erre az „Oswald" nevet írta.

Az FBI-nak a Warren-bizottsághoz intézett memoranduma szerint:

1963. november 24-én este fél hétkor ismeretlen férfihang telefonon közölte az FBI Dallasban tartózkodó különleges ügynökével, hogy körülbelül délután fél hatkor megtudta a Wyatt-féle szupermarket Plymouth Park üzleti negyed, Irving, Texas, egyik kifutófiújától, hogy 1963. november 21-én, csütörtökön Lee Harvey Oswald távcsövet szereltetett puskájára az irvingi sportszerboltban (Irving körút 221., Irving, Texas).

A memorandum azt is hírül adta, hogy a WFAA televíziós társaság egyik riportere, Ray John, közölte az FBI-jal, hogy emlékezete szerint „november 24-én körülbelül délután három óra és fél négy között ismeretlen férfihang közlése szerint Oswald távcsövet szereltetett puskájára egy fegyverboltban az Irving körúton, Irvingben".

Az FBI egyik ügynöke felkereste Rydert lakásán november 24-én, és az üzletbe kísérte, ahol megvizsgálták a javításról kiállított jegyzéket és a rajta szereplő nevet.

A bolt tulajdonosát, Charles W. Greenert, kihallgatta egy FBI-ügynök.

Mr. Greener kijelentette, hogy a javítási jegyzék mögött álló ügyletet teljesen ártalmatlannak látja. Dial Ryder hat éve áll alkalmazásban, és ez alatt az idő alatt számos tanújelét adta, hogy megbízható, szorgalmas munkaerő, egyszer sem adott okot panaszra; Mr. Greener ezért teljesen megbízik Ryderban.

Mikor Greener a bizottság előtt tett vallomást, így szólt hozzá az ügyész:

Mikor az ön vallomása előtt megtárgyaltuk az ügyet, úgy véltük, három lehetőség állhat fenn ezzel a jegyzékkel kapcsolatban. Először: tekintve, hogy Mr. Ryder emlékezete szerint sohasem eszközölt javítást olyan olasz pus-

kán, amely hasonlítana a tankönyvraktárban talált fegyverhez, arra kell következtetnünk, hogy valóban Oswald vitte be a fegyvert, és egy másik fegyverről van szó; másodszor: egy másik Oswald hozott be egy másik fegyvert; harmadszor: a javítási jegyzék nem valódi, és nem is volt semmiféle férfi, aki puskát vitt be javításra.

Az ügyész felsorolása azonban nem volt teljes. Létezett egy negyedik lehetőség is, amelyre az ügyész nem is célzott: valaki egy Oswaldot terhelő bizonyítékról gondoskodott, és Oswald halála után néhány órával felhívta az FBI-t és a sajtót, hogy felhívja figyelmüket a bizonyítékra. Ha nem Ryder volt a telefonáló — márpedig ő ezt tagadta —, és Oswald már halott volt, ki tudhatott Oswald látogatásáról a boltban, és ki tudhatta, hogy a nyomozókat a boltban írásos bizonyíték fogadja? A bizottság nem keresett választ erre a kérdésre; véleménye megegyezett a Greenerrel beszélgető ügyész véleményével. A bizottság elfogadta Ryder és Greener nyilatkozatát, hogy az elnökgyilkosságban felhasznált fegyvert soha nem látták a boltban, majd így érvelt:

Ha a javítási jegyzék valóban Lee Harvey Oswald ottjártát bizonyítja, akkor ez azt jelenti, hogy Oswaldnak volt még egy fegyvere.

Oswald nevét azonban Oswald tudta nélkül is fel lehetett használni, és ez nem feltétlenül bizonyítja, hogy volt még egy fegyvere. A bizottság abból, hogy az „Oswald" név a jegyzéken szerepelt, sajátos módon arra következtetett, hogy Lee Harvey Oswald nem járt a boltban:

Tekintve, hogy Oswaldnak valamennyi, fegyverrel kapcsolatos ténykedése az Egyesült Államokba való visszatérte után álnéven történt, kevés a valószínűsége, hogy

ha valóban javíttatta fegyverét a sportboltban, valódi nevét használta volna.

A bizottság azt is leszögezte, hogy: „Nem találtunk Oswald nevű személyt a Dallas—Fort Worth körzetben, aki javíttatta volna fegyverét az irvingi sportszerboltban." A következtetés alapjául a körzetben lakó Oswaldok gondos ellenőrzése szolgált.

Miután a bizottság visszautasított a javítási jegyzékkel kapcsolatos három lehetőség közül kettőt, leszögezte, hogy *a)* nem Lee Harvey Oswald vitte a boltba a fegyvert, és *b)* más Oswald nevezetű személyről sem lehet szó, a bizottság tehát a harmadik fent szereplő magyarázatot fogadta el: a jegyzék hamis volt. Ryder megesküdött, hogy ő írta a jegyzéket, és alkalmazója szavatolt Ryder becsületességéért és a bizonylat valódiságáért. A bizottság mégis azt állapította meg, hogy „az Oswald nevét feltüntető javítási jegyzék valódiságával kapcsolatban súlyos kétségek merülnek fel".

A bizottság konklúziójának érvényét a bizottság saját szavai ássák alá:

Két asszony erősítette meg Ryder vallomását, Mrs. Edith Whitworth, az irvingi sportszerbolttól mintegy másfél utcasaroknyira levő bútorüzlet tulajdonosnője, és Mrs. Gertrude Hunter, Mrs. Whitworth barátnője. Azt vallották, hogy 1963 november elején egy férfi — akit később Oswaldnak gondoltak — érkezett kocsin a bútorüzlethez, kék-fehér 1957-es Ford kocsin. Bement a bútorüzletbe, és egy fegyveralkatrész iránt érdeklődött, valószínűleg azért, mert a bútorüzlet fölött ki volt függesztve egy fegyverműhely cégtáblája, amely valaha itt működött. Amikor közölték vele, hogy nem tudnak eleget tenni kérésének, a férfi a vallomások szerint kiment kocsijához, aztán feleségével és két kisgyermekével megint visszajött, hogy megnézze a bútorokat, és körülbelül 30—40 percig maradt.

Tekintve, hogy a bizottság csak a legszűkösebb adatokkal rendelkezett ahhoz, hogy elutasítsa Ryder vallomását, sokkal több figyelmet szentelt Mrs. Whitworth és Mrs. Hunter megerősítő közléseinek. A bizottság szembesítette a két asszonyt és Marina Oswaldot. Bár ez a nyomozói fogás általánosan szokásos tárgyalásokon és nyomozásokon, a bizottság vizsgálatai során mégis alig került rá sor. 1964. július 24-én Marina két gyermeke, két ügyvéd, egy tolmács és — mint mindig — két FBI-ügynök kíséretében jelent meg a szembesítésen. Mindkét asszony határozottan felismerte Marinában azt a nőt, aki az Oswaldnak tartott személy társaságában járt boltjukban. Marina tagadta ezt, de mikor Mrs. Hunter közölte, hogy emlékezete szerint rózsaszínű kosztümkabátban látta, Marinael ismerte, hogy van ilyen kabátja.

Mrs. Whitworth kijelentette: „Teljesen biztos vagyok benne, hogy ők jártak itt." Hozzátette, hogy a férfi, aki nyilván Marina férje volt, „elmondta, hogy a kisbaba kéthetes, és akkor beszélni kezdtünk az én unokáimról, akik hasonló korúak és fiúk." Marina ezt felelte: „Emlékszem, hogy Lee beszédbe elegyedett egy hölggyel, de az a hölgy fiatalabb volt. Csakugyan, a kisbabáról beszélgettek." Mikor Mrs. Whitworth azt vallotta, hogy „Lee Harvey Oswald" tréfásan azt indítványozta, hogy cseréljék ki a kisbabákat, mert mindig fiút akart, Marina megszólalt: „Ez a férjemre vall."

Semmiféle bizonyíték vagy vallomás nem vonta kétségbe Ryder közlését a javítási jegyzék valódiságát illetően. Ha Mrs. Whitworth és Mrs. Hunter vallomását elfogadta volna a bizottság, Ryder közlésének értéke jelentősen növekedett volna. A bizottság mégis megállapította, hogy Marina tagadta, hogy bármikor is járt volna a boltban:

A bútorüzlet alapos megtekintése után Marina Oswald kijelentette, hogy soha életében nem járt ott.

A Warren-jelentés szerint ez a kijelentés Marinának az V. kötet 399—400. és a XI. kötet 277. és 300—301. oldalán közölt vallomásaira támaszkodik. A kérdés tulajdonképpen csak az V. kötet 399. oldalán merül fel először. Marina csak a 401. oldalon ismertetett, 1964. június 11-i kihallgatáson tagadta először, hogy ott járt, több mint egy hónappal azelőtt, hogy a bútorcsarnok „megtekintése" végett a helyszínre vitték. A XI. kötet 277. oldalán kijelentette: „Soha nem jártam semmiféle bútorüzletben." Az utolsó idézet — XI. kötet 300—301. oldal — Marina végső nyilatkozatát tartalmazza, amely már kevésbé határozott, mint ahogy azt a bizottság szeretné elhitetni: „Nem tudom, jártam-e az üzlet belsejében, nem emlékszem."

A két asszony vallomásáról lekicsinylően nyilatkozott a bizottság:

> A két asszony vallomásának körülményei megszabják, mennyi hitelt adhatunk közléseiknek, és hogy mennyire erősítik Ryder nyilatkozatát. Az asszonyok előzőleg elmondták újságíróknak, hogy a férfi ütőszeget keresett. Ryder javítási jegyzéke egészen más természetű munkára vonatkozott, és a gyilkos lövéseket leadó fegyver ütőszege nem árulja el annak nyomait, hogy a közelmúltban javították volna.

A bizottság két okmányra támaszkodott — az 1337-es és a 2974-es számú bizottsági mellékletre —, amikor ezt a kijelentést tette. A 2974-es számú melléklet J. Edgar Hoover levele, amely pusztán elmagyarázza, hogy a férfi által használt szó ütőszeget jelent. Az 1337-es számú okmány az FBI papírján írt aláíratlan memorandum, amely szerint egy megnevezetlen FBI-ügynök beszélt egy újságíróval, aki „megsemmisítette feljegyzéseit és magnetofonszalagjait, amelyek Oswaldról valló személyekkel készített interjúkat tartalmaztak". Az újságíró emlékezett rá, hogy Mrs. Whit-

worth majdnem 8 hónappal azelőtt elmondta neki, hogy Oswald egy „ütőszeg" iránt érdeklődött.

Tekintve, hogy az FBI-memorandum nem utal Mrs. Hunterre, a bizottság nem idézte az okmányt annak bizonyságául, hogy „az asszonyok" beszámoltak újságíróknak az „ütőszegről". Nagyon különös, hogy a bizottság egyáltalán támaszkodott erre az okmányra. Feltétlenül meg kellett volna idéznie az újságírót, valóban helyesen emlékszik-e, ezt azonban a bizottság nem tette meg. Elhangzott ugyan egy kérdés Mrs. Whitworth kihallgatásán, de ez csak Mrs. Whitworth lejáratására szolgált.

Kérdés: Egy puskaalkatrész iránt érdeklődött?
Mrs. Whitworth: Igen. De nem tudom pontosan, mi érdekelte, mert nem figyeltem, hiszen ez olyasmi volt, amiben én nem segíthettem neki, úgyhogy nem figyeltem, mert sohasem dolgoztam fegyverszaküzletben, és nem értek a fegyverekhez.

Mrs. Whitworth hozzátette, hogy „akármit is kérdezett, ez valami fegyveralkatrész volt, de pontosan nem emlékszem, mi lehetett". Ekkor megkérdezték tőle: „Tudja-e ön, hogy az ütőszeg a puska egyik alkatrésze?" Mrs. Whitworth azt válaszolta, hogy nem tudja.

A hölgy vallomásának lejáratása céljából a bizottság megállapította, hogy Mrs. Whitworth nem tudta unokájának pontos születési dátumát, „jóllehet utólag ezt a dátumot használta fel arra, hogy annak a bizonyos másik kisbabának a korát megállapítsa". Az asszony vallomásából azonban kiderül, hogy unokájának pontos születési dátumát sohasem használta fel erre a célra. Mrs. Whitworth kijelentette: a férfi azt mondta, hogy kislánya kéthetes, és „körülbelül egykorú lehet az én fiúunokámmal"; 1963 novemberében az Oswald-bébi valóban kéthetes volt. Láthatjuk tehát, hogy egy olyan vallomás, amely rendes körülmé-

nyek között bizonyította volna a tanúvallomás pontosságát, a bizottság kezén ellenkező benyomást keltett.

A bizottság azonban nem tudta kellően lekicsinyelni Mrs. Whitworth vallomását, ezért Mrs. Hunterhez fordult — mintha az ő feddhetetlenségével kapcsolatban felmerült kételyek befolyásolhatták volna Mrs. Whitworth feddhetetlenségét.

A nyomozás bizonyítékokkal szolgált arra nézve, hogy Mrs. Hunter nem számítható hitelt érdemlő tanúnak.

Mrs. Hunter fivérének sógora állítólag kijelentette az FBI egyik ügynökének, hogy Mrs. Hunter szeret nagyot mondani. A bizottság nem idézte meg Mrs. Hunter rokonát, ehelyett beérte az aláíratlan FBI-jegyzőkönyvvel. Sőt, a bizottság nem közölte Mrs. Hunterrel, milyen kételyek merültek fel szavahihetőségével kapcsolatban, ehelyett egyszerűen elfogadta a terhelő véleményt. Ez nem vallott nagy leleményességre, mert a bizottság egy másik alkalommal szemet hunyt afelett, hogy egy másik fontos tanú — Mrs. Markham — szavahihetőségét még erőteljesebb szavakkal vonta kétségbe egy még közelebbi rokon: Mrs. Markham fia.

Albert G. Bogard, a Lincoln-Mercury autótársaság dallasi képviseletének eladója elmondta, hogy 1963. november 9-én délelőtt fél kettő vagy két óra tájban egy férfi lépett az autószalonba, és megkérte, mutasson be neki egy kétajtós Caliente Mercury Comet autót. Bogard próbaútra vitte a férfit egy piros autón, a Stemmons gyorsforgalmú úton. Bogard szerint a férfi meglehetősen vakmerően hajtott, legalább 90—100 kilométeres sebességgel. A férfi elmondta Bogardnak, hogy még nem tudja megvenni a kocsit, de két-három héten belül „pénzhez jut". Lee Oswaldnak mutatkozott be.

Bogard a nevet egyik üzleti névjegye hátára írta. November 22-én hallotta rádión, hogy Lee Harvey Oswald „lelőtt egy rendőrt az Oak Cliff körzetben". Ekkor az üzletvezető és a többi eladó jelenlétében eltépte a névjegyet, mondván: „Nem valószínű, hogy a pasas kocsit vesz, mert le fogják csukni."

Az FBI felkérte Bogardot, vesse alá magát hazugságdetektoros tesztnek. Bogard beleegyezett, és 1964. február 24-én a tesztet végrehajtották. A másnap keltezett FBI-jegyzőkönyv szerint Bogard reakciói „megfeleltek az igazat mondó személy reakcióinak". A bizottság mégis elutasította a teszt eredményeit, és kijelentette, hogy a teszt „csak kevéssé megbízható". A bizottság egy olyan okmányra támaszkodva utasította el a kísérlet eredményét, amely valójában azt bizonygatta, hogy „a hazugság-detektoros tesztek alapján megbízható ítéletre lehet jutni". A bizottság mégis úgy nyilatkozott, hogy „Bogard vallomásának pontosságát illetően kétségek merülnek fel".

Bogard három tanút nevezett meg: a helyettes üzletvezetőt, Frank Pizzót, és két eladót, Eugene M. Wilsont és Oran P. Brownt. A bizottság kihallgatta Pizzót; Wilsont és Brownt azonban nem idézte meg, ezt a feladatot az FBI-ra hárította. A bizottság kijelentette:

> Bogard vallomását megerősítették. A helyettes üzletvezető, Frank Pizzo, és egy eladó, Eugene M. Wilson, kijelentette, emlékszik a vevő látogatására. Egy másik eladó, Oran Brown, emlékezett rá, hogy Bogard megkérte, foglalkozzék a vevővel, ha olyan időben jönne, amikor Bogard nem tartózkodik a szalonban.

Brown elmondta az FBI-nak, hogy Bogard közölte vele az elnökgyilkosság előtt „úgy egy-két héttel", hogy „valószínűleg el fog adni egy autót egy Lee Oswald nevű személynek". Bogard „elmondta, hogy Oswald megtekintette

a kocsikat, de nem volt elég pénze, hogy rögtön fizessen, és megígérte, később visszajön". Bogard megkérte Brownt, foglalkozzék Oswalddal, és a jutalékot osszák meg, ha az autót sikerül eladni. Brown „felírta magának a vevő nevét". Az elnökgyilkosság estéjén Brown felesége „megkérdezte, mit tudott Brown Oswaldról, mert látta ezt a nevet Brown holmijai között egy cédulára írva". Brown azt felelte, hogy Lee Oswald „valószínűleg vevője lesz". FBI-kihallgatásán Mrs. Brown minden részletben megerősítette férje beszámolóját.

Bogard vallomását tehát megerősítette a hazugság-detektoros teszt, Pizzo és Brown, valamint Brown felesége. A másik eladó, Wilson, ugyancsak ilyen értelemben nyilatkozott. Wilson emlékezett arra is, hogy „Oswald" kijelentette: „Úgy látszik, vissza kell mennem Oroszországba, ha autót akarok venni", ugyanis a cég közölte vele, hogy nem kaphat hitelt, mert „nincs vagyona, nincs folyószámlája, és csak rövid ideje áll munkaviszonyban". A bizottság megállapította:

> Bár lehetséges, hogy Oswald ilyen kijelentést tett, a közlés nem vág egybe Bogard vallomásával. Bogard nem említette, hogy a vevő szót váltott volna Wilsonnal, mialatt a szalonban tartózkodott.

Wilson vallomása mégis erősíteni látszik Bogard vallomását. 1963. november 9-én a bizottság megállapítása szerint Oswaldnak csakugyan nem volt készpénze, és csakugyan rövid ideje állt munkaviszonyban; és bár igaz, hogy Bogard nem említette, hogy a vevő szót váltott volna Wilsonnal — amely Wilson bevallása szerint „csak egy percig tartott" —, Bogardot néhány perces vallomása során senki sem kérdezte meg, vajon szót váltott-e a vevő Wilsonnal. Bogardon kívül csak Pizzo és Wilson látta a vevőt. A bizottság szerint Wilson leírása nem illett Oswaldra, de a

bizottság nem közölte, hogy Wilson bevallotta, szeme „hályogos, és bal szemére nem is lát". Wilson kijelentette, nem biztos benne, Oswald volt-e a vevő, de Oswald fényképei láttán abban sem volt biztos, hogy nem Oswald volt az illető. Ami Pizzót illeti, a bizottság csak ezt állapította meg:

> Bár hasonlóságot fedezett fel, véleménye szerint Oswald hajvonala nem egyezett meg a november 9-én az autószalonban járt személy hajvonalával.

A bizottság úgy érvelt, hogy Oswald nem lehetett az illető személy, mert Oswald nem tudott vezetni. Ráadásul Marina Oswald és Ruth Paine közlése szerint Oswald november 9-én nem látogathatta meg az autószalont. Tegyük fel, hogy Oswald valóban járt az autószalonban. Annyit tudunk, hogy november 9-én egy magát Lee Oswaldnak nevező személy, aki hasonlított Oswaldra, járt az autószalonban, egy autót vakmerően vezetett Dallas határain belül, alig két héttel az elnökgyilkosság előtt; azt mondta, hogy két-három héten belül nagyobb összeghez jut; kijelentette, hogy új állása van, és nem tudott hitelhez jutni; valamint azt is kijelentette, hogy esetleg visszatér Oroszországba. Ha nem Oswald volt az illető, akkor valaki nyilvánvaló, sőt ordító módon megjátszotta Oswaldot. A bizottság csak azt állapította meg, hogy az illető nem Oswald volt, a további vizsgálattól eltekintett.

Egy Oswaldra hasonlító személy, akiről a bizottság kiderítette, hogy nem lehetett Oswald, ugyanebben az időben távcsöves puskával lődözött Dallasban és környékén.

A bizottság jelentése szerint „tanúk egész csoportja" vallotta, hogy „Lee Harvey Oswaldot látták a dallasi sportpálya lőterén" az elnökgyilkosságot megelőző hetekben, és „a tanúk számát, az általuk adott személyleírásokat és a

személy fegyverének leírását megfontolva, okunk van feltételezni, hogy a tanúk egyazon személyt láttak a lőtéren".

A jelentés megállapította, hogy az Oswaldot megfigyelő tanúk „nem pusztán futólag látták az illetőt", mert mindegyikük valamilyen módon szóba elegyedett vele. Az egyik tanú, Malcolm H. Price, „beállította az illető puskájának távcsövét", egy másik tanú, Garland G. Slack, „összeülönbözött az illetővel egy másik alkalommal, mert az illető Slack céltáblájára lőtt". Slack figyelmeztette „Oswaldot", ne lőjön az ő céltáblájára; erre a férfi „úgy nézett rám, hogy azt soha nem fogom elfelejteni... Csak ezért emlékeztem rá, mikor később televízión láttam". Sterling C. Wood, aki apjával, dr. Homer Wooddal tartózkodott a lőtéren, „beszélt apjával, és pár szóval magával az illetővel is, az illető puskájáról".

A bizottság megállapította, hogy mindhárom tanú, sőt dr. Wood is „kifejezték meggyőződésüket, hogy az illető Oswald lehetett". A jelentés hozzátette: „Két másik személy vallotta, hogy egy Oswaldra hasonlító személy egy hasonló puskával egy Irving közelében fekvő lőtéren lődözött az elnökgyilkosság előtt két nappal." Ennek a hat személynek a vallomását „részben más tanúk is megerősítették": Floyd G. Davis, Virginia L. Davis, Charles Camplen és James E. Wheeles. Valamennyien — kivéve Mrs. Davist, aki nem látta a férfi arcát — egyetértettek abban, hogy az illető hasonlított Oswaldra, de nem biztos, hogy Oswald volt. Más tanúk emlékeztek a férfira, de „bár hasonlóságot észleltek Oswald és a férfi között, szerintük az illető nem volt Oswald".

A férfi a jelek szerint az átlagosnál sokkal jobban bánt a fegyverrel, és mikor elhagyta a lőteret, az összes üres töltényhüvelyt magával vitte. Price, aki többször is látta a lőtéren az illetőt, úgy vallott, hogy az illető, „mikor befejezte a tüzelést, fölszedte az összes hüvelyt a földről, és magával vitte őket".

Slack szerint a férfit, akit ő Oswaldnak nézett, „egy Frazier nevű ember hozta kocsin Irvingből". Bár a bizottság kihallgatta Slacket, senki nem kérdezte meg tőle, mire alapozta ezt. Buell Wesley Frazier, aki Oswaldot az elnökgyilkosság napján kocsiján munkahelyére szállította, tagadta, hogy valaha is a lőtérre vitte volna Oswaldot.

A bizottság konklúziója az volt, hogy Oswald nem járt a dallasi és irvingi lőtereken, sőt nem is tartózkodott az Egyesült Államokban, mikor Price beállította az ismeretlen lövész fegyverének távcsövét. A bizottság elismerte, hogy Slack és Price minden valószínűség szerint ugyanazt a férfit azonosította; tehát „ezek szerint Slack szintén egy olyan férfit azonosított, aki nem Oswald volt. Slack ezenkívül azt is közölte, hogy ugyanezt a személyt november 10-én is látta a lőtéren, és meggyőző bizonyíték áll rendelkezésre arra nézve, hogy ezen a napon Oswald Paine-éknél tartózkodott Irvingben, és nem ment el a lőtérre". A jelentés szerint „a bizonyítékok arra is utalnak, hogy a megfigyelt férfi fegyvere különbözött a gyilkos lövéseket leadó fegyvertől".

Lehet, hogy a bizottságnak igaza van, de az tény, hogy valaki, aki hasonlított Oswaldra, lövöldözött Dallas és Irving lőterein, szót váltott és civakodott emberekkel, megkért valakit, állítsa be a távcsövet puskáján, és bár kitűnő lövész volt, egy másik férfi céltáblájára lőtt, majd mikor az tiltakozott, olyan pillantást vetett rá, hogy azt nem lehetett elfelejteni. Megfigyelték, hogy üres töltényhüvelyeit összeszedte és magával vitte. Az elnökgyilkosság előtt néhány héttel kezdődtek gyakori látogatásai a lőtereken, abban az időben, amikor Oswald Dallasban és Irvingben tartózkodott, és ezek a látogatások két nappal azelőtt befejeződtek, hogy Oswald elhagyta a két várost. Ez az ismeretlen személy egy ízben egy másik férfi kocsiján érkezett a lőtérre, aki azt mondta, hogy Fraziernek hívják, és Irvingben lakik.

A bizottságot és nyomozóit nyilvánvalóan nem érdekelte, hogy valaki egyszerűen megjátszotta Oswaldot. A bi-

zottság közli, hogy „néhány tanú megfigyelt egy szakállas férfit a bárban, akkor, amikor az Oswaldnak hitt személy is ott volt". A szakállas férfit később megtalálták, és az FBI ki is hallgatta. Amikor megkérdezték tőle, járt-e a dallasi lőtéren, igennel válaszolt. Amikor megkérdezték tőle, látta-e Oswaldot a lőtéren, azt felelte, hogy nem. Személyesen sohasem látta Oswaldot, tette hozzá.

A bizottság nem idézte meg a szakállas férfit, beérte a szemmel láthatólag hiányos FBI-jelentéssel. A bizottság csak azt állapította meg, hogy „a szakállas urat megtalálták, és tisztázták, hogy semmiféle kapcsolatban nem áll Oswalddal". Vajon eszébe ötlött-e a bizottságnak vagy az FBI-nak, hogy megkérdezzék a szakállas férfitól: volt-e kapcsolata valakivel, aki hasonlított Oswaldra? Nem, ez eszükbe sem jutott.

1964. július 22-én Sylvia Odio egy bizottsági ügyész jelenlétében olyan meghökkentő vallomást tett, hogy az FBI országos nyomozást indított, és a bizottság vizsgálatot kért annak megállapítására, mennyire szavahihető Mrs. Odio.

Az asszony azt vallotta, hogy Lee Harvey Oswald meglátogatta őt 1963 szeptember végén, és „Leon Oswald"-nak mutatkozott be. Két kubainak vagy mexikóinak látszó férfi kísérte, és másnap egyikük telefonon elmagyarázta, hogy „Oswald" azelőtt tengerészgyalogos volt és tapasztalt lövész. Azt is elmondta neki, hogy „Leon Oswald" kijelentette: „Kennedy elnököt a kubai válság után meg kellett volna gyilkolni", és hogy: „Ezt nagyon könnyű megtenni" — vallotta Mrs. Odio. Arra is visszaemlékezett, hogy felajánlották neki „Leon Oswald" segítségét bizonyos Castro-ellenes földalatti szervezkedésekben.

A bizottság bemutatta Mrs. Odiónak Oswald álló- és mozgóképeit, és megkérdezték tőle: „Táplál-e bármiféle kételyt arra nézve, hogy Lee Harvey Oswald azonos az ön lakásán járt férfival?" Azt felelte: „Semmiféle kétségem nincs."

Mrs. Odio elmondta, hogy a három férfi közölte vele, hogy „most jöttek New Orleansból", és másnap újra útnak indulnak. Ezt többször megismételték, „kétszer vagy háromszor"; és mikor „Oswaldot" bemutatták neki, a nő közlése szerint az „Oswaldot" bemutató férfi kétszer is megismételte a „Leon Oswald" nevet.

Ha Mrs. Odio vallomása megfelel a valóságnak, két lehetőség áll fenn: vagy Lee Harvey Oswald, vagy pedig valaki, aki hasonlított rá, és a „Leon Oswald" nevet használta, beszélt arról, hogy az elnököt meg kellene gyilkolni; vagy pedig egy ismeretlen személy hamis kijelentéseket tett Oswaldról, és a szóban forgó nyilatkozatot neki tulajdonította. Hogy megállapíthassuk, melyik lehetőség valószínűbb, vissza kell emlékeznünk rá, hogy „Leon Oswald" viszonylag keveset beszélt Mrs. Odióhoz, és az indulatos kijelentéseket csak távollétében tulajdonították neki.

Vizsgálat indult Mrs. Odio feddhetetlenségének megállapítására, ami olyan nyomozói fogás, amelyet csak a bizottsági véleménynek ellentmondó tanúkkal kapcsolatban alkalmaztak. Ezzel a bizottság kifejezésre juttatta, hogy nem szívesen fogadja el Mrs. Odio közléseit. 1964. augusztus 28-án Rankin ezt írta Hoovernak:

> Kérjük, indítsanak vizsgálatot annak megállapítására, mennyire adhatunk hitelt Mrs. Odio vallomásának. Véleményünk szerint meg kellene állapítani, mennyire szavahihető személy Mrs. Odio bizonyos más területen; ellenőrizni kellene személyes körülményeire vonatkozó vallomását. Megjegyezzük, hogy saját bevallása szerint kapcsolatban áll Manolo Rayvel, egy Puerto Ricó-i Castro-ellenes vezetővel, és Mrs. Odio apját politikai vétségek miatt a Castro-rezsim letartóztatta.

1964. szeptember 8-án az FBI a következő jelentést küldte Miamiból (Florida):

Mr. Ray kijelentette, hogy vezetője a JURE-nak (Kubai Forradalmi Junta). Kijelentette, hogy személyesen ismeri Sylvia Odiót, mert az asszony szülei segítséget nyújtottak neki és a Castro-ellenes szervezkedés, az MRP más tagjainak... Azt is elmondta, hogy Sylvia Odio apját és anyját az MRP-nek nyújtott segítségért letartóztatta a Castro-rezsim... Mr. Ray szerint Sylvia Odio intelligens, jó tulajdonságokkal rendelkező személy.

A JURE másik vezetője, Rogelio Cisneros, elmondta az FBI-nak, hogy „tudomása van róla, hogy Mrs. Odio apját és anyját letartóztatták" Kubában. Cisneros megerősítette Mrs. Odio kijelentését, hogy a nő közreműködött fegyverbeszerzési ügyekben, és a fegyvereket a kubai kormány ellen akarták felhasználni.

A bizottság kielégítő módon bizonyítottnak tartotta, hogy Oswald valószínűleg nem járt Mrs. Odiónál. A jelentés szerint „az egyetlen időpont, mikor Oswald ezt a látogatást megtehette, szeptember 25-e reggelétől szeptember 26-án hajnali 2 óra 35 percig terjedhetett". A jelentés hozzátette, „nem valószínű, hogy Oswald New Orleansból rohanva Sylvia Odióhoz sietett volna, röviden beszélt volna vele, ezután Dallasból Mexico Citybe és vissza utazott volna autóbuszon". A bizottságot azonban érdekelte az ügy:

Annak ellenére, hogy Oswald aligha lehetett Dallasban, mikor Mrs. Odio szerint ott járt, a bizottság felkérte az FBI-t, indítsanak nyomozást Mrs. Odio szavahihetőségének megállapítására. A bizottság a vallomásban foglalt problémákat fontosnak ítélte, mert arra engedtek következtetni, hogy Oswald kísérők társaságában utazott Mexikóba.

A bizottság csak erre hivatkozva vélte Mrs. Odio vallomását fontosnak. Ez furcsa közönyt árul el a nő vallomá-

sának más, messzemenő következtetésekre alkalmat adó közléseivel kapcsolatban — valaki, nyilván Oswald nevében, az elnök meggyilkolásáról beszélt, majdnem két hónappal november 22-e előtt.

A bizottság csekély érdeklődést, csekély kedvet mutatott ennek a meglepő információnak tisztázására. Bár Mrs. Odiót 1963. december 18-án két FBI-ügynök kihallgatta, a bizottság hét hónapig nem idézte meg. A nő azt állította, hogy az egyik férfi azt kérdezte tőle: „Ön ugyebár részt vesz a földalatti mozgalomban?", és a férfiak kezdettől fogva úgy mutatkoztak be, mint „apjának nagyon jó barátai". Mrs. Odio elmondta, hogy látogatói „rengeteg apró részletet elmondtak arról, hol látták apámat, és milyen megmozdulásokban vett részt. Szinte hihetetlenül részletesen tudtak róla mindent, mintha ismerték volna, vagy valóban mindent tudtak volna róla. Röviddel azután, hogy apámról kezdtek beszélni, rátértek az amerikaira („Leon Oswaldra")".

Mrs. Odio levélben kérdezte meg a kubai Nueva Gerona-i börtönben tartózkodó apját, ismerte-e azt a három férfit, akik barátainak vallották magukat. Apja azt válaszolta, hogy „nem voltak a barátai", és „nem ismerte őket". Mrs. Odio bemutatta a bizottságnak apja levelét, amelyet nyilvántartásba vettek, és a bizottság okmányai közé soroltak. De a bizottság nem igyekezett választ kapni a következő önként adódó kérdésekre: hogyan találták meg a férfiak Mrs. Odiót? Honnan tudták, hogy a nő részt vett titkos Castro-ellenes szervezkedésekben? Honnan szereztek „szinte hihetetlenül részletes" információt a nő apjáról?

Mrs. Odio vallomását többek között nővére is megerősítette. Az FBI-nak tett vallomásában elmondta, hogy jelen volt a három férfi látogatásakor; ő nyitott nekik ajtót. „Majdnem biztos" volt benne, hogy a két latin-amerikai társaságában Oswaldot látta Sylvia lakásán.

Mrs. Odio szerint a három férfi „most érkezett New

Orleansból". A New Orleans-i Habana bár mixere, Evaristo Rodriguez, vallomásában azt állította, hogy 1963 augusztusában Oswald egy latin-amerikai külsejű, spanyolul beszélő férfi társaságában ott járt. A bár tulajdonosa is kijelentette, hogy a férfi Oswald volt. A bizottság összehasonlította Rodriguez leírását az „Oswaldot" kísérő férfiról Mrs. Odiónak egyik látogatójára vonatkozó leírásával, és a két személyleírást „hasonlónak" találta.

Hogyan reagált a bizottság ezekre a bizonyítékokra? Egy 1964. szeptember 21-én kelt levélben Hoover közölte Rankinnel, hogy ügynökei rábukkantak egy Loran Eugene Hall nevű kaliforniaira, aki azt állította, hogy William Seymour és Lawrence Howard társaságában meglátogatta Mrs. Odiót. Más ötlete nem lévén, Hoover azt tanácsolta Rankinnek, „figyelje meg a Loran Hall és a Leon Oswald nevek közti fonetikai hasonlóságot". Hoover közölte, hogy ügynökei „tovább nyomoznak Sylvia Odio közléseivel kapcsolatban, különös tekintettel arra, vajon azonos-e Hall, Howard és Seymour az 1963 szeptember végi látogatókkal".

Hoover megígérte, hogy az FBI „megpróbálja megszerezni William Seymour és Lawrence Howard fényképeit". Hoover levele azonban nem mutatja, vajon megkérdezték-e Halltól hármójuk látogatásának célját, miért állították, hogy ismerték a nő apját, és honnan tudtak meg róla annyi részletet. Azt sem kérdezte meg az FBI főnöke, miért beszélt egyikük az elnök meggyilkolásáról hetekkel azelőtt, hogy a gyilkosságra sor került volna. Hoover a következőképpen fejezte be bizalmas levelét: „Nyomozásunk eredményeiről azonnal értesíteni fogjuk önöket." Három nap múlva azonban a Warren-bizottság átadta „végleges jelentését" az elnöknek, és feloszlott. A bizottságnak nem volt szüksége az esetleg beérkező bizonyítékokra: levonta következtetéseit, mint azt a jelentés kifejti:

Bár az FBI a jelentés nyomdába adása idején még nem fejezte be nyomozását ebben az ügyben, a bizottság arra a következtetésre jutott, hogy Lee Harvey Oswald nem járt. Mrs. Odio lakásán 1963 szeptemberében.

Vajon túl sokat kívánunk, ha megköveteljük, hogy a következtetések logikusan kövessék, ne pedig megelőzzék az összes rendelkezésre álló bizonyíték elemzését? A bizottság idő előtt elejtette ezt a rendkívül lényeges kérdést, és így a jelentés olvasói számára életbevágóan fontos kérdések megválaszolatlanul maradtak.

A Nemzeti Levéltárban tárolt hozzáférhető dokumentumok azonban elárulják, hogy az FBI a nyomozás befejezése céljából kihallgatta William Seymourt Phoenixben (Arizona) 1964. szeptember 18-án és Lawrence Howardot Los Angelesben szeptember 20-án. Mindketten tagadták, hogy jártak volna Mrs. Odiónál. Seymour megerősítette, hogy járt ugyan Dallasban Loran Hall-lal 1963-ban, de ez nem szeptemberben, hanem októberben történt, és Howard nem volt velük. Howard pedig azt vallotta, hogy amikor Hall-lal és egy másik férfival szeptember végén Dallasban járt, Seymour nem volt velük. Az FBI ellenőrizte a miami forrasztóanyaggyár bérelszámolási jegyzékeit, és megállapította, hogy „William Seymour a cég alkalmazásában állt 1963. szeptember 5-től október 10-ig".

A bizonyítékok alapján tehát Seymour — az a férfi, akit a bizottság szerint Mrs. Odio Oswalddal tévesztett össze — nem volt Dallasban, mikor Mrs. Odio három férfi látogatását fogadta. Az FBI kiderítette a Hallt és Howardot kísérő harmadik személy azonosságát: a kubai Celio Castro volt a harmadik látogató. Ő azonban tagadta, hogy járt volna Mrs. Odiónál. Nem valószínű, hogy Mrs. Odio összekeverte volna ezt a három férfit azokkal, akik valóban jártak lakásán, mert Hall és Howard abban az időben „körszakállat viselt".

Mrs. Odiónak és nővérének az FBI bemutatta Hall, Howard, Seymour és Castro fényképeit. A jegyzőkönyv szerint Sylvia Odio egyikükben sem ismerte fel látogatóit. Nővére még azt is „kijelentette, hogy a fényképen szereplő személyek egyike sem hasonlít emlékezete szerint a három látogatóra".

1964. szeptember 20-án, miután az FBI beszerezte Howardtól és Seymourtól a Hall beszámolójával (1964. szeptember 16.) ellentétes közléseket, az FBI újra megidézte Hallt. A kihallgatást az ügynök így foglalta össze:

> Hall kijelentette, hogy tévesen vallott, mikor azt állította, hogy William Seymourral és Lawrence Howarddal együtt lépett kapcsolatba Sylvia Odióval. Miután elgondolkozott Dallasba és Miamiba tett útjairól, most úgy emlékszik, hogy valóban többször utazott kettejük társaságában, de miután tisztázta magában a dolgot, és pontosan felidézte szeptemberi és októberi látogatásait, nem emlékszik egyetlen olyan alkalomra sem, amikor két másik személy társaságában érintkezésbe lépett volna Sylvia Odióval.

A nyomozás befejezésekor nyilvánvalóvá vált, hogy valamennyi férfi, aki a bizottság szerint meglátogatta Mrs. Odiót — köztük az is, aki a feltételezés alapjául szolgáló közlést szolgáltatta —, tagadta, hogy járt volna Mrs. Odio lakásán.

Miért publikált tehát a bizottság egy olyan következtetést, amely nem állt összhangban a nyomozások végeredményével? Hall első FBI-kihallgatása 1964. szeptember 16-án zajlott le, és ennek a kihallgatásnak szeptember 21-én Hoover által a bizottságnak beküldött jegyzőkönyve szolgált a jelentésben foglalt végkövetkeztetés alapjául. Az FBI-ügynökök azonban szeptember 18-án Seymourtól és szeptember 20-án Howardtól tagadó választ kaptak; Hall

is szeptember 20-án vonta vissza eredeti beszámolóját. Szeptember 20-án tehát Hoovernek birtokában állt a Hall eredeti közlését cáfoló információ. Miért küldte el hát csupán az eredeti beszámolót a bizottságnak? Ha valóban segíteni akart volna a bizottságnak, az összes lényeges adatot elküldte volna, nem csupán a megcáfolt beszámolót és saját tudós találgatását holmi fonetikai hasonlóságról.

Amikor az FBI megküldte a teljes kartotékot, többek között a két nőnek a fényképekre vonatkozó közléseit is, a jelentés már napvilágot látott. Mulasztás történt, és az igazság ügye annál is nagyobb kárt szenvedett, mert a mulasztást el lehetett volna kerülni: a Hall beszámolóját cáfoló vallomások még éppen időben érkeztek, hogy megjelenhessenek a jelentésben. A bizottság mégsem publikálta őket.

Ha a bizottság által gyanúsított személyek valóban nem jártak Mrs. Odiónál, és ha Oswald sem járt ott, mint ahogy a bizottság megállapította, akkor ki lehetett a három férfi? Egyikük elég ügyes volt hozzá, hogy nehezen hozzáférhető adatokat tudjon meg Mrs. Odio apjáról, egyikük hasonlított Oswaldra, és az ő nevét használta. Ha Mrs. Odio szavahihető tanú, mint ahogy annak látszik, és ezt az FBI-nyomozás is megerősítette, és ha a bizottság helyesen állapította meg, hogy Oswald nem volt a látogatók között, kevés lehetőség marad azon kívül, hogy valaki megszemélyesítette Oswaldot — valószínűleg azért, hogy majd két hónappal az elnökgyilkosság előtt előre gyanúba keverje.

A bizottság kijelentette, hogy a bizottságot létrehozó törvénycikkelyt „egyértelmű elnöki megbízatásnak tekintette, hogy alapos és pártatlan nyomozást hajtson végre". Feladatának tartotta, hogy eloszlassa a „tömérdek híresztelést és feltevést", melyeket Oswald meggyilkolása csak táplált. Ilyen híresztelés volt az is, hogy Oswald ártatlan volt, hogy valaki gyanúba akarta keverni, és hogy többé-kevésbé ösz-

szeesküvés részese volt. Sok mendemondát elcsendesített az idő, a bizottság vagy a simulékony sajtó. A jelentés kritikus olvasása azonban nem hallgattathatja el a feltevéseket, mert a jelentés akaratlanul is dokumentál sok, kezdetben megalapozatlan elképzelést, mely valamilyen formában szemben állt a bizottság érvelésével.

A bizottság nem teljesítette megbízatását. Nem hajtott végre alapos nyomozást; nem tette fel a lényeges kérdéseket, ha a válasz kellemetlennek ígérkezett. A bizottság kudarca idővel teljessé válik, mert a félválaszok nem tudják sokáig eloszlatni a híreszteléseket, elnyomni a kételyeket. Véleményem szerint a bizottság igazi kudarca abban nyilatkozik meg, hogy éppen a találgatásnak és híresztelésnek szolgáltat termékeny talajt.

28 · Titokzatos fényképek

A nő Polaroid-típusú fényképezőgépet használt; s a fényképen az elnök autója előtt haladó motoros rendőrkíséret volt látható. A nő közlése szerint a fénykép hátterében a texasi tankönyvraktár épülete látszott.

(FBI-jelentés, DL 89—43 kartoték, 1963. november 22)

Elvettem tőle a fényképeket, és megnéztem őket. Az egyiken Mrs. Moorman lefényképezte a motoros kíséret első tagját, és a kép hátterében a tankönyvraktár épülete látszott, továbbá az az ablak is, ahonnan a lövéseket egy ülő férfi leadta. A képet elvittem a bűnügyi osztály vezetőjéhez, Allan Sweatt seriffhelyettesheZ, aki később átadta Patterson titkosszolgálati ügynöknek.

(Nyomozási jegyzőkönyv, dallasi seriffhivatal, 1963. november 23)

...A Kennedy elnök meggyilkolásával kapcsolatos anyagot egy belső pincehelyiségben fogják tárolni, amely rendkívül érzékeny elektronikus védőberendezéssel van felszerelve

tűz és tolvajok ellen... A pincéhez vezető zárak számkombinációit csak két-három személy fogja ismerni...
(New York Herald Tribune,
1964. december 18)

Az Egyesült Államok kormánya olyan fénykép-bizonyítékokra tette rá kezét, amelyek egyértelműen meghatározhatják Oswald ártatlanságát vagy bűnösségét. A texasi tankönyvraktárt ábrázoló fényképek, melyeket másodpercekkel a gyilkosság előtt exponáltak, és amelyeken rajta van az a hatodik emeleti ablak is, amelyből Oswald állítólag tüzelt, tulajdonosaiktól a rendfenntartó közegek birtokába kerültek. A hatóságok lefoglalták azokat a fényképeket is, amelyek a füves dombtetőt ábrázolják a lövések pillanatában. A bizottság egyetlenegyet sem publikált közülük.

A gyilkosság egyik szemtanúja, Mary Ann Moorman, egy Polaroid-típusú fényképezőgéppel felszerelve a Dealey tér egy jó áttekintéssel rendelkező pontján állt barátnőjével, Jean Hill-lel, a tankönyvraktárral szemben, délnyugatra. Mikor exponált, a motoros rendőrkíséret hátterében éppen a tankönyvraktár látszott. Mintha megérezte volna, fényképezőgépét a szükségesnél egy kicsit magasabbra irányozta, és a fényképen így látszott az épület hatodik emelete, tehát a szóban forgó ablak is.

Mrs. Moorman tehát fontos tanúvá lépett elő, és felvétele fontos bizonyítékká vált. Mrs. Hill megerősítette egy bizottsági ügyész előtt, hogy Mrs. Moorman a helyszínen volt, és fényképet készített. November 22-én az FBI két ügynöke is kihallgatta Mrs. Moormant, ugyanazon a napon az asszony aláírt egy esküvel megerősített nyilatkozatot a dallasi seriffhivatalban. John Wiseman seriffhelyettes jelentést küldött arról, hogy kihallgatta Mrs. Moormant, és elkobozta tőle a fényképet. Wiseman kijelentette, hogy a fényképen látható

volt az a hatodik emeleti ablak is, ahonnan a feltevés szerint a lövések származtak. „A képet elvittem a bűnügyi osztály vezetőjéhez, Allan Sweatt seriffhelyetteshez, aki később átadta Patterson titkosszolgálati ügynöknek." Sweatt jegyzőkönyve tudatja, hogy ő is kihallgatta Mrs. Moormant és Mrs. Hillt november 22-én, és kézhez kapta, valamint megvizsgálta a fényképet. Sweatt kijelentette, hogy „a képet átküldtük Patterson titkosszolgálati ügynöknek". Mrs. Moorman Polaroid-típusú fényképezőgépet használt, és ez két következménnyel járt: láthatta, mi volt a képen, mielőtt a rendőrség elkobozta tőle, és nem tarthatta meg a kép negatívját. Elmondta az FBI-nak, hogy a kép hátterében a tankönyvraktár látszott, és ezt a tényt a két seriffhelyettes is megerősítette.

Mrs. Moorman tehát rendkívül fontos bizonyítékok birtokában volt. A Warren-bizottság által publikált bizonyítékok között és magában a jelentésben is van egy fénykép, mely Mrs. Moormant ábrázolja, amint éppen fényképezi a motoros kíséretet. A jelentés mégsem említi meg sem őt magát, sem fényképét; nevét nem tünteti fel a jelentés névmutatója. Bár a bizottság sok fényképet publikált, és némelyik ezek közül egyáltalán nem nevezhető lényegbevágónak, azt a fényképet nem volt hajlandó nyilvánosságra hozni, amely a legfontosabb bizonyítékul szolgált volna Oswald ártatlanságára vagy bűnösségére nézve.

Ha a fényképen rajta lett volna Oswald, amint puskával a kezében az ablakban tartózkodik, vajon nem valószínű-e, hogy a fényképet publikálják? A bizottság kijelentette, hogy csak abban az esetben állt el bizonyos okmányok publikálásától, ha „csekély fontosságúak", és ha „terjedelmesek vagy ízléstelenek" voltak. A hatodik emeleti ablakot ábrázoló fénykép nyilvánvalóan fontos bizonyíték, és terjedelmesnek sem nevezhető. Sőt, nem nevezhetjük ízléstelennek sem, hacsak — ami nem valószínű — nem jelenti az ízlés megsértését, ha hét magasztos férfiú elméletét megcáfolják.

Ha megvizsgálunk egy, a bizonyítékok közlésére vonatkozó másik bizottsági magyarázatot, azt olvashatjuk, hogy a bizottság minden vizsgálati okmányt publikált, „amelyre a jelentés támaszkodhatott". Ez a magyarázat látszik a legmegfelelőbbnek: Mrs. Moorman fényképére nem „támaszkodott" a jelentés, és ezért a fényképet magát nem is publikálta.

Robert Hughes elmondta az FBI-nak, hogy a Fő utca és a Houston utca délnyugati sarkán állt, és filmfelvevő gépével fényképezte az északnyugatnak tartó, majd az Elm utcán nyugatra forduló elnöki autókaravánt. Ő is lefényképezte a hatodik emeleti ablakot „éppen a gyilkosság előtt". Hughes átadta a filmet a dallasi FBI-irodának. A jelentés egyedül a „Találgatások és híresztelések" című függelékben említi ezt a filmet, ahol kísérlet történik arra, hogy egy regényíró feltevését megcáfolja a jelentés, aki ugyanis megírta, hogy a gyilkosság időpontjában felvett kép két sziluettet mutat a hatodik emelet délkeleti sarokablakában. Ez a feltevés újabb dilemma elé állította a bizottságot. Mrs. Moorman fényképét nem kísérte széles körű találgatás, és ezért könnyebben be lehetett csendben sorolni a Nemzeti Levéltárba; Hughes filmje azonban komoly problémát jelentett. Azt a vádat, hogy két férfi látható az ablakban, meg kellett cáfolni. Ezt — hacsak nem vállalták volna a fénykép publikálását — logikus módon nem lehetett megtenni.

Ha a bizottság elfogadta volna, hogy két férfi volt az ablakban, tarthatatlanná vált volna az a következtetése, hogy az egyedülálló gyilkos tüzelt onnan. A bizottság csak úgy tarthatta volna magát elméletéhez, ha kijelenti, hogy a képen csak egy ember látható, és az az ember Oswald. Ebben az az esetben viszont nem lehetett volna elhallgattatni azt a követelést, hogy a feltevés bizonyítására publikálják magát a fényképet. Ezt csak úgy lehetett elkerülni, ha kimutatják, hogy a képen senki sem látszik. A bizottság így cselekedett, bár ez azzal a következménnyel járt,

hogy a bizonyítékul szolgáló kép enyhe átváltozáson ment keresztül.

Az FBI laboratóriuma és a flotta szakemberei megvizsgálták a filmet. Arra a következtetésre jutottak, hogy „az ablakban látható alak nem egy vagy több személy, hanem valószínűleg egy halom egymásra helyezett doboz, mint ahogy később megállapítást nyert, hogy a szobában voltak ilyen dobozok". A bizottság ugyanezt az FBI-jelentést idézve, kijelentette: „Az FBI és a flotta fotoszakértőinek vizsgálata után megállapítottuk, hogy a kép az ablak közelében elhelyezett dobozok árnyékát mutatja." A bizottság furcsa eszkalációt hajtott végre: „valószínűleg"-ből — „megállapítottuk" lett, és a „dobozok" helyére a végső jelentésben „árnyék" került. Mindez azonban kevésbé bosszantó, mint az a tény, hogy a bizottság nem volt hajlandó szemléltetésül publikálni a film képeit.

A bizottság megállapítása abból a vágyból fakadt, hogy ne kelljen publikálni a filmet, és ez ugyanúgy sikerült, mint Mrs. Moorman fényképe esetében. Ha elfogadjuk azonban ezt a konklúziót, új kérdésekre bukkanunk. Ha Oswald valóban nem tartózkodott az ablakban, miközben az autókaraván elhaladt az épület előtt, hogyan adhatta le a lövéseket? Vagy a fenti konklúzió tévedett, vagy pedig a bizottság kedvenc tanúja, Brennan. A tények azt sem zárják ki, hogy mindketten tévedtek.

Ifj. Hugh Betzner amatőr fényképész az autókaraván elhaladása idején az Elm utca és a Houston utca kereszteződése közelében tartózkodott. Lefényképezte az elnököt, és futva követte kocsiját, ahogy az az aluljáró felé hajtott. Közvetlenül az első lövés előtt Betzner, aki akkor az elnök kocsija mögött, attól balra tartózkodott, újabb fényképet készített.

Betzner november 22-én a dallasi seriffhivatalban esküvel megerősített nyilatkozatot írt alá: „A rendőrség és a nézők közül sokan az utca túloldalán felszaladtak a dombra egy

fakerítés irányában. Azt gondoltam akkor, onnan jöhettek a lövések." Hozzátette: „Úgy éreztem, hogy a kerítés is benne van a képemben." Betzner a helyszínen átadta fényképezőgépét és filmjét Eugene Boone seriffhelyettesnek. Boone kidolgoztatta a filmet, és azzal a megjegyzéssel juttatta vissza a fényképezőgépet és a negatívokat Betznernek, hogy a rendőrséget „érdekelte", ami a fényképeken szerepelt.

Boone jelentése a következő szavakkal kommentálja a fényképeket: „Elkoboztam a fényképezőgépet és a filmet, és a hírszerzési osztályon kidolgoztattam. Betzner három (3) fényképet készített közvetlenül a lövések előtt. A fényképezőgépet és a negatívokat visszaadtam Betznernek, a három (3) fényképet megtartottam." A bűnügyi osztály vezetője, Allan Sweatt seriffhelyettes november 23-án jelentette, hogy „átvett fényképmásolatokat, amelyeket egy Betzner nevű tanú exponált, és az ügy kartotékjába sorolta őket".

Mrs. Moorman, Hughes és Betzner fényképei a komoly nyomozó számára nélkülözhetetlen dokumentumok lettek volna. A bizottság nem vette figyelembe, nem publikálta őket. Hármójuk közül egyiket sem hallgatta ki sem a bizottság, sem jogi tanácsadói. Hármójuk közül egyiket sem említi a jelentés; egyedül Hughesra történik utalás a „Találgatások és híresztelések" című fejezetben.

Phillip L. Willis, a Légierő nyugalmazott őrnagya, 12 felvételt készített különböző helyzetekből a Dealey téren közvetlenül a gyilkosság előtt és után. Fényképei történelmi jelentőségűek, bár — egy kivétellel — kevés olyat tárnak fel, amit nem tudtunk. Három fényképen részben látható a füves domb és a fakerítés. De csak nagyon távolról látszanak, és a három kép közül kettő a lövések után olyan hosszú idővel készült, hogy kevés érdemleges információt nyújt.

A bizottság mind a 12 képet publikálta, és kilencoldalas kommentárt fűzött hozzájuk. Willist megidézték tanúnak, de nem hangzott el a legérdekesebb képre vonatkozó kér-

dés. Ez a kép — a nyolcadik — néhány perccel a gyilkosság után a tankönyvraktár főbejáratáról készült.

1964. november 17-én Willis kikérdezte Dallasban egy független nyomozó, a „Polgárok Vizsgáló Bizottsága" megbízásából. Willis felhívta a figyelmet a nyolcadik képre, és közölte, hogy feltevése szerint a képen Jack Ruby látszik néhány perccel a lövések után: „Annyira hasonlít rá, hogy szinte fáj. Mikor megláttam Rubyt a tárgyalóteremben, meg minden, azt mondtam, atyaúristen, ez ugyanaz az ember."

Willis elmondta, hogy FBI-kihallgatásain az ügynökök is gondoltak arra, hogy Ruby szerepel a képen. „Ők jóval előbb gondoltak erre, mint én." „Ők vették észre először." Ezután a Titkosszolgálat ügynökei és a bizottság egyik ügyvédje kihallgatták Willist. Bár nekik is elmondta, hogy véleménye szerint Ruby lehet a kapuban álló férfi, kihallgatói semmiféle érdeklődést nem mutattak. „Annyi mindent tudtak már Rubyról, hogy ez már nem is izgatta őket."

A bizottság mind a tizenkét fényképet publikálta, de a nyolcadik kép hiányos. Ez a kép különbözik az eredetitől, melynek egy másolatát a független nyomozó szerezte meg Willistől. A bizottság által közölt változat úgy van körülnyírva, hogy a Rubyra emlékeztető férfi arcának nagy része hiányzik a képről.

Nemcsak Willis nyolcadik képét publikálta a bizottság megcsonkítva. Marina Oswald vallomása — ha megfelel a valóságnak — azt tudatja, hogy egy másik fontos képet is megváltoztattak a helyi vagy szövetségi hatóságok. Ennek a vádnak a súlyossága azzal sem csökkent, hogy megesküdött rá: a kérdéses képet akkor csonkították meg, mikor az már a Warren-bizottság kezébe került.

Az 5-ös számú bizottsági melléklet — melyet ártatlanul úgy titulál a bizottság, mint a „Walker tábornok házát" ábrázoló fényképet — Oswald holmija közül néhány más fényképpel együtt került a dallasi rendőrség birtokába, Oswald letartóztatása után. A rendőrség átadta az FBI-nak,

majd a bizottsághoz került, és annak bizonyítékául használták fel, hogy Oswald érdeklődött Walker házának környéke iránt.

Miután a bizottság megkapta a fényképet, és mielőtt csatolták a publikálandó anyaghoz, a fénykép súlyos károsodást szenvedett. A publikált fénykép első pillantásra arról tanúskodik, hogy jókora foltot kentek rá. A folt még nem volt a képen, mikor az FBI ügynökei először mutatták meg a képet Marinának:

> Mikor az FBI először mutatta meg nekem a képet, emlékszem, hogy látszott a képen szereplő autó rendszámtáblája, rendszáma. Látni lehetett a fehér-fekete számokat. Nem volt rajta az a fekete folt, ami most látszik rajta.

A kihallgatás során Marina újra visszatért az ügyhöz: „Nem volt folt az eredetin, mikor megmutatták — egészen biztos vagyok benne." Marina hozzátette: „Most látok először fekete foltot a képen, most hallom először, hogy az eredeti kép lyukas volt. Miért nem tesz fel a bizottság kérdéseket nekem ezzel kapcsolatban?" Ez után a nyílt kérés után elkezdődött az ügy tárgyalása, de nem a kihallgatást végző jogász, hanem Marina saját ügyvédje, William McKenzie, tett fel kérdéseket.

Kérdés: Ki mutatta meg önnek a képet, az FBI, a Titkosszolgálat vagy a bizottság?
Marina Oswald: Először az FBI, azután a bizottság.
Kérdés: Mikor a bizottság bemutatta önnek a képet Washingtonban, volt-e rajta lyuk ott, ahol az autó rendszámtáblájának kellett volna lennie?
Marina Oswald: Nem volt. Nem tudom, mi történhetett a képpel, mert mikor a bizottság bemutatta, nem volt rajta

fekete folt. Ha lett volna rajta lyuk vagy folt, azonnal megkérdeztem volna tőlük, mi történt a képpel.
Kérdés: Ezt nem kérjük jegyzőkönyvbe venni.

Nagy kár, hogy a képet ilyen sérülés érte, mert a megrongált részen rajta volt a Walker háza mögött parkírozó kocsi rendszámtáblája. Az eredeti fénykép sokkal többet ért, mint a publikált másolat: a rendszámtábla elárulhatta volna, ki parkírozta ott kocsiját, és ami talán még fontosabb, elárulhatta volna, melyik évben készült a fénykép. Ezek az adatok különösen akkor lehettek volna értékesek, ha összevetjük azzal az idővel, amikor Oswald — aki a bizottság szerint a felvételt készítette — az Egyesült Államokban tartózkodott.

A bizottság a legnagyobb nyugalommal fogadta Marina állításait; meg sem próbálta visszautasítani azt a kellemetlen vádat, hogy a bizottság megrongált volna egy bizonyítékot.

November 23-án este az FBI egyik ügynöke egy másik titokzatos fényképet mutatott Marguerite Oswaldnak. Megkérdezték tőle, felismeri-e a képen szereplő férfit. Marguerite azt válaszolta, sohasem látta: „Megmondtam az ügynöknek, Mr. Hart Odumnak, hogy sohasem láttam a férfit: »Higgye el, sohasem láttam« — mire Mr. Odum távozott."

Fia meggyilkolása után azonban Mrs. Oswald meglátta Ruby képét az újságban, és azonnal kijelentette, hogy ezt a férfit ábrázolta a neki mutatott fénykép. Eskü alatt vallotta a bizottságnak: „Tudom, hogy Mr. Jack Ruby képét láttam akkor."

A bizottság nem idézte meg Odumot tanúnak, de az ügynök esküvel megerősített nyilatkozata szerint a Margueritenak bemutatott fényképet „a CIA juttatta el az FBI-hoz, és egy ismeretlen egyént ábrázolt". Mrs. Oswald tévedhetett. A bizottság által publikált fénykép valóban nem hasonlít Rubyra. De miért mutatták meg Mrs. Oswaldnak egyáltalán a képet? A bizottság rendelkezésére álló, bár nem publikált anyag elárulja.

A Warren-jelentés megállapította: „Oswald 1963. szeptember 25-én utazott el Mexico Citybe, és szeptember 27-én érkezett meg. Úgyszólván azonnal a kubai követségre ment, és átutazó vízumot kért a Szovjetunió felé." Oswald mexikói tényked éséről, különösen pedig a kubai követségen tett látogatásáról a CIA tudósította a bizottságot. A CIA figyeli a kubai követség épületét, és ügynökei nyilván lefényképezték egy férfit, amint elhagyja a követséget szeptember 27-én, és a férfit Oswaldnak vélték. Az FBI dallasi irodája már az elnökgyilkosságot megelőzően is érdeklődött Oswald iránt, és a fénykép november 22-én reggel érkezett meg hozzájuk. Ez nyilvánvalóan pusztán hivatalos rutineljárás volt, és nem állt összefüggésben november 22-e más eseményeivel. A fénykép nyilván nagy megdöbbenést keltett Dallasban, mert a képen szereplő férfi nem Oswald volt; a CIA tévedett.

Miután Oswaldot letartóztatták, az FBI dallasi irodája jobb híján elhatározta, kitudakolja, vajon ismerős-e a képen szereplő férfi Marina vagy Marguerite számára. Odum eskü alatt így nyilatkozott:

> 1963. november 23-án az FBI különleges ügynökének minőségében kezembe került egy ismeretlen személyről készült fénykép, amelyet a CIA juttatott el az FBI-hoz; és felkerestem Marina Oswaldot Dallas-környéki tartózkodási helyén, egy motelben. A kép eredete miatt, és hogy kiküszöböljek minden adatot, amely a helyszínt illetően felvilágosítást adhat, a képről eltávolítottam a hátteret.

James Malley FBI-felügyelő is esküvel megerősített nyilatkozatot tett a képpel kapcsolatban. Kijelentette, hogy a CIA-től kapta a képet. A bizottság is kért egy másolatot. A CIA csak úgy volt hajlandó bemutatni a képet a bizottságnak, ha „a hátteret eltávolíthatja", vallotta Malley. Csak akkor mutatták be a képet a bizottságnak, miután az FBI eleget tett a CIA kérésének. A CIA tervirodájának aligazga-

tója ugyancsak esküvel megerősítve vallotta, hogy a fényképet a CIA „az Amerikai Egyesült Államok területén kívül 1963. július 1-e és november 23-a között készítette". A bizottság megjegyezte, hogy ebben az időszakban „Ruby az országban tartózkodott". A bizottság egyedüli célja az volt, hogy elutasíthassa Marguerite Oswald feltevését, hogy a képen szereplő férfi Ruby volt.

A bizottság, az FBI és a CIA nem tudták felkutatni az ismeretlen személyt. Az FBI felügyelője kijelentette, hogy 1964. július 14-ig, nyilatkozata napjáig, a képen szereplő ismeretlen egyén azonosságát nem sikerült megállapítani. Valaki szándékosan félrevezette volna a CIA-t? Vagy valaki megszemélyesítette Oswaldot? Ha így áll a dolog, szégyenkeznünk kell, hogy az Egyesült Államok valamennyi nyomozó szerve sem tudta felkutatni a képen szereplő férfit.

James Altgens, aki több mint 25 éve az Associated Press fotoriportere, fényképezőgépével a kezében az Elm utca déli oldala felé rohant, mikor az elnöki autóoszlop nyugat felé haladt. Körülbelül tíz méter távolságból fényképezte az elnök kocsiját, mikor meghallotta a lövést. Altgens fényképét hamarosan az egész ország ismerte: óriási jelentőségre tett szert a kép, mikor az ország lakossága Lee Harvey Oswaldot vélte felismerni a képen. Oswald, vagy valaki, aki hasonlított rá, a tankönyvraktár lépcsőjén állt a háttérben.

Az Oswald ellen emelt vád értékét semmi sem tette kétségesebbé, mint ez a kép. Hogyan állhatott Oswald a kapuban ugyanakkor, amikor állítólag a hatodik emeletről lőtt az elnökre? Oswald volt az illető? A *San Francisco Chronicle* a fényképet egy másik fényképpel együtt — azzal, amelyet röviddel letartóztatása után készítettek Oswaldról — közölte, és merészen azt állította, hogy a tankönyvraktár kapujában álló férfi Oswald. Hónapokkal később megjelent a fénykép a *New York Herald Tribune* vasárnapi mellékletében, és bizonyos megválaszolatlan kérdések különös súllyal szerepeltek a kommentárban. A *Herald Tribune* így érvelt:

Altgens azon kevés tanúk egyike, akik látták, hogyan érte az elnököt a golyó; másodpercnyi pontossággal le tudja írni, mi történt abban a szörnyű pillanatban. Mégis, sem az FBI, sem a Warren-bizottság nem hallgatta ki.

Másnap, 1964. május 25-én, a *Chicago American* cikkírója így írt:

Nem furcsa-e, hogy J. W. Altgenst, az Associated Press veterán fotósát, aki lefényképezte a gyilkosságot, aki egyike azoknak a tanúknak, akik elég közel álltak az elnökhöz, és le tudják írni másodpercről másodpercre, mi történt — nem furcsa-e, hogy Altgenst sem az FBI, sem a Warren-bizottság nem hallgatta ki?

Az FBI nyilván nem gondolt Altgens kihallgatására. A bizottság által publikált FBI-memorandum szerint az ügynökség Altgens személyére nem a *San Francisco Chronicle* és nem a *New York Herald Tribune* közlései nyomán, hanem csak a *Herald Tribune* megjegyzésére reflektáló chicagói cikkíró nyomán figyelt fel. Ekkor az FBI ügynököket küldött ki Altgens kihallgatására.

A bizottság nem idézte meg Altgenst, csupán egyik jogásza hallgatta ki az elnökgyilkosság után nyolc hónappal. Számos érdekes megjegyzést tett. Többek között kijelentette, hogy a lövések elhangzása után látta, amint „egyenruhás rendőrök pisztollyal a kezükben rohantak fel a kis emelkedőre". Követte őket a fakerítés irányában, mert „ha valóban elkapták volna a gyilkost, feltétlenül le akartam fényképezni a jelenetet". Végezetül Altgens kijelentette:

Bárcsak elmondhattam volna ezt önöknek másnap, mikor még minden frissen élt az emlékezetemben, hiszen fél év múltán, vagy még később, a tények is elhalványulnak, és ez nagyon bánt engem.

És a tankönyvraktár kapujában álló férfi? A bizottság a következő szavakkal intézte el:

A kép hátterében a tankönyvraktár néhány alkalmazottja figyelte a menetet a bejárat lépcsőjén. Egyikük állítólag hasonlított Lee Harvey Oswaldra. A bizottság megállapította, hogy az illető valójában Billy Nolan Lovelady, aki később felismerte magát a képen.

A bizottság megállapítására nincs elegendő alap. Lovelady nem jelent meg a bizottság előtt, és semmi sem bizonyítja, hogy a képet valóban megmutatták neki. Egy helyettes jogi tanácsadó kikérdezte Loveladyt, de az a feltevés, hogy Lovelady hasonlít Oswaldra, úgy jelent meg, mintha ez a bizottság feltevése lenne, márpedig az ilyesfajta megállapítást nemigen lehet nyugodt lélekkel másokra bízni. Ez jó példája volt annak, hogy egyetlen tanúvallomás nem elegendő: szembesíteni kellett volna a tanút azokkal is, akik szerint ez a hasonlóság fennáll.

A közönség természetesen látni akarta Loveladyt, de mikor a *New York Herald Tribune* egy Loveladyt ábrázoló fényképet kért, „az FBI azt válaszolta, hogy minden anyagot átadott a bizottságnak, és jelenleg nem tudja megküldeni Billy Lovelady fényképét".

Bár november 22-től Lovelady rendszeresen bejárt a tankönyvraktárba, nehéznek bizonyult egy róla szóló kép beszerzése. A *San Francisco Chronicle* felkérte az Associated Presst, küldje el Lovelady képét, az AP azonban nem tudta teljesíteni a kérést, ilyen kép nem létezett, és ilyen képet nem lehetett készíteni. Mrs. Shirley Martin (Oklahoma) felkért egy magánnyomozót, fényképezze le Loveladyt. A magánnyomozó később jelentette, hogy küldetését nem tudta teljesíteni, és rosszallását fejezte ki a fennálló veszélyeket illetően. Bill Beckman Fort Worth-i fényképész Dallasba utazott, hogy lefényképezze Loveladyt, de a dallasi rendőrség előállí-

totta, a rendőrkapitányságon kihallgatták, és azzal a tanáccsal bocsátották szabadon, hogy hagyja el Dallast.

Nem tudjuk teljes bizonyossággal megállapítani, milyen ruhát viselt az Altgens-fényképen szereplő alak. Valószínűleg atlétatrikó és feltűnő mintás, sötét színű, szélesen kihajtott nyakú ing van rajta. Oswaldon atlétatrikó és szélesen kihajtott sötét ing volt, mikor letartóztatása után lefényképezték, és az ő inge is feltűnő mintás volt. Oswald és ruházata hasonlított az Altgens-fényképen szereplő férfira; Lovelady ruházata egyáltalán nem. November 22-én leírta ruházatát a *Herald Tribune*-nak — „piros-fehér csíkos, magasan gombolt sporting" — és az FBI-nak — „piros-fehér, függőlegesen csíkozott ing". Mikor Lovelady vallomást tett, senki nem kérdezte meg tőle, milyen ruhát viselt november 22-én, senki sem kért tőle fényképet, senki sem javasolta, hogy készítsenek róla fényképet.

William Shelley, a tankönyvraktár egyik alkalmazottja elmondta az FBI-nak, hogy a kocsikaraván elhaladása idején „a bejárat üvegajtaján kívül álltam. Mikor lelőtték az elnököt, ugyanott álltam, egyik beosztottam, Billy N. Lovelady, pedig közvetlenül előttem a bejárat lépcsőjén ült". Ha Lovelady ült a lövések leadásakor, akkor nem ő a képen szereplő személy, mert az az alak világosan láthatóan áll. Elképzelhető természetesen, hogy Lovelady hirtelen felugrott. Shelley ezért fontos tanúvá lépett elő, akitől megtudhatta volna a bizottság, vajon ült-e vagy állt-e Lovelady; és ha ült, vajon felugrott-e vagy sem abban a kritikus pillanatban, mikor Altgens exponált. Shelley kétszer tett vallomást, de egyik alkalommal sem kérdezték meg, milyen testhelyzetben volt Lovelady.

Mikor a bizottság egy személyben bíró, esküdt és ügyész akart lenni, túllépte képességeit. A lényeges kérdéseket nem tudta feltenni, és nem publikálta Lovelady képét. Anélkül, hogy csak egy pillantás vetettek volna Loveladyre, a bizottság tagjai képesek voltak rá, hogy kijelentsék: Lovelady „hasonlít valamelyest Oswaldra".

1964 februárjában megdöbbentő bizonyítékot publikáltak arra nézve, milyen fegyvereket használt állítólag Oswald Kennedy elnök és Tippit rendőr meggyilkolásakor. A közölt fénykép Oswaldot az állítólag Kennedy meggyilkolásakor használt puskával bal kezében, jobbjában pedig két újsággal ábrázolja: az egyik a Kommunista Párt *The Worker* című lapja, a másik pedig a Szocialista Munkáspárttal kapcsolatban álló *The Militant* című lap. Oswald jobb csípőjén pedig ott függött az a pisztoly, amellyel állítólag megölte Tippitet.

A fénykép a *Life* címlapján jelent meg, de közölte sok vezető újság és magazin az Egyesült Államokban és a világ más részein is. A bizottság jótállt a kép valódiságáért, és kijelentette, hogy a képet Marina Oswald készítette 1963. március 31-én. Bár Marina az FBI-nak tett nyilatkozatában kijelentette, hogy „úgy emlékszik, csak egyszer kattintotta el a fényképezőgépet" — a bizottság két Oswald-fényképet talált, mindkettőt ugyanakkor készítették, mindkettő a fegyverekkel ábrázolja, csak különböző testhelyzetben. Ha Marina csak egy képet készített, ki készítette a másikat? Sőt, Marina elmondta a Titkosszolgálatnak 1963. december 1-én, hogy 1963 november végéig nem is látott távcsöves puskát, és férjét pisztollyal soha életében nem látta.

A *Life* azt állította, hogy Oswald kezében és csípőjén a gyilkos fegyverek láthatók; a többi újság és folyóirat nem állította ezt. Lyndal L. Shaneyfelt, az FBI fotoszakértője megvizsgálta a képet, és összehasonlította az állítólagos gyilkos fegyver képével (vizsgálati anyag, 139-es melléklet). Mikor megkérdezték, azonosnak találta-e a két fegyvert, nemmel felelt. Shaneyfelt kijelentette, hogy a két fegyver „alakja hasonló" — mint ahogy a világ valamennyi puskája hasonló formájú —, de „nem talált semmiféle különleges jelet, amelyre alapozva határozottan azonosította volna a két fegyvert úgy, hogy ezzel kizárja az összes többi, hasonló formájó fegyvert".

A bizottság csak egy szakértőt hallgatott meg — Shaney-

feltet —, aki nem azonosította a két fegyvert. A bizottság mégis arra a következtetésre jutott, hogy „a fényképeken szereplő puska azonos a tankönyvraktár épületében 1963. november 22-én talált fegyverrel".

A kép vizsgálata azonban kétségeket támaszt valódisága iránt. Az adott ellentmondásokon kívül szembeötlő különbségek mutatkoztak a különböző folyóiratokban megjelent másolatok között. A *New York Times* például az Associated Press-féle képet közölte, amelyen a puskán nincs távcső. A *Life* képén a puska távcsővel volt felszerelve. A *Newsweek* képén a puska nemcsak a *Life* és a *New York Times* képén szereplő puskától különbözött, hanem a *Detroit Free Press* által közölt eredeti fényképtől is — ahonnan a *Newsweek* megszerezte.

1964. március 4-én ezeket és más ellentmondásokat a Warren-bizottság tudomására juttattam: „Szeretném felhívni a bizottság figyelmét arra, hogy az országszerte megjelenő képek között javított és hamis példányok is voltak." Ezután bemutattam néhány képet, és leírtam kölcsönösen kizáró jegyeiket. A bizottság az FBI fotoszakértőjének tudomására hozta bejelentésemet, aki megerősítette az abban foglaltakat.

A bizottság levelet írt három folyóiratnak — de nem többnek. Bár megjegyzésem nem ölelte fel az egész kérdést, sokkal inkább az volt a szándékom, hogy jelezzem csupán a probléma nagy horderejét, 1964. július 16-án Rankin csak a *New York Times*-nak, a *Newsweek*-nek és a *Life*-nak írt.

> Az FBI fotoszakértője, Mr. Lyndal L. Shaneyfelt, azt a közlést tette, hogy a Lee Harvey Oswaldot puskával ábrázoló fénykép, mely az önök lapjának... (pontos dátum) számában jelent meg, a megjelenés előtt különböző vonatkozásokban károsodást szenvedett.

Rankin kérte, küldjék el neki a közölt fénykép eredetijét,

és kérte, hogy „1964. június 25-éig kapja kézhez a választ, vagy ellenkező esetben úgy tekintjük, hogy önök elismerik Mr. Shaneyfelt közlésének érvényét". A *New York Times* már másnap felelt, és bevallotta, hogy a fénykép különböző részeit retusálták, többek között „a fegyver agyát" is, de ezek a változtatások „nem befolyásolták a fénykép lényeges részeit". Azt is hozzátették, hogy a retusőr „élt retusált" Oswald nadrágjára. A levél közölte, hogy a képet az Associated Presstől kapták, amely az AP szerint „a *Detroit Free Press*-től vagy a *Dallas Morning News*-tól származott". A *Times* nyilván nem tudta pontosan meghatározni a fénykép forrását, és arról sem tudott nyilatkozni, nem történtek-e lényeges változtatások a képen, mielőtt a kép hozzájuk eljutott.

Tekintve, hogy Rankin a *Newsweek*-nek az ohiói Daytonba címezte levelét, a magazin szerkesztősége és kiadóhivatala pedig New Yorkban található, a válasz csak június 24-én érkezett meg. A magazin elnöke ezt írta:

> Szerkesztőink közlése szerint a beérkező fénykép minősége olyan rossz volt, hogy, mint az szokásos, a közlés érdekében retusálták. Nem tudunk róla, hogy bárhol retusálás nélkül napvilágot látott volna a kép.

Majd hozzátette: „Retusálás közben a *Newsweek* technikusa kitörölte a távcsövet, amely — mint azt időközben megállapítottuk — olyan határozatlanul látszott az eredeti fényképen is, hogy csak a leggondosabb figyelemmel volt észrevehető. Természetesen nem állt szándékunkban, hogy a fénykép lényegén változtassunk."

A *Life* válasza pontosan a határidő lejárta előtt, június 25-én délután 5 óra 56 perckor érkezett meg. A folyóirat szerkesztője, Edward K. Thompson, ezt táviratozta: „Nem fogadjuk el Shaneyfelt állítását, hogy a fényképet jelentékenyen retusáltuk volna. Csak néhány repedést töltöttünk be a

képen." Majd hozzátette: „Késedelem oka: az önök levelét valamilyen okból Chicagóba irányították."

Négy nap múlva Thompson néhány levonatot küldött Rankinnek, és a kísérő levélben megírta, hogy a fényképet „körülnyírták", hogy jól elférjen a *Life* címlapján, és a retusálás csak annyiból állt, hogy „az alakot egy kicsit kiemelték". A szerkesztő elismételte, hogy „a fénykép lényeges részén semmiféle változtatás nem történt. Remélem, ez tisztázza a kérdést".

A kérdés nem tisztázódott. Rankin nem nyugodott meg. Július 7-én újra felkérte a *Life*-ot, küldjék meg a retusált másolatot: „Önök olyan kópiát küldtek el, amelyet nem retusáltak. Kérjük, hogy a retusált kópiát küldjék el."

Másnap Thompson így válaszolt: „Az ön levele kissé megzavar, de sietve eleget teszek kérésének." Rankin kérése teljesen világos és következetes volt kezdettől fogva, de a *Life* „kissé megzavarodott" szerkesztője végül is eleget tett a kérésnek: „Íme, a retusált kópia." A kópia kísérő szövegében Thompson engedményeket tett a retusálás mértékére nézve. Eredetileg „nem fogadta el" Shaneyfelt állítását, majd elismerte, hogy bizonyos repedéseket betöltöttek — pusztán azért, hogy kiemeljék az alakot —, végül is azonban a *Life* elismerte, hogy „a retusáló személy gondatlansága folytán a fegyver agyának horpadása kiegyenesedett". Thompson azt is bevallotta, hogy „a závárzat tájékán is történt javítás", de befejezésül azt állította, hogy „a lényegen nem történt változtatás. Ezt korábban is kijelentettem".

Thompson azt a tanácsot adta Rankinnek, hogy a retusálást eltávolíthatja „benyálazott ujjával, és így megvizsgálhatja az eredeti kópiát". Ez a kitétel nem túl bizalomgerjesztő a *Life* szerkesztőségének higiéniai színvonalára nézve.

A bizottság megállapította, hogy bár a különböző kiadványok megváltoztatták a képet, ezt jóhiszeműen tették: „A *Life*, a *Newsweek* és a *New York Times* tudatták a bizottsággal, hogy a képet közlés előtt retusálták. Retu-

sálás közben figyelmetlenségből megváltoztatták a puska formáját."

A bizottság szerint Oswald kezében a *Militant* és a *Worker* példányai láthatók a képen. A fénykép vizsgálata után a bizottság megállapította a kiadványok dátumát. Ez a vizsgálat azonban nem terjedt ki minden részletre. Amikor Marina Oswald ügyeinek intézőjét, James Martint hallgatták ki a fénykép eladási jogára vonatkozóan, a férfi kategorikusan kijelentette, hogy Oswald csak a *Militant* egyik példányát tartotta a kezében:

Kérdés: Mikor ön különböző orgánumokkal tárgyalt a fénykép ügyében, megkérdezte-e öntől valaki, mikor és hol készült a kép?
Martin: Igen. Elmondtam, hogy Oswaldék Oak Cliff-i tartózkodása idején. Pontosan nem mondtam meg, hol és mikor.
Kérdés: Senki sem kérdezte meg, ugye?
Martin: Bizonyára nem érdekelte őket.
Kérdés: Senki sem tett fel önnek kérdést az Oswald kezében látható sajtótermékkel kapcsolatban?
Martin: De igen. Elmondtam, hogy vagy a *Militant*, vagy a *Worker*. Nem voltam benne biztos, a kettő közül melyik. Abban sem vagyok biztos, hogy valóban a *Militant* vagy a *Worker* volt-e az.
Kérdés: Az ön birtokában levő másolat tehát nem mutatta tisztán, milyen sajtótermékről van szó?
Martin: Nem.
Kérdés: Most sem tudja, melyikről van szó?
Martin: Nem tudom.
Dulles: De abban biztos, hogy valamelyik a kettő közül?
Martin: Nem. Csak feltételezem, hogy valamelyik a kettő közül.

Kérdés: A jegyzőkönyvben a *Militant* szerepel.
Dulles: Valóban?

A fénykép valódiságát legélesebben Lee Harvey Oswald vonta kétségbe, ha ugyan hitelt adhatunk a kihallgatásán jelenlévő különféle rendőrügynökök töredékes közléseinek. Órákig tartó kihallgatásáról nem jelent meg jegyzőkönyv — a bizottság szerint ilyen jegyzőkönyv nem létezett —, úgyhogy a később vallomást tevő vagy utólagos jegyzőkönyvet készítő rendőrök visszaemlékezéseire kell támaszkodnunk.

Mikor megmutatták Oswaldnak a fényképet, amelyet a dallasi rendőrség állítólag november 23-án talált, Fritz százados szerint Oswald „kijelentette, hogy ez nem az ő fényképe, bár a fényképen az ő arca látható. Valószínűleg úgy készült a fénykép, hogy az ő arcát rákopírozták, mert a fénykép többi része nem róla készült, és magát a fényképet soha életében nem látta". Fritz hozzátette: „Oswald azt mondta, ért a fényképezéshez, és hogy idővel be fogja bizonyítani, hogy ez nem az ő fényképe; a fényképet másról készítették."

James W. Bookhout FBI-ügynök hasonlóan idézte fel a jelenetet, de emlékezete szerint Oswald azt is kijelentette: „Nagyon valószínű, hogy a rendőrség a fényképen szereplő fejet egy másik személy testére kopírozta." Thomas J. Kelley, a Titkosszolgálat felügyelője emlékezete szerint Oswald kijelentette, hogy a dallasi rendőrség volt a ludas. Fritz százados diszkréciója teljesen érthető; Oswaldnak a képhez fűzött megjegyzését illetően tehát egybehangzók a vélemények.

Nagyon csekély információ áll rendelkezésünkre, nem tudjuk, milyen okból reagált ilyen indulatosan Oswald, és később miért vonta kétségbe a fénykép valódiságát. Ha megvizsgáljuk a képet, a figyelmes szemlélőt egy különös ellentmondás lepi meg: Oswald orrának árnyéka merőlegesen esik, két részre osztja száját, míg a test árnyéka hátrafelé,

jobboldalt esik. Jóval a Warren-jelentés publikálása előtt — ekkor történt ugyanis az első nyilvános utalás arra, hogy Oswald megtagadta a képet — sokan felhívták a figyelmet a fényképen látható árnyékok ellentmondásos elhelyezkedésére.

Mikor Shaneyfelt a bizottság előtti tanúvallomására (1964. április 23) készült, lefényképezett egy FBI-ügynököt a washingtoni igazságügyminisztérium tetején, kezében egy Mannlicher-Carcano fegyverrel. Ez a fénykép, a jelentés 748-as számú melléklete, nem oldhatta meg a kérdést, mert az FBI eltávolította az ügynök fejét a fényképről, mielőtt a kép a bizottsághoz eljutott. Mikor a képet bemutatták a bizottság egyik ügyészének, a következő párbeszéd zajlott le:

Kérdés: A fényképen szereplő személy fejét eltávolították. Meg tudná mondani az okát?
Shaneyfelt: Kitöröltem a fejet a képről, mert az FBI egyik ügynökét ábrázolta, és azért tettem ezt, mert úgy gondoltam, hogy a fej nem lényeges.

Megértjük, hogy a rendőrség nem szívesen publikálja ügynökei kilétét, de nem fojthatjuk el azt a kívánságunkat, hogy a kép modelljének inkább kevésbé titkos személyt kellett volna választani, mert semmi sem volt lényegesebb, mint hogy összehasonlítsuk az orr és a test árnyékát.

Shaneyfelt azt vallotta, hogy azért készítette el a 748-as számú bizottsági mellékletet, hogy „a puskát megközelítőleg azonos helyzetben" ábrázolja. Úgy tűnik azonban, hogy, bár ezt nem említette, más célja is volt. Az FBI-ügynök lábának és testének helyzete, valamint teste árnyékának hosszúsága és helyzete azt sugallják, hogy Shaneyfelt utánozni akarta azokat a körülményeket, amelyek a kérdéses fénykép készítésekor fennállhattak. Az a tény, hogy a kép kidolgozását egy FBI-laboratóriumra bízta, erősíti azt a gyanút, hogy Shaneyfelt tudatában volt az árnyékok ellentmondó helyze-

tének, és éppen ezért próbálta másolni a másik kép készítésekor fennálló körülményeket. Az a tény viszont, hogy a képet megváltoztatták, mielőtt átadták a bizottságnak, azt jelzi, hogy kísérlete kudarcot vallott.

A kör bezárult: az FBI elváltoztatott egy bizonyítékul készült fényképet, hogy bebizonyítsa: a dallasi rendőrség által talált kép valódi volt.

Negyedik rész

A bizottság és a törvény

És ha elszabadulnak is a Tantételek szelei széles e földön, hadd vesse meg lábát az Igazság egymaga; bizony ne avatkozzunk közbe, ne kételkedjünk erejében. Hadd keljen birokra a Hamisággal, mert ugyan ki látta, az Igazságot nyílt, szabad viadalban alulmaradni?

(John Milton: Areopagitica)

29 · A bizottság

A kihallgatások kezdetén a legrejtelmesebb titok volt: miért akarta meggyilkolni Lee Oswald az elnököt?
(Gerald R. Ford képviselő, a Warren-bizottság tagja)

A bizottság kevés adatot tett közzé arra nézve, hogyan végezte munkáját. Nem publikálta filmre vett megbeszéléseinek részleteit; a jelentés azt sem tudatja, milyen gyakran ültek össze, ki volt jelen a kihallgatásokon, és ki döntötte el, mely tanúkat idézzék meg és hallgassák ki. Az az egyhangúság, amely a Warren-bizottság jelentését jellemzi, semmiféle nézeteltérésről, tagok közötti eltérő véleményről nem tanúskodik, jóllehet nehéz elhinni, hogy mindegyikük egyetértett a jelentésben szereplő megállapítással. A bizottság módszereit illetően tehát olyan anyagra kell támaszkodnunk, amely nem jelent meg a jelentésben és a kihallgatások 26 kötetre rúgó jegyzőkönyveiben.

1964. január 11-én Rankin nyilatkozatot tett a bizottság feladatára nézve. A *New York Times* ezt írta:

„Úgy véljük, bölcs dolog lesz — jelentette ki Mr. Rankin —, ha megnyugtatjuk ezt az országot és az egész világ-

got arról, hogy nemcsak elnökünknek nyújtunk védelmet, hanem igazságosan bánunk a vádlottakkal."

Tekintve azonban, hogy az elnököt is, a vádlottat is meggyilkolták, a bizottságnak ez a törekvése nem kecsegtetett sok sikerrel. Véleményem szerint Rankin csak azt akarta közölni, hogy a bizottság „megnyugtatni" akar, és ez az igyekezet csak akkor járhatott sikerrel, ha a bizottság kimutatta, hogy az elnök kizárólagos gyilkosát tartóztatták le. Olyan vizsgálati eredmény, amely arra vall, hogy még ismeretlen gyilkosok szabadlábon vannak, nemigen lett volna megnyugtató.

Rankin azt is elmondta, hogy „jelenleg nem tervezik magánnyomozók alkalmazását. A további vizsgálatok során a bizottság kizárólag a kormány nyomozó hatóságaira fog támaszkodni". Tekintve, hogy sokan bizonyos aggályokkal viseltettek a rendőri szervek iránt, Rankin hozzátette: „Nem fogunk visszariadni ezeknek a szerveknek a tüzetes felülvizsgálatától." A bizottság tehát kezdettől még egy nagy fába vágta a fejszéjét: támaszkodnia kellett rá, s ugyanakkor felül kellett vizsgálnia a rendőrség munkáját. A dilemmát úgy oldotta meg a bizottság, hogy sokkal inkább támaszkodott a rendőrségre, mintsem felülvizsgálta volna munkáját; pedig a tények másként követelték volna.

Rankin elmagyarázta a bizottság működési elvét. Hat főbb vizsgálati területet jelöltek ki; ezek mindegyikét egy ügyészre és helyettesére bízták. A bizottság tehát, mikor még egyetlen tanút sem hallgatott ki, megérezte, hogy mindössze hat főbb területre kell vizsgálatát korlátoznia. Rankin így írta le ezeket a területeket:

1. Oswald tevékenysége november 22-én.
2. Oswald körülményei.
3. Oswald tevékenysége a haditengerészetnél és a Szovjetunióban.

4. Oswald meggyilkolása a dallasi rendőrségen.
5. Ruby körülményei.
6. A Kennedy elnök védelmére hozott intézkedések.

Én javasoltam volna egy hetedik vizsgálati területet is, amely ugyancsak lényegbevágó információkat nyújtott volna: „Ki ölte meg Kennedy elnököt?" A bizottság nem érezte szükségét, hogy ilyen vizsgálati területet is kijelöljön, mert úgy számított, hogy erre a kérdésre a választ az Oswald november 22-i tevékenységét kivizsgáló testület adja majd meg. A bizottság vizsgálatának tervezete azonban véleményem szerint előre kizárt minden olyan konklúziót, amely különbözött volna a végsőtől.

Ford képviselő könyve, *A gyilkos arcképe*, további lehetőséget nyújt arra, hogy betekintsünk a bizottság módszereibe. Ford a következőkkel kezdi könyvét:

Alighogy összeállt az elnök halálát kivizsgáló bizottság testülete, és alighogy hozzávetőlegesen kialakultak működésének körvonalai, a bizottság meghökkentő problémával találta magát szemben. Január 22-én, szerdán, a bizottság elnöke sietve rendkívüli ülést hívott össze. Mr. J. Lee Rankint, akit a bizottság fő tanácsadójának neveztek ki, telefonon hívták Texasból. A telefonáló Mr. Waggoner Carr, Texas főügyésze volt. Azt a hírt közölte, hogy az FBI-nak volt egy „beépített ügynöke", aki nem volt más, mint Lee Harvey Oswald, Kennedy elnök valószínű gyilkosa!
Addig megjelent ugyan egy-két szerény újságcikk, mely fejtegette azt a lehetőséget, hogy Oswald az Egyesült Államok valamelyik kormányügynökségének alkalmazottja lehetett. Mrs. Marguerite Oswald kijelentette néhányszor, hogy véleménye szerint fia kapcsolatban állt a CIA-vel vagy a belügyminisztériummal. De most egy magas rangú

tisztviselő verte félre a harangot; és Mr. Henry Wade, dallasi kerületi ügyész, aki szintén hangoztatta ezt a feltevést, maga is egy darabig az FBI alkalmazásában állott.

Carr közlésének komolyságát akkor érezték meg a bizottság tagjai, amikor összegyűltek a január 22-i rendkívüli ülésre. Valamennyien sürgős üzenetet kaptak, hogy jelenjenek meg délután 5 óra 30 perckor a bizottság irodáján. Titkárom azonnal közölte velem a hírt. Éppen egy albizottsági megbeszélésen ültem, mely rendes hivatalomnak megfelelően a katonai költségvetésről tárgyalt. A bizottság többi tagja — Earl Warren főbíró, Richard B. Russell és John Sherman Cooper szenátorok, Hale Boggs képviselő, John J. McCloy és Allen W. Dulles — szintén rendes napi teendőiket végezték.

Mikor megérkeztek a bizottság tagjai, körülültük a két és fél méteres, téglalap alakú asztalt. A feszült atmoszférához hozzájárult a kései óra és a bizottsági tagok személyes terveinek teljes felborulása. Nekem már otthon kellett volna lennem, át kellett volna öltöznöm, és már vártak az új Történelmi és Technológiai Múzeum felavatásán. A főbíró pedig a fontos esemény szónoka lett volna.

J. Lee Rankin, a bizottság fő tanácsadója ekkor ismertette a megdöbbentő hírt. A tagok elképedve néztek egymásra.

Az ülés 7 óra után ért véget. Ez volt a bizottság legfeszültebb, legfojtottabb hangulatú ülése.

A bizottság elhatározta, hogy Washingtonba hívja a texasi főügyészt, Wade kerületi ügyészt és valamennyi dallasi hivatalnokot, aki tudott a feltevésről, hogy bizalmasan közöljék, mit hallottak. A bizottság elhatározta, hogy az ügyet a nyilvánosság teljes kizárásával kezeli.

A texasi hivatalnokok teljes inkognitóban érkeztek a fővárosba. Elmondták Lee Rankinnek és a testület más

tagjainak, amit tudtak. Közölték, hogy Lee Oswald valóban az FBI alkalmazottja volt; ő volt a 179. számú beépített ügynök; 1962 szeptemberétől neve szerepelt az FBI bérelszámolási jegyzékén, fizetése havi 200 dollár volt, és az FBI alkalmazásában állt akkor is, amikor Tippit rendőr meggyilkolása után a Texas Filmszínházban letartóztatták! A hivatalnokok pénteken, január 24-én tértek vissza Dallasba. Sem a sajtó, sem pedig a nyilvánosság nem tudott washingtoni látogatásukról.

Hogyan látta feladatát a bizottság, hogyan értelmezte megbízatását — erről sokat elárul az a mód, ahogy a bizottság a fenti ügyet: vajon FBI-alkalmazott volt-e Oswald? — kezelte. Ford hasonló véleményen volt: „A bizottság rátermettségének próbája volt ez, ahogyan meghatározza, hogyan kell bánni azzal a szóbeszéddel, hogy Oswald összeköttetésben állt az FBI-jal."

Ford a „dilemmáról" beszélt, amellyel a fenti ügy vizsgálata során került szembe a bizottság. Ez megfelelő kifejezés, mert a bizottságnak kétféle felelősség volt a vállán, amely időnként mintha kölcsönösen kizárta volna egymást. Formális célja az volt, hogy megállapítsa, kiértékelje és jelentse a tényeket; további kötelessége viszont az, hogy a nemzet érdekeit szolgálja — hogy biztosítsa az állam egységét és az amerikai intézmények sértetlenségét. A Warren-jelentés bevezetéséül a *New York Times* egyik szerkesztője így írt:

Megrázó tragédiák idején veszedelmesen felkavarodik az ár. Könnyen elveszthetjük a talajt a mendemondák, találgatások ködében. Államunk pillérei mintha megrendültek volna. Minden, ami oly szilárdnak tűnt, hirtelen — ha csak egy pillanatra is — megingott, bizonytalanná, megbízhatatlanná vált. Ha az elnököt hatalma teljében porrá lehet változtatni — ugyan ki érezné magát biztos-

ságban? Mikor ezt a tragikus helyzetet a gyanú, a találgatás, a pletyka légköre veszi körül, a feszültség szinte elviselhetetlenné válik. Sejtés a sejtésből táplálkozik, pletyka pletykát táplál. A közösség alapvető elvei mintha érvényüket vesztették volna.

A bizottság felelős volt azért, hogy fenntartsa az amerikai intézményekbe vetett hitet, és ez a felelősség árnyékot vetett arra a feladatára, hogy megállapítsa és jelentse a tényeket: ez volt Fordnak és kollégáinak dilemmája.

Ford azt mondta, hogy a bizottság „nem isteníti" az FBI-t, de ugyanakkor úgy említette, mint „az Egyesült Államok kormányának egyik legtiszteletreméltóbb testületét". Beszélt az FBI „presztízséről", és Hoovert az FBI „úgyszólván legendás vezetőjének" titulálta. Ford kijelentette, hogy a bizottság „nem érheti be azzal, hogy felelőtlenül fejest ugrik az ügybe, és így kockára teszi egy fontos szerv jövőbeli hatékonyságát".

Semmiféle hatóság — különösen nem egy elnöki bizottság — nem bocsátkozhat felelőtlen vállalkozásokba. Arra kell következtetnünk, hogy Ford a bizottság szerepével kapcsolatban rendkívül mély értelmű kérdést akart felvetni. Jelezte, hogy a bizottság tagjainak esküdtszék módjára kell viselkedniük, és hogy őszinteségi vágyukat egyensúlyba kell hozniuk a nemzeti stabilitás megőrzésének szükségességével. Ez a kettős szerep nem lehetett szokatlan olyan, politikában járatos személyeknek, akik rendszeresen részt vettek katonai költségvetéseket tárgyaló és hasonló témájú, más megbeszéléseken.

Ford azt írta, hogy egy ideig a bizottság csak Carr és Wade közléseire alapozhatta döntését — melyek, ha megfelelnek a valóságnak, Oswaldot kapcsolatba hozzák az FBI-jal. Ford beszélt arról a „nehéz helyzetről", amelyet „az a lehetőség teremtett volna, ha Oswald az FBI ügynöke". Ford szerint Rankin kijelentette: „Tudomásunkra

jutott egy aljas pletyka, amely nagyon nehéz problémát jelent a bizottságnak, és nagyon káros a szóban forgó szervekre, és ezt a pletykát a bizottságnak erejéhez mérten meg kell semmisítenie." Rankin érezte, kötelessége, hogy szétoszlassa ezt az „aljas pletykát", és kifejezte reményét, hogy a pletyka „megsemmisíthető", bár még nem indult nyomozás annak eldöntésére, megfelel-e a valóságnak. Dulles megjegyezte: „Rettenetesen nehéz lesz ezt megcáfolnunk."

Rankin tárgyalt a főbíróval arról, hogyan kezeljék a helyzetet. Gondoltak arra, hogy beszélnek Hooverral, és megmagyarázzák, hogy „neki éppen úgy érdeke a mendemondák szétoszlatása, mint a bizottságnak". Rankin hozzátette, megpróbálja „biztosítani Hoover közreműködését" — nem pusztán Oswald ügynöki szerepének cáfolatát, „hanem a lehetőség szerint azt is be kellene bizonyítani, hogy semmiféle dokumentum segítségével nem bizonyítható, hogy Oswald valóban az FBI ügynöke lett volna".

Rankin javasolta, hogy a bizottság szükség esetén rendeljen el nyomozást, és idézzen meg tanúkat is, „hogy megnyugtassa az amerikai népet: Oswald FBI-alkalmazásáról szó sem lehetett".

A főbíró úgy vélte, hogy rögtön ki kell vizsgálni a közlések forrását. Azt is megjegyezte, hogy „Rankin szerint helyesebb lenne inkább igénybe venni Mr. Hoover segítségét is". Hoovert meg lehetne kérdezni, mondta a főbíró, „vajon tud-e bizonyítékokat szolgáltatni a szóbeszéd hitelét illetően".

Rankin körvonalazta a tervezett nyomozás célját: a nyomozásnak meg kell nyugtatnia a közönséget, hogy Oswald nem állt kapcsolatban a kormánnyal. Rankinnel ellentétben a bizottság többi tagja komoly, érdemleges nyomozást akart indítani — javaslatuk nyomán azonban nem indult ilyen nyomozás.

1964. január 1-én a *Houston Post*-ban — Ford kifejezésével élve — egy „fontos sztori" jelent meg. Lonnie Hudkins

írta, és a vastag betűs cím ez volt: „Oswald mint az Egyesült Államok hírszerzője". A cikk közölt néhány adatot Oswaldnak az FBI-jal való kapcsolatáról is. Rankin javasolta, idézzék meg és hallgassák ki Hudkinst. A főbíró felvetette, hogy Hudkins megtagadhatja a vallomástételt: „Hudkins nem köteles vallomást tenni. Ha nem hajlandó beszélni, gondolom, miután megpróbálnánk megmagyarázni neki, hogy a tények közlése az ország érdeke, elmehetnénk az újság kiadójához, és rábeszélhetnénk, bírja rá ezt az embert arra, hogy mondja el nekünk, honnan szerezte értesüléseit."

Ezután a bizottság azt fejtegette, hogyan foghatnának hozzá a Hudkins-cikkben foglalt vádak tisztázásához.

Russell: Nincs a szövetségi kormánynak olyan alkalmazottja, akit jobban tisztelne az amerikai nép, mint J. Edgar Hoovert.

Dulles: Ez így van.

Russell: Természetesen kérhetnénk esküvel megerősített nyilatkozatot Mr. Hoovertól, és felvehetnénk a jegyzőkönyvbe, és eszerint járhatnánk el a továbbiakban — de ha csak ennyit tennénk, és nem tisztáznánk a dolgot egészen Hudkinsig, vagy akárkiről is van szó, hitetlen tamások ezrei mondogatnák továbbra is, hogy Oswald FBI-ügynök volt, és mi nem akarjuk tisztázni az ügyet, egyszerűen elfogadjuk Hoover szavát. Ami engem illet, én hiszek J. Edgar Hoovernak. Nagyon bízom benne.

Dulles: Én is.

Russell: De mások... én magam Hoover szavában még akkor is hinnék, akár a szentírásban, ha nem is esküszik meg rá, csakhogy bírósági ügyeket nem lehet így kezelni, és a bizottság megállapításait nem alapozhatjuk ilyen anyagra.

Cooper: Érdekelne, mi a véleményük az én javaslatomról?

McCloy: Kérlek, mondd el újra.
Cooper: Mi tudjuk, hogy ezek az emberek itt jártak, úgyhogy a szóbeszéd vagy pletyka tulajdonképpen hivatalossá vált, nem mondhatjuk, hogy igazolták, de nem is cáfolták.
McCloy: Egyszerűen tudomásul vették.
Cooper: Igen, és ha így áll a dolog, kötelességünk kideríteni, honnan szerezte Hudkins értesüléseit, azt javasolnám tehát, próbáljuk meg kinyomozni, de Mr. Hoovert csak a tényekről tájékoztassuk: hogy honnan ered ez az információ, és hogy később ki kell vizsgálnunk a dolgot, aztán majd újból értesítjük, hogy előkerült-e olyan adat, amiről tudnia kell; és így ő maga döntheti el a kérdést, nem kényszerítjük arra, hogy rögtön cáfolja meg a dolgot.
McCloy: És ahhoz mit szólnál, John, hogy keressük meg Hoovert vagy az igazságügyminisztériumot vagy a CIA-t, John McCone-t vagy a honvédelmi államtitkárt — neki is van hírszerző szolgálata —, és kérdezzük meg, van-e a birtokukban valamilyen adat, amely bizonyíthatja vagy cáfolhatja ezt a pletykát?
Cooper: Egyetértek, de ha — ha most csak az FBI-ról beszélünk —, ha Mr. Hoover meg is teszi nyilatkozatát, a dolog természeténél fogva mi tudjuk, mit mondott Carr és Wade: azt mondták, hogy Hudkinsnak biztos értesülései vannak, és akár igaz ez, akár nem, nekünk kötelességünk, hogy végére járjunk a dolognak.
Warren: Két oldalról kell megközelítenünk a dolgot. A pletykák oldaláról és az FBI oldaláról. És ha zsákutcába jutunk — nos, akkor ez fog szerepelni a jelentésben. Nekem ez a megoldás tetszene. Az ilyen dolgokban nagyon nehéz megegyezésre jutni. Akármit javasolnak önök, én vállalom, de úgy szeretném csinálni a dolgot, ahogy mondtam.

Rankin: Ezek szerint tehát elkezdjük a vizsgálatot, hogy honnan...
McCloy: ...hogy honnan szerezte Hudkins értesüléseit.

Ford a következőképpen summázta az ülést: „A hét ember végül egyhangúan arra szavazott, hogy kiterjedt és alapos kihallgatásokat kell tartani, annyi tanút kell megidézni, amennyi csak szükséges, hogy eloszlassuk nemcsak ezt a pletykát, hanem tucatnyi más pletykát is." Az egyhangú vélemény hallatára Rankin módosította előző álláspontját, és szóbeli támogatásáról biztosította a többieket:

Nem hiszem, hogy az ország beéri majd egy puszta nyilatkozattal, akár Mr. Hooveréval, akár egy hírszerző szolgálatéval arra nézve, hogy Oswald nem volt alkalmazottja az FBI-nak, és hogy ez a vád csak pletyka. Szerintem az ország azt várja, hogy a bizottság hatoljon a tények mélyére, olyannyira, hogy a bizottság jogosan kimondhassa, „véleményünk szerint Oswald az Egyesült Államok hírszerző szolgálatának alkalmazottja volt, vagy nem volt".

Ford szerint a hét bizottsági tag egyetértett abban, hogy „ha a kétségek egy állami szervre irányulnak, független szakértőket kell fogadni, és úgy folytatni a vizsgálatot, hogy ne kelljen a szóban forgó szervre támaszkodni".

A bizottság összeállította a tanúk bő listáját, és összegyűjtötte az összes idevágó sajtóterméket, könyvet, újságcikket. A bizottság jogászai összeállították azoknak a személyeknek a listáját, akiknek valószínűleg részük van a dologban. És ekkor hónapokig tartó kihallgatások, hosszú órákig tartó tanúvallomások kezdődtek, amelyek a tények egyik csoportjától a tények többi csoportjához vezettek.

Visszanézve a bizottság munkájára, Ford elragadtatottan nyilatkozott: „Bűntényt még soha nem vizsgáltak ki ilyen alaposan." A vizsgálat — ha mégoly kevéssé alapos lett volna — az 1964. január 22-i egyhangú határozatnak megfelelően megkívánta volna Hudkinsnak és forrásának kihallgatását, az FBI aktáinak vizsgálatát és az FBI dallasi irodája főnökének, J. Gordon Shanklinnak a kihallgatását.

Hudkins nem szerepel a bizottság 552 tanúja között; értesüléseinek forrására ezért nem derült fény.

A bizottság kijelentette, hogy „független felülvizsgálatot hajtott végre az FBI aktái között", és „a CIA Oswaldra vonatkozó aktái is rendelkezésére álltak", de egyik kijelentését sem dokumentálta. Sőt, a bizottsági anyag legalább egy alkalommal elárulja, hogy a CIA csak akkor volt hajlandó a bizottság rendelkezésére bocsátani egy fényképet, miután a fénykép hátterét eltávolították.

A két titkos ügynökség aktáinak vizsgálata mindenképpen csekély értékű, ha meggondoljuk, milyen módszerekkel dolgoznak. Wade elmondta Rankinnek, hogy amikor az FBI alkalmazásában állt, „a hírszerzőket és a beépített ügynököket úgy fizette ki, hogy ennek nem maradt nyoma". A bizottság egyik tagja feltétlenül több joggal beszélhetett erről a témáról, mint a többiek: Dulles előzőleg a CIA főnöke volt.

Boggs: Vegyünk egy speciális esetet. Powers például az önök embere volt.
Dulles: Igen, igen, de ő nem ügynök volt, hanem alkalmazott.
Boggs: Tehát könnyen be lehetne bizonyítani, hogy a CIA alkalmazta.
Dulles: Természetesen. Írásbeli szerződés áll rendelkezésre.

„A probléma sokkal nehezebb volt — írta Ford — egy

igazi beépített ügynökkel, ahol semmiféle írásos bizonyíték nem áll rendelkezésre."

A bizottság megállapította tehát, hogy „semmi sem támasztotta alá azt a feltevést, hogy Oswald az FBI ügynöke, alkalmazottja vagy hírszerzője lett volna". És a konklúzió alapjául Hoovernak, helyettesének és három FBI-ügynöknek a vallomását idézte. A bizottság megemlítette néhány más FBI-ügynök, köztük Shanklin esküvel megerősített nyilatkozatát is. A bizottság szerint valamennyi nyilatkozat „kijelentette, hogy Oswald nem állt az FBI alkalmazásában semmiféle minőségben, és semmiféle kísérlet nem történt, hogy Oswald bármilyen minőségben az FBI kötelékébe lépjen".

Shanklin esküvel megerősített nyilatkozata (Shanklin vezette 1963 áprilisa óta az FBI dallasi irodáját) éppen azokon a pontokon hiányos, ahol a bizottság szerint a legsokatmondóbb volt. A nyilatkozat nem arra eskette meg Shanklint, hogy Oswald semmiféle kapcsolatban nem állt az FBI-jal; arra sem, hogy az FBI semmilyen formában nem használta fel Oswald szolgálatait; és arra sem, hogy az FBI részéről Oswald beszervezésére semmiféle kísérlet nem történt. Az esküvel megerősített nyilatkozat csak azt a tényt közli, hogy Shanklin nem engedélyezett és nem foganatosított „semmiféle kifizetést Lee Harvey Oswald számára, információért vagy más célra", és hogy a dallasi FBI nyilvántartásában „nincs nyoma, hogy Lee Harvey Oswald valaha is pénzt vett volna fel az FBI-tól".

Rankin indítványozta, hogy idézzék meg Shanklint, ez azonban nem történt meg.

Január 22-én a bizottság kinyilatkoztatta elhatározását, hogy az ügyet „úgy vizsgálja ki, hogy nem támaszkodik a szóban forgó szervre". Nyolc hónap múlva, a vizsgálat végeztével azonban kiderült, hogy a bizottság éppen ellentétesen járt el. Hudkinst nem hallgatták ki, nem derítették ki értesüléseinek forrását; Shanklint nem idézték meg; és a

bizottság — dokumentáció nélkül — közölte, hogy „függetlenül felülvizsgálta" az FBI aktáit. A bizottság tagjai tehát beérték annyival, hogy végső ítéletüket Hoover, helyettese és három FBI-ügynök vallomására alapozták. Hivatkoztak ezenkívül néhány problematikus kijelentésre, melyeket (helytelenül) „eskü alatt tett nyilatkozatnak" neveztek.

Amikor azt elemzem, hogyan tagadta meg célkitűzését a bizottság ebben az esetben, nem azt akarom bebizonyítani, hogy Oswald valóban FBI-ügynök lett volna, mert nem tudok olyan bizonyítékról, amely ezt alátámasztaná. Azt sem hiszem, hogy még ha Oswald kapcsolatban állt volna is valamelyik kormányszervvel, ennek feltétlenül köze lenne ahhoz a vádhoz, hogy Oswald részt vett az elnök meggyilkolásában, bár ez a kérdés feltétlenül beható vizsgálatot érdemelne.

Nem voltam hajlandó feltevésekbe bocsátkozni az üggyel kapcsolatban, és ez láthatóan ingerelte az egyik bizottsági tagot. Ford képviselő vallomásommal kapcsolatban ezt írta: „Bár Lane állítólag Marguerite Oswald jogi képviselője volt, meglepő módon nem adott nagy hitelt az asszony érveinek. A bizottság előtt tett vallomásaiban Lane egyszer sem állította, hogy Lee Oswald az FBI szolgálatában állt volna".

Ford könyve nélkül nem értesültünk volna a „feszült és fojtott" hangulatról, amely a bizottság ülését „első megrendülésükben" jellemezte. A jelentés nem említi ezt az ülést. Az ülésről készített jegyzőkönyv részletei, amelyek Ford könyvében kerültek a nyilvánosság elé, sokatmondó betekintést adnak a bizottság működésébe. Láthattuk, hogy ebben az ügyben a nagy gonddal megfogalmazott döntés nem valósult meg a gyakorlatban. A rendelkezésre álló adatok szűkössége folytán jelenleg még nem tudhatjuk, hogy ez a példa jellemző volt-e a bizottság működésének más területeire is; a bizottsági ülések jegyzőkönyvei a

Nemzeti Levéltár megközelíthetetlen pincéjébe kerültek. Annyit azonban megállapíthatunk, hogy egy olyan területen, amelyet pedig a bizottság rendkívül jelentősnek ítélt, a bizottság tényked ése a legjobb indulattal is csak következetlennek mondható, és mindenképpen kevésbé alapos volt ez a munka, mint ahogy azt Ford, kollégái és a sajtó az amerikai néppel elhitették.

Hasonlítsuk össze a bizottság érdektelenségét a bizonyítékokkal kapcsolatban, azzal a feszült figyelemmel, amelyet bírálóinak tényked ése iránt tanúsított. A Nemzeti Levéltárban tárolt „alapvető forrásanyagok" jegyzéke elárulja, hogy az FBI, a Titkosszolgálat és a helyi rendőrségek ügynökei vagy hírszerzői magnetofonjaikkal jelen voltak különböző helyeken tartott beszédeimen; például a buffalói unitárius templomban, a texasi egyetemen és a massachusettsi Amherst College-ban. Jelen volt egy besúgó még azon a szűk körű konferencián is, amelyet három személlyel tartottam; mindegyikük egy helyi rádió- vagy televíziós társaságot képviselt.

A bizottság tényked ésemről legalább 36 FBI- és 3 titkosszolgálati jelentést kapott, gyakran magnetofonszalagok kíséretében. Legtöbbjük hozzáférhetetlen. Néhányat azonban megvizsgáltam, és az egyik, a Titkosszolgálat San Franciscó-i irodája vezetőjének aláírásával, közli:

> Ellenőriztük valamennyi légivonalat, szállodát és így tovább, és semmi jel nem mutat arra, hogy Lane visszatért volna San Francisco körzetébe Washingtonból 1964. február 11-én.

A jelentés azt is közli, hogy „az utóbbi időben Lane három beszédet mondott a körzetben", és a jelentés felsorolta mindhárom beszéd helyét és idejét.

A hallgatóságban helyet foglaltak az FBI és a San Franciscó-i rendőrség hírszerzői, akik közölték, hogy a beszéd pontosan követte Lane-nek Oswald védelmére felhozott ismert érveit; a szónok a védőbeszédben foglalt valamennyi érvre kitért.

A beszámoló pontos volt. Előadásaim általában követték vallomásomat és egy cikkemet — annál meglepőbb, miért fejtett ki az FBI és a Titkosszolgálat annyi hiábavaló energiát, hogy beszédeimet figyelemmel kísérje.

El kell ismernem, hogy én jóformán mentesültem a titkosszolgálati ügynökök figyelmétől, ahhoz a német születésű íróhoz képest, aki ugyancsak bírálta a Warren-bizottság ténykedését. Az ő esetében a bizottság beszerezte „a Gestapo egyik 1937. november 8-án kelt memorandumát"; az okmány beszerzésében a CIA működött előzékenyen közre, kétségtelenül abból a célból, hogy az író megbízhatóságának megítélésében támpontot adjon a bizottságnak.

30 · A törvény

A törvény nem halt meg, csupán aludt.
(Shakespeare: Szeget szeggel, II. 2.,
Mészöly Dezső fordítása)

Minden tárgyaló ügyvéd ismeri azt a kínzó érzést, amikor nem tud felhozni olyan bizonyítékot, ami az esküdteket kliensének kedvezőbb megítélésére bírhatná. Közte és az esküdtek között áll a törvény, vagy pontosabban a tanúskodás szabályai. Ezek a szabályok részben azt a célt szolgálják, hogy a bizonyítékok törvényesen és szabályszerűen jussanak a bíróság tudomására. Az elnökgyilkosság vizsgálatakor ezeket a szabályokat be kellett volna tartani.

Az Egyesült Államokban nem szavatolja rendszabály a halottak jogait, mint néhány európai országban; de nem is indítunk pert halottak ellen. Ez az ügy kivétel volt. A jelentés így írt:

A bizottság vallató és a vallomásokat elbíráló eljárásai szükségszerűen különböztek annak a bíróságnak a módszereitől, amely rendes bűnvádi tárgyalást folytat egy vádlott jelenlétében, hiszen a mi törvényhozásunkban nincs jogszabály posztumusz tárgyalásokra. Ha Oswald megérte volna a tárgyalást, joga lett volna rá, hogy éljen törvényadta jogaival. A bíró és az esküdtszék ártatlan-

nak tekintette volna mindaddig, amíg kétségen kívül bebizonyosodik bűnössége. Szolgáltathatott volna olyan közléseket, amelyek befolyásolhatták volna a tárgyalás menetét. Részt vehetett volna és irányíthatta volna védelmét. Sor került volna annak megállapítására, vajon ítélőképessége birtokában követte-e el tettét. Valamennyi tanút, köztük minden bizonnyal a vádlottat is, az amerikai tárgyalásokon szokásos alapos vizsgálatnak vetették volna alá. A bizottság nem úgy funkcionált, mint egy bűnügyi eljárás bírói testülete, sem pedig úgy, mintha pusztán ügyészi szerepet kellett volna betöltenie; kivizsgáló testület volt, amelynek az igazság felderítése volt a kötelessége.

Véleményem szerint azonban a bizottság jelentése nem annyira jelentés, mint ügyészi vádirat. Oswald volt itt a vádlott; az ellene szóló bizonyítékokat eltúlozták, míg a javára szólókat lekicsinyelték, eltorzították vagy semmibe vették. A bizottság tényked̈ése nem hasonlítható bírósági tárgyaláshoz: ezen a tárgyaláson a vádlottnak semmiféle joga nem volt. Nem tűnik-e ki a fenti idézetből, hogy Oswald, csak azért, mert halott volt, eljátszotta jogát a szokásos bírói eljárásra? Nem tűnik-e ki, hogy a vádlott, aki önhibáján kívül marad távol, jobban rászorul a segítségre és a védelemre — és a jogi tanácsadásra is —, mint az, aki jelen van, és részt tud venni védelmében? Ez természetesen morális megfontolás, nem pedig jogi. És a következőkben — amennyire ez témánkhoz tartozik — a jogi eljárás kettős céljára fogunk koncentrálni.

Mindenekelőtt azonban jegyezzük meg, hogy a bizottság tett egy elkésett engedményt Lee Harvey Oswald és családja javára. A bizottság ezt írta:

A gyanúsított és családja javára 1964. február 25-én a bizottság felkérte Walter E. Craiget, az Amerikai Jogász-

szövetség elnökét, vegyen részt a vizsgálatban, és közölje a bizottsággal, megfelel-e az eljárás az amerikai jogrendszer alapvető elveinek. Mr. Craig elfogadta a megbízást, és fenntartás nélkül részt vett a vizsgálatban. Személyesen vagy képviselő személyében jelen volt a kihallgatásokon. A bizottság aktáiban szereplő adatok és jelentések rendelkezésére álltak, ő és segédjei keresztkérdéses vizsgálatnak vethették alá a tanúkat, újra megidézhették valamennyi régebben kihallgatott tanút, és új tanúk megidézését javasolhatták. Oswald özvegyének jogi tanácsadója megelégedését fejezte ki.

Mikor Craiget kinevezték, és ez majdnem három hónappal a bizottság megalakulása után történt, a főbíró bejelentette, hogy a jogász Oswald jogi tanácsadójaként fog működni, jóllehet Oswald édesanyja hetekkel azelőtt más ügyvédet választott. Ford képviselő később azt írta, hogy Craig képviselte „az amerikai jog etikai lelkiismeretét". A sajtó hozsannázva fogadta a kinevezést. „A Warren-bizottság kinevezte az Amerikai Jogászszövetség elnökét Lee Harvey Oswald érdekeinek képviseletére, és ez nagyon szerencsés lépés volt" — írta a liberális *New York Post*. A szerkesztőségi cikk hozzátette: „Mr. Craig elvállalta a megbízást, és így azoknak a konzervatív meggyőződésű férfiaknak a hosszú tradícióját folytatja, akik bátran léptek a Jog küzdőterére, és vállalták a legnépszerűtlenebb ügyek védelmét."

Bár ilyen és hasonló cikkek úgy jellemezték Craiget, mint aki foggal-körömmel harcol ügye védelméért, maga Craig jóval szerényebben látta szerepét. „Nem töltjük be Lee Harvey Oswald jogi képviselőjének szerepét" — közölte a bizottsággal. Elmagyarázta: azért vesz majd részt a kihallgatásokon, hogy meggyőződjék róla, „vajon az elnök meggyilkolására és Lee Harvey Oswald bűnrészességére vonatkozó tényeket elég alaposan vizsgálják-e ki, és méltányosan tárják-e a nyilvánosság elé". Az amerikai jog „etikai

lelkiismerete" tehát furcsa módon hadilábon áll azzal az alapvető jogi koncepcióval, hogy a gyanúsítottat ártatlannak kell tekinteni mindaddig, amíg bűnössége be nem bizonyosodik, de hadilábon áll Craig a jogi tanácsadás helyes értelmezésével is.

Nem tudta azonban elég szerényen értékelni szerepét. Ha Craig vagy helyettesei valaha is újraidéztek tanúkat, ennek nem maradt nyoma a jelentésben. A jelentés csupán a fent idézett helyen említi Craig nevét, és hozzájárulásának mértékét mi sem illusztrálja jobban, mint az a tény, hogy neve nem is szerepel a jelentés névmutatójában. Ha Craig vagy helyettesei valaha is az FBI vagy a CIA által már kihallgatott tanú megidézését javasolták, ennek nincs nyoma a jelentésben. Ha Craig vagy helyettesei valaha is új tanúk megidézését javasolták a bizottságnak, ennek nincs nyoma a jelentésben. Ha Craig vagy helyettesei valaha is jelen voltak a 25 000 kihallgatás közül csak egyen, ennek nincs nyoma a jelentésben.

Sem Craig, sem helyettesei nem vezettek le keresztkérdéses kihallgatásokat. Egyikük-másikuk néha feltett ugyan egy-két kérdést, de ezek a kérdések vagy csekély jelentőségűek voltak, vagy azt a célt szolgálták, hogy még jobban alátámasszák a távol levő vádlott bűnösségét. Pedig az olyan vallomás, amelyet nem követ keresztkérdéses kihallgatás, csekély értékű. Wigmore úgy írt az eljárásról, mint amely „kétségkívül az igazság felderítésére megszervezett legnagyobb méretű jogi gépezet". Kijelentette, „ha eltekintünk a szélesebb politikai megfontolásoktól, akkor nem az esküdtbírósági tárgyalás, hanem a keresztkérdéses kihallgatás tekinthető az angol-amerikai jogrendszer legnagyobb, legmaradandóbb hozzájárulásának a tárgyalási eljárások metodikájához".

Ha Craig a legjobb indulattal végezte volna is munkáját, ritka jelenléte eredménytelenné tette jogi tanácsadói működését. Az egyik tanú, akinek vallomása hemzsegett a

belső ellentmondásoktól, szemmel láthatólag zavarba jött, hogy olyan kevés segítséget tudott csak nyújtani a bizottságnak. Azt mondta: „Nem akartam magukat megzavarni, és tudatlanságommal összekavarni az önök egész vizsgálatát, de egy jó védőügyvéd darabokra szedne engem." Ez alkalommal, sajnálatos módon, mint annyi más alkalommal, Craig nem volt jelen.

Mikor viszont jelen volt, teljesen nyilvánvaló volt, hogy a legelemibb tényeket sem ismeri, és ez sokban csökkentette eleve szórványos segédkezésének értékét. Egyetlen példát: a bizottság vizsgálata során pontosan lemérte a Dealey tér különféle távolságait. A mérés eredményei és a gyilkosságról készült Zapruder-film beható vizsgálata lehetővé tette, hogy a bizottság megállapíthassa: az elnök kocsija 85—115 méterre volt az aluljárótól, mikor a lövések eldördültek. Az elnök sofőrjének vallomása közben Craig megkérdezte, „az aluljárótól egy mérföldön belül volt-e az elnök autója", mikor a lövéseket leadták.

Oswald tehát nem részesülhetett jogi védelemben, és ez alig egy évvel azután történt, hogy létrejött egy fontos jogi döntés, amely úgy értelmezte az Egyesült Államok alkotmányának 6. törvénymódosítását, mint amely szavatolja a bűnténnyel gyanúsított személyek jogi védelmét. „A gyanúsítottnak a védelemhez való jogát bizonyos országokban nem tekintik a törvényes eljárások alapvető, lényeges elemének; a mi országunkban azonban annak tekintendő" — jelentette ki a bíróság. Egy ügyvéd, aki mint megfigyelő vett részt, kérte a bíróságot, hogy értse meg: a gyanúsított jogi védelme nélkül nem képzelhető el törvényes eljárás. Emlékeztette a bíróságot a jogszabályokra: „A bírókat különleges felelősség terheli, és ugyanez vonatkozik az ügyvédekre is." Ez a bíróság, amely oly világosan kinyilatkoztatta, hogy a gyanúsítottnak joga van védelemre, az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága volt, és ennek a bíróságnak a főbírója volt a bizottság elnöke. A szóban

forgó ügyvéd pedig J. Lee Rankin, a bizottság fő tanácsadója volt.

Angliában valószínűleg jobban értik a törvény előírásait és a jogi védelem fogalmát. Egy Királyi Bizottság rendszeresen részt vesz elhalálozott vádlottak bűnösségének megállapítására folytatott kihallgatásokon, és előírja, hogy az elhalálozott családja jogi képviselő útján fenntartás nélkül részt vehet a tárgyalásokon, és ez a jogi tanácsadó minden bizonnyal nem tagadja meg védőügyvédi szerepét. Akár ügyészi testület volt a Warren-bizottság, akár grandiózus esküdtszék, akár pártatlan tribunusok testülete, akár pedig objektív bíróság — maga a főbíró tárgyalásnak nevezte az eljárást —, az a tény, hogy megtagadta a halott vádlott jogi védelmét, példa nélkül áll, és törvényellenes.

A törvénykezés egyik célja az, hogy biztosítsa a vádlott jogait. Az ellenvetés itt az volt, hogy nem volt vádlott. A második cél az, hogy fény derüljön az igazságra. A két cél azonban elválaszthatatlan egymástól; a vádlott védelmét az szavatolja legjobban, ha az odavonatkozó bizonyítékokat törvényesen értelmezik; és akár tárgyalásról volt szó, akár nem, akár Oswald volt a vádlott, akár nem, az elnöki bizottságnak nem kellett volna visszariadnia a törvényes eljárástól.

A tanúskodás bizonyos szabályai természetesen nem feltétlenül szolgálják az igazság felderítését. A legtöbb jogrendszerben a feleség nem tanúskodhat férje ellen: a meggondolás itt az, hogy biztosítani kell a család egységét-szentségét. A bizottság — ebben az esetben véleményem szerint helyesen — eltekintett ettől a szabálytól, nyilván mert érezte, hogy ezt a szóban forgó bűntett súlyossága, nagy hordereje igazolja. De semmi sem igazolja azt, hogy a bizottság jogot formált bizonyos más szabályok megszegésére is, amelyek pedig az ítélet törvényességéhez járultak

volna hozzá. A törvényes eljárás alapelveit, köztük a tanúskodás szabályait, hallgatólagosan visszautasította a bizottság.

A rávezető kérdés arra irányul, hogy rá a kérdezett a kívánt választ adja. Közönséges tárgyalásokon általában elítélendő rávezető kérdés feltevése a tanúk közvetlen kihallgatása során; a bizottság kihallgató testülete által rendszeresen és következetesen feltett rávezető kérdésekből véleményem szerint kitűnt a bizottságnak az az igyekezete, hogy a maga elgondolása szerint alakuljon az ügy — vagyis: kidomborodjék Oswald bűnössége. A fennálló körülmények folytán ezt különösen könnyű volt elérni. Már szó volt róla, hogyan járult hozzá a bizottságról kialakult magasztos kép, a főbíróval az elnöki székben, ahhoz, hogy sok tanú olyan vallomást adjon, amely érzése szerint kedvére lesz a bizottságnak; és természetesen a vádlott jogi képviselője nem tett fel keresztkérdéseket. Néhány tanút — és erről is volt már szó — megfélemlítettek, másokat előre „megdolgozott" az FBI vagy a Titkosszolgálat. Néhányukat maga a kihallgató jogász készítette elő tanúvallomásra. Ebben az atmoszférában különösen megbocsáthatatlan vétségnek kell tekintenünk a sorozatos rávezető kérdéseket, mert előrelátható volt, hogy a rávezető kérdések a szokottnál is hatékonyabban fogják megakadályozni az igazságnak megfelelő pártatlan tanúvallomásokat.

A hallomáson alapuló tanúzásról szóló rendszabály — ha hall valamit a tanú, és vallomásában megismétli anélkül, hogy meggyőződött volna igazságáról — majd minden jogrendszerben létezik. Mégis, majdnem az összes vallomás, amely a bizottság testülete előtt elhangzott — 552 vallomásról van szó —, tartalmazott hallomáson alapuló értesülést, hogy az FBI és a Titkosszolgálat kihallgatási jegyzőkönyveiről ne is beszéljünk: ezek majdnem kizárólag hallomáson alapultak. Mikor 1964. március 4-én tanúvallomást tettem, közöltem, hogy november 22-től november

24-ig semmiféle eseménynek nem voltam szemtanúja — csupán Oswald meggyilkolását láttam televízión —, ez azt jelentette, hogy semmiféle különleges bizonyítékkal nem tudtam szolgálni. Jeleztem viszont, hogy beszélgetést folytattam szemtanúkkal, és beszereztem fontos, esküvel megerősített nyilatkozatokat, és ezzel felajánlottam segítségemet a kérdéses személyek megidéztetésében. Ehelyett a bizottság felkért, ismételjem el, mit hallottam tőlük — arra kért fel, hogy hallomáson alapuló vallomást adjak. A bizottság elutasított egy ilyen közlést, amikor Malcolm Couch fényképészt megakadályozta vallomásának megtételében: arról a lehetőségről akart vallani, hogy Ruby jelen volt a Dealey téren körülbelül az elnök meggyilkolása idején.

Minden bíróságnak, minden kihallgatásnak és minden vizsgálatnak el kell fogadnia egy szabályrendszert, amelynek alapján megállapítja, milyen bizonyítékokat fogadjon el, milyen bizonyítékokat utasítson vissza. Tulajdonképpen minden logikus ítélkezés, akár kollektív, akár egyéni, azon alapszik, hogy eldöntjük: mi lényeges és mi nem. A körültekintő bíróság számára a tanúságtétel szabályai kivételes értékkel bírnak. Ezek a szabályok logikusak és ugyanakkor meglehetősen rugalmasak, ezért jól illettek volna a bizottság munkájához. El lehetett volna fogadni egy még rugalmasabb szemléletet, amely a polgári jogi tárgyalásokon szokásos. A bizottság azonban semmiféle szabályrendszert nem tett magáévá, a bizonyítékok elfogadásában vagy elutasításában semmiféle megegyezésen alapuló szabállyal nem rendelkezett.

Ez azzal a következménnyel járt, hogy — bár sok ilyen anyagot elutasítottak — a jegyzőkönyvek hemzsegtek a következetlen, időnként komolytalan vallomásoktól. Lényegbevágó és objektív bizonyítékok helyett a kihallgató jogász egy bárban elhangzott sikamlós vicc iránt érdeklődött, vagy a „halszálka-kényszerképzet" rejtelmeibe bocsátkozott. Az FBI és más ügynökségek tucatnyi szemtanú nevét juttatták

el a bizottsághoz, és ezeket a neveket a jelentés egy szóval sem említi; a tankönyvraktár alkalmazottjai közül néhányan az ablakból, néhányan a kapuból látták a gyilkosságot; legtöbbjüket nem idézte meg egyáltalán a bizottság. Erre semmiféle időhiány nem ad magyarázatot, mert a bizottság megidézte például Revilo Oliver professzort, aki terjedelmes cikkeket írt egy ultrakonzervatív folyóiratba, ahol kijelentette, hogy „a nemzetközi kommunista összeesküvés azért akarta eltenni láb alól Kennedyt, aki pedig oly sok jó szolgálatot tett, mert szolgálatait nem a terveknek megfelelően tette". Oliver azt fejtegette, hogy Kennedy elnököt „azért ölte meg a kommunista összeesküvés, mert újra amerikai akart lenni"; és a professzor csak azért utasította el ezt a hipotézist, mert „jelenleg nincs rá bizonyíték, hogy az elnök valóban ismét amerikai akart volna lenni".

Oliver felforgatással, szabotázzsal, korrupcióval, zsarolással és hazaárulással vádolta a megboldogult elnököt. A többi elnökben is talált hibát: Eisenhower törvénytelen eszközökkel „védelmezte a kormányban fészkelő gonosz viperát", és Roosevelt volt „a Fehér Ház nagy háborús bűnöse". Oliver méltatlankodva állapította meg, hogy sokan gyászolták Kennedy elnök halálát, pedig Hitlert senki nem gyászolta.

A bizottság 123 oldalt szentelt a professzor megnyilvánulásainak. Egyáltalán nem volt meglepő, hogy nem tudott semmiféle lényegbevágó információt nyújtani, kihallgatásának jegyzőkönyve mégis 35 oldalt foglal el — sokkal többet, mint Mrs. Kennedy, Connally kormányzó, Mrs. Connally és Weitzman rendőr vallomásainak jegyzőkönyve együttvéve.

Mikor a tanúnak olyan mondanivalója volt, amely nem vágott egybe a bizottság megállapításaival, vallomását gyakran érvénytelenítették. A bizottság „Craig tanúvallomásának jelentős elemeit nem fogadhatja el", Mrs. Randle „tévedett"; Connally kormányzó „valószínűleg

tévedett"; Frazier „könnyen tévedhetett"; Daniels vallomása „csekély hitelt érdemel"; Rowland „hajlamos a túlzásra", és „komoly kétségek merültek fel szavahihetőségét illetően"; Whaley „emlékezete pontatlan volt", „meglehetősen pontatlanul nyilatkozott" és „tévedett"; Kantor „tévedhetett", és „valószínűleg nem látta Rubyt a Parkland kórházban"; Mrs. Tice „tévedett"; Wade „nem látta át a bizonyítékokat, és számos hibát vétett"; Weitzman „tévedett"; Mrs. Helmick „megbízhatósága kérdéses"; Ruby és Shanklin szavait tévesen idézték; a Parkland kórház orvosait is tévesen idézték, és ők is tévedtek; Mrs. Connally vallomása „nem zárt ki" egy olyan lehetőséget, amelyet pedig valójában kizárt; Mrs. Kennedy férje sebeiről szóló vallomását törölték; Mrs. Rich nem is szerepelt a jelentés szövegében; és Mrs. Clemonsnak még a létezését is hallgatólagosan letagadták. A hitelt érdemlő vallomásokat így utasították tehát el, és a szükségszerűség katalizátora Brennant és Mrs. Markhamot szavahihető tanúkká változtatta.

Az előző fejezetekben kitértünk a bizottságnak arra a hajlamára, hogy semmibe vegyen olyan tanúkat, aki egyedülállóan értékes bizonyítékok birtokában álltak. A következő példában a bizottság bűnös mulasztása különösen súlyos. 1963. április 10-én Edwin A. Walker tábornok éppen csak hogy megmenekült a haláltól, mikor íróasztalánál ült, és egy puskagolyó vágódott mellette a falba. Tanúja nem volt a merényletnek, de Walter Kirk Coleman kijelentette, hogy „közvetlenül a lövés után látta, hogy két férfi két kocsin" elhajt a színhelyről. Elmondta az FBI-nak, hogy „egyikük sem hasonlított Oswaldra". Colemant meg lehetett volna idézni — egy független nyomozó magnetofonszalagra vette nyilatkozatát —, mégsem idézte meg a bizottsági testület egyik tagja sem. A bizottság ezzel szemben egy percig sem habozott, mikor a gyilkossági kísérlettel Oswaldot vádolta meg. Mulasztásról volt itt szó? Véleményem

szerint ez annyira összeférhetetlen a pártatlan vizsgálat szellemével, hogy még ha egyetlen példa is lett volna egy máskülönben törvényes eljárásban, visszamenőleg lejáratta volna az egész ügymenetet. És nem volt az egyetlen.

A bizottság kezdettől fogva elállt független nyomozó hatóságok alkalmazásától. A tanúkat gyakran úgy hallgatta ki, hogy előzőleg a dallasi rendőrség, az FBI vagy a Titkosszolgálat gyakran ismételten vallatta őket — néhány esetben a fenti három hatóság közül kettőnek, néha háromnak a képviselője is egyszerre jelen volt. A bizottság kijelentette, hogy:

> A szövetségi nyomozó hatóságok ügybuzgalma és segítőkészsége folytán nem volt szükség arra, hogy a bizottság saját testületén kívül más nyomozókat is alkalmazzon.

A bizottság a tárgyi bizonyítékokat is vitathatóan kezelte, hiszen a szövetségi szervek és nyomozó hatóságok „segítőkészsége" odáig terjedt, hogy bizonyítékokat megcsonkítottak, megsemmisítettek, elzártak és újra előállítottak; az „ügybuzgalom" pedig legtöbbször csak hátráltatta fontos bizonyítékok közzétételét.

Megcsonkították a papírzsákot, amelyben Oswald állítólag a könyvraktárba vitte fegyverét; vegyi úton színtelenítették, mielőtt tanúk azonosíthatták volna; állapota annyira megrongálódott, hogy nem lehetett bizonyítékként felhasználni. A megsemmisített bizonyítékok között voltak Humes jegyzetei, amelyeket a boncolás után elégettek. A posta idő előtt megsemmisítette azt a postafiókigénylést, amelyet állítólag Oswald töltött ki.

Az elzárt bizonyítékok közé tartozik az elnök holttestének röntgenlelete, amelyet a szövetségi rendőrség kobozott el a Bethesda kórház orvosaitól. A bizottság nem publikálta ezt a leletet, bár így megoldódhatott volna az elnök testébe fúródó golyók pályájára vonatkozó vita, amely hozzájárulha-

tott volna a gyilkos tartózkodási helyének pontos meghatározásához. A halottszemlén készült fényképeket nem publikálták; semmi sem jelzi, hogy a bizottság tagjai valaha is látták ezeket. A halottszemlét végző orvosok mindenesetre nem látták őket. Bár ilyen felbecsülhetetlen jelentőségű orvosi bizonyítékokat nem publikáltak, a bizottság közölte Jack Ruby anyjának foglenyomatát, amely az asszony fogainak 1938-as állapotát jelezte.

Az újra előállított bizonyítékok közé tartozik a papírzsák másolata, amely a szövetségi rendőrség műve, miután az eredeti használhatatlanná vált. A késleltetett bizonyítékok közé tartozik az a dallasi utcakő, mely egy eltévedt golyó nyomát viselte, és mégis Dallasban maradt minden óvóburkolat nélkül 1963. november 22-től 1964. augusztus 5-ig.

A bizottság elrendelte vizsgálatok gyakran lényegtelenek voltak. A fegyvervizsga idején fennálló körülmények lényegesen különböztek az elnökgyilkosság körülményeitől. Mikor viszont fontosak voltak ezek a vizsgálatok, az eredményeket a bizottság gyakran ellentétesen értelmezte.

A bizottság nemigen riadt vissza olyan konklúzióktól, amelyekhez nem volt meggyőző alap. Darrell Tomlinson, aki egy puskagolyót talált a Parkland kórházban, nem tudta biztosan megmondani, Connally hordágyáról vagy pedig egy szomszédos hordágyról esett-e le; a jelentés azonban minden bizonyíték hiányában „arra a következtetésre jutott, hogy a puskagolyó Connally kormányzó hordágyáról esett le". Mrs. Odio vallomását a bizottság kurtán-furcsán elutasította, mielőtt még kézhez kapta volna a Mrs. Odio vallomásában foglaltakra vonatkozó FBI-vizsgálati végjelentést.

A bizottság nemcsak a szövetségi hatóságokra támaszkodott: a bizonyítékok jelentős részét a dallasi rendőrség szolgáltatta. A bizottságot nem aggasztotta, hogy ilyen nagy mértékben támaszkodnia kell a helyi rendőrségre; ellenkezőleg, hálát érzett: „A dallasi hatóságok, különösen a rend-

őrség alkalmazottai, készségesen eleget tettek a bizottság valamennyi kérésének."

A bizottság azonban nem volt túl igényes a „készséges" támogatást illetően. A jegyzőkönyvek bizonyítják, hogy a dallasi rendőrség közreműködése korántsem nevezhető készségesnek. Day hadnagy nem volt hajlandó kiszolgáltatni az FBI-hoz küldött aláírt nyilatkozatát a fegyverről készített ujjlenyomatokra vonatkozólag, és az FBI-t is csak a felfedezés után néhány nappal értesítette. A dallasi rendőrség sohasem derítette ki, hogyan hatolt be Ruby a szigorúan őrzött alagsorba; soha nem derítették ki, ki adta meg a gyanúsított személyleírását, melyet a rendőrségi rádió körülbelül 12.45-kor sugárzott; a november 22-én 12.26 és 12.34 között eltelt idő rádióadásainak nincs átirata, nem maradt továbbá gyorsírásos vagy magnetofonszalagon rögzített nyoma az Oswald 12 órás kihallgatásán elhangzott válaszoknak sem — vagy ha maradt, ez nem jutott a bizottság birtokába.

A dallasi rendőrség kezdetben tagadta, hogy a három golyó birtokában van, amelyeket Tippit boncolásán találtak, és majdnem négyhónapos késedelemmel küldte át a bizonyítékot az FBI-nak. Bizonyíték semmisült meg Lee Harvey Oswald személyében is, amikor a dallasi rendőrkapitányság alagsorában meggyilkolták. A dallasi rendőrfőnök pontatlanul jelentette a paraffintesztek eredményeit, és a röppályavizsgálat eredményéről előre úgy nyilatkozott, hogy az „kedvező" lesz. A rendőrségi akták szerint Cecil McWatters határozottan felismerte Oswaldot, bár a férfi megesküdött, hogy ez nem volt igaz. A rendőrség úgy rendezte meg az azonosítási szemléket, hogy az is Oswaldot választotta volna ki, aki soha életében nem látta — vallotta az egyik tanú. Legalább háromszor úgy adtak tanúk Oswald azonosítására vonatkozó, esküvel megerősített nyilatkozatot, hogy az azonosításra még nem került sor. A dallasi rendőrség kezdettől fogva jóvátehetetlen módon elfogult volt

Oswald ellen. Ilyen körülmények között a bizottságnak véleményem szerint nem lett volna szabad ennyire bíznia bennük.

Az 552 tanú közül 94-et egy vagy több bizottsági tag jelenlétében hallgattak ki, a fennmaradó 458 tanú nyilatkozatot vagy esküvel megerősített nyilatkozatot adott, vagy csak a kihallgató testület egyik ügyvédje hallgatta ki. A bizottság saját bevallása szerint „megközelítőleg 25 000 kihallgatási és újrakihallgatási FBI-jegyzőkönyvet" és „megközelítőleg 1550 titkosszolgálati kihallgatási jegyzőkönyvet" vizsgált át. Az anyag legnagyobb része tehát hallomáson alapult. Számos tanú tiltakozott a szövetségi rendőrhatósági jegyzőkönyvek pontatlanságai miatt. Azok közül, akiket előzőleg az FBI vagy a Titkosszolgálat hallgatott ki, ijesztően sokan jelentették ki, hogy a rájuk vonatkozó kihallgatási jegyzőkönyv téves. Még az FBI által kihallgatott titkosszolgálati ügynökök is tiltakoztak az FBI-jegyzőkönyvek pontatlanságai miatt; egy titkosszolgálati ügynök így szólt: „Fogalmam sincs, honnan vehették ezeket az idézeteket." A hibát legtöbbször a kihallgatást végző ügynök félreértésének tulajdonították, de volt legalább egy tanú, aki kissé kevesebb leleményességgel magyarázta a tévedést.

Nelson Delgado, aki együtt szolgált Oswalddal a haditengerészetnél, azt vallotta, hogy Oswald gyatrán kezelte a lőfegyvereket.

Kérdés: Egyszerre tüzelt ön Oswalddal?
Delgado: Igen, egy sorban voltam vele. Ez azt jelenti, hogy egyidőben lőttünk. De nem azonos pozícióban. Emlékszem a lövéseire. Nagyot nevettünk, mert legtöbbször még a céltáblát sem találta el, tudják, rengetegszer hibázott, de ő rá se hederített.
Kérdés: Soha nem találta el a céltáblát?
Delgado: Épp csak hogy megfelelt. Egyáltalán nem lelkesedett úgy a lövészetért, mint a többiek. Mindnyájan szerettünk a lőtérre járni.

Így aztán Oswald soha nem gondozta fegyverét, mondta Delgado. Vallomásában azt is elmondta, hogy spanyolra tanította Oswaldot, és Oswald tűrhetően beszélt spanyolul. Delgado szülei és felesége Puerto Ricóban születtek, ő maga „folyékonyan beszélt és írt spanyolul", részben ennek köszönhette rangfokozatát. Több példával is bizonyította Oswald spanyol tudását.

Az FBI ügynökei négy alkalommal hallgatták ki Delgadót, és a hivatalos álláspont felé próbálták irányítani közléseit. Delgado elmondta, hogy az ügynökök rá akarták venni, állítsa azt, hogy Oswald nagyon gyengén beszélt spanyolul, ahelyett, hogy azt állítaná: Oswald spanyol tudása meglehetős volt; rá akarták venni, túlozza el Oswald lövészi képességeit, ahelyett, hogy azt állítaná, pontatlanul lőtt. Négy különböző ügynök vallatta Delgadót, és Delgado megesküdött rá, hogy a kihallgatások jegyzőkönyvei majd minden részletben pontatlanok voltak. Elmondta, hogy „kiborult" a vallatások alatt; egyikük „állandóan nyaggatott", mondta. Ahelyett, hogy egyszerűen jegyzőkönyvbe vette volna nyilatkozatát, az ügynök „órákon keresztül vitatkozott" vele. „Gúnyos hangsúllyal" azt mondta neki, hogy ő, Delgado, sem beszél jól spanyolul, hogyan taníthatta hát Oswaldot?

Kérdés: Ön tehát úgy érezte, hogy az ügynök meg akarta változtatni beszámolóját?
Delgado: Igen.
Kérdés: Le akarta beszélni önt arról, hogy azt állítsa: Oswald tudott spanyolul?
Delgado: Mondhatom azt, amit akarok?
Kérdés: Igen, elvárjuk öntől, hogy pontosan azt mondja, amit akar.
Delgado: Úgy érzem, s ezt egészen őszintén mondom, hogy Oswald valóban elkövette, amivel vádolják, de az a benyomásom volt, hogy nekik nem tet-

szett, hogy azt mondtam: Oswald nem volt kitűnő lövész.

A bizottság azt kérdezte Delgadótól, „úgy érezte-e, hogy az FBI-ügynököknek nem tetszett az a közlése, hogy Oswald rosszul bánt a puskával", és a tanú igennel válaszolt. Delgado egyike volt azon kevés tanúknak, akiket kihallgatott az FBI, és ezután megjelentek a bizottság előtt is. A többiek esetében a bizottság általában bízott a szövetségi nyomozók pontosságában. Delgado vallomása indokolatlanná tette ezt a bizalmat, mert ha FBI-ügynököknek tett nyilatkozata pontos volt, akkor az FBI nem jegyezte hűen közléseit. Az ügynökök „állandóan nyaggatták", „órákon keresztül vitatkoztak" Delgadóval, hogy „megváltoztassák" beszámolóját; elégedetlenségüknek adtak kifejezést vallomása alatt; „nem tetszett nekik" az a közlése, hogy Oswald gyatrán lőtt; és végezetül az ügynökök pontatlan jegyzőkönyvet készítettek.

A Titkosszolgálat bizonyos ügynökei hasonló előítélettel kezelték a bizonyítékokat. Az elnökgyilkosság egyik fontos szemtanúját, Jean Hillt, arra biztatták a Titkosszolgálat ügynökei, hogy változtassa meg vallomását a lövések számára nézve, állítsa, hogy a hivatalos álláspontnak megfelelően csak három lövést hallott. Jean Hill a Titkosszolgálat ügynökei és később a bizottság előtt egyaránt azt vallotta, hogy több mint három lövést hallott. Vallomásában elmondta, hogy az egyik ügynök elmagyarázta neki: ő is „több lövést hallott, de három sebünk van és három puskagolyónk, tehát három lövést ismerünk el jelenleg".

Dean Adams Andrews New Orleans-i ügyvéd beszámolt a bizottságnak az FBI-jal kapcsolatos élményeiről, és szavai egy érzékenyebb testületet minden bizonnyal megindítottak volna. Andrews elmondta, hogy Oswald tanácsot kért tőle, hogyan változtassa meg a haditengerészettől való elbocsátásának hivatalos formáját. November 23-án egy

Clay Bertrand nevű ügyvéd felhívta telefonon, és megkérte, képviselje Oswaldot Dallasban. Az ügynökök szemmel láthatólag meg akarták győzni Andrewst, hogy Clay Bertrand nevű ügyvéd nem létezik.

Kérdés: Hadd kérdezzük meg öntől ezt: mikor ön áprilisban itt volt, beszéltünk erről az ügyről, és akkor jegyzőkönyvbe akartam venni vallomását. De erre nem került sor, úgy, hogy sorozatos FBI-kihallgatásai folytán ön arra a következtetésre jutott, hogy Clay Bertrand képzeletének szüleménye.
Andrews: Ezt csak az FBI állítja.

A bizottság előtt Andrews elmondta, hogy Bertrand jó párszor hivatkozott rá, és az FBI-kihallgatás óta látta is. Hogyan jelenthette hát az FBI, hogy Bertrand csak Andrews képzeletében létezett? Andrewst letörte az ügynökök kitartása, nem jelent meg több FBI-kihallgatáson. „Teljes gőzre kapcsoltak. Úgy törnek rá az emberre, mint a tornádó. És nem szállnak le az emberről. Olyanok, mint a rák. Nem tágítanak."
Azt mondta az ügynököknek, vegyék azt a jegyzőkönyvbe, ami nekik tetszik, és zárják le ügyét. Az ügynökök úgy zárták le az ügyet, hogy Andrews elismerte: Bertrand nem létezett, és tették mindezt úgy, hogy Andrews megesküdött, hogy ilyen nyilatkozatot soha nem tett. Hozzátette, hogy a bizottság előtti megjelenése előtt hat héttel is látta Bertrandot.

A bizottság azt állította, hogy Oswald Houstonból 1963. szeptember 26-án autóbuszon Mexico Citybe utazott, és egy „Albert Osborne nevű egyén mellett ült". Osborne, egy koros lelkész, tagadta, hogy Oswald mellette ült volna a buszban. Azt vallotta az FBI-nak, hogy „egy valószínűleg me-

xikói vagy portoricói fiatalember" mellett ült. Az FBI behatóvizsgálatot folytatott Osborne „körülményeire és ténykedésére" vonatkozóan, s a vizsgálati eredményeket a bizottság elé tárta. A bizottság megvizsgálta a jegyzőkönyvet — 2195-ös bizottsági melléklet —, és megállapította:

> A szövetségi nyomozóknak Oswalddal kapcsolatban nem álló kérdéseire vonatkozó válaszai is következetlenek, megbízhatatlanok voltak; Osborne megbízhatatlansága folytán a bizottság nem adott hitelt tagadó válaszának, mely szerint Oswald nem ült volna mellette a buszon.

A 2195-ös bizottsági melléklet vizsgálata feltárja, hogy a közlések jelentős részét olyan személyek szolgáltatták, mint „Dallas T-3 bizalmas közlés", „Dallas T-4 bizalmas közlés", „Birmingham T-1", „Little Rock T-1" és más hasonló jelzetű személyek. A bizottság tehát „bizalmas", megnevezhetetlen forrásokra támaszkodott a vizsgálattal nem kapcsolatos területeken abból a célból, hogy Osborne-nak a vizsgálattal nagyon is kapcsolatos közléseit lejárassa, érvénytelenítse.

A bizottság szerencsére felmentette a 75 éves lelkészt az elnök meggyilkolásában való bűnrészesség vádja alól: „Körülményeinek és ténykedésének kivizsgálása azonban nem szolgáltat alapot arra a gyanúra, hogy részt vett volna az elnökgyilkosságban."

Ha az FBI-jegyzőkönyvek pontosak, Osborne nem volt őszinte az őt vallató különböző ügynökökkel. Mikor 1964. január 7-én Osborne-t megkérdezték egy bizonyos John Howard Bowenról, azt válaszolta, hogy ismeri, de nem tudja, hol tartózkodik. 1964. február 8-án és február 16-án az ügynökök úgy hallgatták ki Osborne-t, mintha Bowent vallatták volna.

Ezeken a kihallgatásokon a jegyzőkönyv értelmében Osborne közölte az ügynökökkel, hogy Bowennak hívják, és

ismeri Osborne-t. Az FBI-jelentés azt már nem közli, hogy ugyanaz az ügynök hallgatta-e ki Osborne-t valódi nevén és Bowen helyett is.

Az FBI ezek után nyilván úgy határozott, hogy ügynökeit félrevezették. Újra kihallgatták Osborne-t, és az idős lelkész azt vallotta, hogy Osborne-nak és Bowennak hívják. A legérdekesebb az, hogy az FBI előzőleg beszerezte Osborne képén kívül Bowen képét is, hogy más tanúknak azonosítás céljából bemutassa őket. Az egyik bizottsági mellékletben szereplő FBI-okmány jelzi, hogy az egyik tanúnak „bemutatták Albert Osborne és John Howard Bowen képét, és a tanú azt vallotta, hogy sem Osborne-t, sem Bowent" nem ismeri.

Az a tény, hogy Osborne ilyen teljes sikerrel zavarta össze az FBI-t, nem annyira rá vet rossz fényt, mint az FBI-ra. A szövetségi nyomozó hatóság képtelen volt megállapítani, hogy a szóban forgó két kép egyazon férfi két különböző képe volt. További ok arra, hogy megkérdőjelezzük a bizottság döntését, amely a bizottság vizsgálati felelősségét az FBI-ra ruházta.

A törvényes vizsgálat törvényes nyomozókat kíván, nemcsak a terepen, hanem a törvényteremben is. A bizottság tagjai alig léptek közvetlen kapcsolatba a bizonyítékokat szolgáltató tanúkkal, legtöbbjüket ügyvédei hallgatták ki, és legalább egy ügyvéd túllépte jogkörét, amikor a sorok közt megfenyegetett egy tanút, és rá akarta bírni, változtassa meg vallomását. Ez a fenyegetés „nem szerepel a jegyzőkönyvben" — vagyis a gyorsíró távollétében hangzott el —, és ha a tanú nem kérelmezte volna újrakihallgatását, az incidens nem jutott volna a bizottság tudomására.

A dallasi rendőrség Patrick T. Dean nevű őrmesterét Burt W. Griffin, a bizottság ügyvédje hallgatta ki Dallasban, 1964. március 24-én. A bizottság egyetlen tagja sem

volt jelen. Dean volt felelős a rendőrségi alagsor garázsának biztonságáért, mielőtt Oswaldot meggyilkolták, és vallomása természetesen érdekelte a bizottságot. A kihallgatás rendben folyt, amikor Griffin, aki azelőtt szövetségi ügyész volt, kiküldte a gyorsírót, és egy „jegyzőkönyvben nem szereplő" beszélgetést folytatott Deannel.

Mikor Dean újra vallomást tett Washingtonban 1964. június 8-án, kihallgatásán Warren főbíró, Dulles és Rankin voltak jelen. Rankin láthatólag nem is gyanította, miért jelentkezett Dean kihallgatásra.

Rankin: Ön már leadta a vallomását, őrmester.
Dean: Igen, uram.
Rankin: És vallomása az ön legjobb tudomása szerint megfelelt a valóságnak.
Dean: Igen, uram.
Rankin: Van valami, amit meg akar változtatni vagy módosítani akar?
Dean: Nem, uram. Azért akartam újra vallomást tenni, mert jegyzőkönyvbe szeretném vétetni azt a 20—25 percet, amely nem szerepel első kihallgatásom jegyzőkönyvében. Mr. Griffin beszélt velem ez alatt az idő alatt. Ő vezette tudniillik kihallgatásomat.
Rankin: Ezt éppen most akarja elmondani? Először is, van valami a jegyzőkönyvben, ami nem felel meg a valóságnak?
Dean: Nincs, uram.
Rankin: Vagy ami pontatlanul került a jegyzőkönyvbe?
Dean: Nincs, uram.

Dean őrmester ekkor a következő beszámolót adta előző kihallgatásáról:

Mr. Griffin körülbelül két órán keresztül, de lehet, hogy tovább is vallatott. Nem volt semmiféle probléma. Kö-

rülbelül két óra után Mr. Griffin kiküldte az írnokot, megkérte, szívjon el egy cigarettát, vagy igyon meg egy Coca-Colát, és majd újra behívja.
Mikor az írnok kiment, Mr. Griffin bizalomkeltően kezdett beszélni hozzám, azt mondta, mindenben segítségemre lesz, mert úgy érzi, hogy a jövőben valószínűleg szükségem lesz a segítségére.
Fogalmam sem volt, mit akar tőlem, azt mondtam, kérdezzen, amit akar. Megkért, hallgassam meg, mit akar nekem mondani, mielőtt bármilyen kérdést föltenne. Azt mondtam, kérdezzen csak bátran, és akár tudok rá válaszolni, akár nem, igyekszem segítségére lenni.
Mr. Griffin átnézte február 18-i jelentésemet, amelyben beszámoltam Jack Rubyval folytatott beszélgetésemről, és átnézte november 26-i jelentésemet is, amely az alagsorban rám bízott terület őrizetéről számolt be.
Közölte, hogy a nyilatkozatokban voltak valótlan részletek, sőt mindkét nyilatkozatban voltak valótlan dolgok, mire megkérdeztem, melyik részekre gondol. Kategorikusan kijelentette: „Jack Ruby nem közölte önnel, hogy a Fő utcai lejárón hatolt be az alagsorba."
Megdöbbentem. Éppen ezt vallottam, sőt még keresztkérdéseknek is alávetettek. Mr. Griffin még ezt is mondta: „Jack Ruby nem mondta önnek, hogy már két nappal előbb gondolt Oswald meggyilkolására. Az ön vallomása hamis volt, és az ön írásbeli jelentése is hamis."
Ez persze nem került a jegyzőkönyvbe. Közöltem Mr. Griffinnel, mennyire meglep, amit mondott; és hogy fogalmam sem volt, mit akar tőlem, miért vádolt meg, és megkérdeztem tőle. Mr. Griffin azt felelte, hogy nem áll módjában ezt megbeszélni velem, és most nem akar keresztkérdéseknek alávetni, de keresztkérdések útján be tudná bizonyítani, hogy vallomásom hamis volt, mire azt mondtam, hogy ezek, sajnos, a tények, és nem tudok rajtuk változtatni. Ennyit tudok a dologról.

Majdnem szó szerint idéztem Ruby kijelentését, és tekintve, hogy Griffin nem hitt nekem, még egyszer kijelentettem, hogy az igazat vallottam, és talán fejezzük be ezzel a beszélgetést.
Mr. Griffin visszahívta az írnokot, de még előbb azt mondta: „Dean őrmester, tisztelem önt mint tanút, tisztelem önt mint rendőrt, de felajánlottam segítségemet és támogatásomat, még egyszer felajánlom, és remélem, nem fogja azon találni magát, hogy kiteszik az állásából", vagy valami effélét mondott. „Rajta, mondja el az igazságot."
Még egyszer közöltem Mr. Griffinnel, hogy ezek tények, és nem tudok változtatni rajtuk, így hát az írnok jelenlétében folytatódott a kihallgatás.

Amint Dean bevégezte beszámolóját, Rankin azonnal támadásba lendült.

Rankin: Megkérte ön Mr. Griffint, hogy vegye a kihallgatásnak ezt a részét is jegyzőkönyvbe?
Dean: Nem, uram, nem kértem meg.
Rankin: Vajon miért nem?
Dean: Ezt mondtam Mr. Griffinnek: „Lemondtam a jogi képviselőről, és ezek után sincs szükségem rá." És ma sincs.

Rankin ezek után olyan keresztkérdéseknek vetette alá Deant, amely elképesztő az előzékeny tanúkkal szemben tanusított bánásmódjával összehasonlítva. Az őrmester elmagyarázta, csakis azért terheli a bizottságot kihallgatója túlkapásainak ismertetésével, mert az a vád, hogy Dean „hamis kijelentéseket" tett a bizottságnak, „megjelent az újságokban, és a rádió is többször megemlítette". Tudni akarta, „miért vádolta Mr. Griffin hamis tanúzással". A főbíró

a következőképpen magyarázta el a bizottsági ügyvédek funkcióját Deannek:

> Ami a bizottság jogkörét és eljárásait illeti, testületünk egyetlen tagjának sincs joga azt mondani egy tanúnak, hogy hazudik, vagy hamisan tanúskodik. Ez nem az ő dolga. A bizottság dolga, hogy felmérje valamennyi tanú vallomását, és eddig a bizottság még egyetlen tanú közléseit sem mérte fel teljesen. Ezért testületünk egyetlen tagja sem tud segíteni vagy ártani bármely tanúnak.

A bizottság által kihallgatott tanúk közül a jelek szerint egyedül Deannek mondták el, hogy a kihallgató személyek hatalma korlátozott — és ez is a kihallgatás után történt.

A bizottság 552 tanúvallomást vizsgált meg. Néhány ezek közül nem vágott egybe más vallomásokkal, vagy teljes egészében, vagy pedig részleteiben. A bizottságnak ki kellett alakítania egy értékelési rendszert. A bizottság meg is tette ezt: azokat a vallomásokat, melyek egybevágtak azzal az elmélettel, hogy Oswald, és egyedül Oswald volt a gyilkos, elfogadták, még akkor is, ha majdnem hihetetlenül hangzottak; az ezzel ellentétes vallomásokat viszont, akármilyen hihetően hangzottak, elutasították.

Jól példázza a bizottság értékelési rendszerét Howard Brennan és Arnold Rowland vallomásának értékelése. Brennan kijelentette, látta, amint Oswald tüzelt; Rowland két férfit látott a hatodik emeleti ablakban. A bizottság három okot sorolt fel, hogy megindokolja, miért utasítja el Rowland vallomását: (1) Rowland „nem jelentette megfigyelését", jóllehet „vallomása előtt már többször kihallgatták"; (2) „nem tudta bebizonyítani állítását"; és (3) komoly kétségek merültek fel „szavahihetőségét illetően".

A bizottság tehát a következő kritériumok alapján mérle-

gelte a szemtanúk vallomását: a közlés időbeli közelsége az eseményhez, bizonyíthatóság és a tanú szavahihetősége. Vizsgáljuk meg ezeket sorjában.

1. Rowland közölte, hogy november 23-án elmondta az FBI ügynökeinek, hogy két férfit látott a hatodik emeleten, de az ügynökök jelezték, hogy a második férfi nem érdekli őket. 1964. március 10-én a bizottság előtt Rowland ragaszkodott eredeti megfigyeléséhez, és a két férfiról meglehetősen részletes leírást adott.

Brennan azt mondta a bizottságnak, hogy látta, amint egy férfi leadja az utolsó lövést, és ez a férfi Oswald volt. November 22-e előtt nem látta Oswaldot, így először ugyanaznap egy rendőrségi szemlén azonosította. Ekkor azonban csak azt jelentette ki, hogy „nem tudja biztosan azonosítani". 1963. december 17-én Brennan úgy nyilatkozott az FBI-nak, hogy a férfi Oswald volt; 1964. január 7-én viszont visszakanyarodott korábbi határozatlanságához. Az esemény után négy hónappal a bizottság előtt azt állította, hogy biztosan felismerte Oswaldot.

A bizottság kritériumai alapján Rowland vallomását sokkal inkább el kellett volna fogadni, mint Brennanét, hiszen az korábban hangzott el.

2. Rowland feltevését, hogy percekkel az elnökgyilkosság előtt két férfi tartózkodott a hatodik emeleti ablakban, egy másik szemtanú is részben megerősítette. Carolyn Walther is azt állította, hogy két férfit látott az épület felső emeletén egy ablakban, és egyikük puskát tartott a kezében. Mrs. Walther pillanatokkal a lövések előtt figyelte meg őket. Ő is kijelentette azonban, hogy emlékezete szerint az ablak nem feltétlenül hatodik emeleti volt. A bizottság nem idézte meg Mrs. Walthert; ügyvédei sem hallgatták ki, és nem kértek tőle esküvel megerősített nyilatkozatot sem.

Rowland vallomását részben megerősítették, ezzel szemben Brennanon kívül senki nem azonosította Oswaldot az ablakban.

3. A bizottság vizsgálatot indított Rowland szavahihetőségének kiderítésére. Az FBI rábukkant néhány olyan esetre, mikor Rowland állítólag pontatlan közléseket tett. A jelentés az FBI vizsgálati jelentését használta fel — bár Rowlanddal senki nem tudatta a vizsgálat eredményeit —, mikor „hamis" kijelentésekben marasztalta el a férfit. A jelentés itt iskolai előmenetelével és más iskolai témákkal kapcsolatos túlzásaira utalt. A vizsgálat nem tudott egyetlen olyan esetet sem produkálni, mikor Rowland fontos vagy az elnökgyilkossággal kapcsolatos ügyben tett volna valótlan kijelentést.

A bizottság nem kérte fel az FBI-t, hogy indítson vizsgálatot Brennan szavahihetőségének kiderítésére — vagy ha volt is ilyen vizsgálat, eredményeit nem publikálták. A bizottság mindenképpen fölöslegesnek ítélte ilyen vizsgálat indítását: Brennan saját bevallása szerint szándékosan valótlan kijelentést tett. Mi több, ezt a valótlan kijelentést a kihallgatásai során elhangzó legfontosabb kérdésekre tette. Brennan azt mondta, hogy saját érdekében szándékosan azt állította a november 22-i rendőrségi szemlén, hogy nem ismeri fel biztosan Oswaldot. Ez jóval nagyobb inkorrektség volt, mint a Rowlandnak tulajdonított jelentéktelen túlzások.

A bizottság harmadik kritériuma alapján Rowland vallomását el kellett volna fogadni, és Brennanét el kellett volna vetni.

Megkérdezhetné valaki, hogy én miért fogadom el azokat a vallomásokat, amelyek ellentmondanak a Warren-bizottság álláspontjának, és miért utasítom el azokat a vallomásokat, vagy azoknak a vallomásoknak bizonyos részleteit, amelyek alátámasztják azt. Az én értékelésemet nagyrészt az az elv vezérelte, hogy elsősorban a „saját érdek ellenére tett beismeréseket" fogadom el — ez bevett jogi gyakorlat, és módot ad rá, hogy a vallomásokat összefüggésükben értékeljük. Ha a vádlott önként közöl olyan információkat,

amelyek megerősítik bűnösségét, és nincs más tényező, nehéz bármi más indítékra gyanakodni, mint a vádlottnak arra az igyekezetére, hogy teljes beismerést tegyen. Nyilatkozata azért meggyőző, mert azt saját érdeke ellen tette.

A vallomások szigorú értékelésének magában kell foglalnia a vallomástétel körülményeinek értékelését is. A dallasi rendőrkapitányság például azt állította, hogy Oswald puskájának papírzsákját a hatodik emeleti ablak mellett találták. Számos dallasi rendőr azonban, jóllehet tudott erről az állításról, ragaszkodott hozzá, hogy az ablak közelében semmiféle hasonló zsákot nem látott. Természetesen nem tudhatjuk biztosan, igazat mondtak-e ezek a rendőrök, de nehéz más indítékra gyanakodnunk, mint arra, hogy igazat akartak mondani.

Sir Edward Coke ezt írta: „A törvény lelke a józan ész, maga a törvény semmi másból nem áll, csak józan észből." Ha elutasítjuk vagy meghamisítjuk a törvény elveit és a bizonyítékszolgáltatás szabályait, józan eszünkhöz ragaszkodnunk kell. A bizottság minden magyarázat nélkül elutasította ezeket az elveket és szabályokat, és új szabályrendszert fogadott el. Helyt adott a hallomáson alapuló értesüléseknek, és ugyanakkor döntő fontosságú szemtanúk vallomását elutasította. Véleményeket közölt ünnepélyesen, és ugyanakkor fontos tényeket elutasított, eltorzított, negligált. Kétes értékű vizsgálatokról állította, hogy bebizonyították, amit egy hiteles próba sem tudott volna bebizonyítani. Az engedelmes tanúk minden aggodalom, félelem és keresztkérdések veszélye nélkül tehették meg vallomásukat, ügyvédek támogatták őket vallomásuk során, ugyanazok az ügyvédek, akik előkészítették őket a vallomásra, és ezek a tanúk rávezető kérdéseket kaptak; azokat a keveseket viszont, akik szembeszegültek a kormány álláspontjával, gyakran zaklatták, és olykor vádlottként kezelték. Felbecsülhetetlen értékű bizonyítékokkal rendelkező tanúkat nem idéztek meg, és a ki-

hallgatások titkosságát, a sok fontos részlet ellenére, újabb 75 évre kiterjesztették.

Ha a bizottság szégyent hozott fejére, ebből szégyen származik a szövetségi kormányra is. A kormány készségesen elfogadta a bizottság végkövetkeztetéseit, és ez kóros jelenség. Lehet, hogy arról a kollektív kórról van szó, amely az antropológusok megfigyelése szerint a törzsfőnök halála után a törzset sújtja. Ilyen alkalmakkor a törzs törvényeit felfüggesztik, áthágják. Ha akarjuk, megállíthatjuk ezt a kórt — de már letörölhetetlen nyomokat hagyott maga után.

A természetnek nincs olyan törvénye, amely jóváteszi a vétségeket. A törvény azokon nyugszik, akik betartják. „Kennedy elnök halálával kapcsolatban minden lényeges kérdésre fény derült" — írta egy kommentátor. Ha továbbra is azokra az emberekre támaszkodunk ítéletünkben, akiket elvakított a tisztánlátástól való félelem, a Warren-bizottság jelentése továbbra is veszélyeztetni fogja a törvény fennmaradását, és szégyent hoz szerzői, de szégyent hoz elfogadói fejére is.

DEALEY TÉR

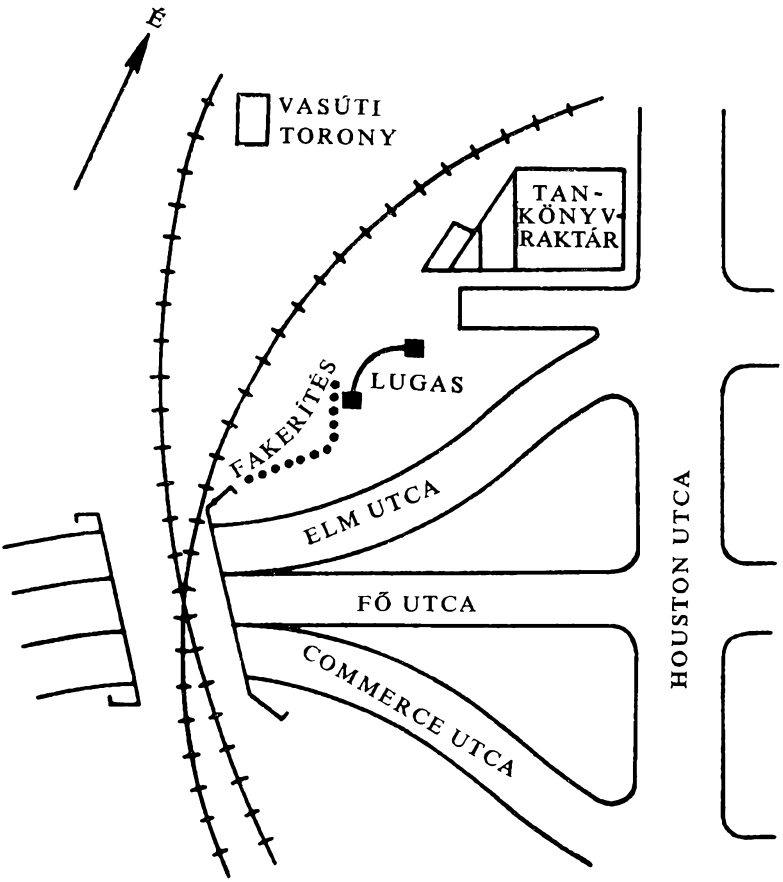
É
VASÚTI TORONY
TAN-KÖNYV-RAKTÁR
LUGAS
FAKERÍTÉS
ELM UTCA
FŐ UTCA
COMMERCE UTCA
HOUSTON UTCA

A TIPPIT-FÉLE
GYILKOSSÁG SZÍNHELYE

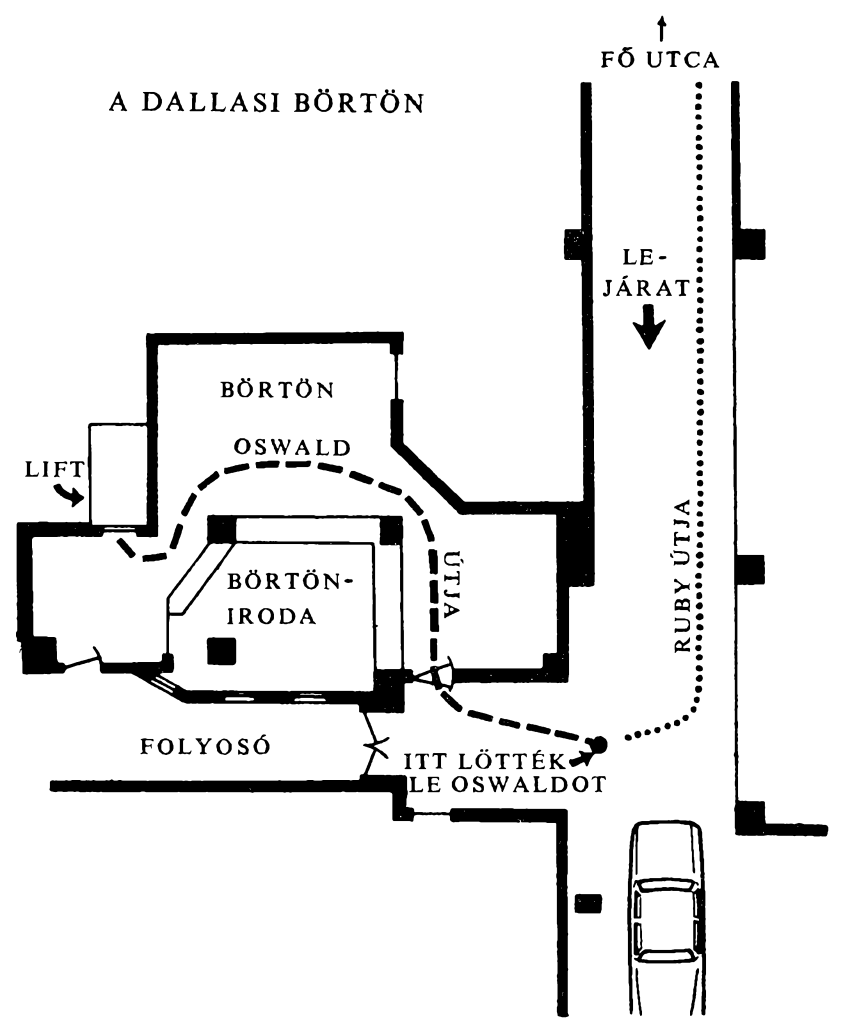
A DALLASI BÖRTÖN
FŐ UTCA
LE-
JÁRAT
BÖRTÖN
OSWALD
LIFT
BÖRTÖN-
IRODA
ÚTJA
RUBY ÚTJA
FOLYOSÓ
ITT LÖTTÉK
LE OSWALDOT

Tartalom

Bevezetés. Írta: Hugh Trevor-Roper 5

Elnöki bizottság Kennedy elnök meggyilkolásának kivizsgálására 23

Első rész: Három gyilkosság

1. Prológus 25
2. Honnan jöttek a lövések 34
3. A gézfüggöny 46
4. A bűvös golyó 76
5. Miért körözték Oswaldot? 90
6. Égszakadás 114
7. A többi tanú 125
8. A gyilkos fegyver 131
9. A fegyvervizsga 140
10. Egy képzeletbeli személy 152
11. A függönyrúd története, avagy a hosszú és terjedelmes csomag 166
12. A paraffinpróba és a rejtett tenyérlenyomat . . 174
13. Negyvenhárom perc 187
14. Tippit rendőr meggyilkolása: a szemtanúk . . 210
15. Tippit rendőr meggyilkolása: a hőséges bizonyíték 227
16. Lee Harvey Oswald meggyilkolása 248

Második rész: Jack Ruby

17. Hogyan jutott be Ruby az alagsorba? 261
18. A dallasi rendőrség barátja 273
19. Ruby vallomása 288
20. A megbeszélés 297
21. Jack Ruby három napja 311
22. Dallasi utójáték 326
23. Nancy Perrin Rich tanúvallomása 341
24. Az előzetes jelentés 353

Harmadik rész: Oswaldék

25. Marina Oswald 363
26. Marguerite Oswald 375
27. Négy epizód 383
28. Titokzatos fényképek 406

Negyedik rész: A bizottság és a törvény

29. A bizottság 431
30. A törvény 446

MARK LANE
RUSH TO JUDGMENT
THE BODLEY HEAD, LONDON, 1966
© MARK LANE 1966
INTRODUCTION © HUGH TREVOR-ROPER 1966

A kiadásért felel az Európa Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Borbás Mária
A fedélterv Rudas Klára munkája
Képszerkesztő: Láng Pálné
Műszaki szerkesztő: Gergely Tibor
Műszaki vezető: Siklós Béla
Készült: 34 500 példányban, 30 (A/5) ív terjedelemben,
az MSZ 5601—59 sz. szabvány szerint
EV 102—d—6769

67.215.1 Alföldi Nyomda

– Ft

KÉRDÉS: Több tanút megfélemlítettek — volt, akit meggyilkoltak —, mert nem fogadta el a Kennedy-gyilkosságról alkotott hivatalos verziót: nem jelent vajon ez az ön számára is életveszélyt?

MARK LANE: Hát remélem, nem, mert nem vagyok nagy hős. Igazából meglehetősen gyáva vagyok. Csakhogy most már jó ideje valósággal azonosítanak engem ezzel az üggyel, és ha bántódás érne, az csak fokozná és megerősítené a gyanút.